

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM-KÜLTÜR POLİTİKALARININ HATAY'A
YANSIMALARI (1921-1938)

Yüksek Lisans Tezi

Volkan PAYASLI

ANKARA 2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM-KÜLTÜR POLİTİKALARININ HATAY'A
YANSIMALARI (1921-1938)

Yüksek Lisans Tezi

Volkan PAYASLI

Tez Danışmanı
PROF. DR. TEMUÇİN FAİK ERTAN

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRK İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK DÖNEMİ EĞİTİM-KÜLTÜR POLİTİKALARININ HATAY'A
YANSIMALARI (1921-1938)

Yüksek Lisans Tezi

Volkan PAYASLI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Temuçin F. Ertan

Tez Jürisi Üyeleri:

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof.Dr.Temuçin F. Ertan

Doç.Dr.Neşe Özden

Yard.Doç.Dr.Kürşat Gökkaya

Tez Sınav Tarihi: 22.01.2009
Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Prof. Dr. Temuçin F. ERTAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmada temel amaç; Atatürk dönemi eğitim-kültür politikalarının ve modernleşme olgusunun 1921-1938 yılları arasında, Hatay halkı tarafından nasıl algılandığını tespit etmeye çalışmaktır. Atatürk'ün öncülüğünde gerçekleşen millileşme çabalarının, Hatay'da nasıl algılandığı, Hatay'ın Türkiye ile olan kültürel bağlarını sağlamaya uğruna neler yaptığı belirtilmeye çalışılmıştır.

Üç bölümden oluşan araştırmada; Giriş bölümünde, 1939'a kadar Hatay'ın siyasal süreci aydınlatılmaya çalışılmıştır. 20 Ekim 1921 Ankara Anlaşması ve 24 Temmuz 1923 Lozan Konferansıyla elde edilen kültürel, sosyal, siyasal, ekonomik kazanımlara açıklık getirilmiş ve bağımsızlığa giden süreç aydınlatılmıştır. Cumhuriyet dönemindeki kültürel değişimlerinin, Sancak ve Hatay Devleti dönemine yansımalarını anlamada giriş bölümü önem arz etmektedir. Birinci bölümde, Türkiye'de eğitimde millileşme, laikleşme ve çağdaşlaşma için gerçekleştirilen 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü ve 22 Mart 1926 Maarif Teşkilatı Kanunu'na yer verilmiştir. Maarif Teşkilatı Kanunuyla birlikte okullarda yapılan değişiklikler irdelenmiştir. Ayrıca her iki kanunun, Hatay'ın kültürel hayatına nasıl etki ettiği incelenmiştir.

İkinci bölümde, Türkiye'de ulus-devlet olmanın gereği, okuma yazmayı kolaylaştırma, dilde millileşme, konuşma diliyle yazı dili arasındaki farkı ortadan kaldırma adına gerçekleştirilen Harf İnkılabı'nın kabulü ve yeni alfabenin, Hatay halkı üzerinde yarattığı etkiler ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, Türk tarih ve dil alanındaki çalışmaların, Hatay'a yansımaları incelenmiştir. Türk tarih teziyle, genç Cumhuriyet'in milli kimlik yaratma olgusunun ve dilde millileşme eğiliminin, Hatay'a nasıl yansıtıldığı ve Hatay'da nasıl algılandığı, yaşanan değişiklikler 1921-1938 yılları çerçevesinde incelemeye alınmıştır.

ABSTRACT

In this study the main aim is to try to determine how the public opinion in Hatay was influenced and informed about Atatürk's eager for educational and cultural modernisation between 1921 and 1938. It draws attention to how Hatay perceived Turkey's efforts for nationalism and modernisation conducted under the leadership of Atatürk, and what Hatay did for the sake of improving close relations and bolstering cultural ties with modern Turkey.

This research is consisted of three parts. In the introduction it is tried to highlight the political events connected with Hatay until 1939. Socio-politic, economic and cultural issues come to the front with the Ankara Treaty of 20 October 1921 and the Lausanne Treaty of 24 July 1923 were fully assessed and the period around broad independency themes were examined. It is also important to understand the reflection of cultural changes in the republican period on the subdivisional affairs of the province, during the Hatay Republican period and following Hatay's incorporation into the motherland, Turkey, in 1939.

The first part includes the importance of the *Tevhidi Tedrisat* Law (1924) at aiming at unification and secularisation of the educational institutions in Turkey as well as the repercussions of the Law on Hatay's cultural life and educational institutions during the period under study. In the second part, the effect and the importance of the Turkish adoption of Latin Alphabet in 1928, with a focus on the role of the spoken and written forms of Turkish language in establishing nationalistic links between Hatay and Turkey, will be studied. In the final part, the reflection of the newly establish Turkish Republic's historical and linguistic studies on Hatay in 1930 is examined. Thus it will be possible to understand the contribution of the Turkish educational revolutions to gains in national and institutional sense of Hatay's cultural panorama between 1921 and 1938.

ÖNSÖZ

Cumhuriyet Türkiye’inde, Osmanlı Devleti’nden farklı olarak modernleşme çabaları gereğince eğitimde, dilde ve tarih anlayışında yaşanan değişim sürecinin topluma hızlı bir şekilde benimsetilmesi, başlıca yöntem olmuştur.

Bu çalışmanın konusu, Türkiye’de ulus devlet olmanın gereği, eğitim-kültür alanındaki yapılanmanın, Hatay’a olan yansımaları ve Hatay’ın, Türkiye ile olan bağlarını koparmamak için harcadığı çabaları ortaya koymak olmuştur. Türkiye’de eğitim kültür alanındaki modernleşme konusunda ulaşılmak istenen hedefle de, Hatay’ın nerede olduğu sorusuna cevap verilmek istenmiştir.

Çalışmanın amacı ise, Misak-ı Milli sınırları içinde olmasından dolayı, vatanın ayrılmaz parçası sayılan; ancak sınırların dışında kalan Hatay’ın, Türkiye’ye katılmasına kadar geçen sürede, Türkiye ile olan kültürel bağlarını ortaya koymak, bu bağlamda bir ulus-devlet olmanın gereği olarak gerçekleştirilen eğitim-kültür alanındaki modernleşme hamlelerinin, Hatay’da yarattığı etkileri ortaya koymaktır. Şimdiye kadar yapılan bilimsel araştırmalarda, Hatay’ın daha çok siyasi boyutu ele alınmış, eğitim-kültür boyutuna değinilmemiştir. Yapılan araştırmalarda, “Sancak Meselesi”, “Hatay’ın Anavatan’a İlhakı”, “Hatay Devleti” vb. başlıklar altında çalışmalar yapılmıştır. Türkiye’de gerçekleştirilen eğitim-kültür inkılablarının, topluma ve yaşam felsefesine olan etkileri ele alınmamıştır. Bu çalışmada, elde edilen bulgularla Hatay’da, eğitim-kültür alanında yaşanan değişiklikler açıklanmaya çalışılmıştır.

Bilimsel araştırmanın oluşturulmasında, Hatay Valiliği Kütüphanesi, Hatay Cemil Meriç İl Halk Kütüphanesi, İskenderun İlçe Halk Kütüphanesi, MKÜ Kütüphanesi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, TİTE Arşivi, TBMM Kütüphanesi, Milli Kütüphane, TTK Kütüphanesi, AAM Kütüphanesi, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nden yararlanılmıştır.

Konunun tespiti ve içeriğin oluşmasında, akademik anlamda üzerimde emeği olan, her zaman yardımını gördüğüm saygıdeğer hocam ve danışmanım Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan’a, katkılarından dolayı Doç.Dr. Neşe Özden’e ve Yrd.Doç.Dr. Kürşat Gökkyaya’ya, Yenigün Gazetesi’ni bulmama yardımcı olan Dayım Halil

Bulgurcu'ya, Antakya Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Ahmet Abdullahoğlu'na, Gazeteci Yazar Zafer Sarı'ya, yardımlarından dolayı, Araştırmacı Yazar Mehmet Tekin'e, Mahmut ve Bengü Bolat'a, Hatay Cemil Meriç İl Halk Kütüphanesi çalışanlarına, görüş ve eleştirilerinden dolayı dostum Cem Paşa'ya, Osmanlıca çevirilerde yardımını gördüğüm Mustafa Toker'e, her fırsatta yardımını esirgemeyen, Enstitü Sekreteri Hakkı İnal'a, Öğrenci İşleri Şefi Fatma Mescit'e ve TİTE çalışanlarına teşekkür ederim. Ayrıca maddi ve manevi anlamda desteğini gördüğüm, annem Sara ve babam Enver Payaslı'ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Volkan PAYASLI

Ankara, 2009

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x

GİRİŞ

A) HATAY'IN TARİHÇESİ.....	1
B) SANCAK DÖNEMİ VE SONRASI HATAY (1921-1939).....	8

BİRİNCİ BÖLÜM

TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU VE HATAY

A) TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU.....	15
B) TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU'NUN HATAY'DA UYGULANMASI..	21
a) Manda Yönetimindeki Uygulamalar.....	21
b) Hatay Devleti Dönemi Uygulamalar.....	36

İKİNCİ BÖLÜM

HARF İNKİLÂBİ'NİN KABULÜ VE YENİ ALFABENİN HATAY'DA UYGULANMASI

A) HARF İNKİLÂBİ.....	43
B) HATAY'DA HARF İNKİLÂBİ'NİN KABULÜ VE YENİ ALFABENİN HATAY'DA UYGULANMASI.....	48
a) Eğitimde Yeni Harflerin Kabulü.....	58
b) Resmi Dairelerde Eski-Yeni Yazı Çatışması.....	64
c) Hatay'da Halkevlerinin Açılması ve Okuma Yazma Seferberliği.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK TARİH VE DİL ALANINDAKİ ÇALIŞMALARIN HATAY'A YANSIMALARI

A) TÜRK TARİH ÇALIŞMALARININ HATAY BASININA YANSIMALARI.....	74
a) Hatay'da Tarih Çalışmaları.....	78
b) Ders Kitaplarında ve Eğitim Anlayışında Türk Tarihine Bakış.....	82

B) TÜRK DİL KURUMU'NUN KURULUŞU	84
C) TÜRK DİLİ ALANINDAKİ ÇALIŞMALARIN HATAY'A YANSIMALARI.....	89
a) Hatay'da Dil Çalışmaları.....	95
b) Hatay'da Dil Bayramları	104
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA	115
EKLER.....	126

KISALTMALAR

A.g.e	: Adı geçen eser
A.g.m	: Adı geçen makale
A.g.t	: Adı geçen tez
AİİTE	: Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
AÜ	: Ankara Üniversitesi
AAM	: Atatürk Araştırma Merkezi
AAMD	: Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
B.C.A	: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz	: Bakınız
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DTCF	: Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi
EBE	: Eğitim Bilimleri Enstitüsü
GÜ	: Gazi Üniversitesi
GKD	: Güneyde Kültür Dergisi
HÜ	: Hacettepe Üniversitesi
İÜ	: İstanbul Üniversitesi
MC	: Milletler Cemiyeti
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MKÜ	: Mustafa Kemal Üniversitesi
MÜ	: Marmara Üniversitesi
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TİTE	: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
V.d	: Ve diğerkleri

YTÜ : Yıldız Teknik Üniversitesi

GİRİŞ

A) HATAY'IN TARİHÇESİ

Hatay bölgesi, Doğu Akdeniz kıyısında, doğu ve güneyinde Suriye sınırları, batısında Akdeniz, kuzeyinde de Adana ve Gaziantep illeriyle çevrilidir.¹ Hatay'ın en önemli ilçeleri, Antakya ve İskenderun'dur. Avrupa, Asya ve Afrika kıtasının geçiş noktasında bulunan Hatay, birçok kültür ve medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olan Antakya'nın tarihi, Paleolitik çağa dayanmaktadır. Nitekim burada yapılan arkeolojik kazılar ve araştırmalarda Orta Paleolitik(M.Ö 100.000 – 40.000) dönemine ait bulgulara rastlanmıştır.²

Tunç çağında (M.Ö 3500- 1000) bölge, ilk olarak Akadların egemenliğine girmiştir. Kısa süren bu egemenliğin ardından bölge, Babil, Hitit, Asur, Pers ve İskender'in yönetimine girmiştir. İskender'in ölümü ve İskender İmparatorluğu topraklarının, onun dört komutanı arasında paylaşılması sırasında, bu komutanlardan I. Selevkos Nikator tarafından kurulan Selevkos Devleti'nin sınırları içinde kalmıştı. I. Selevkos Nikator daha sonra I.Aniokhos Soter adıyla kral olacak oğlu adına, (İ.Ö 305- 300) Antiokheia (Antakya) kentini kurmuştu.³ Selevkos'tan sonra bölge, M.Ö 64'te Pompeius tarafından Roma İmparatorluğu topraklarına dâhil edilmişti. 400 yıl süren Roma İmparatorluğu, M.S 396 yılında yerini Bizans İmparatorluğu'na bırakmıştı.⁴

Sasani Devleti'nin kurulması ve güçlenmesiyle birlikte şehir, Hıristiyanlık bakımından eski önemini yitirmeye başlamıştır. 638'de Yermük Savaşı'nda İslam orduları, Bizans kuvvetlerini yenerek, Antakya şehrini kuşatmıştı. Bölge kronolojik olarak Ermeni, Abbasi, Tolunoğulları, İhşidioğulları ve Hamitoğulları'nın egemenliği altına girdikten sonra tekrar Bizans hâkimiyetine girmiştir. 1084'te

¹ Şükrü Erkal, **Atatürk ve Hatay**, Genel Kurmay Yayınları, Ankara, 1988, s.9.

² Hamit Pehlivan vd., **Türk Dış Politikasında Hatay (1918- 1939)**, Avrasta Stratejik Araştırma Merkezi, Ankara, 2001, s.4.; **Anabiritanica**, C.10, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1988, s. 451. ; Mehmet Tekin, **Hatay'm Tarihçesi ve Eski Kütüphaneler**, Özirem Basımevi, Antakya, 2001, s. 9.

³ **Anabiritanica**, C.10, s 451; Ahmet Niyazi, **Hatay**, Oba Çocuk Ofset, İstanbul, 1970, s.8. ; Tekin, **a.g.e**, s.12.; A.Faik Türkmen, **Hatay Tarihi**, C.3, Reklam Basımevi, İstanbul 1937, s.374-375.; Serhan Ada, **Türk-Fransız ilişkilerinde Hatay Sorunu(1918- 1939)**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s.7.; Jale Rüstemoğlu, **Antakya Mozaikleri**, Zirem Yayınları, Antakya, 2002, s. 7.; **İslam Ansiklopedisi**, C.I, Maarif Matbaa, İstanbul, 1943, s. 496; **Yenigün**, 1 Şubat 1938

⁴ Şinasi Soyer vd., **Hatay İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim**, MEB, Hatay, 1998, s. 4.

Selçuklu sultanlarından Süleyman Şah, Antakya'yı kuşatmıştı. Çok kısa bir süre Selçuklu egemenliği altında kalan Antakya'da, 1098'de Haçlılar tarafından Antakya Haçlı Kontluğu kurulmuş ve bu kontluk, 1268'e kadar yaşamını sürdürmüştü.⁵

Antakya ve çevresi, 13.yüzyılın sonlarına doğru Memlûklular hâkimiyetine girdikten sonra 1516'da Mısır seferini düzenleyen Yavuz Sultan Selim tarafından ele geçirilerek, Osmanlı topraklarına katılmıştır. Buna bağlı olarak şehir, Halep Sancak'ına bağlı bir eyalet olarak yönetilmiştir.⁶ Genel hatlarıyla irdelediğimizde Anadolu'ya yapılan göçler, istilalar, savaşlar Antakya ve İskenderun'un dini, siyasi ve sosyal yapısının değişmesine sebep olmuştur. Buna bağlı olarak kozmopolit bir sınıfsal yapı ortaya çıkmıştır. Bu irdelemeyi yapmamızdaki amaç; Atatürk dönemi eğitim-kültür alanında yapılan inkılâpların, insanlar üzerinde nasıl bir etki yaptığını ortaya çıkarmamız bakımından önem arz etmektedir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemine baktığımızda, Doğu Akdeniz'in merkezi olan İskenderun limanı, coğrafi konumu ve jeopolitik önemiyle 18. yüzyılda Batılı devletlerin göz diktiği yer olmuştur. 19. yüzyıldan itibaren Avrupa ülkelerindeki sanayileşme ve hammadde ihtiyaçlarının ortaya çıkması sebebiyle Hatay bölgesi, çok cazip bir durum almıştır. Özellikle Musul, Kerkük ve Basra Körfezi'ndeki petrol yataklarına sahip olma durumu, bölgenin stratejik konumunu daha iyi ortaya koymuştur.⁷ Bu bağlamda bölgede, Fransız-İngiliz paylaşım mücadeleleri üst düzeye çıkacaktır. Böylelikle 19. yüzyılda Fransa; bölgeye eğitim, sağlık, din ve demir yolları alanlarında yatırım yaparak nüfuzunu yerleştirmeye çalışmıştır.⁸ Nitekim Fransa'nın bölgeyi ele geçirme düşüncesi, Birinci Dünya Savaşı devam ederken 1916'da yapılan Sykes-Picot Anlaşması'nda⁹ ortaya çıkacaktır. Bu anlaşmaya göre

⁵ Arif Akdeniz, **Hatay Sorunu**, MÜ, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990, s. 2.; **Anabiritanica**, C.10, s.452.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Pehlivan vd., **a.g.e.**, s.9-10.; Hamit Pehlivan, “ *Eski Çağlardan Günümüze Antakya ve İskenderun Bölgesinin Jeopolitik Önemi*”, Anavatan'a Katılışının 60. Yıl Dönümünde Hatay Sempozyumu, **AAM**, Ankara, 2001, s.76.

⁷ Ergün Akçora, “ *Hatay'ın Anavatan'a İlhakının Türk Dış Politikasında Yeri*”, **AAMD**, C.X I, S.32, Temmuz 1995, s.379.; Nadir Gökoğlu, **Hatay'ın Anavatan'a Katılması Ardından Suriye' de Kalan Bayır-Bucak Türkmenleri ve İlhak Sürecine Katılmaları**, H.Ü, AİİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002, s.17.

⁸ Yusuf Sarımay, “ *Atatürk'ün Hatay Politikası I (1936- 1938)*”, **AAMD**, C. X II, S.34, Mart 1996, s .4. ; Pehlivan vd., **a.g.e.**, s.31.;Ada, **a.g.e.**, s.16.

⁹ 21 Ekim 1915'te devam eden Hüseyin MC Mahon yazışmasından İngiltere, Fransa'yı haberdar etti. İngiltere adına Charles François Georges-Picot arasında yapılan görüşmeler sonunda, 1916 Şubat'ta Arap vilayetlerinin paylaşılması konusunda anlaşmaya varıldı. 1916 yılı Mart ayında, Sykes Picot

mavi yerler Fransa'ya, kırmızı yerlerde İngiltere'ye ait olacaktır. Filistin'e ait bölge kahverengiyle sembolize edilip, uluslararası yönetime bırakılacaktır. Konumuz açısından Fransa'ya verilen yerlere baktığımızda mavi bölgede; İskenderun, Lazkiye Trablus, Beyrut, Sayda, Kilikya(Çukurova) ve Orta Güneydoğu Anadolu'nun(Urfa, Antep, Maraş) Akka limanları yer almaktaydı.¹⁰ Buna ilaveten Fransa'ya ait "A" ve İngiltere'ye ait "B" bölgeleri ihdas edildi. Fransa'nın nüfuzuna bırakılan "A" bölgesi; Şam, Hama, Humus, Halep ve Musul'u kapsamaktaydı. "B" bölgesi ise Şam'ın güneyinden, Kerkük'ün kuzeyine çekilecek hattın güneyinde kalan topraklardan oluşmaktaydı. Anlaşmaya göre iki ülke, "A" ve "B" bölgelerinde kurulacak bir Arap Devleti ya da devletler konfederasyonu tanımayı ve desteklemeyi taahhüt etmekteydiler.¹¹ Nitekim Sancak bölgesi Fransa'nın nüfuzuna girecek, Rusya'da buna muvafakat edecektir. İtalya ise bu anlaşmayı, 1917 yılında akdedilen Saint-Jean de Maurienne Anlaşmasıyla tanıyacaktır.¹² Ancak Fransa-İngiltere arasında yapılan, Rusya ve İtalya'nın onayından geçen Sykes-Picot Anlaşması, daha önce Mekke Şerifi Hüseyin ile Mısır'daki İngiliz Yüksek Komiseri Mc Mahon arasında yapılan anlaşmaya aykırı olarak Arap Krallığı değil, Araplara Suriye Krallığı vaat edilmekteydi.¹³

Rusya'ya gidip, Rus Dış İşleri Bakanı Sazonnof ile de görüşmeler yaparak anlaşmaya vardılar. Böylece İtilaf Devletleri arasında yapılan ve on bir mektup teatisi sonunda " Sykes Picot Anlaşması" diye bilinen metin kabul edildi. Bkz: İsmail Özçelik, **Milli Mücadelede Güney Cephesi (Urfa)**, AAM, Ankara, 2003, s.19.; Ayrıca bkz: Yaşar Akbıyık, **Milli Mücadelede Güney Cephesi (Maraş)**, AAM, Ankara, 1999, s.2-3.; Ömer Kürkçüoğlu, **Osmanlı Devleti'ne Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi**(1908-1918), AÜ, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 512, Ankara, 1982, s.101-102

¹⁰ Özçelik, **a.g.e.**,s.21-22.; Nergis Avcı, **Hatay Cumhuriyeti**, İÜ, AİİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.17-18.

¹¹ Ada, **a.g.e.**, s.17.; Sarıнай, **a.g.m.**, s. 4.; Sabahattin Selek, **Milli Mücadele**, Örgün Yayın, Ankara, 1970, s.26-27.; Ayrıca bkz: Yuluğ Kurat, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, Kalite Matbaa, Ankara, 1976, s.13.

¹² Adil Dağıstan, "*Arşiv Belgeleri Işığında Sancak'ta Fransız Mandat Yönetimi ve Türkiye*", **AAM**, C.XX, S.60, Kasım 2004,s. 689.; Oral Sander, **Siyasi Tarih**(İlkçağlardan 1918'e), İmge Yayınevi, Ankara, 2003, s.382-383.; Fahir Armaoğlu, **20.Yüzyıl Siyasi Tarihi**(C.I- C.II: 1914-1995), Alkım Yayınları, İstanbul, 2004, s. 135-136.; Ayrıca bkz: Sykes Picot Anlaşması başlangıçta gizli tutulmuştu. Ama durumu öğrenen İtalya, 1915 Londra Anlaşması gereğince Anadolu'da kendisine verilecek yerlerin (Rodos, On iki ada, Bingazi, Derne) belirlenmesini dilemişti. Onun ısrarı karşısında St. Jean de Maurienne' de yeni bir anlaşma imzalanmıştı. İngiltere ile Fransa ve İtalya arasındaki bu gizli anlaşmaya göre Antalya, Mentеше sancağı ve Konya ilinin bir kısmı ile İzmir ve kuzeyi İtalya'ya bırakılacaktı. Bkz: Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi**, C.I., Bilge Yayınevi, Ankara, 1991,s.60-61.; Bige Yavuz, **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk Fransız İlişkisi**,TTK, Ankara, 1994, s.5.

¹³ Sykes Picot Anlaşması İngiltere'nin daha önce Araplarla yaptığı Orta Doğu düzenlemelerine aykırı düşmekte, İngiltere'nin ikiyüzlü dış politikasını göstermekte ve bölgede bugüne kadar sürececek anlaşmazlık tohumlarını atmaktaydı. Çünkü İngiltere, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşmalarını

Avrupa kıtasında emperyalizmin sıkışmasıyla birlikte yeni yayılım alanları arayan endüstrileşmiş Batılı devletler, yukarda anlatıldığı gibi Birinci Dünya Savaşı devam ederken, Osmanlı Devleti'ni kendi aralarında gizli anlaşmalarla paylaşmışlardır. Bu sırada Sykes-Picot Anlaşması'nın uygulanacağını ve Suriye'nin Fransa'ya verileceğini anlayan Mekke Şerifi Şeyh Hüseyin'in oğlu Faysal, 7 Ekim 1918'de Şam'a girip, bütün Suriye'yi içine alacak bir Arap hükümeti kurduğunu açıklamıştır. Hükümet binasına da Arap bayrağı çekmiştir. 27 Ekim 1918'de Antakya'nın da Halep Faysal hükümetine bağlandığını açıklamıştır.¹⁴

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti ise 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır.¹⁵ Anlaşma imzalandığı sırada İngilizlerin Filistin cephesini yarması sonucu, Mustafa Kemal'in emrindeki Türk ordusu kuzeye çekilmesi gerekirken, Mustafa Kemal Antakya'nın güneyinden Halep'e, oradan da Fırat'a kadar uzanan sahada yeni bir cephe meydana getirmişti.¹⁶

31 Ekim 1918'de, Yıldırım Orduları Komutanı Alman Generali Limon Van Sanders, görevini Mustafa Kemal'e devretmişti. Mondros Mütarekesi'nden hemen sonra işgaller başlamıştı. Mustafa Kemal, 3 Kasım 1918 günü birliklerine verdiği emirde “ *İskenderun, Antakya, Cebelsaman, Katma, Kilis havalisi halkının dörtte üç çoğunluğu Arapça konuşan Türk olduğunun ve yapılacak her işlemde bunun göz önünde bulundurulmasını ve mütareke şartları açığa kavuşuncaya kadar karaya işgal kuvvetlerinin çıkarılmasına engel olunmasını emretmiştir*”.¹⁷ Ancak anlaşmanın

sağlamak ve böylece yükünü hafifletmek için de Mekke Şerifi Hüseyin ile Mısır'daki İngiliz Yüksek Komiseri Mc Mahon arasında, şimdi İngiltere ile Fransa arasında paylaşılmış bulunan topraklar üzerinde bir Arap Krallığı'nın kurulması yönünde bir anlaşma imzalanmıştı. Bkz: Sander, **a.g.e.**, C.I, s. 382.; Kürkçüoğlu, **a.g.e.**, s.75-81 Ayrıca bkz: Mehmet Tekin, **Hatay Tarihi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2000, s.189-190.

¹⁴ Tekin, **Hatay Tarihi**,s.191.; Abdurrahman Melek, **Hatay Nasıl Kurtuldu?**,TTK, Ankara, 1991, s.2.;Yavuz Resul, **Hatay Sorunu ve Basın**, Dokuz Eylül Üniversitesi, AİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004, s.11.; Ömer Budak, **Hatay Meselesi**, A.Ü, TİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1986, s.3.; **Türk Ansiklopedisi** C.9, MEB, Ankara, 1971, s.63.

¹⁵ Mütarekenin maddeleri için bkz: Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, C.IX, TTK, Ankara, 1996, s. 559-560.

¹⁶ Süleyman Hatipoğlu, “*Atatürk ve Hatay'ın Anavatan'a Katılması*” ,**Türk Dünya Araştırmaları**, S.102, Haziran 1996, s.2.

¹⁷ Nimet Arsan, **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, C.IV,(1917-1918), AAM, Ankara, 1991, s.16-17.

7. ve 16. maddesi gereği¹⁸ İtilaf devletleri, Mustafa Kemal Paşa'nın karşı direnişine rağmen, kendisinin görevden alınmasıyla 9 Kasım 1918'den itibaren başta İskenderun limanı olmak üzere Antakya, Urfa, Antep, Maraş ve Çukurova bölgesini işgal etmişlerdir.¹⁹ Mustafa Kemal Paşa'nın işgalci kuvvetlere karşı direnişi, Sancak bölgesi için verilen ilk mücadele olması bakımından anlamlıdır.

9 Kasım 1918'de, İskenderun limanına asker çıkarılması, ardından 12 Kasım 1918'de İskenderun'u işgal eden Fransızlar, Mondros Ateşkesi'ne uygun olarak 14 Kasım 1918'de yayınladıkları beyannamede, İskenderun- Antakya soşesinin İtilaf devletlerince işgal edildiğini, mülki idarenin ise Osmanlı hükümeti tarafından yürütüleceğini ilan ederken, aynı zamanda Fransız kumandanının da bu durumu İskenderun Kaymakamı'na onaylattığını belirtmişlerdi.²⁰ 27 Kasım 1918'de, merkezi İskenderun olmak üzere Antakya, Harim (Reyhaniye) ve Belen kazalarını içine alan "İskenderun Sancak'ı" adı altında müstakil bir idare oluşturuldu. Bu idare, Beyrut'ta bulunan Fransız Yüksek Komiseri General Gouraund tarafından idare olunacaktı.²¹ 7Aralık 1918'de, Antakya işgal edilmiş, daha önce kurulan Faysal idaresine son verilmiş, hükümet binasındaki Arap bayrağı indirilmişti.²²

Bu sırada Fransızlara ve Ermenilere karşı ilk silahlı direniş, 19 Aralık 1919 tarihinde Dört Yol'da Kara Hasan adlı birinin, yanına aldığı silahlı kişiler tarafından olmuştur. Böylelikle 1921'e kadar sürecek silahlı mücadele evresi başlamış, bu

¹⁸ "Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesine göre müttefikler, kendi güvenliklerini tehdit edecek herhangi bir durum ortaya çıkarsa, herhangi bir stratejik bölgeyi işgal hakkına sahiptir. 16. madde Suriye, Irak, Hicaz, Yemen, Asir ve Trablusgarb ile Bingazi'deki Osmanlı kuvvetleri ya da subayların en yakın anlaşma komutanlığına teslim olacaklardır." Bkz: Turan, **a.g.e**, s.68.

¹⁹ Sarımay, **a.g.m**, s.4-5.; Hatipoğlu, **a.g.m**, s.13-14.; Dağıstan,**a.g.m**,s.690.; Yusuf Hikmet Bayur, **Türk İnkılap Tarihi**, C.3, Kısım I, TTK, Ankara, 1983, s.772-773.

²⁰ Ali Arslan, " *Hatay Meselesinde Arapların Tavrı*", **GKD**, C.7, S.75, Mayıs 1995, s.17.; Melek, **a.g.e**, s.2.

²¹ Adil Dağıstan, " *Arşiv Belgeleri Işığında Sancak'ın Bağımsızlık Sürecinin İlk Aşaması ve Türkiye*", **AAMD**, C.XXI, S. 61, Mart 2005, s.3.

²² Arap bayrağı yerine hükümet dairesine, Fransız bayrağı çekildiği haberi yayılınca, Türk münevverleri şu beyannameyi yayımlamışlardır: " Antakya hükümeti konağına çekilecek bayrak; ancak Türk bayrağı olabilir. Aksini yapmaya cüret edenler, bunun açığı akıbetlerinden çekinmelidirler. Bu memleketin mukadderatı tayin edilinceye kadar burası hukuken Türk'tür. Fransız ordusu buranın inzibatı ile alakadar sayılabilir. Bkz: Melek, **a.g.e**,s.2.

kıvılcım bütün yöre halkına yayılmıştır. Bu olay hafızalara Milli Mücadelenin ilk direnişi olarak yerleşecektir.²³

Güneydoğu bölgesinde işgaller devam ederken, Mustafa Kemal'in önderliğinde oluşan çekirdek kadro, Anadolu'da örgütlenmeye başlamış, Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kongresiyle Milli Mücadelenin istikameti belirlenmişti. Anadolu'da bu örgütlenme çabaları devam ederken Osmanlı Mebusan Meclisi 28 Ocak 1920 tarihindeki toplantısında, ulusal kurtuluş hareketinin temel ilkelerini "Misak-ı Milli" adı altında ilan etmiştir.²⁴ Misakı Milli, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi imzalandığında, işgal edilmeyen bölgeleri kapsamaktadır. Bu bağlamda Tayfur Sökmen, Nisan 1920'de Ankara'ya çektiği telgrafta: "İskenderun ve çevresinin Misakı Milliye dâhil olup olmadığını öğrenmek istemiştir. Mustafa Kemal Paşa, Miralay Recep Bey vasıtasıyla verdiği cevapta: "*İskenderun Sancak'ı ve havalisinin Misakı Milli hudutları içinde olduğunu, Maraş'ta teşekkül eden ikinci kolordu komutanlığı ile temas edilmesini emrediyordu.*"²⁵ ifadesiyle, Sancak'ta işgallere karşı direniş resmiyet kazanmış, bu söze paralel olarak Sancak'ın Anavatan'ın ayrılmaz bir parçası olduğu somut olarak gösterilmişti. Nitekim ilerdeki safhalarda "Misakı Milliye" atıflar yapılacak ve sorunların çözülmesinde "Misakı Milli" referans olarak kullanılacaktır.

İşgaller devam ederken Milletler Cemiyeti yasasının 22. maddesi ile öngörülen ve 28 Haziran 1919'da kurulmuş olan "Mandat" sistemine paralel olarak, San Remo toplantısında, Suriye ve onun parçası sayılan Lübnan'ı "A" türü mandat statüsüyle Fransa yönetimine vermiştir.²⁶ Fransa, mandater olarak, 1 Eylül 1920'de; Halep, Şam, Lübnan ve Alevi bölgesi olmak üzere dört yönetim biçimi oluşturmuştur.²⁷ Oysa konferans öncesi 13 Temmuz 1919'da, İskenderun'a inceleme yapmaya gelen King-Crane Komisyonu'na bölgedeki halk, Fransız yönetimini

²³ Ahmet Halaçoğlu, **Hatay'ın Anavatan'a Katılmasında Dört Yol'un Yeri ve Önemi**, TTK, Ankara, 1985, s.4-5.

²⁴ Sander, **a.g.e.**, C.I., s.408.; M. Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C.II, TTK, Ankara, 1997, s.540-541.

²⁵ Tayfur Sökmen, **Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**, TTK, Ankara, 1992, s.35.; Tekin, **Hatay'ın Tarihçesi...**, s.26.; Mehmet Mursaoğlu, "*Misakı Milli ve Bağımsızlığa Doğru Hatay*", Anavatan'a Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay Sempozyumu, **AAM**, Ankara, 2001, s.115-116.; Hamdi Selçuk, **Bütün Yönleriyle Hatay'ın O Eski Günleri**, Sucuoğlu Matbaa, İstanbul, 1972, s.51.

²⁶ İsmail Soysal, "*Hatay Sorunu ve Türk-Fransız Siyasal İlişkileri (1936-1939)*", **Bellekten**, C.XLIX, S.193, Nisan 1985, s.80.; Dağıstan, "*Arşiv Belgeleri Işığında Sancak'ta Fransız...*", s.693.

²⁷ Sarıay, **a.g.m.**, s.5.

istemediklerini dile getirmişlerdir.²⁸ Sonuç itibariyle insanların istekleri bir tarafa itilerek “böl yönet politikası” hızla uygulanmaktaydı.

Misakı Milli sınırlarında olduğu teyit edilen Sancak bölgesi, Sakarya Savaşı sonunda, 20 Ekim 1921’ de, Fransa ile TBMM hükümeti arasında imzalanan anlaşmaya göre Sancak bölgesinin milli sınırlar dışında kalması Türkiye’nin menfaatleri açısından lüzumlu görülmüştür. Çünkü bu anlaşmayla İtilaf kanadının bir ülkenin tek başına da olsa Ankara hükümeti ile bir anlaşma imzalaması, onun bu hükümeti yasal olarak tanıdığı²⁹ ve bu durumun Ankara’nın Fransa’ya dayanarak, Avrupa’ya “ pencere açmaya” olan ihtiyacının bir göstergesidir.³⁰

Ankara Anlaşması’nda alt alta sıralanacak maddeler, on sekiz yıl sonra Sancak’ın bağımsızlığa giden yolun kilometre taşlarını teşkil edecektir. Özellikle anlaşmanın 7.maddesinde İskenderun’a özel idare şekli tanınmış, Türk parası orda resmi haizde olmuş, Türk ırkından olan sakinlerin kültürlerini geliştirmek için her türlü kolaylık sağlanmış, Türkçe resmi dil olmuş, Türk bayrağına benzer bir bayrağın olması maddelerde öngörülmüştü.³¹ Bu bağlamda 7. madde Sancak halkının milli benliklerini koruma ve geliştirmede, Türkiye ile olan kültürel bağların kopmamasında önemli bir unsur olmuştur. Sancak, Misakı Milli sınırlarının dışında kalsa da Mustafa Kemal Paşa Franklin Bouillon’a, İskenderun ve Antakya’yı alacağını, orada bir Türk Hükümeti teşkil edileceğini dile getirmişti.³² Bu durum, Mustafa Kemal’in Sancak konusundaki hassasiyetini ortaya koymuştur.

²⁸ King-Crane komisyonunun incelemeleri için bkz: Sökmen, **a.g.e.**, s.21.; Hulki Öcal, **Hatay Savaşı**, Desen Matbaa, Ankara, 1953, s.95.; Güney Nur, “ *Milli Mücadelede Güney Cephesi ve Suriye ile ilişkiler*”, **VI. Hatay Tarihi ve Kültür Sempozyumu**, Antakya, 2004, s.230.

²⁹ Bige Yavuz, “*1921 Tarihli Türk-Fransız Anlaşmasının Hazırlık Aşamaları*”, **AAMD**, C.VIII, S.23, Mart 1992, s.273.

³⁰ Hatipoğlu, **a.g.m.**, s.4.

³¹ Sökmen, **a.g.e.**, s.61.; Pehlivan vd., **a.g.e.**, s.36.; Tekin, **Hatay Tarihi**, s.219.; Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, Örgün Yayınları, İstanbul, 1981,s.670.; Ahmet Halaçoğlu, **Hatay’ın Anavatan’a Katılmasında Dört Yol’un Yeri ve Önemi**, TTK, Ankara, 1985, s.5.; **İslam Ansiklopedisi**, C.III, TDV, İstanbul, 1991, s.232.; **Büyük Lügat ve Ansiklopedisi**, C.5., Meydan Yayıncılık, İstanbul, 1971, s.672.; Anlaşma metninin tamamı için bkz: **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.14, Devre 1, İçtima 2, Ankara, 1958, s.24-26.

³² Ada, **a.g.e.**, s.51.; Tekin, **Hatay Tarihi**, s.219.

B) SANCAK DÖNEMİ VE SONRASI HATAY(1921-1939)

Ankara Anlaşması ile bölgedeki işgal dönemi sona ermiş, Sancak dönemi başlamıştır. Ancak anlaşmadan sonra Sancak; dillerin, dinlerin, siyasi cereyanların çarpıştığı bir hal alacaktır. Bu sırada Ankara İtilafnamesi'nden sonra kazanılan Büyük Taarruz beraberinde siyasi zaferi getirmiş ve Lozan görüşmeleri başlamıştır. Lozan görüşmelerinin kesintiye uğradığı sırada 15 Mart 1923'te, Mustafa Kemal Paşa'nın Adana'ya geleceğini duyan Hataylılar, Mustafa Kemal'i karşılamaya gitmişlerdir. Adana'ya gelen Mustafa Kemal Paşa, kendisini karşılayan kalabalığa yaklaştığında, elleri kolları zincire bağlı, baştanbaşa siyahlara bürünmüş Antakya-İskenderun levhası taşıyan dört hanımdan biri olan Ayşe Fitnat, Gazi'ye nutkunda³³ “*Ey Ulu Gazi Bizi de Kurtar*” diye yalvarmıştır. Duygulanan Mustafa Kemal Paşa: “*kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalamaz, zamanı gelince sizi de kurtulacaksınız*” diyerek, karşılık vermiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu sözü Hataylılar için ümit kaynağı olmuştur.

24 Temmuz 1923'te, Lozan Anlaşması imzalandı. Konumuz açısından anlaşmanın 3. maddesinde, sadece Suriye sınırınının 20 Ekim 1921 günü yapılan Fransa-Türkiye anlaşmasınının 8.maddesinde tanımlanmış sınır olduğu belirtildi. Böylece Ankara Anlaşması teyit edilmiş oldu.³⁴ Fransa'ya bırakılan Sancak bölgesinin de yer aldığı Suriye mandaterliği, 24 Temmuz 1922'de Türkiye ile Fransa arasında akit ve karara bağlanacak, arkasından Milletler Cemiyeti tarafından 29 Eylül 1923'te tasdik edilerek manda yönetiminin resmen uygulanmasına başlanacaktır.³⁵ 1920 Eylül'ünde Fransa, Suriye'yi önce Suriye ve Lübnan diye ikiye, sonrada Halep, Şam, Lübnan ve Alevi Lazkiye devletleri adı altında dörde bölecektir. Böylelikle Suriyeliler I. Dünya Savaşı'ndan sonra bağımsızlıklarına kovuşmayı beklerken, mandat bahanesiyle Fransız sömürge yönetimi altına girmenin düş kırıklığı içinde

³³ Nutkun tamamı için bkz: Zafer Sarı, “*Ayşe Fitnat ve Hatay'ın Kurtuluşu Mücadelesi*”, **GKD**, Yıl 2, S.17, Temmuz 1990, s.28., Ayrıca bkz: Abdurrahman Konuralp, “*Nuri Aydın Konuralp*”, **GKD**, Yıl 4, S.37, Mart 1992, s.34; Nuri Aydın Konuralp, **Hatay'ın Kurtuluş ve Kutuluşu Mücadelesi Tarihi**, Hatay Gazetesi Postası Basımevi, İskenderun, 1973, s.140-141.; Hasan Rıza Soyak, **Atatürk'ten Hatıralar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006, s.528.; Melek, **a.g.e**, s.9.

³⁴ Baskın Oran, **Türk Dış Politikası**, C.I(1919- 1980), İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.278-279.; Ayrıca bkz: Adil Dağıstan, **Türk-Fransız İlişkileri**(1918-1939),H.Ü,ALİTE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1992, s.73-74.; Soysal, **a.g.m**, s.80.; Sarınay, **a.g.m**, s.4.

³⁵ Dağıstan, “*Arşiv Belgeleri Işığında Sancak'ta Fransız...*”, s.695.; Oran, **a.g.e**, s.281.;Akçora, **a.g.m**, s.389.

Fransızlara baş kaldırmaya başlayacaklardı.³⁶ Fransa, “böl yönet” politikasıyla ve el altından dilleri, dinleri, siyasi cereyanları körükleyerek bölgedeki konumunu güçlendirmeye çalışsa da bölgedeki olumsuzluklar nedeniyle, 1925’te, Suriye’ye, Mösyö de Jouvenel’i Yüksek Komiser olarak tayin etmiştir. Aynı yıl içinde Fransız Yüksek Komiserliği kararı ile Sancak’ta Arapça ve Fransızcanın yanında, Türkçenin resmi dil olması kabul edilmişti.³⁷

1926’da, Fransız Yüksek Komiseri Jouvenel’in yayınladığı bir kararname ile merkezi İskenderun olmak üzere Suriye’den ayrı müstakil bir “İskenderun Hükümeti” kurulduğunu ve bu Sancak’ın Beyrut’taki Yüksek Komiserliğe bağlandığını beyan etmişti. Böylelikle Mart 1926’da, merkezi İskenderun olan bir hükümet kuruldu. Hükümet reisliğine, Pierre Durieux getirildi.³⁸ Kurulan hükümetin kendine ait anayasası, hükümet başkanı olacak ve Şam’daki meclise giden Mebus sayısı, 6’dan 9’a çıkacaktı. Ancak Arap milliyetçilerinin yoğun tepkisi nedeniyle hükümetin adı değiştirilerek “Şimali Suriye Hükümeti” ismiyle 12 Haziran 1926’da Şam’a bağlanmıştır.³⁹ 1926-1928 yılları Arap milliyetçiliğine karşı Türk milliyetçiliğini yükseltme çabaları artmış, Suriye’den ayrı bir idare için alt yapı hazırlanmaya çalışılmıştır.⁴⁰ 1928 yılları Türklük fikrini benimseme, yayma ve geliştirmek için yoğun faaliyetler başlayacak ve insanlar, istiklal fikrine daha çok kenetlenenlerdir. İlerdeki bölümlerde bahsedeceğimiz Türkiye’deki inkılâp hamlelerinin Sancak’ta takip edilmesi, Latin harflerinin kabulü, konumuzun dışında olsa da Şapka İnkılâbı’nın topluma yansımaları, Hatay’ın bağımsızlık serüveninin ve kültürel hayatında önemli rol oynayan Türklük fikrini, tabandan tavana ve tüm dünyaya yaymayı amaçlayan Yeni Mecmua ve Vahdet Gazetesi’nin çıkarılması 1928 yıllarına rastlayacaktır. Kısacası bağımsızlığın fikri temelleri bu dönemde filizlenmiştir.

³⁶ Soysal, **a.g.m**, s.81.

³⁷ Arslan, **a.g.m**, s.18.; Dağıstan, “ *Arşiv Belgeleri Işığında Sancak’ta Fransız...* ”, s.698.

³⁸ Melek, **a.g.e**, s.13-14.; Tekin, **Hatay’ın Tarihçesi...**s.28.; Arslan, **a.g.m**, s.18.; Akçora, **a.g.m**,s.390.; Tekin, **Hatay Tarihi**, s.220.; Dağıstan, “ *Arşiv Belgeleri Işığında Sancak’ta Fransız...* ”, s.697.

³⁹ İskenderun Sancak’ının istiklali için yemin etmiş olan mebuslar, Suriye Devlet Reisi Ahmet Nami’nin murahhasları huzurunda tekrar Şam’a iltihak kararı verdiler. Yalnız Ermeni mebus Narik “henüz imzanın mürekkebi kurumamıştır. Ben sözümü ve imzamı geri almam, Şam’a iltihak kararını kabul etmiyorum” diyerek muhalif kaldı. Bkz: Melek, **a.g.e**, s.14.; Dağıstan, **a.g.t**, s.132.

⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Melek, **a.g.e**,s.14.

1928’de, Şam Mebusan Meclisi kurucu meclis sıfatıyla Suriye Anayasası’na ek olarak İskenderun Statü Organîği hazırlamış⁴¹, bu durum 1930 yılında Cemiyeti Akvam yönetimi tarafından kabul edilmiştir. İç ve dış gelişmeler seyrini alırken 26 Kasım 1930’da Samsun’da bir okulu ziyaret eden Mustafa Kemal Paşa, öğrencinin birinden Türkiye haritasını çizmesini istemiştir. Haritayı inceleyen Paşa: “ *Yavrum bu haritayı çizerken kırk asırlık Türk yurdunu sınırlarımız dışında bırakmadın mı?*” demiştir. Bu durum Mustafa Kemal Paşa’nın, Antakya-İskenderun Sancak’ını bir an bile aklından çıkarmadığını göstermektedir.⁴²

1923 ve 1936 yıllarında, Türkiye’nin iç ve dış sorunları nedeniyle, Hatay sorunu geri planda kalmıştır. 1936 yılına gelindiğinde, uluslararası ortamda önemli ve kaygı verici gelişmeler yaşanmaya başlamış ve Fransa’da Nisan-Mayıs 1936 seçimlerinde iktidara gelen “Halk Cephesinin” Sosyalist başkanı Lean Blum, ideolojisine uygun olarak, sömürge ve manda yönetimi altındaki ülkelere bağımsızlıklarını vermek gerektiğini savunmuştur.⁴³ Bu sırada 20 Temmuz 1936’da, Montreux Sözleşmesi imzalandıktan sonra Afet İnan, Atatürk’e başka bir meselemiz kalmadığını söylediği zaman, “Şimdi Antakya-İskenderun yani Sancak meselemiz var demiştir”.⁴⁴ Bu durum, Atatürk’ün Hatay meselesini unutmadığını göstermektedir. Bu gelişmeler devam ederken yukarıda da bahsedildiği gibi Fransa’da yaşanan iktidar değişikliğine paralel olarak 9 Eylül 1936’da, Fransa ile Suriye arasında imzalanan anlaşmaya göre, Suriye’ye bağımsızlık tanınmasına rağmen⁴⁵ İskenderun Sancak’ına ait açık bir hüküm yoktu. Yalnız anlaşmanın 3.maddesine göre⁴⁶ Fransa Suriye’den çekilirken, Sancak’taki hak ve yükümlülüklerini, yeni Suriye hükümetine devredecekti. Bu durum Türkiye’de büyük tepki uyandırdı ve 9 Ekim 1936’da Fransa’ya verilen resmi notada⁴⁷ Suriye’ye yapıldığı gibi, İskenderun

⁴¹ İskenderun Sancak’ı Statü Organîği maddeleri için bkz: Melek, **a.g.e**, s.16.

⁴² Hatipoğlu, **a.g.m**, s. 17.

⁴³ Oran, **a.g.e**, s.283.; Dağıstan, “ *Arşiv Belgeleri Işığında Sancak’ta Fransız...*”,s.702.; Dağıstan, **a.g.t**,s.133-134.;Dağıstan, “*Arşiv Belgeleri Işığında Sancak’ın Bağımsızlık...*”, s.6-7.; Sarınay, **a.g.m**, s. 11.

⁴⁴ Afet İnan, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi**, TTK, Ankara, 1991, s.135.

⁴⁵ **B.C.A.** 030.10-22.501.23. (15.12.1937).

⁴⁶ 3.madde yüksek akit taraflar manda rejiminin sona erdiği gün, Fransa hükümeti tarafından Suriye ile ilgili olarak ya da bu memleket adına imzalanan bütün anlaşma ve sözleşme ve diğer milletlerarası taahhütlerden doğan, hak ve vecibelerine yalnız Suriye hükümetine devretmek için bütün tedbirler alınacaktır deniliyordu. Bkz: Oran, **a.g.e**,s.283.; Ayrıca bkz: Cezmi Eraslan, “ *Atatürk’ün Hatay Meselesindeki Tavrı*”, **GKD**, C.7, S.37, Mart 1992, s.22.

⁴⁷ Nota için bkz: Dağıstan, **a.g.t**, s.135-136.

Sancak'ına da bağımsızlık verilmesi istenmiştir.⁴⁸ Bütün bu gelişmeleri takip eden Atatürk, 1 Kasım 1936'da Meclis konuşmasında:⁴⁹ “*Bu sırada milletimizi gece gündüz meşgul eden başlıca büyük bir mesele, hakiki sahibi öz Türk olan İskenderun-Antakya ve havalisinin mukadderatıdır. Bunun üzerinde ciddiyet ve katiyet durmaya mecburuz*” diyerek, ertesi gün Sancak'a Hatay⁵⁰ adını vermiştir.⁵¹ 2 Kasım 1936'da İskenderun-Antakya ve Havalisi Müdafai Hukuk Cemiyeti⁵² adını Hatay Egemenlik Cemiyeti olarak değiştirilmesini ve faaliyetlerinin bu isim altında yürütülmesini istemiştir.⁵³ Hatay konusunda ısrarlı olan Atatürk, 14 Aralık 1936'da Sancak meselesine resmen el koyarak, meseleyi İngiltere'nin arabuluculuğuyla Milletler Cemiyeti'ne götürmüştü.⁵⁴ Mustafa Kemal Paşa manevi kızı Sabiha Gökçen'e, Fransız Büyük Elçisiyle Hatay meselesini konuşacakları zaman askeri üniformanı giy, tabancanı al ve yanımıza otur demiştir. Fransız Büyük Elçisi, Hatay konusunda konuşma yaptıktan sonra Sabiha Gökçen, Atatürk'ün kendisine ezberlettiği nutku okumuş, konuşmalarını Fransızların oyununa gelerek Hatay'ı başkalarına bırakmayacaklarını, gerekirse silahlarla mücadele edeceklerini, Hatay bizim canımız, feda olsun kanımız dedikten sonra havaya üç el ateş ederek noktalamıştı.⁵⁵ 1937 yılında Hatay meselesi, gündemde olan konuların başında gelmekteydi. Özellikle Atatürk, sözlü ve eylemsel olarak faaliyette bulunmaktaydı. Atatürk, Genel Sekreteri Hasan Rıza Soyak'a Hatay meselesi için şöyle demiştir:⁵⁶ “*Hatay benim şahsi*

⁴⁸ Armaoğlu, **a.g.e.**, s.348.; Oral Sander , **Siyasi Tarih(1918-1994)** , C.II, İmge Yayınevi, Ankara, 2004, s.96-97.; Sarıay,**a.g.m.**, s.12.

⁴⁹ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.I, AAM, Ankara, 1997, s.410.

⁵⁰ Hatay sözcüğü Türkçe sözcük kuramı bakımından; Hat ve ay köklerinin birleşerek türemesi daha uygun düşmektedir. Hatay sözcüğündeki Hat kökünün, Hatti sözcüğünde geçen Hat kökü ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Çünkü bölgede M.Ö 2000 yılında Hatti Krallığı vardır. Cemil Gök, **Kırk Asırlık Türk Yurdu Hatay**, Ankara, 2005, s.1-2.; Tarihi belgelere göre Türkler Orta Asya'dan göç ettiklerinde Hatay bölgesine yerleşmiş buradaki kasaba, köy ve nehirlerine geldikleri yerlerdeki isimleri vermişlerdir. Hatta Antakya'daki bir köyün adı Hetye'dir. Hititler döneminde bu bölgenin adı hattena olduğu gibi bizim, Hitit dediğimiz kavimin kendi dillerinde adı Hatti'dir. Bkz:Selçuk, **a.g.e** s.7. ; Şükrü Oğuz; “*Ata ve Hatay*”,**Antakya Halkevi**, S.5, Mart 1987,s. 4-5.

⁵¹ Mete Tunçay, **Hatay Sorunu ve TBMM**, Türk Matbaacılık, Ankara, 1940, s.252-255.; Armaoğlu, **a.g.e.**,s.348.; Tekin, **Hatay'ın Tarihçesi**...s.29; Sökmen, **a.g.e.**,s .95.; Oğuz, **a.g.m.**, s.6.; Soyak, **a.g.e** s.536.

⁵² 30 Mayıs 1923'te resmi olarak Adana da kurulan İskenderun-Antakya ve Havalisi Müdafai Hukuk Cemiyetinin kuruluşu için bkz: Sökmen, **a.g.e.**, s.73-74.; Melek, **a.g.e** s.4-5.

⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Sökmen, **a.g.e.**, s.94-95.; Melek, **a.g.e.**, s.36-37.

⁵⁴ Hüsamettin Yıldırım, “ *Hatay Meselesinin Türkiye Lehine Çözümünün Türk-Sovyet İlişkilerine Yansımaları*”, Anavatan'a Katılışının 60. Yılı Dönümünde Hatay Sempozyumu, **AAM**, Ankara, 2001, s. 106.; Armaoğlu, **a.g.e.**, s.349.; Oran, **a.g.e.**, s.283.

⁵⁵ Sabiha Gökçen, **Atatürk'le Bir Ömür**, Altın Kitapevi, İstanbul, 1996, s.256.

⁵⁶ Sökmen, **a.g.e.**, s.9.; Soyak, **a.g.e.**, s.578.

meselemdir. Keyfiyeti Fransız Büyük Elçisine ta bidayette açıkça ifade ettim. Dünya'nın bu durumunda böyle bir meselenin Türkiye ile Fransa arasında müsallah bir ihtilafa müncer olması, katiyen varid değildir. Fakat ben bunu da hesaba kattım ve kararımı vermiş bulunuyorum. Şayet ufukta bu yolda binde bir ihtimal belirse, Türkiye Cumhuriyeti Reisliğinden ve hatta Büyük Millet Meclisi azalığından da çekileceğim. Ve bir fert olarak bana iltihak edecek birkaç arkadaşla beraber Hatay'a gireceğim. Oradakilerle el ele verip mücadeleye devam edeceğim.” sözüyle, Hatay sorununu mutlaka çözeceğini altını çizerek vurgulamıştır. Nitekim 27 Ocak 1937'de raportör Sander'in MC' ye sunduğu rapor kabul edildi.⁵⁷ Konumuzu ilgilendiren iki maddeye baktığımızda, Sancak için ayrı bir statü ve anayasa hazırlanacak, Sancak iç işlerinde tamamen bağımsız, dış işlerinde Suriye'ye bağlı “ayrı bir varlık” olacak, Sancak resmi dili Türkçe olacak, ikinci bir dil için MC'e karar verecekti. Bu bağlamda Ankara Anlaşması'nın 7. maddesiyle, Lozan'daki 3. maddeyle teyit edilen durum Sander raporuyla tekrarlandı, Türklerin kültürel geliştirmelerini sağlayacak faaliyetlere tekrar izin verildi. Hatayla ilgili bu kararların alınması üzerine Atatürk, Başvekil İsmet İnönü'ye şu telgrafı çekmiştir: “*Hatay'ın mukadderatını tayin eden kararın konseyden çıkmış olduğunu, Hariciye Vekilimizin şimdi aldığı telgraf namesinden anladım. Başarılmış olan milli davada takip olunan medeni ve insani usule, arsi- ulusal layık olduğu kıymetin verileceğine şüphe yoktur. Bu eser, Cumhuriyet hükümetinin milli meseleler üzerinde ne kadar şaşmaz bir dikkatle durduğunu ve onları en makul tarzlarda intac için cesaret ve feragatle hareket ve faaliyete geçebilecek enerji ve kabiliyette bulunduğunu gösteren yeni bir örnek olmuştur.... Türkiye Cumhuriyeti haklı olduğuna kani bulunduğu davasına, büyük ve adil hakem heyeti olmasını daima arzu ettiği ve bu sıfat ve salahiyetin daha çok çetin meseleler halinde en yüksek kudret ve kuvveti haiz olmasını temenni eylediği Cemiyeti Akvam'a bırakmakla insanlık namına isabetli bir harekette bulunmuştur...*”⁵⁸ diyerek, cümlelerini Erkânı Harbiye ve İcra Vekilleri heyetine teşekkürlerini bildirerek noktalamıştır.

⁵⁷ Sander raporunun tamamı için bkz: Oran, **a.g.e**, s.285-287.; Ayrıca bkz; **Büyük Lügat ve Ansiklopedisi**, C.5, Meydan Yayıncılık, İstanbul, 1971, s.672.

⁵⁸ Telgrafın tamamı için bkz: **B.C.A.** 030. 10- 222.501.5 (28.1.1937)

29 Mayıs 1937’de Sander’in raporuna paralel olarak, MC’e Hatay için hazırlanan anayasayı kabul etti.⁵⁹ Cumhuriyet Halk Partisi ve bu dönem faaliyet gösteren Halkevleri, halkı Türklük bilinci etrafında toplamaya ve yapılacak seçimlerde halkı aydınlatmaya çaba harcamıştır.⁶⁰ Bu sırada Atatürk 29 Ekim 1937’de Romanya Başkanı’nın önünde, Fransız Büyük Elçisi Ponsa’ya şunları söylemiştir: “ ...Ben toprak büyütme dileklisi değilim. Barış bozma alışkanlığım yoktur. Ancak muahedeye dayanan hakkımızın istencisiyim; onu alamazsam edemem. Büyük Meclis’in kürsüsünden milletime söz verdim. Hatay’ı alacağım. Milletim benim dediğime inanır. Sözümü yerine getiremezsem, onun huzuruna çıkamam; yerimde kalamam. Ben şimdiye kadar yenilmedim, yenilmem; yenilirim bir dakika yaşayamam. Bunu bilerek ve sözümü mutlaka yerine getireceğimi düşünerek benim dostluğumu lütfen bildiriniz ve doğrulayınız”⁶¹ ifadesi, Atatürk’ün Hatay için verdiği sözü, mutlaka yerine getirmede kararlı olduğunu görüyoruz.

Atatürk, Hatay sorununu mutlaka çözümlenmek istemekteydi. 1938 yılında, 19 Mayıs kutlamalarından hemen sonra hasta yatağından kalkan Atatürk, güney seyahatine çıkmıştı. Hatay sorununu çözüme kadar Mersin’den ayrılmayacağını bildiren Atatürk, 24 Mayıs’ta Fransız ve İngiliz elçilerinin Türkiye’nin bütün şartlarını yerine getireceği haberini alması üzerine, Adana’daki resmi törene katıldıktan sonra Ankara’ya harekât etmişti.⁶² 3 Temmuz 1938’de, Sancak’ın toprak bütünlüğü ve siyasi statüsünün ortaklaşa korunması hakkında, Türk ve Fransız asker heyeti arasında anlaşma yapıldı. 4 Temmuz 1938’de Türk askeri Hatay’a girdi. 2 Eylül 1938’de Hatay Millet Meclisi’nin ilk toplantısında yapılan seçimlerde, Cumhurbaşkanlığına Atatürk’ün aday gösterdiği Tayfur Sökmen, Başbakanlığa Abdurrahman Melek atandı. Devletin adı “Hatay Cumhuriyeti” adını aldı. Resmi dil Arapça ve Türkçe olduğu halde, bütün milletvekilleri Türkçe yemin etti.⁶³ Atatürk’ün istediği bir şekilde bayrak yapılarak, Hatay bayrağı konağa çekildi. Aynı zamanda

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Oran, **a.g.e.**,s.285-287.; Ayrıca bkz: **B.C.A.** 030.10-222.501.25 (18.12.1937)

⁶⁰ Halkevlerinin faaliyetleri için bkz: Korunalp, **a.g.e.**, s.152-153.

⁶¹ Sökmen, **a.g.e.**, s.11.; Soyak,**a.g.e.**,s.579.

⁶² Tekin, **Hatay Tarihi** ,s.223.

⁶³ Yemin eden milletvekillerinin 22’si Türk 9’u Alevi, 5’i Ermeni, 2’si Arap, 2’si Ortadoks tebedan olmak üzere toplam 40 milletvekili vardı. Bkz: Melek, **a.g.e.**, s.61.; Sökmen, **a.g.e.**, s.106.

Türk Milli Marşı kabul edildi.⁶⁴ Türkiye ile kültürel bağları güçlendirmek için Ocak 1939'da Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu kabul edilmiştir.⁶⁵

Hatay Devleti bir yıl bağımsız kalmıştır. 23 Haziran 1939'da Türkiye ile Suriye arasında toprak sorunlarının kesin çözümüne ilişkin anlaşma imzalanmış, 29 Haziran 1939'da son toplantısını yapan meclis, oybirliği ile Anavatan'a katılmaya ve Hatay Meclisi'nin dağılmasına karar vermiştir.⁶⁶ Atatürk'ün Hataylılara vermiş olduğu bağımsızlık ve Anavatan'a katılma sözü, mecliste teyit edilmişti.

⁶⁴ Armaoğlu, **a.g.e**, s.351.; Oran, **a.g.e**,s.289.; Melek, **a.g.e**, s.65-66.; Pehlivan vd., **a.g.e**,s.113.

⁶⁵ Armaoğlu, **a.g.e**, s.351.; Eraslan, **a.g.m**, s.24.

⁶⁶ Hatipoğlu, **a.g.m**, s.22.; Eraslan,**a.g.m**, s.24.; Melek, **a.g.m**, s.84.; Sökmen, **a.g.e**,s.117.

İ.BÖLÜM

TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU VE HATAY

A) TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU

Milli Mücadelenin zaferle sonuçlanmasıyla birlikte Atatürk, Osmanlı Devleti'nden kalan sorunlara çözüm getirmek ve laik, modern milli bir toplum yaratmak için muhafazakâr çevreye ve onun dayandığı zihniyete karşı mücadele etme çabalarına girmiştir.⁶⁷ Mustafa Kemal Atatürk, daha Milli Mücadele devam ederken, 16 Temmuz 1921'de Ankara'da Maarif Kongresi'ni toplamış, eğitim konusunu tartışmaya açmıştı.⁶⁸ Mustafa Kemal Atatürk, eğitimle ilgili görüşlerini kongrenin açılış konuşmasında şöyle belirtmişti: “ ...Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin, milletimizin tarihi tedenniyatında en mühim bir amil olduğu kanaatindeyim. Onun için bir milli terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsafı fitriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum...”⁶⁹ sözleriyle ileride izlenecek olan eğitim politikasının, Osmanlı Devleti'nden farklı olacağını belirtmişti. Eğitimde milliliğin ve millileşmenin altı çizilerek, eğitimin uluslaşması ilk hedef olarak görülmüştür.⁷⁰ Kongrede ilk ve ortaöğretim kademelerinin hedefi ve programı belirlenerek, gelecekteki eğitimin verimli bir şekilde çalıştırılacağı belirtilmişti.⁷¹ Atatürk'ün eğitim anlayışında millete sahip çıkan, milli birlik ve beraberliğe önem veren bir düşünce yatmaktaydı. 1 Mart 1922' de mecliste yaptığı bir konuşmada:⁷² “Yetişecek çocukların ve gençlerin, öğrenim sınırları ne olursa olsun ilk olarak Türkiye'nin bağımsızlığına, milletinin geleneğine düşman olan bütün unsurlarla mücadele etme lüzumu öğretilmelidir.” demiştir. Bu ifadeyle, Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışının felsefesi ortaya konulmuştu. Eğitimde modernleşme sürecine girilmesiyle beraber, özellikle 1923 yılından itibaren eğitimin birleştirilmesi meselesi

⁶⁷ Tarık Zafer Tunaya, **Batılılaşma Hareketi**, C.II, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1999, s .23.; Emre Kongar, **Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1983, s. 306-307.; E.Jan Zürcher, **Modern Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s.252.

⁶⁸ Osman Ergin, **Maarif Tarihi**, C.5, Osman Bey Matbaa İstanbul, 1997, s.1634.

⁶⁹ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, AAM, Ankara, 1997, s.19-20.

⁷⁰ Seçil Akgün, “ *Tevhid-i Tedrisat*”, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikası, **MEB**, İstanbul, s.37.

⁷¹ Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Eğitim**, A.Ü. DTCF Yayınları No: 35, Ankara, 1982, s.18.

⁷² **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.I, s.247.

de yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştı.⁷³ Atatürk, 1923 yılında İzmir’de yaptığı bir konuşmada halk tarafından kendisine medrese ve evkaf ne olacak suallerine cevaben, bu soru ne zaman gündeme gelse, karşı koyan bir grubun bulunduğunu dile getirmişti.⁷⁴ Bu konuşmadan hemen sonra eğitimin birliğine, kadınların ve erkeklerin aynı programlardan mezun olmaları gerektiğine vurgu yapmıştır.⁷⁵ Görüldüğü üzere köklü bir değişim için kamuoyu hazır değildi.

Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte, Osmanlı Devleti’nden yeni Türkiye’ye miras kalan eğitim anlayışı, Cumhuriyet ideolojisiyle bağdaşmamaktaydı. Okullarda Cumhuriyet rejiminin gerektirdiği ve yeni Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu nesiller yetiştirmek gerekliydi.⁷⁶ Dönemin milli eğitim politikası, halkçı ve halka doğru bir özellik taşımalıydı. Cumhuriyet’in ilanından sonra, düşünülen eğitim modelini hayata geçirmek için Eğitim Bakanı İsmail Safa Bey “Misak-ı Maarif” genelgesi yayımlamıştı.⁷⁷ Milli Mücadele dönemi ve sonrasındaki gelişmelere rağmen Osmanlı Devleti döneminden kalma sorunlar, dinin her alanda etkili olması nedeniyle eğitimde istenilen düşünceler gerçekleşmemektedir. Nihayet Ulu Önder, 1 Mart 1924’te meclis açılışında “*Milletin arayı umumiyesinde tespit olunan terbiye ve tedrisatın tevhid-i umdesinin bila ifatei an tatbiki lüzumunu müşade ediyoruz.*”⁷⁸ sözleriyle Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun suretle uygulanmasını dile getirmiştir. 2 Mart 1924’te Halk Fırkası gurubu, mecliste Atatürk’ün üzerinde durduğu konuları ele alıp, bu doğrultuda hazırladıkları önergeyi, meclis başkanlığına sunmuşlardı.⁷⁹ Bu önergede ilkin, halifeliğin kaldırılması ve Osmanlıları soyundan olanların yurt dışına çıkarılması, ikincisi Şerri’ye ve Evkaf Vekâleti ile Erkânı Harbiye-yi Umumiye Vekaleti’nin kaldırılması, üçüncüsünde ise Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ilgili yasa tasarısı yer almıştı.⁸⁰ İlk olarak Halifeliğin ilgası ve hanedanın yurt dışına

⁷³ Taylan Filiz, **Milli Mücadele ve Cumhuriyet Dönemi’nde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorunlarına Bakışı (1920-1935)**, İÜ, AİİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005, s.59.

⁷⁴ Akgün, **a.g.m.**, s.41.

⁷⁵ İhsan Sungu, “*Tevhid-i Tedrisat*”, **Belleten**, S.7-8, Temmuz 1938, s.423.

⁷⁶ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, Pegem Yayınları, Ankara, 2006, s.331.

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Mahmut Tezcan, **Atatürk ve Eğitim**, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara, 1981, s.152.

⁷⁸ **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**, C.I, s.347.

⁷⁹ Seçil Akgün, **Halifeliğin Kaldırılması ve Laiklik (1924 -1928)**, Temel Yayınları, İstanbul, 2006, s.196.

⁸⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi** C.7, D.II, İ.II, Meclis Matbaa, Ankara, 1968, s.17.; Atatürk, **Nutuk**, C.II, TTK, Ankara, 1999, s.1131.

çıkarılması hakkındaki yasa tasarısı iki oturumda tartışıldıktan sonra onaylandı. Üçüncü oturumda, Şerriye ve Evkaf Vekâleti'nin lağvı ve Diyanet Reisliği hakkındaki kanun onandı.⁸¹ Tevhid-i Tedrisat yasası oturumuna gelince, eğitimin birleştirilmesi gerekçelerini Saruhan milletvekili ve 57 arkadaşı, şöyle ifade etmişlerdi:⁸² “ *Gülhane hattı hümayünden sonra açılan Tazimatı Hayriye Devriyede saltanat münderisi Osmaniye Tevhidi Tedrisat'a başlamak istenmiş ise de buna muvakkaf olamamış ve bilakis bu hususta bir ikilik bile vücuda gelmiştir. Bu ikilik vahdeti terbiye ve tedris noktai nazarından birçok mızır neticeler tevliedetti. İki türlü terbiye bir memlekette iki türlü insan yetiştirir. Bu ise vahdeti his ve fikir ve tenasüt gayelerini külliye mühildir.*” sözleriyle Tanzimat'tan beri var olan ikili eğitim anlayışının iki türlü insan yetiştirdiği, bunun ise olumsuz sonuçlara sebebiyet verdiği vurgulanmıştı.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu hakkındaki kanun teklifi, 3 Mart 1924'te kabul edildi.⁸³ Bu kanunla birlikte, ülke genelinde farklı adlar altında faaliyette bulunan okulların bir merkezde toplanması söz konusuydu. Buna göre, “ Madde 1. Türkiye dâhilindeki bütün müessesatı ilmiye ve tedrisiye, Maarif Vekaleti'ne marbuttur, Madde 2. Şer'iyeye ve Evkaf Vekaleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle medrese ve mektepler, Maarif Vekaletince devir ve raptedilmiştir...”⁸⁴ ifadesiyle tüm okullar Maarif Vekaleti'ne bağlanmıştı. Osmanlıdan beri süre gelen ikili eğitim anlayışına son verilmiş, medreseler kapatılmıştı. Eğitimde milliliğin esas alındığı bu dönemde, Cumhuriyet ideolojisine uygun nesiller yetiştirilmesi için çaba sarf edilmişti.⁸⁵ Tevhid-i Tedrisat kavramı içerisinde millilik, laiklik ve çağdaşlık vurgusu yapılarak “ Osmanlılık” kavramından “Milliliğe”, dini eksendeki eğitim anlayışından, laik eğitime, geleneksel anlayıştan, çağdaş anlayışa geçilmişti. Alınan kararlar eğitimin ve devletin laikleşmesi için önemli bir adım atılmıştı.⁸⁶ Kanun tasarısı kabul olduktan sonra, Maarif Bütçesi müzakeresi esnasında, medreselerin

⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Sungu, **a.g.m.**, s.424-430.

⁸² **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.7, D.II, s.25.

⁸³ **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.7, D.II, s.25, 26, 27.; Ayrıca bkz: Necdet Sakaoglu, **Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2003, s.169.

⁸⁴ Kanun metninin tamamı için bkz: **TBMM Kavanin Mecmuası**, C.II, D.II, İ.I, Ankara, 1924, s. 242; Türkçe metni için bkz: **Düster**, C.5, 3.Tertip, İstanbul, 1931, s.667.

⁸⁵ Ayten Sezer, **Atatürk Dönemi Yabancı Okullar**(1923-1938), HÜ, AİTE, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1994, s.35.

⁸⁶ Emra Kongar, **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, CI-II, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994, s.125.

hemen kapatılması tartışmaya sebep olmuştu. Maarif Vekili Vasıf Bey, eskiden medreselerin çok değerli insanlar yetiştirdiği; ancak daha sonra kimisi askerden kaçarak, kimisi ise medreseye adını yazdırarak dışarıda sanatla uğraştığını belirtmişti. Ayrıca medreseden mezun olanların çoğu, bakkalcık ve esnafılık yaptığını belirterek tartışmayı noktalamıştı.⁸⁷ Genç Cumhuriyet'in kurumları çağdaş, milli, çağın ihtiyaçlarına cevap veren nitelikte olmalıydı. Farklı eğitime neden olan eskinin yanında yeniyi yaşatma çabaları, böylelikle sona ermişti. 1924'te ortaöğretim kurumları üçer yıllık olmak üzere iki basamağa ayrılmıştır. Bunların ilk devresi "ortaokul" ikinci devresi ise "lise" olarak adlandırılmıştı.⁸⁸ 1924'te kızlarla erkeklerin aynı eğitim sistemine dâhil edilip, aynı sınıflarda okutulması istenmişti.⁸⁹

Öğretim Birliği çerçevesinde laikleşmenin temellerini güçlendirmek doğrultusunda, medreselerden doğan boşluğu doldurmak, imam ve hatip yetiştirmek için, 1924'te İstanbul Üniversitesi'ne bağlı sınırlı sayıda İmam Hatip okulları açılmıştı.⁹⁰ Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitimde takip ettiği politika, laiklik ve millilik esasları üzerine inşa edilmişti. Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla, Türk okullarında uygulanmak istenen eğitim anlayışı, yabancı okullarda da uygulanmak istenmişti. Devleti içten parçalamaya çalışan yabancı okulların, dini propaganda yapmaları önlenmek istenmişti. Böylelikle yabancı okullarda mabetler dışında dini semboller kaldırılacak, Müslümanların ve başka mezhepten öğrencilerin, okullardaki dini ayinlere katılması yasaklanacaktı.⁹¹

Tevhid-i Tedrisat Kanunu gerçekleştirildikten sonra Atatürk, 22 Eylül 1924'te Samsun öğretmenlerine hitaben şöyle demiştir: ⁹²“ *Dünya’da her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için, en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fen’in*

⁸⁷ Tartışma metni için bkz: **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.8, D.2, İ.2, TBMM Matbaası, Ankara,1975, s. 821.; Ayrıca bkz: Sungu, **a.g.m.**, s.430-431.

⁸⁸ Ergin, **a.g.e.**, C.V, s.2005.

⁸⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.8, D.2, s.826.

⁹⁰ İlahiyat fakültesinin açıldığı yıl öğrenci sayısı 224'tü. 1934'te bu sayı 20'ye düşer ve aynı yıl İlahiyat Fakültesi kapanır. İmam ve Hatip okulları ise dini bir örgüt ve onu destekleyen mali kaynak olmadığı için 1930-1931 yıllarında kapanır. Bkz: İhsan Başgöz, E. Willson, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Milli Eğitim ve Atatürk**, Dost Yayınları, Ankara, 1968, s.82.; Ayrıca bkz: Sina Akşin, **Ana Çizgileriyle Türkiye’nin Yakın Tarihi**, C.II, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1997 s.51-52.; Burhan Göksel, “*Atatürk’ün Eğitim Konusunda Görüşleri ve Misak-ı Maarif*”, **AAMD**, C.I, S.3, Temmuz 1985, s.938.; M. Cem Şahin, **Laik Eğitim Uygulamaları Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitimi**(1923-1960), GÜ, EBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Ankara, 2000, s.70.

⁹¹ Sezer, **a.g.t.**, s.37.

⁹² **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, s.202.

haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalalettir.” sözleriyle eğitimin, dinin alanı dışında, akla ve bilme dayalı olmasını istemişti. Cumhuriyet dönemi milli eğitim politikasında, eğitim hizmeti, devletin eliyle gerçekleşen bir kamu hizmeti haline gelmişti. Osmanlı Devlet’inden farklı olarak eğitim kurumlarının laikleşmesinde, önemli hamleler atılmıştı.⁹³ Böylelikle eğitimde fırsat eşitliği yaratılmış, ilköğretim mecburi ve parasız hale getirilerek köklü bir kültürel değişime gidilmişti.

22 Mart 1926’da Tevhid-i Tedrisat Kanunu ışığında hazırlanan, Maarif Teşkilatı Kanunu ile eğitim ve öğretimde köklü değişikliklere gidilmişti. Bu bağlamda, Milli Eğitim Bakanlığı’nın izni olmadan hiçbir okulun açılmayacağı belirtilmiş, okulların müfredat programları değiştirilmiş, çağdışı dersler programdan kaldırılmıştı.⁹⁴ Cumhuriyet kazanımlarının okullara yerleşmesi için Tarih, Coğrafya ve Hayat Bilgisi derslerinin saatleri artırılmış, toplu tedrisat usulüne geçilmişti.⁹⁵ Ayrıca hiçbir okul kitabı Türkiye’nin dününü, bugününü kötüleyen cümlelere yer vermeyecek, yabancı okullarda Türk Dili, Türk Tarihi ve Coğrafya dersleri Eğitim Bakanlığı’nın atayacağı Türk öğretmenler tarafından okutulacaktı.⁹⁶ Böylelikle yabancı okullarda, Türk kültürüne düşman, ülkeyi bölecek nesillerin yetişmesine engel olunmuştu.

1926’dan itibaren, kız ve erkek çocuklarının aynı programlarda eğitim görmeleri sağlanmıştı. Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla eğitimde laikleşme atılımları, müfredat programlarına da yansımıştır. 1927’de din dersleri seçmeli hale getirilmiş, 1928 yılında Anayasadan ,“devletin dini İslam’dır” ibaresinin çıkarılmasıyla din dersleri, 1930’da şehir okullarında, 1933’te köy okullarında ders programlarından çıkarılmıştı.⁹⁷

⁹³ Hamza Eroğlu, “*Modern Eğitim İlkesi Olarak Eğitim Birliği ve Yanlış Uygulamalar*”, AAMD, C.IV, S.10, Kasım 1987, s.36.

⁹⁴ Ahmet Mumcu, **Tarih Açısından Türk Devrimlerinin Temeli ve Gelişimi**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1984, s.153.

⁹⁵ Yasemin Doğaner, **Atatürk İnkılâplarının Topluma Yansıması**, HÜ, AİİTE, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2002, s.200.

⁹⁶ Başgöz, Willson, **a.g.e**, s.84.

⁹⁷ Ayten Sezer, **Atatürk Dönemi Milli Eğitim Politikası**(1923-1938), HÜ, AİİTE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985, s.43.; Ayten Sezer, “ *Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları*”, **Türk Yurdu**, C.20, S.160, Aralık 2000, s.115.; Niyazi Berkes, **Türkiye’de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s.533.

1929 tarihli İlk Mektepler Talimatnamesine göre ilk mekteplerin amaçları, ilk sınıftan son sınıfa kadar çocukları milli hayata hazırlamak, çocuklara eğitimde Türklük ve Türk vatanını esas mihver teşkil etmek olmalıdır. Aynı zamanda milli hisleri güçlendirmek için çocuklara bayrak sevgisi aşılanmalıdır. Bu bağlamda okullarda sabah bayrak törenleri yapılmalı ve milli bayramlar kutlanmalıdır.⁹⁸ Böylelikle millilik vurgusu ön plana çıkmış ve inkılâplara bağlı bireyler yetiştirmek istenmişti. Okul, bireyi hayata hazırlamalı ve ülkesine faydalı birey haline getirmeliydi.

1930 tarihli Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesinde öğretmenlerden, Cumhuriyet eğitimi vermek için programların dışında her fırsatı değerlendirmeleri istenmiştir. Bu amaçla Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Sosyoloji, Felsefe Cumhuriyet eğitiminin üzerinde durduğu önemli dersler olmuştur. Tarih dersleri için Tarih Kurumunca hazırlanan 4 ciltlik kitap, Vatandaşlık için Atatürk'ün fikir ve telkinleriyle, Afet İnan tarafından yazılan "Medeni Bilgiler", derslerde okutulmuştur.⁹⁹ 1931 tarihli genelgede, her dersin asıl amacı; öğrencinin Türk milletine ve Türkiye Cumhuriyetine faydalı hale getirmektir. Her Türk çocuğu, Cumhuriyet rejiminin psikolojisi ve ideolojisini tamamen kavramalıydı.¹⁰⁰ Tevhidi Tedrisat Kanunuyla, devletin siyasi ve kültürel kadrolarından İslamcılık düşüncesi tasfiye edilmiş, İslamcılık ideolojisinin yerini milli ve laik değerler almıştı. Laik Türkiye Cumhuriyeti'nin takip etmiş olduğu milli kültür politikası gereğince, 1931-1935 yıllarında, ilk ve orta mektep programlarında değişikliğe gidilmişti.¹⁰¹ 1936'da CHP'nin ulusal eğitim programı doğrultusunda, eğitim ve öğretimde dikkat edilecek hususlar izah olunmuştu.¹⁰² 5 Şubat 1937'de Atatürk'ün Türk Devrimleri'nin temelini oluşturduğu, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, İnkılâpçılık ve Laikçilik ilkeleri anayasaya girmişti. Böylelikle okul müfredat programları, Cumhuriyet'in kuruluş felsefesiyle hazırlanmıştır.¹⁰³ Kısacası 1938'e kadar Atatürk dönemi eğitim kültür politikası, Kurtuluş Savaşı dönemiyle şekillenmiş, Atatürk'ün söylemleri Cumhuriyetin ilanıyla birlikte uygulamaya

⁹⁸ Akyüz, **a.g.e.**, s.347.

⁹⁹ **a.g.e.**, s.352.

¹⁰⁰ **a.g.e.**, s.332-333.

¹⁰¹ Başgöz, Willson, **a.g.e.**, s.106.

¹⁰² Ayrıntılı bilgi için bkz: Ergin, **a.g.e.**, C.V, s.1785.

¹⁰³ Sezer, **Atatürk Dönemi Milli ...**, s.56.

geçmişti. Atatürk ülkenin kalkınmasında, milli birlik ve beraberliğin sağlanmasında eğitimin önemini, her defasında dile getirmişti. Genç Cumhuriyet'in temel ideali, cehaleti ortadan kaldırmak, halkın eğitim seviyesini yükseltmek, okuryazar oranını artırmak olmuştur.

B) TEVHİD-İ TEDRİSAT KANUNU'NUN HATAY'DA UYGULANMASI

a) Manda Yönetimindeki Uygulamalar (1921-1938)

Mondros Mütarekesi sonrası Mustafa Kemal ve onun oluşturduğu çekirdek kadro, Samsun'da bağımsızlık ateşini yakmıştır. Kurtuluş mücadelesi Havza mitingi, Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kongreleriyle hız kazanmıştır. Hazırlık dönemi, savaş dönemleriyle şekillenmiştir. Konumuz açısından Sakarya Savaşı'nın getirdiği siyasi zafer (Her ne kadar Hatay Anavatandan ayrı kalsa da) sonucu, 20 Ekim 1921'de Fransızlarla Ankara Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmada, bölge halkının kültürel faaliyetlerini geliştirmesi izni verilmiş ve İskenderun'a özel bir idare hakkı tanınmıştır. Böylelikle “mandat idaresi” kurulmuştur. Bu dönem, Arap ve Türk milliyetçiliği cereyanlarının çarpıştığı, Fransız mandat yönetiminin istendiği dönem olmuştur. Bu arada belirtmek gerekir ki 15 Temmuz 1921'de Maarif Kongresi'ne Hatay'dan bir delegenin katılım katılmadığı bilinmemektedir.

1921 yılı Fransız mandat yönetimi kayıtlarına göre, İskenderun Sancak'ında 26 mektep ve bu mektebe devam eden 1550 öğrenci olduğu tespit edilmiştir. Yine bu dönemde Antakya'da 3 Rüşdiye, 32 İptidai Mektep, 1 İdadi vardı.¹⁰⁴ Türkiye'deki gelişmelere paralel olarak 1921'de, Antakya İdadisi “Sultani” adını almıştır. Sultaniye'de eğitim öğretim dili Türkçe olmakla birlikte ders kitapları Türkiye'den gelmekteydi. Takip edilen eğitim programı, Türkiye'deki tedrisat programının aynısıydı. Hatay'da, Türkiye'de gerçekleştirilen eğitim ve diğer alandaki yenilikler mümkün olduğunca izlenmekteydi. Nitekim 1923'te Türkiye'deki liselerin on bir

¹⁰⁴ Mesut Fani Bilgili, **Hatay Kültür Hayatı**, İktisat Basım Evi, Antakya, 1939 ,s.19.; Mehmet Mursaloğlu vd., **Cumhuriyet'in 80. Yılında İskenderun**, MEB, İstanbul, 2003,s.34.; Mehmet Tekin vd., **Hatay'da Eğitim ve Kültür**, MEB, Ankara, 1984, s.60; Soyer vd., **a.g.e.**, s.29.

sınıfa indirgenmesi, Hatay'a da yansımıştır. Buna paralel olarak Antakya Sultanisi, "Antakya Lisesi" adını alarak 11 sınıfa indirgenmiştir.¹⁰⁵

Sancak halkı kültürel varlıklarının devamı için ve Anavatan hasretiyle Türkiye'deki kültürel politikaları yakından takip etmekteydi. Bölge halkı, Kurtuluş Savaşı devam ederken, Atatürk'ün kendilerine verdiği sözü hafızalarından çıkarmayarak Misak-ı Milli sınırları içerisinde olduklarını unutmamışlar, Türkiye'deki gelişmeleri yakından takip etmişlerdi. 1924 yılında Fransız Yüksek Komiserliğini temsilen bölgede, eğitim işlerini yürütmek için Maarif Reisliği kuruldu ve bu göreve Dr. Mithat Kuseyri¹⁰⁶ getirildi.¹⁰⁷ Söz edilen yıllara kadar Hatay'ın kültür hayatındaki her şey, Sancak halkının kültürlerini geliştirmesi lehindeydi. Bu döneme kadar okul kadrolarında yer alan öğretmenler Türk olup, eğitim programları da Türkiye'de uygulanan milli programların aynısıydı. Türkiye'de 3 Mart 1924 Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte gerçekleştirilen eğitimde laikleşme, millileşme, çağdaşlaşma hamlelerine, mandat yönetiminin hüküm sürdüğü Hatay, kayıtsız kalmamıştır. Dönemin siyasi, kültürel gelişmelerine tanık olan, ilerde Yenigün Gazetesi'nde yazılar yazarak, Hatay'ın Anavatan'a kavuşması için mücadele edecek olan gazeteci Selim Çelenk, anılarında 1924'te yaşananlardan şöyle bahsetmiştir: *"1924 yılından itibaren Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı'ndan önce tasarladığı büyük devrim savaşına başlamıştı. Hepimiz Anayurt'taki bütün hareketleri, özellikle Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği devrimleri büyük dikkatle izliyorduk. Medeni Kanun kabul edilmiş, Şerri'ye Mahkemeleri kaldırılmış, Tekke ve Zaviyeler kapatılmış, Tevhid-i Terisat(Eğitim Birliği) Kanunu çıkarılmış, medreseler tarihe karışmış, Türkiye Batı uygarlığına ayak uydurarak, çağdaş uluslar düzeyine*

¹⁰⁵ Bilgili, a.g.e, s.35.; Tekin vd., a.g.e, s.63.; Soyer vd., a.g.e, s.32.; Rengin Galioglu, **Hatay Kültür Tarihinde 1921-1939 Dönemi ve En Önemli Eğitim Kurumu Antakya Lisesi**, MKÜ, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2004, s.47.

¹⁰⁶ 1798'de Antakya'da doğmuştur. Kuseyir zade Hacı Reşid Ağa'nın ve ziraat veziri Hacı Mahmud Beyin damadıdır. İlk tahsilini Antakya'nın Türk ve Fransız mektebinde, tali tahsilini Halep Lisesi'nde okuduktan sonra, İstanbul Tıp Fakültesi'ni kazanmıştır. 1919-1920 yıllarında tıbbiye diploması almıştır. 1922'de Antakya Lisesi Ulum-u Tabia öğretmenliğine tayin edilmiştir. 1924'te Mustakil İskenderun Sancak'ı Maarif Müfettişliği'ne getirilmiştir. Anadili Türkçenin dışında, Fransızca ve Arapça bilmektedir. Bkz: Tarık Mümtaz, **Çizgiler ve Bilgiler**, Hatay, 1935, s.214.

¹⁰⁷ Bilgili, a.g.e, s.35.; Tekin vd., a.g.e, s. 63.

yükselme çabasına koyulmuştu."¹⁰⁸ ifadesiyle, Türkiye'deki gelişmelerin takipçisi olduklarını dile getirmiştir.

Mandat idaresi, bölge halkının Türkiye'deki kültürel gelişmeleri izlemesinden her zaman rahatsız olmuştur. Nitekim mandat yönetimi, Türkiye'de eğitim ve öğretim alanında yaşanan gelişmeleri halka İslam dininden uzaklaşma olarak tanıtmış ve dinsel-geleneksel kurumların canlı tutulmasına özen göstermişti.¹⁰⁹ Bu tutum, Türkiye'de öğrenim birliği ile dinsel-geleneksel eğitim veren, çağa ayak uydurmayan medreselerin kapanmasıyla kendini gösterecektir. Hatay'da da Birinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik krize bağlı olarak, vakıflar sıkıntıya düşmüş ve medreseye olan ilgi azalmıştı. Bu bağlamda, Türkiye'nin çoğu yerinde olduğu gibi Hatay'da da medreseler kapanmaya başlamış ve Türkiye'de olduğu gibi laik okul anlayışı benimsenmeye başlanmıştı. Bundan başka birçok aile, çocuklarını laik mekteplere vermeyi heves etmişlerdi.¹¹⁰ Görüldüğü üzere eğitimde laikleşmenin önünü açabilmek için, Türkiye'de Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kapatılan medreseler, manda yönetimindeki Hatay'da da olumlu algılanmış ve bu algılama sonucu uygulamaya geçilmişti. Aileler çocuklarını Türkiye'deki laiklik anlayışının hüküm sürdüğü okullara göndererek, Tevhidi Tedrisat Kanunu'nun mantığını özümstediklerini göstermişlerdi.

1924'te Medreselerin kapanması, kimi kesimlerce olumlu karşılandığı gibi kimi kesimlerce olumsuz karşılanmıştır. Medreselerin kapanmasını olumsuz karşılayanlar, genelde Fransız mandat yönetiminin devamından yana olup, genellikle yaşlılar ve medrese hocaları arasında görülmekteydi.¹¹¹ Onlara göre medrese İslam medeniyetinin bir sembolüydü. Dini öneminin yanı sıra çocuklara okuyup yazmayı öğreten bir kurumdu. Görüldüğü gibi her yenilik beraberinde ikiliği, her ikilik de farklı düşünceleri ortaya çıkarmıştır. Bu durumda muhafazakâr kesim medreselerin kapatılmasını olumlu karşılamamıştır.

¹⁰⁸ Selim Çelenk, **Hatay'ın Kurtuluş Mücadelesi Anıları**, Antakya Gazeteciler Derneği, Antakya, 1997, s.30.

¹⁰⁹ Soyer vd., **a.g.e.**, s.31.; Mursaoğlu vd., **a.g.e.**, s.34.

¹¹⁰ Tekin vd., **a.g.e.**, s.62.; Bilgili, **a.g.e.**, s.30-31.; Zafer Sarı, **Bütün Yönleriyle Şenköy**, Bilgi İşlem Merkezi, Antakya, 1991, s.24.

¹¹¹ Soyer vd., **a.g.e.**, s.31.; Tekin vd., **a.g.e.**, s.62.

Fransızlar, mandat yönetiminin hüküm sürdüğü Hatay’da, ilk yıllar kültürel hayata müdahale etmemiş, insanların kültürlerini geliştirmelerine izin vermişti. Fransızların bu tutumu iki üç yıl devam ettikten sonra, kültürel hayata yavaş yavaş müdahale etmeye başladılar. Hatay’daki yerini sağlamlaştırmak isteyen Fransa, Türkiye’nin oluşturduğu inkılâplara karşı koyabilmek için, sistemli ve programlı olarak faaliyetlerde bulundu.¹¹² İlk önce Birinci Dünya Savaşı sonrası kapanan medreselerin diriltilmesi ve savaş koşulları nedeniyle ekonomik buhran yaşayan Evkaf İdaresi’ne el atılarak, bu kuruluşlara bol ödenek ayrıldı.¹¹³ Mesud Fani Bilgili¹¹⁴ medreselerin canlandırılmasını şöyle ifade etmektedir: “... *Fransızlar Hatay kültür hayatında, sistemli ve programlı bir tarzda faaliyete girişinde medreselerin durumu da değişmeye başlamıştır. O sıralarda Hatay’da teşekkül etmeye başlayan Kemalist cereyanına bir aksülamel olmak üzere vücuda getirilen muhafazakâr grubu Fransızların teşvikiyle Hatay medreselerini ihya ve inkişafı için bol bir tahsisat ayırdılar. Bunun üzerine Antakya’nın en mutaassıp bir semtinde Kain Meydan Camii’nde ileride birçok irtica hadiselerine sahne olacak olan medreseyi açtılar. Bu medrese talebeleri eski zamanlarda olduğu gibi epeyce kuvvetli bir tahsil görüyor ve Evkaf’tan tahsisat alıyordu... Talebeler Evkaf’tan verilen tahsisatla Ezher Medreselerinde ikmalî tahsil için Kahire’ye gönderildi.*”¹¹⁵ sözleriyle Fransız manda idarecileri medreseleri ihya etmekle kalmayıp, aynı zamanda eski medreselerin varlığını koruduğunu ortaya koymuştur.¹¹⁶ Yukarıdaki gelişmeler ışığında diyebiliriz ki; Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hatay’daki uygulamalarının kırılma noktası, 1925 yılına rastlamaktadır. Fransızlar bölgede konumlarını güçlendirmek adına, Türkiye’deki gelişmelerin, Sancak’ta uygulanmasını önlemişti. Böylelikle manda idaresi, Hatay Maarifi’ne ve Türk kültürüne zarar verecek faaliyette bulunmaya başlamıştı.

¹¹² Mursaoğlu vd., **a.g.e**, s.34.

¹¹³ Tekin vd., **a.g.e**, s.63.

¹¹⁴ “Antakya Lisesi felsefe öğretmeni olan Mesud Fani, hem Türk vatandaşlığından hem de ülkeden çıkarılan 150’liklerdendir. 1 Aralık 1933 tarihinde, Antakya Lisesi’nde göreve başladı. 16.7.1938 tarihinde yüz elliliklerle ilgili af kanununun yürürlüğe girmesinden sonra, 1Kasım 1938 tarihinde liseden ayrılarak, Türkiye’ye gitti. Daha sonra Antakya’ya geri dönen Mesud Fani Bey, 1970’li yıllara kadar Hatay’da avukatlık yaptı. Mesud Fani Bilgili’nin Kürtlerle ilgili doktora tezi, 1939 yılında yayınladığı “ Manda İdaresinde: Hatay Kültür Hayatı ve 5 Temmuz Hatay’ın Kurtuluş Günü” adlı eserleri vardır”. Bkz: Galioğlu, **a.g.t**, s.59-60.

¹¹⁵ Bilgili, **a.g.e**, s.31.

¹¹⁶ **Yurt Ansiklopedisi**, C.5, İstanbul, 1982, s.3452.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na göre ilköğretim mecburi hale getirilirken, Sancak'ta bu durum gözlenememekteydi. Antakya'da eğitim-öğretim devlet mecburiyetinde olmadığı için, okuma yazma oranı düşüktü ve okullarda okuyan öğrenci sayısı azdı. Genelde varlıklı aileler çocuklarını okutmuşlardı. Şehirde okuyan ağa çocukları, köylerine döndükten sonra, insanlara eğitim vererek, köylünün eğitim seviyesini yükseltmeye çalışmışlardı.¹¹⁷ Türkiye'de eğitim yoluyla okuryazar oranını artırma ilkesi, sınır dışında kalan Antakya ve çevresine yansımamıştı. Bunun başlıca nedeni bölgedeki ekonomik yapıdan kaynaklanmaktaydı.

Tahsin Atmacayla yapılan konuşmada manda yıllarında ilkokulun mecburi olmadığını ve parasız olduğunu dile getirmiştir. Antakya'da okuyan insanlar genelde zengin ailelerin çocuklarıydı. Bu yüzden Hatay'da okuryazar oranı düşüktü.¹¹⁸ Görüldüğü üzere Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile ilköğretim mecburi iken Hatay'da bu durum gözlenememekteydi.

Türkiye'de, öğrenim birliğiyle birlikte müfredat programlarında yeni anlayışlara, yeni açılımlara yer verilmiş, Cumhuriyet idaresini koruyacak programlar hazırlanmıştı. Hatay'da da 1925 yılına kadar Türkiye'deki okullarda tatbik olunan eğitim programları uygulanmakta ve ders kitapları Türkiye'den gelmekteydi. Ancak bu durumdan rahatsız olan manda idarecileri, özellikle 1925 yılından sonra Hatay'ın Türkiye ile olan kültürel bağlarını koparma, kültürel temellerini sarsma namına faaliyetlerde bulunmuştur. Bu bağlamda ilk olarak, eski Sıbyan Mektepleri "Ecole Coranique" adı altında yeniden faaliyet göstermeye başladı. Bu okullara, manda idarecilerinin yardımıyla özellikle medreseden yetişmiş insanları, hoca olarak tayin ettiler. Türkiye'deki gelişmelerinin aksine laik bir kültür yerine, okullar tamamen dini ve geleneksel bir usulle yaşatılmaya çalışılmıştı. Muhafazakâr kesim çocuklarını bu okullara göndermekteydi.¹¹⁹ Bu bağlamda Türkiye'de okullardaki dini dersler aklileştirilmeye çalışılırken, Hatay'da mandat idarecilerinin müdahalesiyle, Kur'an süreleri ezberlenip, temel dini bilgileri öğretilerek, eğitim tamamlanmaktaydı.¹²⁰ Böylelikle Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile okullar dinin etkisinden uzaklaştırılmaya

¹¹⁷ Sarı, **a.g.e.**, s.24.

¹¹⁸ 13 Kasım 2008'de 1924 doğumlu olan Tahsin Atmaca ile yapılan konuşma.

¹¹⁹ Bilgili, **a.g.e.**, s.15.

¹²⁰ Soyer vd., **a.g.e.**, s.31.

çalışılırken, manda yönetimindeki Hatay'da bu durum gözlenememekteydi. Fransızların temel amacı, yörenin dinsel geleneksel yapısına karşı hoş görünme adı altında politikalarını rahat uygulamaktı. Bu durumda Sancak halkının Türkiye ile olan kültürel bağlarını zayıflatmaktaydı.

1925'ten itibaren Fransa, bölge halkının dini duygularını kullanmayı iyi bilmiştir. Bu yıla kadar Sıbyan Mektepleri'nde bir artış olmazken, 1925'te manda lehine propaganda yapan sarıklılar, Sıbyan Mektepleri'nin sayısını ve önemini arttırmıştır. Cami köşelerine yeni okullar inşa edilerek, bu okullarda köy imamı öğretmenlik yapmış ve imamlar, mandat idarecilerinden maaş almışlardı.¹²¹ Böylelikle Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun Sancak'a olan etkisinde azalmalar görülmüştür. Hatay'da 1925-1926 yıllarında Türk eğitimi açısından olumsuz olaylar yaşanmıştır. Manda idaresinin teşvik ve himayesiyle, gayrimüslimler için özel ve resmi okullar açıldı. Daha önce Türkçe eğitim gören çocuklar, yeni açılan okullarda Türkçe eğitim görmediler. Bölgedeki Türk kültürünü silmek namına Antakya, İskenderun'da 15'ten fazla Ortodoks, Katolik, İtalyan, Alman, Ermeni adlarıyla açılan okullar, misyonerlik faaliyetinde bulunmuştur. Sancak bütçesinden yüz bin lirayı aşan paranın çoğu, yukarıda adı geçen yabancı okullara ayrılmaktaydı.¹²² Bu okulların talim ve terbiye programında, Türklük aleyhinde konular yer almıştı.¹²³ Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve Maarif Teşkilatı Kanunu ile yabancı okulların dini propaganda yaparak, Türk kültürüne zarar vermeleri yasaklanmış, yabancı okulların kitaplarından Türklük aleyhindeki konular çıkarılmışken, Anavatan'dan ayrı kalan Hatay'da bu durum gözlenememekteydi

Hatay kültür hayatında önemli yere sahip olan Antakya Lisesi, Halep Meclisi'nde alınan kararla 1925-1926 öğretim yılından itibaren, Türk ve Arap Lisesi diye ikiye ayrıldı.¹²⁴ Türk Lisesi'nde Arapça dersi mecburi iken, Arap Lisesi kısmında Türkçe mecburi ders değildi. Bununla birlikte Fransızca dersi ortak dersti.¹²⁵ Fransız idarecilerin temel amacı, Türklerin milli benliklerini unutturarak,

¹²¹ Bilgili, **a.g.e**, s.32.

¹²² Zeki Akpınar, "*Hatay'da Kültür*", **Hatay Halk Evi**, S.8, Eylül 1944, s.12.; Bilgili, **a.g.e**, s.19.; Soyer vd, **a.g.e**, s.31.

¹²³ Bilgili, **a.g.e**, s.26.

¹²⁴ Galioğlu, **a.g.t**, s.47: Ayrıca bkz: Bilgili, **a.g.e**, s.35.; Aslan, **a.g.m**, s.20.; Akpınar, **a.g.m**, s.14.

¹²⁵ Öcal, **a.g.e**, s.108.

Türkiye ile olan kültürel bağlarının koparılmasını sağlamak, doğan kozmopolit durumdan yararlanarak Arap ve Türk talebelerini, çatışma ortamına sürüklemektir. Böylelikle Fransız mandat idarecilerinin el altından desteğiyle Türk ve Arap milliyetçilerinin çatışması, eğitim yoluyla da alevlenmiş oldu. Bu alevlenmedeki kıvılcımlar, bölge halkına da sıçrayacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'deki Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte farklı program, farklı nesil ve düşünce anlayışı tarihe karışırken, Hatay'da bu durum kendini gösterememekteydi.

1926 yılına kadar Türkiye Maarif programının takip edilmesinden rahatsızlık duyan Suriye Maarif Nezareti, 1926 yılında Sancak'taki eğitim kurumları üzerinde etkisini göstermeye başlamıştı.¹²⁶ Bu bağlamda 1926-1928 yılları Hatay kültür hayatında, Arap milliyetçilerin ve Fransız idarecilerin baskısının arttığı yıllardır. Özellikle 1928'de Sancak Maarif İdaresi görevlileri, Antakya Lisesi'ni Fransızca eğitim yapan kolej haline getirmek için Sancak Maarif Müfettişliği'ne Pierr Bazantayı atadılar.¹²⁷ Böylelikle Türk eğitim sisteminden uzak, Fransız ve Arap eğitim sistemi planlı olarak uygulamaya konulacaktı.¹²⁸ Nitekim Bazantay'dan sonra düşünülen sistemin uygulayıcıları, Sancak'a öğretmen olarak Movati¹²⁹, Gomber¹³⁰, Madam Viyeux¹³¹ atanacaktır. Nuri Aydın Korunalp¹³², yaşananları şöyle dile

¹²⁶ Galioğlu, **a.g.t.**, s.68.

¹²⁷ Pierr Bazantay, 1899'da Fransa'da doğmuştur. Fransa ve Paris Üniversitesi'nde fen doktoru ünvanı almıştır. 1920-1923 Beyrut'ta kolejinde bulunmuştur. Eski papaz okulu mezunu bir Fransız gönüllü askeridir. Askerliğini(Suriye'de askerlik yapmıştır.) bitirdikten sonra bakalorya imtihanını verir ve Antakya Lisesi öğretmenliğine tayin edilir. Okula girişinden itibaren idareye karışır ve kısa zamanda Sancak eğitim işlerinde söz sahibi olur, müfettişliğe tayin edilir. Terfi, tayin, bütçe, ödenek ve inşaat işleri onun elindedir ve tam yetkili olarak bunlar Fransız sömürü zihniyetine uygun bir şekilde kullanılır. Halk arasında ayrılık sokma ve Türklük aleyhinde yapılan hareketleri destekler. Resmi ödeneğin sağladığı imkânlarla Fransa'da üniversiteyi bitirir, sonra doktora yapar. 1938 yılında istifa etmek zorunda kalır ve Hatay'ı terk eder. Giderken Hatay eğitimi ile ilgili bütün evrakları alıp götürür. Bu kişinin Türk halkının eğitim ve kültür hayatı üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Bkz: Soyer vd., **a.g.e.**, s.43.; Ayrıca bkz: Refik Kireççi, **Antakya**, Seçenek Ofset, İskenderun, 1998, s.62.; Korunalp, **a.g.e.**, s. 212.; Mümtaz, **a.g.e.**, s.12.

¹²⁸ Tarık Mümtaz Göztepe, “ *Bıçak Kemiğe Dayanıyor Hatay Türkleri Ayaklanıyor*”, **Hatay'ın Sesi**, C. 3, S.32, Mart 1974, s.5.

¹²⁹ Movati, Bazantay gibi Suriye'de askerliğini yapmıştır. Askerliğini bitirdikten sonra Komiserliğinin delaletiyle İskenderun Sancak'ı Maarifi hesabına mekteplerde, Fransızca ders okutmak üzere Antakya'ya yerleşti. Bkz: Bilgili, **a.g.e.**, s.49.

¹³⁰ İlkolul mezunu eski papazdır. Antakya Lisesi öğretmenliğine tayin edilmiş ve bu haliyle tarih öğretmenliği yapmıştır. Bkz: Soyer vd., **a.g.e.**, s.43.

¹³¹ Emekli bir Fransız yüzbaşının eşidir. Önce Antakya Kız Orta Okulu öğretmenliğine daha sonra müdürlüğe atanmıştır. Hatta Kız Numune Mektebi'nin bu bayana iş bulmak için Ortaokul haline getirildiği bile söylenmiştir. Bkz: Tekin vd., **a.g.e.**, s.69.

¹³² Nuri Aydın Korunalp, 1889'da Antakya'da dünyaya gelmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda gösterdiği başarıdan dolayı kendisine harp madalyası verilmiştir. Savaş bittikten sonra Adana'da öğretmenlik

getirmektedir: “...Rum mekteplerinden seçilen talebe Şamlı, Lübnanlı, Arap, Hıristiyan muallimler getirilerek ve Suriye’de, Hatay’da ne kadar ‘ yüz ellilik varsa’ mesela ‘Hoy Buncu’ yani Kürtçü Selim Memdü, Ali İlmi Fani gibi Türk Harsına, Türk İnkılâbı’na karşı zehir saçmaya başladılar... Bazantay’da kendi vatandaşlarının hudutlarını öğrenemedi, Fransız vatanını ve müstemlekelerini coğrafyasını öğretmeye başladı. Tarih dersi de tamamen Fransız Tarihi idi. Kendi milli tarihine karşı en tabii alakayı gösteren bir Türk talebenin cezası sudan bahaneler icra edilerek mektep dışına atılmaktaydı...”¹³³ ifadesiyle Türkiye’deki eğitim programında milli değerler üzerinde, yeni rejimin korunmasına yönelik eğitim sistemi geliştirilmeye çalışılırken, manda yönetimindeki Hatay’da zoraki olarak milli eğitim sisteminin dışında kalmıştır. Bu gelişmeler Türklük aleyhinde ve Türk talebeleri üzerindeki baskıyı artırmıştır. Bu sebeple birçok talebe Türkiye’de eğitim görmeye gitmiştir.¹³⁴ Bu durum bize Sancak öğrencilerinin ve halkın, Türkiye’deki milli ve laik temeller üzerine inşa edilmiş eğitim sistemini istediklerini göstermektedir. 1928’de itibaren Türkiye’de olduğu gibi beş sınıfa çıkarılan ilk mekteplerde, “Ulumu Diniye” ve “Kuran-ı Kerim” dersleri birinci sınıftan itibaren, Arapça olarak verilmeye başlandı. İlk mekteplerde, Türkiye’de olduğu gibi toplu tedrisat mevcut değildi. Bu okulların müfredat programı olmayıp, teftişe tabi değillerdi.¹³⁵ Türkiye’de Tevhid-i Tedrisat Kanunu doğrultusunda 1927 yılında seçmeli hale getirilen din dersleri, 1933’te eğitim programından çıkarılmıştı. Ancak mandat yönetiminin hüküm sürdüğü Hatay’da din dersi, temel ders olarak verilmişti. Bu durum, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hatay’da uygulanamadığını göstermektedir.

Tahsin Atmacayla yapılan konuşmada, Hatay’da dini eğitim veren medreselerin Hatay’ın Anavatan’a kadar varlığını sürdürdüğünü ifade etmiştir. Aynı zamanda kendi okuduğu okulun adının, Medreset-ül el Affan olduğunu belirtmişti. Affan Camisi İmamı Şeyh Salih el Ganim’in, hem okul müdürü hem de din derslerindeki Kuran-ı Kerimi öğreten hocalarının olduğunu belirtmiştir. Din

yapmıştır. Daha sonra Hatay’ın kurtuluşu için Antakya İskenderun Yurdu Cemiyetine katılmıştır. Bkz: Abdurrahman Korunalp, “Nuri Aydın Korunalp”, **GKD**, S.37, Mart 1992, s.34.

¹³³ Korunalp, **a.g.e**, s.212.; Ayrıca bkz: Melek, **a.g.e**, s.17.

¹³⁴ Soyer vd., **a.g.e**, s.33.

¹³⁵ Bilgili, **a.g.e**, s.37-38.

derslerinin zorunlu olduğunu ve Kuran-ı Kerimi öğrenmek zorunda olduklarını ifade etmiştir.¹³⁶ Görüldüğü üzere Türkiye’de Tevhid-i Tedrisat doğrultusunda derslerden kaldırılan din dersleri, Hatay’da varlığını 1938 yılına kadar sürdürmüş ve ilkokuldan lise eğitimine kadar ders olarak verilmiştir.

1928 yılında Antakya Lisesi’nde, Türkçe okutulan Fizik, Kimya ve Matematik dersleri, Fransızca okutulmaya başlanmıştı. Lisenin Türk öğrencileri, bu durumu 1921 Ankara Anlaşması’na aykırı olduğu gerekçesiyle protesto etmişti.¹³⁷ Suriye’de çıkan El-Arap Gazetesi, Sancak’tan Türkçenin tamamen kaldırılmasını istemişti. Oysa Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla birlikte, okullarda derslerin Türkçe okutulması gerekmektedir. Bunun dışında, Ankara ve Lozan Anlaşması gereği Sancak’ın resmi dili Türkçeydi.¹³⁸ Her ne kadar Tevhid-i Tedrisat Kanunu kazanımları dile getirilse de uygulamaya girememiştir.

1928 ve 1930 yılları, Türk öğrencilerin üzerindeki baskıların arttığı yıl olmuştu. Bu sebeple birçok öğrenci eğitimini devam ettirmek için kendi Anavatan’ına gitmiştir. Suriye’de çıkan El-Vakit Gazetesi, Türkiye’ye gönderilen talebelerin 275 kişiye yükseldiğini ve bunun tetkik edilerek, sorumluların ortaya çıkarılmasını istemiştir. Yenigün Gazetesi buna cevap olarak, dünyanın her tarafında memleketlere her sene binlerce talebe gönderilmesi pek tabii görülürken, aynı his ve aynı kanı taşıyan gençlerin Türkiye’ye gönderilmesine neden karşı gelmek isteniyor şeklinde imalı cevapta bulunmuştur.¹³⁹ Görüldüğü gibi, Hatay’ın Türkiye ile olan kültürel bağlarını koparmamak adına basın mücadelesi de kendisini göstermiştir. Aslında bölge halkı, her zaman Türkiye’de gerçekleştirilen laik ve çağdaş eğitimin, Sancak’ta uygulanmasını istemiştir.

1932’de Sancak Maarif hayatında, Türk Maarif programı bir tarafa itilmiş, Türk Maarifi aleyhinde faaliyetler artmıştı. Bu bağlamda ders programındaki Hayat Bilgisi, Türk Tarihi ve Coğrafya derslerine yer verilmemişti. Bu durum, Yenigün Gazetesi’nde, “Mektepler ve Müfredat Programımız” başlığı altında şöyle ifade edilmişti: “... *Hars dediğimiz zaman, harsın bütün şümali ve icabatını kast ediyoruz.*

¹³⁶ 13 Kasım 2008’de Tahsin Atmaca ile yapılan konuşma.

¹³⁷ Öcal, **a.g.e.**, s.109.

¹³⁸ **Vahdet**, 8 Ekim 1928

¹³⁹ **Yenigün**, 11 Kasım 1930

Bunun başında, mektep ders programları ve bu programların müfredat cetveli gelir. Hâlbuki bugün mekteplerimizde tatbik ve takip olunan müfredat programları, hars inkişafına temin etmekten çok ve pek çok uzak bulunuyor. Nasıl uzak bulunmasın ki! Bu programlarda bir Şam kuvveti, tatbikinde ise yabancı hislerin taziki ap açık görünüyor. Muallimin ağzından ‘Türk’ kelimesi işitemeyen, en iptidai kitaplarından en yüksek sınıf kitaplarına kadar ‘Türk’ ismine tesadüf etmeyen bir talebenin harsının inkişaf etmiş bulunacağını kabul etmek nasıl caiz olunuyor? Makalenin devamında ders kitaplarından alfabelerin çıkarıldığı, Türk Tarihi ve Coğrafyasına ait fotoğraflar, kelimeler kitaplardan atılmıştır. Türk tarihini, coğrafyasını, edebiyatını yabancı muallimden dinlemenin bir yararı olmayacaktır”¹⁴⁰(Bkz.EK-1) şeklinde yeni programa yönelik ağır eleştirilere yer verilmiştir. Türkiye’de Tevhidi Tedrisat ve Maarif Teşkilatı Kanunu gereğince, yabancı okullarda Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri Türk öğretmenleri tarafından verilirken, Hatay’daki Türk okullarında bu dersler yabancı öğretmenler tarafından verilmekteydi. Böylelikle Tevhidi Tedrisat Kanunu’nun Hatay’da uygulanamadığını görmekteyiz.

14 Kasım 2008’de Sueda Bereket ile yapılan konuşmada şunlar ifade edilmiştir:¹⁴¹ “Tevhid-i Tedrisat Kanun’u 1938 yılına kadar Hatay’da uygulanmamıştı. Ders programları, Suriye’den gelmekteydi. Bu sebeple okuduğum Kız Mektep Lisesi’nde Türk Tarihi’nden, Osmanlı Tarihi’nden ve Atatürk’ten bahsedilmezdi. Derslerde, Fransız tarihine yer verilirdi. Biz Napolyonu, Atatürk’ten daha fazla öğrendik.” İfadesiyle, eğitimin milli değerlerden uzak olduğu belirtilmişti.

Ahmet Mecit, Yenigün Gazetesi’nde “Lisemiz ve Ana Programı” başlığı altında, lisedeki eski ve yeni uygulamalara atıfta bulunarak, Sancak’ın kültür yuvası olması için Şam’ın hazırladığı müfredat yerine, Türkiye’deki liseler de uygulanan müfredat programlarının uygulanmasını, Türk kitaplarının okutulması dile getirmiştir.¹⁴² Görüldüğü üzere Tevhid-i Tedrisat Kanun’u ışığında hazırlanmış ders programları ve kitapların Sancak’ta uygulanması her defasında dile getirilmişti.

¹⁴⁰ **Yenigün**, 8 Ağustos 1932

¹⁴¹ 14 Kasım 2008’de 1920 doğumlu olan Sueda Bereket ile yapılan konuşma.

¹⁴² **Yenigün**, 9 Ağustos 1932; Galioğlu, **a.g.t** , s.71.

1932 yılına baktığımızda, Türkiye’de Maarif programına uygun olarak millilik vurgusu niteliğinde yazılan kitapların Sancak’a gelmesinden, manda idarecileri rahatsız olmaktaydı. Çünkü gelen kitaplarda Türk İnkılâbı’nı övücü, milli hisleri kamçılacak, milli bilinci canlı tutacak, Atatürk’ü ve silah arkadaşlarını yücelten şiirler, hikâyeler yer almaktaydı. Ayrıca milli bayramların kutlanması, bayrak töreni gibi milli hislerin beslenmesi ve güçlenmesini içeren düzenlemeler yer almaktaydı. Kısacası kitapların tarih ve coğrafya konularının Suriye Devleti yapısına uygun olmadığı, milliyeti ilgilendiren konularda yurttaşlık bilgilerinin, Suriye okullarının programına aykırı düştüğü, kitaplarda bulunan resimlerin Türkiye Cumhuriyeti rejimini övücü mahiyette¹⁴³ olması nedeniyle Şam hükümetinin baskılarına maruz kalınmış ve bu durum, kitapların sansürüne neden olmuştur.¹⁴⁴ Bu sebeple manda idaresi Antakya’da köprübaşındaki ilkokulda Atatürk’ün resminin kitaplardan çıkartılmasını uygun görse de, öğrenciler bir terzinin yaptığı Atatürk rozetlerini takarak okula gitmeleri, hem mevcut idareye tepki olması bakımından hem de Anavatan özlemini yansıtmaları bakımından önem taşımaktadır.¹⁴⁵ Türkiye’de Cumhuriyet ideolojisinin okullarda yerleşmesi doğrultusunda hazırlanan kitaplar, mandat yönetiminin engeline takılmıştır. Burada Türk öğrencilerin, Türk kültürünü ve Cumhuriyet’in kazanımlarını öğrenmek istediğini görmekteyiz. Öğrenciler, Türkiye ile olan kültürel bağlarını korumak için her defasında da tepkilerini dile getirmişlerdi.

1932 yılında Sancak halkı, Türkiye’deki eğitim-kültür alanındaki gelişmelere gıptaıyla bakmıştır. Nitekim Türkiye’de Tevhid-i Tedrisat ile gerçekleşen toplu eğitimden Yenigün Gazetesi, “Türk Maarifi” başlığı altında övgüyle şöyle bahsetmektedir: “...Suriyeli bir muallim tetkikatta bulunuyor. Beyrut muallimlerinden De-Bus Bey, Türk Maarifi ve Tedrisi sistemi hakkında tetkikat yapmak için buraya gelmiştir. De-Bus Bey mekteplerdeki tetkikatını bitirmiştir. Bu hususta müma-ileyha şu beyanatlar da bulunmuştur: Galatasaray Lisesi ile Erkek Muallim mektebini ve bazı ilk mektepleri gezdim. Tedris usullerini, talebe ve muallim vaziyetini bilhassa tetkik ettim. Daha evvel Avrupa’da tetkikat yapmış, birçok terbiye

¹⁴³ Tekin vd., **a.g.e.**, s.68.; Soyer vd., **a.g.e.**, s.41.

¹⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Bilgili, **a.g.e.**, s.59-60.

¹⁴⁵ Bilgili, **a.g.e.**, s.39.; Melek, **a.g.e.**, s.17.; Tekin vd., **a.g.e.**, s. 68.

*ve irfan merkezlerini dolaştım. Türkiye’de bilhassa talebe ve muallimlerin canlılığı şayana dikkattir. Bu canlılığı hiçbir yerde görmedim. Sonra kayıt etmeliyim ki mekteplerinizdeki toplu tedrisat usulü, müspet ve feyz neticeler vermektedir. Herhalde Türk Maarifi büyük, sebat ve canlı hutuvelerle ileriye gitmektedir.”*¹⁴⁶(Bkz.EK-2) ifadelerine yer verilerek Türk Maarif sisteminin Hatay’da uygulanması, her defasında dile getirilmiştir.

Türkiye’deki yabancı mekteplerde Türkçe lisan dersi olup, yabancı tebaanın çocukları Türk çocukları gibi, Türk Tarihi ve Coğrafya derslerini Türk hocalardan görmesine rağmen, Hatay’da bu uygulamaya görülememekteydi.¹⁴⁷ Tarih ve Coğrafya dersleri, Fransızca olarak verildi. Osmanlı Tarihi ve Türk Tarihi derslerine ya Fransız hocalar ya da Türklükle alakası olmayan kişiler girerdi.¹⁴⁸ Yaşanan gelişmeler Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun ruhuna ve felsefesine aykırıydı. Yenigün Gazetesi, 3 Mart 1933’te “Türkiye’deki Ecnebi Mektepler ve Türk Tarihi” başlığı altında kısaca, Türkiye’de bulunan bütün ecnebi mekteplerde, Türk ve Türk tebaası çocuklarından başka, ecnebi çocuklarına Türk Tarih Cemiyeti’nin yazmış olduğu 4 ciltlik Tarih kitaplarını takip etme mecburiyeti koyulduğu dile getirilmişti.¹⁴⁹ Bir nevi maarif sistemine ve Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun kazanımlarına göndermeler yapılmaktaydı. Ayrıca manda idaresi sürecinde azınlık mektepleri birer misyonerlik faaliyetlerinin yürütüldüğü, belli bir programı ve merkezi olmayan ticarethane özelliğini göstermekteydi.¹⁵⁰ Türkiye’de Maarif Teşkilatı Kanunu ile yabancı okulların misyonerlik faaliyetinde bulunmaları yasaklanmışken, bu durum Anayurt’tan ayrı kalan Hatay’da görülmemektedir.

1933’te Türkiye ile olan kültürel bağları güçlendirmek, Cumhuriyetin getirmiş olduğu eğitim kazanımlarını takipçisi olmak için Milli Eğitim Bakanlığı Hatay’dan gelen 175 öğrenci için hangi sınıfta olurlarsa olsunlar Türkiye’deki ortaokul ve liseler de okuma olanağı sağlamıştır. Ayrıca bu öğrencilere, Hatay’a en

¹⁴⁶ **Yenigün**, 15 Nisan 1932

¹⁴⁷ **Yenigün**, 1 Nisan 1932

¹⁴⁸ Bilgili, **a.g.e.**, s.48.

¹⁴⁹ **Yenigün**, 3 Mart 1933

¹⁵⁰ **Vahdet**, 26 Mart 1933; Bilgili, **a.g.e.**, s.68-72.

yakın yerler olan Adana ve Antep'te okuma fırsatı verilmişti.¹⁵¹ Tayfur Sökmen bu durumu şöyle ifade etmektedir: "...Atatürk'ün emri ile Cumhuriyet Halk Partisi de İskenderun ve havalisindeki çocukları kısım kısım, parti adına aldirmaya başladı. Bu minval üzere İskenderun ve havalisinden birkaç sene zarfında Maarif Vekaleti ve Halk Partisi adına 175 çocuk okutuldu..."¹⁵² ifadesiyle Hatay'ın ileri gelenleri, öğrencilerin Cumhuriyet ideoloji doğrultusunda yetişmeleri ve Türkiye ile kültürel bağların kopmaması için çaba sarf etmişlerdi.

Türkiye'den gelen çocuklar, Hatay davasında Türkiye'nin kullanacağı kültürel ve siyasi kadroların başrolünü üstleneceklerdir. Suriye'nin baskılarına rağmen, Türkiye'deki eğitim sisteminin Sancak'ta da uygulanması sürekli arzu edilmiştir. 20 Haziran 1933'te Yenigün Gazetesi, "Türk Maarifi'nde Yeni İnkılâp" başlığı altında Maarif Vekâleti Dr. Reşit Galip'in beyanatlarına yer vermiştir. Bu beyanatta kısacası maarif işlerini sağlam temellere oturtmak için ilk, orta ve yüksek öğretimde yeni programlar çerçevesinde yapılanmalara gidildiği belirtilmiştir.¹⁵³ 1934-1935 yıllarında, Sancak okullarındaki Türk ve Arap kısımlarında fen dersleri Fransızca okutulmuştu.¹⁵⁴ Bu durum bize Maarif Teşkilatı Kanunu'nun Hatay'da uygulanmadığını göstermektedir.

1935'te de Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun bir yansıması olarak, "Türkiye'de Okuma ve Okuma Birliği" çerçevesinde, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nda belirlenen maddelere uymayan yabancı ve azınlık okullarının kapatıldığı belirtilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından bu yana devlet teşkilatının kültür işlerine verdiği önem, Müslüman- gayri Müslüman bütün vatandaşların hatta ülkemizdeki yabancıların dahi çocuklarını Türk mekteplerine göndermek hususundaki heveslerini artırmış ve yurt çocuklarını yabancı bir terbiye ile yetiştirmek gayesinde olan yabancı mektepler de yavaş yavaş kapatılmıştır. Bu okulların başında St Ojen, Haydarpaşa Sent Liü, Yeşilköy Fransız, Kumkapı Fransız mektepleri bulunmaktadır.¹⁵⁵ Bu bağlamda Hatay'ın, Türkiye'nin kültür hayatına bakışı ortaya konmuş, memleket çocuklarını

¹⁵¹ Süleyman Tüzün, **İki Büyük Savaş Arası Dönemde Hatay Tarihi**, HÜ, AİİTE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989, s.97.; Ada, **a.g.e**, s.90.; Soyer vd., **a.g.e**, s.33.; Sarıay, **a.g.m**, s.5.; Dağıstan, " Arşiv Belgeleri Işığında Sancak'ta Fransız..." , s.697.

¹⁵² Sökmen, **a.g.e**, s.90.

¹⁵³ **Yenigün**, 20 Haziran 1933

¹⁵⁴ **Yenigün**, 19 Temmuz 1934

¹⁵⁵ **Yenigün**, 27 Mayıs 1935

Türk mekteplerine gönderme heveslerinin artması ifadesiyle de Türkiye ile olan kültürel bağların güçlendirilmek istendiği, altı çizilerek vurgulanmıştır.

1936 yılına gelindiğinde, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na uymayan uygulamalar Hatay'da devam etmişti. Arap ve Türk Lisesi'nde farklı programda yetişen öğrenciler farklı düşünce yapılarına sahip olduklarından çatışmalar da kaçınılmaz oldu. Bu bağlamda, Beyrut'ta çıkan Yıldız Gazetesi¹⁵⁶(Bkz.EK-3) Antakya'daki Arap talebelerinin Türklüğe, Türk ekseriyetine, hukukuna tecavüz ettiğini dile getirmişti.¹⁵⁷ Sancak halkı Türkiye ile kültürel bağlarını koparmamak namına ve bölgedeki kültürel kimliklerini muhafaza etmek adına, Ankara İtilafnamesi'nin 7. maddesine atıflarda bulunmuştu.¹⁵⁸ 23 Nisan 1936 tarihinde Türkiye'nin tüm okullarında kutlanan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, lisenin Türk öğrencileri tarafından Belediye Bahçesi'nde kutlanmıştı. Okul idaresi, kutlamaya katılan öğrencilerin yok yazılıp, cezalandırılmasını kararlaştırmıştı.¹⁵⁹ Görüldüğü üzere Türkiye'de 1929 yılından itibaren milli kimliği pekiştirmek, güçlendirmek adına kutlanan bayramlar, Hatay'da yasaklanmıştı.

Hatay'ın Türkiye'deki kültürel gelişmeleri takip etmesi, Şam hükümetinin ve Arap basınının tepkisine neden olmuştur. 10 Mayıs 1936'da, İskenderun'da Arapça yayın yapan ve Arap yanlısı yayınlarda bulunan El Liva Gazetesi¹⁶⁰(Bkz.EK-4) "Antakya Lisesi ve İskenderun Üzerinde Şam'ın Vazifesi" başlığı altında, Sancak'ın kültür hayatında izlediği yolla ilgili Sancak'ı eleştiri bombardımanına tutmaktaydı. Şam'ın Sancak'ı ihmal ettiği yolundaki iddialarına devam ederek, bu yüzden Sancak'ta komşu ülkenin (Türkiye'nin) propagandasının alıp yürüdüğü ve bu

¹⁵⁶ 1934 yılında Beyrut'ta yayına başlayan ve Muhittin Meydani tarafından çıkarılan gazetenin üç sayısı Türkçe, bir sayfası Arapça idi. Bu gazete, Hatay davasını sonuna kadar desteklemiş ve 1939 yılında Hatay'ın Türkiye'ye katılmasından sonra Türkçe yayına ara vermiştir. Tekrar çıktığında Lübnan'a yönelik yayına başlamış, haftada bir gün eski harflerle Türkçe olarak yayınlanmıştır. Bkz: Tekin vd., **a.g.e.**, s.159.; Ayrıca bkz: Tarık Mümtaz, **Hatay Albümü**, Ticari Birlik Gazetesi, İstanbul, 1942, s.42-43.

¹⁵⁷ **Yıldız**, 13 Nisan 1936

¹⁵⁸ **Yıldız**, 13 Nisan 1936

¹⁵⁹ **Yenigün**, 24 Nisan 1936; **Yenigün**, 29 Haziran 1936; Ayrıca bkz: Galioğlu, **a.g.t.**, s.76.

¹⁶⁰ Türkçe, Arapça haftalık siyasi gazete olup, 15 Mart 1927'de Antakya'da çıkmıştır. Lise profesörlerinden İspir Mihail Başgil tarafından tesis edilmiş, 1934'te ismi Antakya Gazetesi iken, El Liva(sancak) adını almıştır. Daha sonra Edvard Nun'a devredilmiş ve Hatay'ın Türkiye'ye ilhakına kadar renk değiştirerek Arap yanlısı, Türklük karşıtı yayınlarda bulunmuştur. Bkz: Mümtaz, **Hatay**..., s.40.; Tekin vd., **a.g.e.**, s.158-159.; Ayrıca gazetenin Türklük aleyhindeki girişimleri için bkz: Mümtaz, **Çizgiler**...,s.211.

nedenle kültürlü, eğitim görmüş gençlerin, Şam Hükümeti'nin de desteğiyle, öğrencilerin Arap okullarına yerleştirilmesinin mükemmel bir fikir olacağı belirtilmişti. Ayrıca Antakya Lisesi'nin Merkez Maarifliği'ne bağlanıp, merkezin malı olması istenmiştir.¹⁶¹ Görüldüğü gibi baskılara rağmen, Sancak'taki Türk halkı ve Türk öğrencileri, Türkiye'deki eğitim anlayışından yana olduklarını ve Cumhuriyet'in kazanımlarıyla yetişmek istediğini göstermişlerdi. Çünkü en iyi ve en uygun eğitimin, Cumhuriyet eğitimi olduğuna inanmışlardı. Ancak Suriye ve Fransız yönetiminin baskıları nedeniyle, Tevhid-i Tedrisat Kanunu uygulanamamaktaydı.

Atatürk dönemi eğitim politikalarında, öğrencilerin milli duyguları yaşamaları için milli bayramlar okullarda kutlanırdı. Ancak Hatay'da milli duyguların canlanmasını önlemek adına, manda idaresi 29 Ekim 1936'da Cumhuriyet Bayramı kutlanıldığı gerekçesiyle, Antakya Türk Kız Lisesi'ni kapatır.¹⁶² Böylelikle eğitim kültür yansımalarının önüne set çekilmiş, milli duyguların canlanması önlenmiştir. Yapılan olumsuz girişimler her zaman Türk öğrencisinin tepkisine yol açmıştır. Nitekim Türklük aleyhinde faaliyette bulunan lise öğretmenlerinden Mesud ve Ali İlmî Fani, Türk öğrenciler tarafından hainler olarak protesto edilmişti.¹⁶³ Görüldüğü üzere öğrencilerin tepkide bulunması, onların milli değerlere bağlı bir eğitim istediklerinin en somut göstergesidir.

Yenigün Gazetesi, 1937'de "Türkiye'de Orta Mektepler Kaldırıldı" başlığı altında, Türkiye'deki ortaokulların kaldırılıp, ilk mekteplerin sekiz yıl olduğunu dile getirmişti. Bu durumun yararlarına değinerek, okuldan mezun olanların hayat için gerekli donanımlara sahip olacağı vurgulanmıştı. Türkiye'de mecburi eğitim yaşının 15 olduğu ve İngiltere'nin dahi bu kararı aldığı vurgulanarak, bu değişikliğin Sancak'a da yansıtılması umut edilmekteydi.¹⁶⁴ Türkiye, Hatayla kültürel bağlarını güçlendirmek için 1937'de, Türkiye'ye gelecek olan 40 öğrenciye ücretsiz ve yatılı eğitim imkânı sağlanmıştı.¹⁶⁵ Buraya kadar yapılan çalışmaları analiz edecek olursak; Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile gerçekleştirilen eğitim değişikliklerinin, Sancak halkı

¹⁶¹ **Yenigün**, 10 Mayıs 1936

¹⁶² Adnan Sofuoğlu, Adil Dağıstan, **İşgalden Katılma Hatay**, Pnoenix Yayınları, Ankara, 2008, s. 47.

¹⁶³ **B.C.A.** 030. 10- 263. 774. 16 (31.12.1936)

¹⁶⁴ **Yenigün**, 21 Ekim 1937

¹⁶⁵ Sofuoğlu, Dağıstan, **a.g.e.**, s.72-73.

tarafından olumlu algılandığını ve bu doğrultuda 1925 yılına kadar uygulamada bulunduğunu belirtmek gerekir. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte medreseler kapanmış, Sancak bölgesinde laik okullar açılmıştı. İnsanlar çocuklarını, Cumhuriyet ideolojisiyle yetişsin diye, yeni açılan laik okullara göndermiştir. Ancak medrese zihniyetine sahip olan muhafazakâr kesim medreselerin kapatılmasını, İslam dininden uzaklaşmak olarak algılamışlardır. 1925 yılına kadar Sancak eğitim programı, Türkiye’de milli ve laik değerler üzerine inşa edilmiş programların aynısıydı. Ancak Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun uygulamadan kalkması, 1925 yılında olmuştur. Bu tarihten sonra Fransa, Hatay’da yerini sağlamlaştırmak için Türkiye aleyhinde propaganda yapmıştır. Kapatılan medreseleri yeniden açtırarak okullarda dini eğitime ağırlık verilmesini istemiştir. 1925’ten sonra muhafazakâr kesim çocuklarını, dini eğitim veren okullara göndermiştir. Ancak Tevhid-i Tedrisat Kanunu uygulamada olmasa dahi, Sancak’taki Türk halkı ve öğrencileri Türkiye’deki eğitim sistemine taraf olmuşlardır. Milli benliklerini korumak, Türkiye ile olan kültürel bağlarını güçlendirmek için öğrenciler 1930 yılından itibaren Türkiye’de eğitim görmeye gitmişlerdir. Bu da bize Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun halk tarafından olumlu karşılandığını göstermektedir. Yine manda yönetiminde, yabancı tebaa için misyoner okullarının açılması ve bu okulların programlarında Türk kültürü aleyhinde konuların yer alması, bize Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hatay’da uygulanmadığını göstermektedir.

9 Eylül 1936’da Suriye, bağımsızlığını kazanmıştır. Giriş bölümünde bahsedildiği gibi Hatay birtakım Anayasal haklarla, Hatay Devleti’ne giden yolun kilometre taşlarını kültürel yollarla da elde edecektir.

b) Hatay Devleti Dönemi Uygulamaları:

1938 yılından, Hatay Devleti’nin kuruluşuna değin kültürel hayatta, Türkiye’deki eğitim kültür hamlelerinin, yoğun bir şekilde izleneceği yıl olacaktır. Yenigün Gazetesi 1938’de, “Türkiye Mekteplerine Bu Yıl Ne Kadar Talebe Alındı” başlığı altında, İstanbul’da çıkan Tan Gazetesi Hataylıların yurda dönüşünden bahseden bir yazısının sonunda, Hatay gençlerinin Türkiye’de tahsil görmeleri için daha geniş bir programın yapıldığına, hükümetimizde Hataylı gençlerin parasız olarak Türk mekteplerinde okutulmasını kararlaştırmıştı. Geçen sene 15 talebenin

alındığı, bu yıl ise 40 Hataylı öğrencinin Türkiye’de okutulması kabul edilmişti. Bir sonraki yıl sayının daha da artırılması dile getirilmişti.¹⁶⁶ Suriye’de çıkan Şam gazetelerinden Elif-ba Gazetesi ise bu duruma karşı gelen yayınlarda bulunmaktaydı.¹⁶⁷ Görüldüğü gibi Türkiye’ye öğrenci gönderme yılı, 1930’lardan Hatay’ın Anavatan’a katılmasına kadar sürecektir. Buradaki temel amaç; Misak-ı Milli sınırları içerisinde olmasına rağmen Anavatan’dan ayrı kalan Hatay’ın, Türkiye Cumhuriyeti’nin temel dinamiklerini sadece coğrafi bütünlük olarak değil, aynı zamanda eğitimde gerçekleştirilen laikleşme hamlelerinin zihinlerde kabul edildiğini göstermekteydi.

Eğitimde ve devlet kurumlarında laikleşme eğilimi, Hatay’da görülmekteydi. Laiklikle beraber kadının, erkek gibi her kuruluştaki yer alması gerekliliği dile getirilmiş¹⁶⁸ ve kız liselerini bitirenlerin, isterlerse Erkek liselerinin 1.2.3. sınıfın da okuyabilecekleri ifade edilmişti.¹⁶⁹ Celal Tüleyli, “1938 yılına kadar kızlar ve erkeklerin ayrı program ve sınıflarda okuduğunu belirtmişti. Ancak Hatay Devleti kurulduktan sonra yani 1938’de karma eğitime geçildiğini ifade etmiştir.”¹⁷⁰ Türkiye’de 1926 yılında karma eğitime geçilirken, Hatay’da 1938’de geçilmiştir. Bu durum bize Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun yaşamsal alan bulmasının 1938 yıllarına rastladığını göstermektedir.

Ocak 1938’de, Hatay kültür hayatında Türkiye’deki gelişmelerin Sancak’a yansımalarına engel olmak için, eğitim kadrolarına atanan yabancı memurlar eleştirilmişti. Bu bağlamda Sancak’ın kültürel kadrosunda 57 Türk öğretmene karşı, 26 Rum Ortodoks öğretmeni bulunmaktaydı. Oysa resmi nüfus kayıtlarına göre Rum öğretmenlerin sayısı 8, Türk öğretmenlerinin sayısı 57 olmalıydı.¹⁷¹ Ancak bölgeyi Arap kültür nüfuzu altına almak isteyen El-Urube Gazetesi bu duruma karşı gelmekteydi. Gazetenin temel amacı ve yanlığı, bölgeyi Suriye’nin bir parçası olarak algılayıp yayınlarda bulunmasıydı. Bu durum bize, 1938 yılında dahi Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hatay’da tam olarak uygulanmadığını göstermektedir.

¹⁶⁶ **Yenigün**, 5 Ocak 1938

¹⁶⁷ **Yenigün**, 18 Ocak 1938

¹⁶⁸ **Yenigün**, 13 Ocak 1938

¹⁶⁹ **Yenigün**, 24 Şubat 1938

¹⁷⁰ 13 Kasım 2008’de Celal Tüleyli ile yapılan konuşma.

¹⁷¹ **Yenigün**, 25 Ocak 1938

Türkiye’de eğitim programlarından, Arapça ve Farsça dersleri çıkartılırken, Hatay’da Ocak 1938’de Şam Maarif İdaresi’nin kararıyla Arapça ve Türkçe aynı derecede lisans dersi olarak gösterilmiştir.¹⁷² 1938’de Hataylı gençlerin izleyeceği yol, Ankara’nın gerçekleştirdiği inkılâplar doğrultusunda olması istenmişti.¹⁷³ Türkiye’de olduğu gibi Hatay’daki devlet ve eğitim kurumlarının laik olunması, din ile devlet işlerinin birbirinden ayrı tutulması istenmişti.¹⁷⁴ Bu durum bize Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun ve Türkiye’de gerçekleştirilen milli, laik, kültür hamlelerinin Hatay halkı tarafından istendiğini göstermektedir.

1938 yılında da Şam Maarif programı uygulanmaya devam etmişti. Programda ikiliğe yer verilmişti. Suriye’de Fransızca dersleri 4. sınıftan başlarken, Sancak’ta anasınıfından başlamaktaydı. Temel amaç; Sancak’ın Türkiye’den uzak, Fransız ve Suriye idaresinin kültürünü Sancak’ta yaymaktı.¹⁷⁵ Bu bağlamda tarih ve coğrafya derslerinde, Suriye Maarif programı uygulanmakta ve derslere Rum Ortodoks öğretmenler girmeye devam etmekteydi. Hatay’ın kültürel hayatında takip edilen sistem, medeni milletlerin ve Anayurt’un kullandığı terbiye ve tedrisat sistemine taban tabana zıt ve kendisinden beklenen verimi verememekteydi. Nitekim aynı coğrafyada eğitim veren mevcut iki mektep arasında birbirine benzemeyen metotlar kullanılmaktaydı. Bu durum bütünlükten çok, farklı düşüncelere sebebiyet vermekteydi.¹⁷⁶ Bu durum bize Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun Hatay’da uygulanmadığını göstermektedir. Türkiye’de Maarif Teşkilatı Kanunu ile yabancı okullarda dahi milli kültür derslerine Türk öğretmenler girerken, Hatay’da bu durum gözlenememekteydi. Ayrıca Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla farklı program uygulanışı tarihe karışırken, Hatay’da farklı programda eğitime devam edilmekteydi. Bu sırada Hatay’da yapılan seçimlere Türkiye’de eğitim gören talebeler gitmişti. Bu öğrencilerin sınavları Türkiye’ye döndüklerinde yapılacağı, Maarif Vekâleti’nin teklifi ve İcra Vekilleri’nin onayıyla kabul olmuştu.¹⁷⁷ Bu durum, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kültürel anlamda Hatay’a verdiği önemi göstermek bakımından önem taşımaktadır.

¹⁷² **Yenigün**, 25 Ocak 1938

¹⁷³ **Yenigün**, 4 Şubat 1938

¹⁷⁴ **Yenigün**, 13 Mart 1938

¹⁷⁵ **Yenigün**, 31 Mart 1938

¹⁷⁶ **Yenigün**, 22 Temmuz 1938

¹⁷⁷ Metnin tamamı için bkz: **B.C.A.** 030.18.01.02. 83.40.6 (5.5.1938)

1938 yılı Sancak Maarif sisteminin en çok eleştirilere uğradığı yıl olmuştur. Türkiye terbiye ve tedrisat programlarının hiçbir ilaveye veya ihraca lüzum kalmaksızın aynen Hatay mekteplerinde kabul edilmesi, bu programların yalnız Türk mekteplerine değil, bütün Hatay mektepleri için aynen kabul edilmesi istenmiştir.¹⁷⁸ Bu durum bize Tehvid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulamada olmasa dahi insanlar tarafından olumlu algılandığını ve onun kazanımlarının Hatay'da uygulanması istendiğini gösterir.

Yenigün Gazetesi, 28 Temmuz 1938'de Atatürk inkılâplarının Türk milletinin bünyesine uygun olduğunu ve inkılâpların en ideal yaşam şekli olduğunu belirtmişti. Aynı zamanda inkılâpların Hatay'da da uygulanması arzu edilmişti.¹⁷⁹ Ayrıca Hataylıların anladığı inkılâp; kudret, cesaret, kültür yönden Atatürk'ün anladığı inkılâptır görüşü dile getirilmişti.¹⁸⁰ 1938 yılı Hatay halkının Türkiye'yi daha da yakından takip edeceği yıl olmuştu. İlerde Hatay Devleti teşekkül edilince Türkiye Cumhuriyeti'nin gerçekleştirdiği laik hamlelerin Hatay'da uygulanması istenmişti.¹⁸¹ Atatürk inkılâpları ve laik hamleler ifadesinden hareketle, eğitimde de bu uygulamaların görülmek istendiği sonucuna varılabilir.

2 Eylül 1938'de, Hatay Devleti'nin kurulmasından sonra devlet yüzünü Suriye'den Türkiye'ye çevirmiş ve Türkiye ile olan ilişkilerini her alanda geliştirmek için faaliyetlerde bulunmuştur. Nitekim Sancak'ın kültürel kadrolarında yer alıp, Fransa ve Suriye adına hizmet veren memurlar görevlerinden uzaklaştırılmıştı. Bu bağlamda yoğun baskılara dayanamayan Sancak Müfettişi Bazantay da istifa etmiştir. Eğitim kadrolarındaki Türk olmayan öğretmenler görevlerinden alınmıştır. Yeni kadrolara Türk öğretmenler getirilmişti. Maarif Vekâleti'ne, A.Faik Türkmen ve Tedrisat Müfettişliği'ne Nuriye Siliöz getirildi. Eğitimde Türkiye'nin izlemiş olduğu milli, laik, çağdaş eğitim programları kabul edilip, program uygulamaya konuldu. Türk ve Arap Lisesi diye ikiye ayrılıp, farklı dilde eğitim yapan Arap Lisesi kısmı kapatıldı. Arapça tedrisat yapan okullarda tamamen Türkçe eğitime yer

¹⁷⁸ **Yenigün**, 23 Temmuz 1938

¹⁷⁹ **Yenigün**, 28 Temmuz 1938

¹⁸⁰ **Yenigün**, 13 Ağustos 1938

¹⁸¹ **Yenigün**, 23 Ağustos 1938

verildi.¹⁸² Eğitimde Türkiye’de olduğu gibi millilik kavramı ön plana çıktı. Türkiye’den Sancak’ta eğitim vermek üzere öğretmenler getirildi. Buraya kadar ki gelişmelerin anlatılmasındaki sebep, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun uygulanmasını engelleyen faktörlerin nasıl tasfiye edildiğini belirtmekti. 2 Eylül 1938 tarihinden itibaren Hatay halkının en başından beri istemiş olduğu Tevhid-i Tedrisat Kanunu, yavaş yavaş uygulamaya konulmuştu. Maarif Vekâleti, kültürel ve eğitim kadrolarında Cumhuriyet’in kazanımlarını yerleştirerek, Türkiye’de Cumhuriyet ideolojisiyle yetişmiş öğretmenleri Hatay’a getirterek, Türk Milli Eğitim sistemini benimsediğini göstermişti.

Hatay Devleti’nin kuruluşundan sonra Hatay Maarif Teşkilatı’nı, Türkiye’deki Türk Maarif Teşkilatı seviyesine yükseltmek temel amaç edinildi. Nitekim 13 Ekim 1938’de, Yenigün Gazetesi, kültürel hayatta izlenmesi gereken yolu şöyle ifade etmekteydi: “*Atatürk’ün Türk Tarihine ve bugünkü cihana hediyesi olan Hatay Devleti’ni teşkilatlandırırken noktai hareketimiz daima ‘Kemalist’ prensipler olacağına şüphe yoktur. Devlet teşkilatını en mühim bir cephesini teşkil eden kültür işlerimizde modern Türkiye’nin prensiplerinden mühlhem olmak zarureti kati hedefimizdir.*”¹⁸³ Bu doğrultuda, Türkiye’de gerçekleştirilen; ancak Hatay’da uygulanamayan milli, laik ve çağdaş eğimin yapısının Hatay’da uygulanması istenmişti.

Hatay’da mevcut bulunan okullarda, Türk Milli Eğitim programına göre düzenlemeler yapılmıştı. Kız ve erkek öğrencilerinin aynı programda ve aynı sınıflarda okuması için faaliyette bulunulmuştu. Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nu anlayışına uygun olarak yeni okullar açılmıştı. Yabancı ve azınlık okullarında yeni düzenlemelere gidilmişti.¹⁸⁴ 29 Ekim 1938 tarihinde Cumhuriyet Bayramı ilk kez coşkun bir şekilde kutlanmıştı. Hatay’da bulunan her okul, Türk inkılâbının ayrı yönlerini sembolize edecek şekilde kutlamalarda bulunmuştu.¹⁸⁵ Bercis Ezer, Lütfiye Kuseyri ve Sueda Bereket ile yapılan konuşmalarda, “1938 yılına kadar okullarda

¹⁸² Sökmen, **a.g.e.**, s.69.; Tekin vd., **a.g.e.**, s.74-75.; Soyer vd., **a.g.e.**, s.48.; Mursaoğlu vd., **a.g.e.**, s.36.; Faruk Sükan vd., **Hatay İl Yıllığı**, MEB, İstanbul, 1967, s.89.; Yavuz, **a.g.t.**, s.124.; Sofuoğlu, Dağıstan, **a.g.e.**, s.95.

¹⁸³ **Yenigün**, 13 Beşinciteşrin 1938; Ayrıca bkz: **Yenigün**, 8 Ekim 1938

¹⁸⁴ Tekin vd., **a.g.e.**, s.75.

¹⁸⁵ Galioğlu, **a.g.t.**, s.51.

milli bayramların kutlanmasının yasak olduğunu belirtmişlerdi. Ancak Türk öğrenciler bir araya gelerek milli bayramların kutlanıldığını belirtmiştir. Bayramlara katılan öğrencilerin yok yazıldığını, onlara ceza verildiğini ifade etmişlerdi. 1938 yılında Hatay Devleti'nin kurulmasına paralel olarak, bayram kutlamalarında resmileştiği de dile getirilmişti.¹⁸⁶ Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereğince kapanan medreseler, Hatay'da da 1938'de yavaş yavaş kapatılmıştı. Hatay'ın Türkiye'ye katılımı ardından medreseler tamamen tarihe karışmıştı. Hacivat-Karagöz Gazetesi¹⁸⁷ medreselerin son zamandaki durumuna ve kapanışına dair şunları yazmıştır:¹⁸⁸ “*Eski zamanların son günlerinde medreseler asker kaçaklarına yatak, aç gözlü bir takım somun düşmanlarına tembelhane olmuştur. Bir sene yeyip içip, esneyip gerinen üç aylar vaktini getirdi mi çarıkları sıkıp Anadolu'nun kırbir bucağında, cer hocalığına çıkan bu yobazlar saf halkı güzelce soyup soğana çevirdikleri gibi, din namına ipsiz sapsız bir sürü yalan dolanlarla da milleti zehirleyip berbat ederlerdi... Tembel yatağı medreseler yıkılmış, imam kıyafetine giren asker kaçağı milletin disiplinli saflarında erimiştir.*” İfadesiyle, medreselerin kapanmasına ilişkin hicivli ifadelerle yer verilmişti. Böylelikle Cumhuriyet Türkiye'sinde gerçekleştirilen çağdaşlaşma hamleleri, 1938'de Hatay'da uygulama alanı bulmuş ve 1939'da hayata geçirilmişti.

Tahsin Atmaca, Sami Sovuksu ve Sueda Bereket ile yapılan görüşmelerde, “1938-1939 yıllarında medreselerin kapatılmasını olumlu bulduklarını ifade etmişlerdir. Her zaman milli, laik ve çağdaş eğitimden yana olduklarını, Atatürk'ün büyük bir lider olduğunu belirtmişlerdi. 1938 ve 1939 yıllarında Türk Milli Eğitim

¹⁸⁶ 12- 14 Kasım 2008'de Bercis Ezer, Lütfiye Kuseyri ve Sueda Bereket ile yapılan konuşma.

¹⁸⁷ “Hatay'da ilk Türkçe mizah gazetesi olan Karagöz Gazetesi, Tarık Mümtaz tarafından Antakya'da kurulmuştur. Cumartesi ve Çarşamba günleri çıkan ve halk tarafından coşkulu bir merak ve muhabbetle okunan bu gazete, İskenderun Sancak'ında çıkan ilk mizah gazetesi olduğu gibi Suriye karikatür âleminde derin bir dikkat ve hareket uyandırmıştır. Karagöz adında da belli olacağı gibi gizli ve aşikâr suiistimallere ve amillere saldırmış. Fakir ve yoksul Türk kütlesi ile omuz omuza ve gönül gönüle yürümüştür. İşgal idareleri zamanında üç seneye yakın neşriyat hayatında bir defa beş, bir defa 10 Suriye lirası para cezasına çarptırılmış ve ödemiş, zem ve kadih maddesinden dolayı bir defa yirmi Suriye lirası para, bir hafta habis cezasına mahkûm olmuştur... Karagöz Hacivat Gazetesi, Milletler Cemiyeti nezdinde, Fransız Delegeesi bulunan Kont Rober Deke'nin Antakya'yı ziyareti esnasında “Ben Bir Lider Olsaydım” başlıklı yazısı ile Sancak Fransız ve yerli hükümetinden şiddetle şikâyet ettiği için idari bir kararla kapatılmış ve Hatay Devleti'nin teşekkülünden sonra tekrar intişarına müsaade edilerek, Hatay'ın Türkiye'ye ilhakına ve Cumhuriyet idaresinin kuruluş günlerine kadar yayına devam etmiştir”. Bkz: Mümtaz, **Hatay**..., s.40-42.; Mümtaz, **Çizgiler**...,s.209.

¹⁸⁸ **Hacivat Karagöz**, 8 Mayıs 1939

politikasının Hatay’da uygulandığını, öğretmenlerinin tamamının Türk olduğunu ve yabancı öğretmenlerin Hatay’ı terk etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdi.”¹⁸⁹

Hatay Devleti dönemini genel olarak değerlendirecek olursak, 1938 yılı Hatay halkının Cumhuriyet kazanımlarının okullarda uygulanmasını en çok istediği yıl olmuştur. Bağımsızlığın vermiş olduğu rahatlıkla, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun uygulanmasına neden olan engeller ortadan kaldırılmış, medreseler kapanmış, laik, milli eğitim anlayışı okullarda egemen olmuştur. Nitekim Cumhuriyet Bayramı’nın okullarda kutlanılmaya başlanması, milli his ve duyguların artırılarak öğrencilerin eğitilmesi bize Hatay’ın, Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nu olumlu olarak algıladığını ve bu yönde faaliyete geçildiğini göstermektedir. Ayrıca 1938 yılında Hatay’dan Türkiye’ye öğrenci gönderilmesi, Türkiye ile olan kültürel bağlılığın devamını sağlamada önem arz etmektedir. Yine aynı şekilde Türkiye’de Cumhuriyet kazanımlarıyla yetişmiş öğretmenlerin Hatay eğitim kadrolarına alınmaları, Atatürk dönemi eğitim kültür politikalarının Hatay’da uygulanılmak istendiğini göstermektedir. Sonuç olarak Tevhid-i Tedrisat ve Maarif Teşkilatı Kanunu ile ulaşılmak istenen hedefe, Hatay Devleti ve ilhak döneminde varılmıştır.

¹⁸⁹ 13-14 Kasım 2008’de yapılan görüşmeler.

II. BÖLÜM

HARF İNKILÂBİ VE YENİ ALFABENİN HATAY'DA UYGULANMASI

A) HARF İNKILÂBİ

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte hızla modernleşme sürecine giren Türkiye, Harf İnkılâbı'na yönelik çalışmalarını beklemeye almıştı. Aslında gündeme gelen dilde yenileşme süreci, Osmanlı modernleşme sürecine dayanmaktadır. Tanzimat döneminde yazının din sorunu olmayıp, okuryazar oranını artırmak, tabana yaymak ve uygarlık sorunu olduğu dile getirilmişti.¹⁹⁰ Bu dönemde alfabe ve imla konusunda iki görüş yer almaktaydı:¹⁹¹ Bunlardan ilki, Arap alfabesinin, Türk dili için yetersiz olduğundan doğan imla karışıklığını gidermek için ortaya atılan düzeltme eğilimi ve önerileri, ikincisi ise Arap yazısının Türk dili yapısına uygun olmadığı, bu yüzden düşünülen imla düzenlemelerinin de iyi bir sonuç vermeyeceği için yeni bir alfabe sisteminin kabulü düşüncesi yer alsada da değişikliğe gidilemeyeceğidir. 19. yüzyılda Arap harflerinin ıslahı için uğraşanlar arasında, Ebuziya Tevfik, Ali Suvai ve Şemseddin Sami olmuştur.¹⁹²

II. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte, Latin harflerini alma düşüncesi yeniden canlanmıştır. Bu dönemdeki görüşleri üç başlık altında toplayacak olursak:¹⁹³ Bunlardan ilki, Arap yazısını Türk fonetiğine uyacak biçimde ıslah etme görüşü, ikincisi böyle olanaksız işe girişileceğine doğrudan doğruya Latin harflerinin alınması görüşü, üçüncüsü ise İslamiyet öncesi Türk yazısı diye bilinen Orhun ya da Uygur yazısının alınması görüşüydü. Latin alfabesini doğrudan alınmasının yararlı olacağı görüşünü savunanlar arasında Celal Nuri, Dr Abdullah Cevdet, Hüseyin

¹⁹⁰ Berkes, **a.g.e**, s.548.; Başgöz, Wilson, **a.g.e**, s.113.; Falih Rıfkı Atay, “Yeni Yazı”, **Türk Dili**, C.II, S.23, Ağustos, 1953, s.717.

¹⁹¹ Zeynep Korkmaz, **Türk Dili'nin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi**, A.Ü Basımevi, Ankara, 1963, s.36.; Ayrıca bkz: Zeynep Korkmaz, “Harf İnkılâbı”, **Türk Dili**, S.563, Kasım 1998, s.374.; Emre Kongar, “Yazı Devriminin Gerçek Anlamı”, **Türk Dili**, S.326, Kasım 1978, s.537-538.; Mustafa Canbolat, “Arap Yazılı Türk Alfabesinin Gelişimi”, Harf Devriminin 50. Yıl Sempozyumu, **TTK**, Ankara, 199, s.53.; Fuad Köprülü, “Alfabe İnkılâbı”, **Ülkü**, C.II, S.67, Eylül 1938, s.1.

¹⁹² İlber Ortaylı, “Tarihsel ve Toplumsal Nedenleriyle Türk Harf Devrimi”, **Atatürk Dönemi Ekonomik ve Toplumsal Niteliğiyle İlgili Sorunlar Sempozyumu**, İstanbul, Ocak 1977, s.411.; Ergin, **a.g.e**, C.5, s.1758.

¹⁹³ Berkes, **a.g.e**, s.548.

Cavit, Kılıçzade Hakkı bulunmaktaydı.¹⁹⁴ Özellikle Hüseyin Cavit, Batılılaşmanın gereği olarak Tanin Gazetesi'nde görüşlerini yazarak, kamuoyunu düşündürmeyi, ıslahat gerçekleştirilene kadar sürdürecektir.

Yazının ıslahatı için yapılan ilk resmi girişim, 1909'da Maarif Nezaretin'de bir "İmla Komisyonu" kurularak yapıldı.¹⁹⁵ Diğer bir girişimde Rezaizade Mahmut Ekrem'in öncülüğünde 1911 yılında kurulan "İslah-ı Huruf Cemiyeti" oldu.¹⁹⁶ Balkan Savaşları'nın devam ettiği yıllarda, Enver Paşa'nın bulunduğu ve Arap harflerindeki ünsüzlerin önüne birer ünlü eklemek suretiyle ayrı ayrı yazılmasının, imlada kolaylığı sağlayacağı görüşü yer aldı. Enver yazısı olarak bilinen bu görüş, I. Dünya Savaşı sonrası kullanılmaz oldu.¹⁹⁷

Cumhuriyet devrine modernleşme sürecinin fikir çatışmalarıyla girilmişti. Dilde sadeleşme tartışmaları, Cumhuriyetin ilk yıllarında da kendisini göstermişti. 1923'te İzmir İktisat Kongresi toplandığında, İzmirli Nazmi ile iki arkadaşı Latin harflerinin kabulü konusunda önerge vermişlerdir. Bu durum, şiddetli tepkilere yol açmıştır.¹⁹⁸ Latin harflerinin kabulünün İslamiyet'e sırt çevirmek olduğu, Latin harflerinin Türkçenin yapısına uymadığı ve en önemlisi ise, yüzyılların birikimi olan yazılı eserlerin yok olacağı dile getirilmişti.¹⁹⁹ Ayrıca İktisat Kongresi başkanı Kazım Karabekir, Hâkimiyeti Milliye Gazetesi'ne sert beyanatlarda bulunmuştur.²⁰⁰

Cumhuriyet'in ilk yıllarında dil ıslahı, Meclis'e de yansımıştı. 25 Şubat 1924'te, Maarif bütçesi konuşulurken Şükrü Saraçoğlu kürsüden:²⁰¹ " ... *Arap hurufatı, Türk lisanını yazmaya müsait değildir. Hacıımızın, hocamızın, amillerimizin memurumuzun gayretine, yıllardan asırlardan beri yapılan bunca fedakârlıklarına*

¹⁹⁴ Ramazan Boyacıoğlu, "Harf Devrimi ve Sağladığı Kolaylıklar", **AAMD**, C.XVII, S.50, Temmuz 2001, s.436.; Korkmaz, **a.g.e.**, s.36.; Başgöz, Wilson, **a.g.e.**, s.114.; Ergün, **a.g.e.**, s.88.

¹⁹⁵ Doganer, **a.g.t.**, s.212.

¹⁹⁶ Ergün, **a.g.e.**, s.88.

¹⁹⁷ Korkmaz, **a.g.e.**, s.37.; Atay, **a.g.m.**, s.718.

¹⁹⁸ Boyacıoğlu, **a.g.m.**, s.440.; Agah Sırrı Levend, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme**, TTK, Ankara, 1949, s.365.; Agah Sırrı Levend, " *Latin Harfleri Meselesi*", **Milli Kültür**, S.63, Aralık 1998, s.9.; Neriman Tongul, **Türk Harf İnkılabı**, HÜ, AİİTE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1990, s. 34.

¹⁹⁹ Berkes, **a.g.e.**, s.549.

²⁰⁰ Özetle ifade edilirse, Latin harfleri meselesinin Avrupa'da başladığı, İslam harflerinin yetersizliği nedeniyle Latin harflerinin alınması gerekliliği dile getirilmiş, bu değişikliğin 350 milyon Müslüman halka ait olduğu, aslında Türkçenin kolay ve güzel bir dil olduğunu ifade etmiştir. Latin harflerinin kabulüyle kavus yaşanacağını vurgulamıştır. Bkz: Boyacıoğlu, **a.g.m.**, s.440.

²⁰¹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.5, Devre II, İçtima I, Meclis Matbaası, Ankara, 1968, s.336.

rağmen halkımızın ancak yüzde ikisi veya üçü okumuştur...” ifadesi mecliste büyük bir tepkiye yol açmış ve Saraçoğlu, meclisteki tutucuların hücumuna uğramıştı.²⁰²

Akşam Gazetesi, 28 Mart 1926’da “Latin Harflerini” kabul etmeli mi? Başlığı altında anket yapması sonucu, alfabe sorunu yeniden gündeme gelmişti.²⁰³ Adeta basın savaşımının yaşandığı bu dönemde, aleyhte cevap verenlerin temel düşüncesi Arap yazısının bırakılmasının dine aykırı olduğu ve bunun, İslam âlemi tarafından olumsuz karşılanacağı, kültür buhranına yol açacağı görüşüydü. Lehte cevap verenler ise Latin alfabesi kabul edilirse, harflerin çabuk öğrenileceği ve amaç Batı uygarlığına girmek ise yaşam araçları gibi yazma, okuma ve düşünme araçlarının da bu uygarlığa göre ayarlanması gerekiyordu.²⁰⁴

1926 yılında, Latin harflerinin yoğun bir şekilde gündeme gelmesindeki ana etken, Sovyetler Birliği öncülüğünde Bakü’de toplanan Türkoloji konferansıydı. Bu konferansta tartışılan ana konu, Rusya’da yaşayan Türklerin Latin harflerini kabul edip etmemesi meselesiydi. Alınan kararlar 1926 Mart’ında SSCB’nin Latin harflerini kabul etmesi, Türkiye Cumhuriyeti’ne cesaret verecektir. Nitekim Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey de, Latin harflerine göndermeler yaparak, bu meselenin doğrudan doğruya devletin siyasi meselesi olduğunu vurgulamıştır.²⁰⁵

1927’lerin sonunda Latin harflerinin Türkçeye uygulanması konusunda, yoğun bir çalışma dönemine girilmişti. Cumhuriyet’te Yunus Nadi, İkdam’da Celal Nuri, Hâkimiyeti Milliye’de Falih Rıfki Atay, Latin harfleri lehinde sürekli yazılar yazmıştır.²⁰⁶ 8 Ocak 1928’de Adalet Bakanı Mahmut Esat, Ankara’da Türk Ocakları konferansında Latin harflerini destekleyen bir konuşma yapmıştır.²⁰⁷

Mustafa Kemal, hem Batı ile uyum sağlamak hem de imparatorluğun dinsel, geleneksel, toplumsal yapısını yansıtan ve pekiştiren imgeleri ortadan kaldırmak istemekteydi. Latin harflerinin ıslahının kültürel boyutu yanında, siyasal devrim yanı

²⁰² Levent, **a.g.m.**, s.10-11.

²⁰³ **Akşam**, 28 Mart 1926; Ayrıca bkz: Ergün, **a.g.e.**, s. 91.; Levent, **a.g.m.**, s.11.

²⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Levent, **a.g.m.**, s.11-13.

²⁰⁵ Bernart Lewis, **Modern Türkiye’nin Doğuşu**, TTK, Ankara, 2004, s.276.; Korkmaz, **a.g.e.**, s.39.

²⁰⁶ Handan Diker, **Cumhuriyet Türkiye’sin de Dil Devrimi ve Türkçenin Sadeleştirilmesi Sorunu**, YTÜ, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990, s.56.; Levent, **a.g.m.**, s.13.; Levent, **a.g.e.**, s. 370.

²⁰⁷ Akşin, **a.g.e.**, s.70.; S. Mehmet Çaycı, **Tarihsel Derinliği, Gelişimi ve Sonuçları Açısından Harf Devrimi ve Basın**, AÜ, TİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998, s.33.

da vardı.²⁰⁸ Atatürk, bu durum nedeniyle tartışmalara girmemişti. 20 Mayıs 1928'de uluslararası rakamların kabulü üzerine Hasan Fehmi Bey, Maarif Vekili Necati Bey'e, harf meselesinin ne zaman hallolunacağını sormuştu. Necati Bey verdiği cevapta zamana ihtiyaç olduğunu belirtmişti.²⁰⁹ 1926 yılına kadar tartışmaların dışında kalıp susan Mustafa Kemal, 1927'de Latin harflerini gerçekleştirmek isteği düşüncesini, 23 Mayıs 1928 tarihindeki Bakanlar Kurulu toplantısında, Milli Eğitim Bakanı'nın da görüşünü alarak dile getirmişti. Bu doğrultuda alınan kararla, Türkçenin yapısına uygun bir alfabenin hazırlanması için " Dil Encümeni'nin" kurulması kararlaştırılmıştı.²¹⁰

Haziran 1928'de Hâkimiyeti Milliye Gazetesi, "Latin Harfleri Komisyonu" başlığı altında komisyonun 26 Haziran'da Talim ve Terbiye Kütüphanesi'nde toplanacağı, heyet reisi öncülüğünde bir program yapılacağı bildirilmişti.²¹¹ Aynı gazetede bizi bu duruma iten sebebin, halkımızın yüzde sekseni doksanının okuma yazma bilmemesi olarak gösterilmiştir.²¹²

26 Haziran 1928'de Dil Encümeni, alfabe ve gramer komisyonu diye ikiye ayrılıp çalışmalarını sürdürmüştür.²¹³ Altı hafta sonra hazırlanan alfabeyi, halka "Başöğretmen" sıfatını alan Mustafa Kemal tanıtacaktır. 9 Ağustos'ta Cumhuriyet Halk Partisi'nin Sarayburnu'nda tertip ettiği gecede Atatürk, Latin harfleriyle ilgili şu konuşmayı yapmıştır: "*Arkadaşlar, bizim ahenktar, zengin lisansımız yeni Türk harfleriyle kendini gösterecektir. Asırlardan beri kafalarımızı demir çerçeve içinde bulundurarak, anlaşılmayan ve anlayamadığımız işaretlerden kendimizi kurtarmak, bunu anlamak mecburiyetindediniz. Anladığınızın asarına yakın zamanda bütün kainat şahit olacaktır. Buna kat'iyetle eminim.*"²¹⁴ sözleriyle modernleşmenin gereği, Harf İnkılâbı'nın önemini belirtmiştir. Atatürk'ün yeni harfleri öğretme seyahati,

²⁰⁸ Kongar, **a.g.m.**, s.538.

²⁰⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.IV, D.III, İ.I, Ankara, Yıl(?), s.266.

²¹⁰ 9 üyeden oluşan bu komisyonda, Ragıp Hulusi Özden, İbrahim Grantay, Ahmet Cevat Emre, Emin Erişgil, İhsan Sungu, Avni Başman, Falih Rıfki Atay, Ruhşen Eşref Ünaydın, Yakup Kadri Karaosmanoğlu bulunmaktaydı. Bkz: Mahmut Goloğlu, **Devrimler ve Tepkiler**, Başnur Matbaa, Ankara, 1972, s.250.

²¹¹ Bu komisyona katılanların görevleri Maarif Vekâletince de bildirilmişti. Bkz: **Hâkimiyeti Milliye**, 14 Haziran 1928

²¹² **Hâkimiyeti Milliye**, 16 Haziran 1928

²¹³ Bu çalışmadaki görev ve dağılımlar için bkz: Doğaner, **a.g.t.**, s.216.

²¹⁴ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C.II, s.272.; Ayrıca bkz: Hasan Köni, "*Harf Devriminin Önemi Üzerine*", **AAMD**, C.VII, S.21, Temmuz 1991, s. 495.

Karadeniz kıyılarından Sivas'a kadar uzanmış ve gittiği yerde açık alanda, kara tahta üzerinde halka yeni harfleri öğretmek, kamuoyunu değişikliğe hazırlamıştı.²¹⁵ Mustafa Kemal Paşa, halka yeni harfleri daha çabuk öğretebilmek için alfabe marşı bestelemiş; ancak bundan kısa bir süre sonra vazgeçmiştir.²¹⁶

Türkiye'de okuma yazma seferberliği doğudan batıya, kuzeyden güneye doğru yayılmıştı. Halka okuma yazmayı çabuk öğretmek için tiyatro salonlarında, okullarda, kahvelerde, halk aydınlatılmaya çalışılmıştı.²¹⁷ Aynı şekilde Latin harflerinin Arap harflerinden daha kolay öğrenilebileceği, bu yazının Türklerin Batı karşısında maneviyatını yükselteceği söylemleriyle kamuoyu hazır hale getirilmeye çalışılmaktaydı.²¹⁸ Böylelikle, meşrutiyet döneminden beri gündeme gelen; ancak yasallaşamayan Latin harfleri için, artık hiçbir engel kalmamıştı. 1 Kasım 1928 tarihinde, Atatürk'ü ve Latin harflerini destekleyen İsmet İnönü, Meclis'te şöyle ifade bulunmuşur²¹⁹: “...*Büyük Reiscumhur Hazretlerinin de işaret buyurdıkları gibi, Türk harfleriyle Büyük Türk Milleti yeni bir nur âlemine girecektir. Biz buna samimiyetle ve vicdani bir itimatla inanıyoruz. Teşebbüs, esasen milleti cehaletten kurtarmak teşebbüsüdür. Tecrübelerimizle gördünüz ki, Türk alfabesi ile milletin okuma yazma mücadelesine girmesi her tarafta büyük bir açılma, büyük bir kolaylık vermiştir...*” ifadesiyle halkın ve meclisin iradesi birleşerek 1 Kasım 1928 tarihinde, 1353 sayılı “Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki” hakkındaki kanun TBMM’ de kabul edilmiştir.²²⁰ 1 Ocak 1929’dan itibaren yeni harflerin kullanılması zorunlu olmuştu. Bütün bu gelişmeler doğrultusunda, halka okuma yazma öğretmek üzere, 1 Ocak 1929’da özel bir kanunla “ Milli Mektepler” açıldı.²²¹ 1932’de de kurulacak olan Halkevlerinde okuma yazma kursları düzenlendi.

²¹⁵ İnan, a.g.e, s.184.

²¹⁶ Lord Kinross, **Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2007, s.513.

²¹⁷ **Ulus**, 14 Ekim 1928

²¹⁸ **Ulus**, 14 Ekim 1928

²¹⁹ **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.5, Devre III, İçtima II, TBMM Matbaa, Ankara, Yıl ?, s.7-8.

²²⁰ Kanunun tam metni için bkz: **TBMM Zabıt Ceridesi**, C.5, s.9; **Kanunlar Mecmuası**, C.7, Devre.III, İçtima.II, Ankara, 1929, s.1.; **Düstur**, 3.Tertip C.10, Başvekalet Matbaası, Ankara, 1934, s.3-4.

²²¹ Milli mektepler, “A” ve “B” sınıfı diye ikiye ayrılmıştı. Bu bölümlerde A sınıfı harfleri yeni öğrenecekler, B sınıfı da yeni harfleri öğrenmiş olanlara aitti. Eğitim, kadın ve erkek için ayrı olmak üzere 4 gün olarak ayarlanmıştı. Bkz: **Cumhuriyet**, 2 Kasım 1929

B) HATAY'DA HARF İNKILÂBİ'NİN KABULÜ VE YENİ ALFABENİN UYGULANMASI

Türkiye’de birbiri ardına gerçekleştirilen eğitim kültür hamlelerini Sancak halkı, Suriye sınırları içerisinde takip etmekteydi. Türkiye’de gerçekleştirilen en önemli inkılablardan biride, 1 Kasım 1928’de kabul edilen Harf Devrimi’ydi. Atatürk’ün bu çağdaş girişimini, Sancak halkına tanıtan ve yeni alfabenin Sancak’ta uygulanmasında önemli rol oynayan Yeni Mecmua ve Vahdet Gazetesi’nden kısaca bahsetmekte yarar vardır. Hatay’ın mukadderatını değiştirecek olan Yeni Mecmua²²²(Bkz.EK-5) ve Vahdet Gazetesi²²³(Bkz.EK-6), 1928 yılında yayın hayatına başlamıştır. Sancak’ın kültür hayatında önemli yere sahip olan Yeni Mecmua, Türk kültürünü geliştirmede, Sancak halkının sesini duyurmada, halkın haklarını savunmada, Türkiye’de gerçekleştirilen inkılâp hamlelerini Sancak halkına yansıtmada büyük önem taşımıştır. Türklük fikrini savunduğu için, Arap basınının ve Fransız mandat yönetiminin baskısına maruz kalmıştır. Halep’te çıkan Vahdet Gazetesi ise Arap dünyasının ortasında Türklük fikrini savunacak ve daha ilk bakışı olan 18 Mayıs 1928’de gazetelerinin amacının pürüzsüz bir Türkçe olacağı, halkın anlamayacağı kelimelerin, manaların kullanılmayacağını belirtmişti.²²⁴ Yeni Mecmua’nın hemen 3 gün sonrasında yayın hayatına başlayan Vahdet Gazetesi’nin, Yeni Mecmua ile aynı haftada çıkması tesadüfî değildir. Nitekim gazetenin sahibi Nuri Genç’in eşi Hatice Genç, “ gazetenin çıkışında bizzat Atatürk’ün talimatının rol

²²² 15 Mayıs 1928’de Şükrü Balcıoğlu tarafından Antakya’da çıkarılan ilk Türkçe mecmuadır. On beş günde bir çıkan edebi, içtimai muhtevaya sahip bir mecmuadır. Suriye ve Fransa’nın tepkisini çekmemek için siyasi konulara değinilmemiştir. İlk kapağı, Fransızca ve Osmanlıcadır. 30 Mayıs 1929’da kapak, Latin harfleriyle basılmıştır. 48 sayısı çıkan dergi, 1930 yılında Yenigün Gazetesi ismiyle faaliyete geçmiştir. Gazetenin mesul müdürü Selim Çelenk olmuştur. Mecmuanın gazeteye dönüşümüyle birlikte, siyasi olaylara yer verilmiştir. Artan ilgi nedeniyle günlük olarak çıkartılmıştır. Türkiye’deki gelişmeleri Ulus, Milliyet, Tan Gazetelerinden haberler alarak, Hatay halkını aydınlatmıştır. Türkiye ve Türklüğe hücum eden Suriye’ye ağır ithamlarda bulunması sebebiyle 1932’de Fransızlar tarafından kapatılmıştır. 24 Ağustos 1937’den itibaren tam olarak Türkçe yayınlanan gazete, 1938’den sonra Atayolu adını alacaktır. Bkz: Tekin vd., **a.g.e.**, s.159.; Mümtaz, **Hatay...**, s.40.; Öcal, **a.g.e.**, s.114-115.; Remzi Siliöz, **Hatay ili ve Milli Mücadele Yılları**, Emek Basımevi, Bursa, 1937, s. 75-76.; Mümtaz, **Çizgiler...**,s.208.

²²³ 18 Mayıs 1928’de Nuri Genç tarafından Halep’te çıkarılan gazete, Suriye’nin ortasında Türklük davasını savundu. Türklüğü ve Türkiye’deki gelişmeleri övecek tarzda yayın yapan gazete, yoğun baskı ve saldırılar üzerine 1936’da İskenderun Sancak’ına taşınmıştır. Daha sonra Hatay Gazetesi adını alacaktır. Bkz: Selçuk, **a.g.e.**, s.94.; Mümtaz, **Hatay...**,s.42-43.; Ayrıca bkz: 14 Ağustos 1938’de yayın hayatına İskenderun’da devam eden Hatay Gazetesi, Türk inkılâbını kabul ederek, yeni Türk harfleriyle yayımlanır. Bkz: Esin Dayı, **Hatay Gazetesi’nde Atatürk**(Ağustos 1938 – Aralık 1938), Erzurum Üniversitesi Yayınları, No: 933, AİTE, Erzurum, 2003, s.VII-IX.

²²⁴ **Vahdet**, 18 Mayıs 1928

oynadığı, bunun için yardımda vaat edildiği”, Türkiye’den de zaman zaman görevliler geldiğini dile getirmişti.²²⁵ Her iki yayın, baskılar nedeniyle eski harflerle yayın yapacaklardı. Ancak Yeni Mecmua, kimi zaman yeni harflerle ilan verecektir.

Hatay halkını Latin harfleriyle tanıştıran ilkyazı, 15 Eylül 1928’de lise tarih öğretmeni, Mahmut Ali tarafından kaleme alınmıştı. Mahmut Ali “ Latin Harfleri” başlığı altındaki yazısında, Türk İstiklal Harbi’nin büyüklüğüne değinmiş, Türkiye’nin modernleşmesinde Batı medeniyetinin örnek alındığını dile getirmiş ve Latin harflerinden şöyle bahsetmişti²²⁶: “ ... Türkiye, Arap harflerini muhafaza etseydi tam ve kâmil bir şekilde emniyesini tahkik edemeyecekti; çünkü atılmak istenen medeniyet ve ırkın birçok zehirli anasırı, o harflere marbut olarak yapmakta devam edecektir... Türkler son defa Latin harflerinin süratle tatbikine mütesif olduklarını, katiyetle karar verdiler. Giriştikleri azm-i tecrübenin bütün safahat ve merakilinde, hayır hale temaşağir mevkiinde kalabildiğimiz halde bu son kararıyla kendi mukadderatımız hakkında bizi imal-i fikir etmeğe icbar eden bir vaziyet ihdas ettiler... Kendi öz diliyle bir milletin efradı arasında maarif ve neşir ve tamim edilebilir, bir millet ancak kendi anadiliyle okuyarak tenevvür ve teali edebilir. Binaenaleyh bu halkın mukadderatını tedvir ve terrakilerini temin ile mükellef olanları ‘Latin harfleri’ meselesi üzerine insaf, cesaret ve ihtimamla düşünmeye davet ederim. İnkılâp mahiyetinde olacak cezri bir harekete ve şeraiti hazıra gayri müsait görülürse, Latin alfabesinin mekatibi iptidaiye ye ilaveten idhaline karar verilsin. Kanaatimizce bu yolda ittihaz edilecek karar, halkımızın hukuk ve menafini asgari bir mukayeseyle temin ve sıyanet etmekten fazla bir şeyi yapmış olamaz.” (Bkz.EK-7) ifadesine yer verilmişti. Yine aynı sayfada mensur şiirlerin yeni Türk harfleriyle yazılacağı, bu yazıyı en başta okumakta zorlanılacağı; ancak zamanla insanların gözlerinin alışacağı belirtilmişti. Böylelikle Sancak halkı, Türkiye’de gerçekleşecek olan Latin harflerinden haberdar edilmişti.

Türkiye’de Latin harfleri kabul edilmeden önce, Sancak sınırları içerisinde faaliyette bulunan Türk Ocakları, Harf İnkılâbı’nın Sancak bölgesinde uygulanması

²²⁵ Süleyman Hatipoğlu, “Hatay’ın Kurtuluşunun Fikri Temelleri”, Anavatan’a Katılışının 60. Yıldönümünde Hatay, AAM, Ankara, 2001, s.56.

²²⁶ Mahmut Ali, “ Latin Harfleri”, Yeni Mecmua, S. 9, 15 Eylül 1928, s.9-11.

için çaba harcamıştı.²²⁷ Türkiye’de 1928’de Harf İnkılâbı kabul edildikten sonra, yeni alfabenin halka tanıtılıp uygulanması için, Yeni Mecmua yazarlarından olan Abdurrahman Faik ve Şükrü Fehmi, konuyu enine boyuna tartışmıştı.²²⁸ Ayrıca Türkiye’de Harf İnkılâbı ile gerçekleştirilen çağdaş girişim, diğer inkılâplar gibi Sancak halkı tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmıştı. Türkiye’de Türk Dil Encümeni’nin kabul ettiği alfabeler, okuma kitapları, yazı rehberleri İstanbul’dan getirtilerek, Yeni Mecmua’nın yazarlarından olan Şükrü Balcı, Ahmet Sırrı tarafından halka dağıtılmıştı. Alfabenin tanesi beş kuruştur. Sancak’ın ileri gelenleri ve halk, yeni alfabeği öğrenmek için can atmışlardı.²²⁹ Milli hudutların dışında kalan Sancak’taki Türkler, hiçbir teşvik ve tesir olmadan yeni yazıyı ellerindeki alfabe ile öğrenmeye çalışmışlardı.²³⁰ Türkiye’den gelen Sarı Ziya adındaki kişi bir misyoner gibi dükkan dükkan dolaşarak, esnaf ve halka gece kursları vererek, yeni harfleri Sancak’ta öğretmeye başladı.²³¹ Görüldüğü gibi Türkiye Cumhuriyeti’ndeki köklü kültürel değişimin simgesi olan Harf İnkılâbı ve onun ürünü yeni alfabe, Hatay’ın aydın ve halk kesimi tarafından olumlu karşılanmış, halk yeni yazıyı öğrenmek için yoğun çaba harcamıştı.

Abdurrahman Faik yeni harflerle yazdığı “Türk Yazısı” adlı makalesinde, yeni Türk harflerinin, bütün Türk muhitlerinde olduğu gibi, Antakya ve havalisinde büyük bir heyecanla ve gayretle öğrenildiğini ifade etmiştir. Nitekim bunun sebeplerinden biri harflerin öğrenilmesindeki kolaylık, diğeri de milli lisan meselesidir. Milli ihtiyacımızı tatmin edecek şey, Türk dili ve Türk kültürüdür. Yakında eski yazının yerini yeni Türk yazısının alacağı, bunun İskenderun Sancak halkının milli varlıklarını devam ettirmede önemli olduğunu dile getirmişti.²³² Bu makaleden hareketle, yeni yazının eski yazıya nazaran halk tarafından daha kolay öğrendiği sonucuna varılabilir.

²²⁷ Mehmet Tekin, **Tarihte Hatay ve Hatay Devleti Tarihi**, Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, Antakya, 1987, s.38.

²²⁸ Mehmet Tekin, **Harf İnkılâbı: Türk Ocaklarının Çalışmaları ve Hatay’da Yeni Yazı**, Kültür Eğitim Tesisleri, Antakya, 1988, s.119.

²²⁹ Çelenk, **a.g.e.**, s.44.; Nevzat Gözaydın, “*Türk Ocaklarının Çalışmaları ve Hatay’da Yeni Yazı*”, **Türk Dili**, C.58, S.453, Ocak 1989, s.162.; Tüzün, **a.g.t.**, s. 92.

²³⁰ Mehmet Tekin, **Afyon Basımı ve Afyon Basımında Hatay’ın İşgal Yılları**, Kültür Eğitim Tesisleri, Antakya, 1989, s.17.

²³¹ Melek, **a.g.e.**, s.19.; Kireççi, **a.g.e.**, s.62.; **Türk Ansiklopedisi**, C.19, s.64.

²³² Abdurrahman Faik, “Türk Yazısı”, **Yeni Mecmua**, S.13, 15 Kasım 1928, s.3.

Yeni Mecmua, Antakya yöresinde yaşayan, okuma yazma bilmeyen Ayten adındaki bir kadının, okuma yazmak için verdiği uğraşı anlatan bir yazıya yer vermişti. Bu yazıda, Ayten adlı bir kişinin, oğlunun askere gittikten sonra hangi memlekette bulunduğu dair bir haber alamamıştır. Kısa bir süre sonra oğlundan mektup geldiğinde, mektubu okuyamadığı, çevresinde okuyup yazma bilen olmadığı için mektubu soğuk kış gecesinde bin bir türlü güçlüklerle okuma yazma bilen imama götürdüğünü belirtilmişti. Bu olaydan sonra kadının, oğlu ile haberleşmek için yeni Türk harflerinin kolayca öğrenebileceğini duymasının ardından, Latin harflerini büyük bir çabayla, hızla öğrendiği yazılmıştı. Ayrıca mecmua, Sancak halkına seslenerek kadınların erkeklere oranla daha az okuyup yazma bildikleri, bu sebeple yeni Türk harflerini fırsat bilip öğrenmeleri halinde, kadınların okuma yazma oranının yüzde seksene varacağı belirtilmişti. Son kısımda da bütün Sancak halkını yeni Türk harfleriyle daha fazla meşgul olmaları vurgusu yapılmıştı.²³³ Görüldüğü gibi Sancak'ta bulunan kadınların çoğu, erkeklere oranla 1928 yıllarında okuma yazmayı bilmemektedir. Burada yeni harflerin, eski yazıya göre kolayca öğrenilebileceği vurgusu da önemlidir.

Sancak'ta, yeni yazıya yönelik çalışmalar hızla devam etmekteydi. Vedi Münir, "Nura Doğru" makalesinde, yeni Türk harflerinin Sancak'ta yarattığı etkiyi ise şöyle belirtmiştir: " Üç dört aydan beri memleketimizde umumi bir faaliyet başladı. Herkeste 'yazıp okuma' gayreti var!.. Büyük, küçük, genç, ihtiyar herkesin cebinde alfabe, diğerinde meşk defteri... Dükkân da olsa, kahvede bulunsa, bahçeye de çıksa mütemadiyen çalışıyor... Hele yazlık kahvelerde bu gayretlilerden üçü-dördü, beşi onu bir araya geliyor. Kitapları, defterleri çıkarıyorlar, bilenler bilmeyenlere öğretiyor Gayret! Ha gayret! Alla huma bin şükür! Memleket baştanbaşa bir mektep haline geldi, bütün millet mücesssem bir himmet kesildi... Bir gün görüyoruz. A, be, de... Hecelerini tek tek öğrenenler, iki üç gün sonra kesik kesik kıraat okuyor... Arada on beş gün geçmeden bir de ne görelim, elif görse "mertek" sanan, adının ilk harfini bilmeyen emmiler ellerin birer gazete almış bangır bangır okuyor, dünya haberlerini öğreniyorlar...Ne mutlu bize...Yalnız bir erkek mi ya, kadınlarımızda öyle. Hele münevver tabakada, muallime hanımlar arasında yeni ilim yollarını öğretmek için ne yüksek gayretler numunesini işitiyor, ne büyük himmet

²³³ Yeni Memua, S.13, 15 Kasım 1928, s.13.; Ayrıca bkz: Tekin, **Harf İnkılâbı**...,s.148.

misallerine şahit oluyoruz... Bilhassa İnas Müdiresi Mührinnisa Hanım, bir taraftan yüzlerce evladı vatanın nuru, irfan ihtiyacını tatmin ederken bununla iktifa etmemiş... Mektebin tatil günlerinde kadınlarımıza, yeni harflerle umumi ve meccani tedrisat icrasını düşünmüştür. Memleketin bu gayur, bu yılmaz, bu münevver müşdidinin bu ulvi teşebbüs ve fedakârlığı muhitimizde ne büyük bir alaka ve şükranla karşılandı. Haber aldığımızı göre, iki gün zarfında yetmiş kadın müracaat etmiş ve derslere iştirak için isimlerini kaydetmişlerdir... ”²³⁴ (Bkz.EK-8) ifadesiyle, Antakya’da yeni yazıyı öğrenmek için kitlesel ve bireysel çabaların olduğunu görmekteyiz. Özellikle İnas Müdiresi, Mührinnisa Hanımın, okulun tatil günlerinde kadınlara okuma yazma öğretmesi ve kursa yetmiş kadının katılması, Türkiye’de gerçekleştirilen Harf İnkılâbı’nın Hatay’a yansıdığıın en somut göstergesidir. Kültürel değişime paralel olarak okuma yazma oranında artışın olması, halkın okuma yazmaya ne kadar istekli olduğunu göstermektedir.

1929 yılına geldiğimizde, Antakya’da okuma yazma faaliyetleri hızlanmıştı. Halkın okuma yazmaya büyük ilgi göstermesi nedeniyle Selim Çelenk ve Ahmet Sırrı Bey, halka ders vermek üzere gece dersleri açmaya karar vermişlerdi. Kurs için Cuma pazarında ev kiralanarak, İskenderun Sancak’ı Fransız Yüksek Komiseri, Delege Mösyö Durieux’a bir dilekçe verildi. Bu dilekçede şunlar yazmaktaydı: “*yeni Türk harflerini isteyenlere ücret karşılığında öğretmek için bir kurs açtım. Gerekli muamelenin yapılmasını rica ederim.*” Selim Çelenk imzalı dilekçeye gereken izin verildi.²³⁵ İznin ardından Yeni Mecmua’da yeni Türk harflerini öğrenmek için, “Müjde” başlığı altında eski harflerle şöyle bir ilan verilmişti: “*Anadilimizin yeni alfabesini şimdiye kadar öğrenmemiş iseniz, çok büyük bir eksikliğiniz var demektir. Hususi bir evde geceleri ve çok kısa bir zaman da yeni alfabeyi okuyup öğrenmek isterseniz, vakit geçirmeksizin Selim Çelenk efendiye müracaatla adlarınızı yazdırınız. Bu mühim fırsattan istifade etmeyi ihmal etmeyiniz.*”²³⁶ (Bkz.EK-9) ilanından sonra, 30 kişinin yararlanabileceği bir kurs açılmıştı. Kurs dönemi 3’er ay olacak ve her öğrenci için haftada 1 kuruş alınacaktı. Kursun açılmasından sonra

²³⁴ Vedi Münir, “*Nura Doğru*”, **Yeni Mecmua**, S.10, 1 Aralık 1928, s.11.

²³⁵ Çelenk, **a.g.e.**, s.44.

²³⁶ **Yeni Mecmua**, S.27, 1 Temmuz 1929.; Tekin, **Harf İnkılâbı...**, s.120.; Ayrıca diğer ilanlara bkz: **Yenigün**, 15 Ocak 1930; **Yenigün**, 12 Aralık 1930; **Yenigün**, 16 Aralık 1930; **Yenigün**, 29 Şubat 1932; **Yenigün**, 1 Mart 1932 ;**Yenigün**, 8 Mart 1932

Şam basınından tepkiler gelmeye başlamıştı. Şam basını, Ankara'daki eğitim örgütlerinin Antakya'ya el attığı ve burada şube açtığını belirtmişti. Fransız mandat yönetimi Selim Çelenk'i yanlarına çağırarak, kursta yeni Türk harflerinden başka hiçbir şey öğretmeyeceklerine dair bir söz aldı. Bu olaydan sonra Yüksek Komiserliğin izini olmaksızın kurs açılmayacaktı. Böylelikle iki yıl içerisinde 600'e yakın vatandaş okuma yazma öğrenmişti.²³⁷ Bütün baskılara rağmen insanlar okuma yazmaya teşvik edilmekteydi. Sancak'taki aydın kesim Türkiye'deki okuma yazma seferberliğinin bir an önce Sancak bölgesinde gerçekleşmesi, Türkiye ile olan kültürel bağların kopmaması için var güçleriyle çalışmışlardır. Çünkü medeniyete giden yolun Türkiye'den geçtiğini bilmekteydiler. Harf İnkılâbı'nın, en başından beri öğrenilmeye çalışılması Sancak'ın, Harf İnkılâbı'nı özümsemişliğini göstermektedir.

Hatay'ın kültür hayatında önemli yere sahip olan Yeni Mecmua ve onun çekirdek kadrosu, entelektüel birikimleriyle, insanlara okuma yazmayı sevdirmek için her şeyi yapmaktaydılar. Yeni Mecmua yazarı Ahmet Sırrı, makalesinde birçok gazete ve derginin kar edemeyip kapandığını, bunun sebebinin de, “gençlerimizin okuma zevkini tatmamış olduklarından” ileri geldiğini belirtmişti. Okuma zevkini tatmak için gençlerin yeni alfabeyi birkaç gün içinde öğrenebileceğini ifade etmişti.²³⁸ Türkiye ile milli bağların kopmaması, kurslara devamlılığını sağlamak için eski harflerle Yenigün Gazetesi “Gece Dersleri Başlıyor” adı altında şöyle ilan veriyordu: “*Yeni Türk harfleriyle dilinizi kolaylıkla ve az zamanda öğrenmek için, muhakkak gece derslerine devam etmelisiniz. Selim Çelenk Bey tarafından idare edilmekte olan gece derslerine, şimdiden birçok talebe bulunduğu vakit zayi etmeden muallime müracaatla isimlerinizi yazdırınız. Dersler 15 Kanun-i Evvel de başlıyor. Zaman kısadır acele ediniz*”²³⁹(Bkz.EK-10) şeklinde, Sancak halkı gece kurslarına davet edilmekteydi. Bu da bize yeni harflerin halka öğretilmek istendiğini, yeni harflerin kolay öğrenilip, öğretileceğini göstermektedir.

Türkiye'de halka okuma yazmayı öğretmek üzere, 1929'da Milli Mektepler kurulmuştu. Ancak Hatay'da bu kuruluşun varlığını, Genç Spor Kulübü üstlenmiştir. Genç Spor Kulübü'nün geçmişinden kısaca bahsetmekte yarar vardır. 26 Ağustos

²³⁷ Çelenk, **a.g.e**, s.45.; Tekin, **Harf İnkılabı**..., s.121.

²³⁸ Ahmet Sırrı, “Niçin Okumuyoruz?”, **Yeni Mecmua**, S.32, 15 Eylül 1929, s.5.

²³⁹ **Yenigün**, 12 Aralık 1930

1926 tarihinde Şükrü Balcı' nın girişimiyle kurulan Genç Spor Kulübü'nün Hatay manda tarihinde, kültürel hayatında önemli yeri vardır.²⁴⁰ Genç Spor Kulübü sadece spor amaçlı kurulmuş bir kulüp değil, Türk kültürünün ve geleneklerinin yaşatılması, Hatay gençliğinin kendi kültürü etrafında organizasyonunu sağlamak ve Fransız kültürel emperyalizmine karşı direnmek için kurulmuştur. Milli kaynaşma yeri olarak nitelendirilen kulüpte boş zamanlarda, milli olaylar üzerine konuşmalar yapılırdı.²⁴¹ 1930 yılında milli bağları kuvvetlendirmek, milliyetçiliğe ait kitapları getirerek yeni yazıyı öğrenmeye çalışan halka destek olmak için Genç Spor Kulübü içinde bir kütüphane kurulmasına karar verilir.²⁴² Çalışmaları yürütmek üzere Muhiddin Yurdal, Mehdi Kovacı ve Fazıl Tosyalı görevlendirildi. Bu girişim yeni yazı öğrenme çalışmaları ile de çok yakından ilgiliydi.²⁴³ 20 Ağustos 1931'de kütüphane hizmete girmişti. İstanbul'dan getirilecek Türkçe eserlerle, Harf İnkılabı pekiştirilmeye çalışılmıştı. Yenigün Gazetesi'nde, Sancak halkının kütüphaneye abone olması için ilanlar verilmiştir. Bu ilan, halkın büyük ölçüde ilgisini çekti. Çünkü şehirde yeterli sayıda Türkçe eser bulunmamaktaydı. Genç Spor Kulübü'nün önemi ise, yeni harfli Türkçe yayınlara yer vermesinden kaynaklanıyordu.²⁴⁴ Görüldüğü gibi Sancak bölgesinde, Türkiye'de olduğu gibi Milli Mektepler yoktu. Bu boşluğu Genç Spor Kulübü doldurarak, Türkiye'de gerçekleştirilen yazı değişimini halka öğretmişti. İnsanların bu kuruluşun kütüphanesine gelerek, yeni yazıyı öğrenmeleri ve kitap okumaları dikkate değerdir.

Kütüphanede, Türk edebiyatının önde gelen isimlerinin kitapları bulunmaktaydı. Halkın Latin harflerini ve kültürünü geliştirecek Türkçe dergilere de yer verilmişti. Bunlar; Kadro, Varlık, Vakit, Milliyet, Cumhuriyet, Akşam, Son Posta, Haber'dir.²⁴⁵ Ayrıca Türk edebiyatındaki gelişmelerde basından takip edilmekteydi. Özellikle İslam ve Türklüğün şairi M. Akif Ersoy'un Antakya'ya gelişi ve edebiyata yaptığı hizmetler övülmekteydi.²⁴⁶ Görüldüğü gibi Sancak halkı büyük

²⁴⁰ Çelenk, **a.g.e.**, s.32.

²⁴¹ Öcal, **a.g.e.**, s.112.

²⁴² Bülent Nakip, **Kuruluşunun 50. Yılında Hatay İl Halk Kütüphanesi**, Türk Kütüphaneciler Derneği, Antakya, 1991, s.22.; Öcal, **a.g.e.**, s.112.; Tekin, **Hatay'ın Tarihçesi**...,s.51.

²⁴³ Mehmet Tekin, " *Genç Spor Kulübü*", **GKD**, Y.2, S.16, Haziran 1990, s.20.

²⁴⁴ Nakip, **a.g.e.**, s.23.

²⁴⁵ Tekin, **Hatay'ın Tarihçesi**...,s.52.; Ayrıca bkz: Ada, **a.g.e.**, s.91.

²⁴⁶ **El Liva**, 5 Eylül 1930

bir heyecanla Türkiye'deki gelişmeleri izlemekte, bir yandan Türkiye ile olan kültürel bağlarını güçlendirmekteydi.

1932'de Kütüphane, rayına oturmuştur. Antakya halkının Anavatan özlemi ve sevgisi nedeniyle yeni yazı çalışmalarına devam edilmişti. 1933'te manda yönetiminin baskısı nedeniyle, Genç Spor Kulübü Kütüphanesi, Bekir Efendi Kütüphanesi adını almıştır. 1934'te yeni harflerle ilgili yeni kitap ve dergiler gelmediğinden, okuyucu sayısı azalmıştı. 1935'te de okuyucu sayısında azalmalar devam etmişti.²⁴⁷ Bu durum, bize Sancak halkının okuma yazmaya istekli olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, ileriki yıllarda Sancak halkı okuma kitapları isteyerek, Atatürk'ün inkılâplarına sahip çıktığını gösterecektir.

Tahsin Atmaca, Sami Savuksu, Celal Tüleyli, Sueda Bereket ve Lütfiye Kuseyri yapılan konuşmada, “yeni harfleri kolaylıkla öğrendiklerini belirtmişlerdi. Çünkü Fransızca'yı birinci sınıftan itibaren gördüklerini ve Latin harflerinin Fransızcaya yakın olduğu için çabuk öğrendiklerini belirtmişlerdi. Bu yazıyı öğrenmek zorunda olduklarını, ruhen Türkiye'ye bağlı olduklarını dile getirmişlerdi. Aynı zamanda Selim Çelenk'in insanlara gece dersleri vererek, yeni harfleri Hatay halkına kısa bir zamanda öğrettiğini ifade etmişlerdi. Genç Spor Kulübü'nde de aynı uygulamaların olduğunu belirtmişlerdi.”²⁴⁸ Görüldüğü üzere yeni harfler, eski yazıya oranla daha çabuk öğrenilmiş ve Türkiye ile olan kültürel bağların koparılmaması için Hatay halkı çaba göstermiştir. Milli Mekteplerin ve Halkevlerinin yokluğuna rağmen yeni yazıyı öğrenme çabaları dikkate değerdir.

1936 yılında, okuma yazma seferberliği devam etmekteydi. Yoğun istek üzerine Antakya'da köprü yakınlarında bir ev kiralandı. Eve sıralar ve yazı tahtası getirilerek, Selim Çelenk halka gece kursları vermeye devam etti. Ertesi gün, izin alınmadığı gerekçesiyle polisler tarafından kapatıldı.²⁴⁹ Aynı yıl, insanlar okuma yazmaya teşvik edilmişti. İstanbul'dan gelen gündelik İstanbul gazeteleri ve mecmuaların, hangi dükkânda satıldığı belirtilmekte ve insanların okuma ihtiyaçlarını tatmin etmek için tavsiyelerde bulunulmaktaydı.²⁵⁰ Görüldüğü üzere

²⁴⁷ Nakip, **a.g.e.**, s.24.

²⁴⁸ 12-14 Kasım 2008'de yapılan görüşmeler.

²⁴⁹ Çelenk, **a.g.e.**, s. 46.

²⁵⁰ **Yıldız**, 13 Nisan 1936

Türkiye’deki gibi okuma odalarına sahip olmayan, bütün olanaklardan yoksun, baskı altında olan Hatay halkı, yeni yazıyı zor koşullar altında olmalarına rağmen, büyük bir hırsla öğrenmeye çalışmıştı. Bu durum bize Hatay halkının hiçbir teşvik ve destek olmaksızın yeni yazıyı öğrenme çabaları, Cumhuriyet kazanımlarının ne kadar özümsemiğini göstermeye kâfi olacaktır.

1937’ye gelindiğinde, Sancak’ta okuma yazma faaliyetleri hızla devam etmiştir. Şükrü Balcı “ Okuma Odaları” başlığı altındaki makalesinde, Sancak’ın her tarafında bir okuma faaliyeti başladığını, bu seferberliğe Kültür Dairesi bütün mektep kapılarını açarak destek gösterdiğini belirtmişti. Kültür Dairesi, halka bedava kitap temin ederek, Sancak kültürel hayatı için hayırlı bir iş yapmıştır. Ancak bu durumun yeterli olmadığını, halkın okuma yazma öğrendikten sonra bunu pekiştirmek için şehirlerde, kasabalarda, köylerde, okuma odaları açılması gerektiğini dile getirmiştik. Bu işin mali yardımını; ancak Kültür Dairesi’nin yapacağını belirtilmişti.²⁵¹ İfadesiyle Hatay halkının sesini duyuran Şükrü Balcı, insanların okuma yazmaya olan duygularına tercüman olmuştu. Aslında burada istenilen şey, Türkiye’de olduğu gibi Hatay bölgesinde de okuma odalarının açılması istemiydi. Ancak okuma yazma seferberliği her defasında, Şam basını ve hükümetinin tepkisine neden olmuş ve halk üzerinde baskı kurulmuştu. Bu bağlamda, Hatay’ın Payas ilçesinden Karasapan adlı açık bir telgraf Ankara Hariciye Vekâleti’ne çekilmişti. Bu telgrafta şunlar yazılmıştı:²⁵² “*Dün Bayır Bucak nahiyelerinden köylüler bana gelerek, Suriye maka matının Dâhiliye Müdireleri ve Jandarmalar vasıtasıyla tazyik ve iti saflarını ve şapka giymeyi, Latin harfleriyle kitap ve gazete okumayı, Türkiye’yi istemediklerine ait Arapça mazbataları zorla imza ettirdikleri ve bu hale artık tahammül edemeyerek mallarını mülklerini bırakıp buralara hicret etmeyi göze aldıklarını ağlayarak bildirmişlerdir...*”(Bkz.EK-11) ifadesiyle, Hatay halkının baskı altına alındığını görmekteyiz. Atatürk dönemi harfte millileşme, okuma yazma oranını artırma, hızlı çağdaşlaşma girişiminin Hatay’a sıçraması manda idaresini korkutmuştur. Böylelikle Suriye Hükümeti, Hatay’ın Türkiye ile olan kültürel ve özel bağlarını koparma adına her türlü yolu denemiştir.

²⁵¹ Şükrü Balcı, “Okuma Odaları”, **Yenigün**, 21 Nisan 1937

²⁵² Telgrafın tamamı için bkz: **B.C.A.** 224.511.1(9.7.1938).

Sueda Bereket ile yapılan konuşmada, “köprübaşındaki cami’de imam tarafından şapka giymenin ve Latin harflerinin kullanılmasının kâfirlik olacağı konusunda hutbeler verildiğini, bu durumda insanlar arasında çatışmaya yol açtığını belirtmiştir. Yeni harflerin kabulüne rağmen okul levhalarının eski yazılarla yazıldığını, adli ve nüfus işlemlerinde eski yazıya yer verildiğini belirtmişti.”²⁵³

Baskılara rağmen Şahab Balcıoğlu “Okul Levhaları” yazısında, Köprübaşı İlkokulu’nun levhasında, “El Cumhuriyetisuriye el Medresetil İptidaiye” yazılmasına insanların tepki gösterdiğini dile getirmişti. Çünkü bu okulda okuyan öğrencilerin tamamının Türk olduğu ve bu sebeptir ki Türkçe yazıya yer verilmesinin gerekliliğini belirtmiştir.²⁵⁴ Bu durum bize Hatay halkının, Harf İnkılâbı’nın getirdiği çağdaş değişikliklerin, Hatay’da uygulanması istemini gösterir.

1938 yılının Ağustos ayında, Yenigün Gazetesi’nde yayımlanan makale, Hatay halkının Türkiye ile her bağlamda nasıl özleştğini anlatmaya kâfi olmuştur. Bu bağlamda, “Büyük Bir Yıl Dönümü” başlığı altında yeni alfabenin kabulü şöyle dile getirilmekteydi : “ *Büyük ve ulu şefimiz Atatürk, on yıl önce 1928 Ağustosunu’nun 9. gecesini Gülhane Parkı’nda şereflerine verilen bir müsamereyi teşrif etmişler ve burada söyledikleri bir nutukta, “ güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz buyurmuşlardı.” Şu yüksek irade, Türk milletinin irfan hayatında yeni ve mutlu bir devrin açılışı oldu. Anayurt inkılâplarını adım adım takip etmiş olan Hatay Türkleri, her şeyde olduğu gibi bu inkılâbı da tahakkuk ettirmek için ne lazımsa yapmış, bütün vasıtalara başvurmuştur. Daha geçen yıl, o en müşkül şartlar içinde bile, halkı okutmak vazifesini yüksek bir gaye bilerek takip eden gençler, en ücra köylere kadar giderek köylüye irfan nurunu gösterdi. Her türlü zorluklara, bin bir mâniyaya rağmen, bu milli vazifesini yaptı.*”²⁵⁵ ifadesiyle, Atatürk devrimlerinin her türlü zorluğa rağmen, Hatay’da yerine getirildiği, Hatay halkının türlü zorluklara rağmen yeni alfabeyi öğrendiği belirtilmiştir.

Genç Cumhuriyetin milli kültürel değişiminin sembolü olan Harf İnkılâbı, Anayurt’tan ayrı olan, Hatay halkı tarafından olumlu karşılanmış, yeni harflerin öğrenilmesi için, bireysel ve kitlesel çalışmalar yapılmıştı. İnsanların türlü

²⁵³ 14 Kasım 2008’de Sueda Bereketle yapılan konuşma.

²⁵⁴ Şahab Balcıoğlu, “Okul Levhaları”, **Yenigün**, 30 Ocak 1938

²⁵⁵ **Yenigün**, 12 Ağustos 1938

zorluklara, baskılara, olanaksızlıklara rağmen, yeni yazıyı hızla öğrenmişlerdir. Bütün gelişmeler ışığında okuma yazma oranında ki artış, Türkiye’de gerçekleştirilen Harf İnkılâbı’nın Hatay’da amacına ulaştığını göstermektedir.

a) Eğitimde Yeni Harflerin Kabulü:

1928’de Türkiye’de gerçekleştirilen Harf İnkılâbı’nın, Sancak’ta büyük bir heyecanla karşılandığını belirtmiştim. Buna rağmen, okullarda Arap harfleriyle eğitim verilmeye devam edilmekteydi. 1928’de orta dereceli okullarda Fransızca, esas dil olarak kabul edilmişti. Ancak bu durum okuma yazmaya engel teşkil etmemekteydi. Öğrenciler ise Fransızcanın, esas dil olmasını boykot etmeye başladı.²⁵⁶ Türk milli kültürünü yok etmek, Sancak Türklerinin, Türkiye ile olan kültürel bağlarını koparmak adına, kendi öz dilleri ve vatanlarını eğitim ve yazı dili olan Türkçenin, not kâğıtlarından, ilanlardan, programlardan, taksit makbuzlarından, sınıf defterlerinden kaldırılması, öğrenciler arasında huzursuzluğun artmasına neden olmuştu.²⁵⁷ Böylelikle öğrenciler, duruma tepki göstererek, Türkiye’de gerçekleşen inkılâp hamlelerinden biri olan Harf İnkılâbı’na ve onun değerlerine sahip çıktıklarını göstermişlerdi.

Bütün gelişmeler ışığında Maarif Vekâleti, bölgede Türklerin çoğunlukta olduğunu göze alarak, okullarda Latin harflerinin kabul edilip, uygulanmasının zorunlu olduğunu dile getirmişti.²⁵⁸ Suriye Devleti Meclisi’nde, Sancak ilk mektep mümessili Ömer Hilmi Bey’in²⁵⁹ verdiği önerge, 17 Kasım 1928’de Vahdet Gazetesi’nde, “İskenderun’da Yeni Harfler Hakkında” başlığı altında şöyle yayımlanmıştır: “ İlk mektepler mümessili tarafından Maarif Riyaseti’ne bir lahiya verildi. Suriye Devleti Maarif Meclisi’nde, Sancak’ın ilk mektepleri mümessili Ömer Hilmi Bey tarafından, İskenderun Maarif Riyaseti’ne bir lahiya takdim edilerek, yeni Türk harflerinin resmen kabulü talep edilmiştir. Bu lahiya da az cümle deniliyor ki ;

²⁵⁶ Necmettin Melek, “Şanlı Türk Ordusu ve Sevgili İskenderun”, **Hatay’ın Sesi**, Yıl.2, S.24, 31 Temmuz 1971, s.5-6.

²⁵⁷ Öcal, **a.g.e.**, s.111.

²⁵⁸ **Vahdet**, 5 Kasım 1928

²⁵⁹ Ömer Hilmi, 307 Rumi senesinde, Reyhaniye’de doğmuştur. İlk tahsilini Reyhaniye ve Halep’te, tali tahsilini, Halep İdadisi’nde yaptıktan sonra İstanbul Dar’ül Muallimat’a yerleşmiştir. 331 yılında İstanbul ve Halep’te edebiyet, tarih ve coğrafya öğretmenliği görevinde bulunmuştur. Daha sonra Harim kazası İptidai Mektepleri Müfettişliği’ne, Reyhaniye Numune Mektepi Müdürlüğü’ne, Antakya Lisesi ve Kız Lisesi profesörlüğüne tayin edilmiştir. Bkz: Mümtaz, **Çizgiler**...,s.29-30.

“ Suriye’de yaşayan Türklerin tercümanı efkârı demek olan Vahdet ve Yeni Mecmua gibi mevkut gazete ve mecmuanın, yeni Türk alfabesinin resmen mekteplerde kabulüne dair izhar ettiği pek muhik ve musib temenniyata rağmen, hala taraf riyasetine giden bir emir tebliğ edilmemiştir. Ankara İttifaknamesi ve Lozan Muahedesi mucibince idareten salahiyet-i vasiye haiz hem müstakil İskenderun Sancak’ı dâhilindeki ilk ve orta mekteplerde Türkçenin, Fransızca ve Arapça gibi bir lisanı resmi ve tedrisi olarak kabul edilmesine binaen, bu yeni alfabenin mekteplerde resmi tedrisi kanaatimizce zaruridir.” Ömer Hilmi Bey layıhasın da pek mağna-
isbab mucibe de sert ve beyan etmektedir.²⁶⁰(Bkz.EK-12) ifadesiyle Ömer Hilmi, Sancak’ın var olan haklarını savunarak, yeni harflerin Antakya ve İskenderun okullarında uygulanmasını istemiştir. Esnaf ve halkın büyük bir coşkuyla karşıladığı Harf İnkılâbı’nın, yönetici kadro ve öğrenciler tarafından eğitim kurumlarında uygulanmasını istemesi, onların Atatürk’e ve onun devrimlerine olan bağlılıklarını göstermektedir.

Yeni Mecmua, aynı doğrultuda yeni Türk harflerinin resmen okullarda kabul edilmesi gerektiğini dile getirirse de, resmi makamların uygulamaya geçmediğini belirlemiştir. Ayrıca mecmua, Vahdet Gazetesi’nde olduğu gibi Ankara Anlaşması’na ve Lozan Sözleşmesi’ne göndermeler yaparak, Türkçenin, Fransızca ve Arapça gibi İskenderun Sancak’ındaki ilk ve ortaokullarda, yeni Türk harfleriyle öğretilmesinin gerekliliğini dile getirmiş ve bunun sebeplerini sıralamıştır.²⁶¹ Görüldüğü üzere Hatay’ın kültür hayatında önemli yere sahip olan Yeni Mecmua ve Vahdet Gazetesi, Türkiye’de ulus devlet olmanın gereği yapılan modernleşme hamlelerini Sancak’a yansıtmakla yetinmemiş, bölge halkının haklarını da savunmuşlardı. Ancak her iki yayın yazılarında, baskılar nedeniyle eski yazıyı kullanmak zorunda kalmışlardır.

²⁶⁰ **Vahdet**, 17 Kasım 1928

²⁶¹ Yeni Türk harflerinin kabul gerekçesi şöyle sıralanmaktaydı: 1) Yeni alfabenin talim ve tedris, kıraat ve imla noktai nazarından haiz olduğu suhulet ve rüçhaniyet bariz ve bedihidir. 2) Yeni alfabe kabul edilmediği takdirde, asri ve tedrisi kitapların tab’ı ve tedariki hususunda Sancak’ın tesadüf edeceği mali ve ilmi müşkilat meydandadır. 3) Tedrisatı Türkçe olan Sancak mekteplerinden mezun efendilerin tevsii malumat ve herhangi bir şube veya meslekte ihtisas etmeleri için behemahal bir intibah devrini idrak eden yeni Türkçenin matbuatını takip ve yeni eserlerini mütalaya muhtaç bulunduğu müsellemdir. 4) Lisan ve milliyet camiası itibariyle, Suriye Türkleri ile Türkiye arasında irfani, harsi bir rabıta-i maneviyenin mevcudu. 5) Türkiye ile iktisadi ve ticari münasebet zarureti. 6) Dini hiçbir mani ve mahzur yoktur. 7) Siyasi hiçbir mani ve mahzur yoktur. Bkz: Ömer Hilmi, “İskenderun Maarif Aliyesine”, **Yeni Mecmua**, S.13, 15 Kasım 1928, s.8.

Latin harflerinin eğitimde kabulü için, Vahdet Gazetesi ardı ardına yayın yapmıştır. Gazetede, 23 Kasım 1928'de Ömer Hilmi Bey'in meclise verdiği rapor yayımlanmaktaydı. İskenderun Sancak'ında tedris edilen Türkçenin korunması, Türkiye'de kabul edilen Latin harfleriyle mümkün olduğu ve ayrıca kitapların Türkiye'den karşılanması gerektiği, aksi takdirde ilmi ve mali sıkıntılarla karşılanacağı dile getirilmişti.²⁶² Türkiye'de, Meşrutiyet döneminde ve sonrasında yaşanan din ile lisan arasındaki bağ tartışmaları, Hatay'da da kendini göstermiştir. Bu doğrultuda yeni Türk harflerinin, okullarda talim ve tedris olunmasının dince bir sakıncası olmadığı, idarelere, her defasında bildirilmişti.²⁶³ Türk dili ve Türk kültürünü geliştirmek için yapılan baskılar, 14 Haziran 1929'da etkisini göstermişti. Sancak idaresin aldığı kararı Yeni Mecmua, "Türk Harfleri" başlığı altında şöyle yayımlamıştır : “ *Memnuniyetle işittik, şükranla kayd ediyoruz: Komiser Ali Mösyö Ponso hazretleri, İskenderun Livası'ndaki Türk harflerinin kabulüne karar vermiş. Devre-i tatiliyenin hitamundan sonra livanın Türk mekteplerinde yeni harflerle tedrisat yapılması için Maarif ve Mektep İdareleri'ne şimdiden talimat gönderilmiş... Esasen İskenderun Livası'nda manda teşkilatının tatbikine müteakip 'ekseriyetin lisani olan' Türkçenin de lisani resmi ve tedris lisani olarak kabul edilmesine ve bir kere bu esas teyid edildikten sonra Anayurt'tan da hasıl olan teceddüdatın İskenderun Livası'nda da tatbiki tabi ve zaruri olmasına binaen 'Yeni Mecmua' bidayeti intişarından beri yeni harflerin burada da kabul tatbikini talep etmiştir...*” (Bkz.EK-13) sözlerine yer verilmişti. Ayrıca mecmuada, Mösyö Ponsa, Mösyö Durieux hazretlerine teşekkür edilmiş ve gençleri, öğretmenleri yeni Türk harflerini öğrenmek için seferberliğe davet etmişti.²⁶⁴ Görüldüğü üzere Hatay davasını savunan basında, Türkiye'de gerçekleştirilen yeni yazının, eski yazının yerini almasında taraf olmuştur. Harf İnkılâbı'nın akabinde yaşanan gelişmelerin eğitim kurumlarına yerleşmesi, Türk öğrencilerin milli istikballeri için önem taşımaktaydı. Bütün isteklere, haklılıklara rağmen yeni yazının eğitimde kullanılması tasarısı sadece teoride kalmış, uygulamaya geçilmemişti.

²⁶² **Vahdet**, 23 Kasım 1928

²⁶³ **Vahdet**, 30 Aralık 1928

²⁶⁴ **Yeni Mecmua**, S.26, 14 Haziran 1929, s.3.

15 Nisan 1930'da Yeni Mecmua, kız ve erkek öğrencilere yeni Türk harflerini özendirmek için, yeni harflerle “mektepliler sayfası” açmıştı. Bu köşede şiir yazabilmenin temel koşulu, otuz satırı geçmeyen ve özellikle yeni Türk harfleriyle yazılar yazmaktı.²⁶⁵ Böylelikle mecmuanın, yeni harflerin eğitimde uygulanması ve öğrenciler tarafından öğrenilmesi için yoğun bir çaba harcadığını görmekteyiz.

Suriye, Hatay'ı kendi toprakları içerisinde görmek uğruna, bölgedeki Türk kültürünü hiçe sayarak, Türkiye'deki modernleşme hamlesinin simgesi olan Harf İnkılâbı'nın eğitime yansımaları istememiştir. Özellikle Suriye'de çıkan El-Kabes Gazetesi, İskenderun Livası'ndaki Türkçeyi kaldırmanın gerekliliğini dile getirmiş ve buna sebep olarak da, Antakya'daki Türklerin milli siyaset takip ettiğini, gözlerinin Anavatan'da olduğunu belirtmişti.²⁶⁶ Aynı şekilde, Türk kültürünü yok etmeyi kendine amaç edinmiş, Şam basınından olan El- Vakit Gazetesi, Latin harflerinin okullarda uygulanmasını kabullenememiştir. Gazete manşetine, “Yeni Türk Harfleriyle Tedrisat Yapılıyor Men'olunuz?” başlığı altında, Türk liselerinde yeni Türk harflerinin kabul edilmesinden, tedrisat dilinin Türkçe olmasından, dönemin hükümetine ve Dâhiliye Vezareti'ne şikâyette bulunmaktaydı.²⁶⁷ Görüldüğü üzere Sancak halkı tarafından olumlu karşılanan yeni harfler, baskılar nedeniyle okullarda uygulanamamaktaydı. Bu durum, 1931 yılında da devam etmişti. Sancak'ta devam eden ve eğitimde ikiliği yaratan alfabe sorunu, her defasında basının manşetinden eksik olmamıştı. 19 Ekim 1931'de Yenigün Gazetesi'nde “Kararın Fevkinde Bir İdare” başlığı altında şunlar dile getirilmişti: *“Dünya'nın herhangi bir köşesinde, İskenderun Sancak'ı istisna edilirse iki türlü alfabe ile lisanlarını öğrenen bir millet tanımıyoruz. Yalnız İskenderun Müstakil Sancak'ının İlk Türk Mektepleri'nde Türk çocukları bir taraftan taş basması alfabelerden “a” ları “b” leri esreleriyle üstünüyle bir taraftan yeni alfabeden harfleri heceleyerek dillerini öğreniyorlar. Halbuki Ho-Komiserya'nın bir kararı ile mekteplerimizde, Türkçenin yeni alfabeden öğrenilmesi mukarrerdir. Bu karar fil-hakika iki sene evvelinden beri tatbik edilmiş; fakat bu sene hilafına harekete başlamıştır. Sebebi nedir? Maarif Dairesi bu karara*

²⁶⁵ Yeni Mecmua, S.43, 15 Nisan 1930, s.2.

²⁶⁶ Yenigün, 14 Ekim 1930

²⁶⁷ Yenigün, 11 Kasım 1930

hilafına hareketle nasıl bir gaye takip ediyor? Burası meçhuldür ve bir muammadır. Biz ister istemez bu sene mekteplere devam eden Türk çocuklarına ana dillerini iki türlü yazacak ve iki türlü okuyacaklardır..."²⁶⁸(Bkz.EK-14) ifadesiyle, Sancak yönetimine göndermeler yapılmaktaydı. İki yıldan beri yeni harflerin okullarda uygulanmasına dair izin çıkmasına rağmen, uygulamaya geçilmemekteydi.

1929'da eğitimde Latin harfleri kabul edilse de, tam olarak mandat yönetiminin kargaşasından dolayı uygulamaya geçilememişti. Yapılan olumsuz eleştirilere rağmen, yeni harflerin eğitimde kullanmanın faydalarına inanan Yenigün Gazetesi, kısaca "Ecnebi Harflerin Mükemmeliyeti" başlığı altında, Arap harflerinin okunmasının zor ve anlaşılmaz olduğunu dile getirilmişti. Ayrıca Latin harflerini öğrenen çocukların, herhangi bir yazıyı ya da en yüksek felsefe kitaplarını bile yanlışsız okuyup anlayacağı belirtilmişti.²⁶⁹ Bu ifadeden hareketle, yeni harflerin insanların okuma yazma hayatına kolaylık getirdiği sonucuna varılabilir.

1932 yılına gelindiğinde, Suriye Meclisi'nde çok hararetli tartışmalar yaşanmıştır. Maarif Vekâleti, meclise verdiği raporda, Latin harflerinin, hükümet dairelerinde de uygulanması görüşüne yer vermişti.²⁷⁰ Buna karşılık, 5 Ağustos 1932'de bu durum, Yenigün Gazetesi'nde ilkokullarda olduğu gibi Latin harflerinin hükümet dairelerinde de kullanılmasını öngören bu projenin amacının, tam tersi bir amaç olduğu savunulmuştu. Maarif Riyaseti'nin temel amacının; Latin harflerini hükümet işlerinde kullanılması değil, okullardan da kaldırılması iddia edilmiştir. Bunun nedeni ise okullarda yeni yazıyı öğrenen gençlerin, hükümet dairelerinde eski yazıyla karşılaşp, zorlanmasıydı.²⁷¹ Görüldüğü üzere, Suriye Meclisi'nin iyi niyetinin altında kötülüklerin yattığı belirtilmişti. 1929 yılında, Sancak İdaresi tarafından, yeni harflerin eğitimde kullanılması kararı alınmasına rağmen, alınan karar uygulamaya konmamıştı.

Yenigün Gazetesi'nin kültür neferleri olan yazarların ve aydın kesimin çabalarıyla Fransızlar, 1933 yılında Hatay'daki Türk okullarında eğitimin, yeni Türk harfleriyle yapılmasını kabul etmişlerdi. Yenigün Gazetesi'nin yazarları,

²⁶⁸ **Yenigün**, 19 Ekim 1931; Ayrıca bkz: Galioğlu, **a.g.t.**, s.78-79.; Tekin vd., **a.g.e.**, s.65.

²⁶⁹ **Yenigün**, 27 Şubat 1932

²⁷⁰ **Yenigün**, 2 Temmuz 1932

²⁷¹ **Yenigün**, 5 Ağustos 1932

İstanbul'dan getirdikleri alfabeleri okullara dağıtmıştı. Ancak bir gün sonra Türkiye karşıtı olan; ancak kimlikleri bilinmeyen kişiler tarafından, alfabedeki Atatürk resimleri yırtılarak, kitaplar bu şekilde öğrencilere dağıtılmıştı.²⁷² 1933 yılında dahi, Türklerin Ankara ve Lozan Anlaşması kazanımlarına rağmen, kültürlerini koruyacak, geliştirecek, yaşatacak faaliyetlerde bulunmalarına engel olunmuştu. En başından beri yeni harflerin eğitimde uygulanmasını isteyen ve bunun yararlarına inanan aydın kesim, manda yönetiminin engeline takılmışlardı. 1934 ve 1936 yılları arasında eğitimde yeni harflerin kullanılıp, kullanılmadığına dair herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ama büyük bir olasılıkla belirtmek gerekirse, yeni harfler eğitimde tam olarak uygulamaya konulmamıştır. Bu doğrultuda Yenigün Gazetesi'nde "Lisede Türkçe, Ders Programı Bile Hala Arapça!" başlığı altında, Hatay'ın yeni anayasal statüsüne rağmen, liselerdeki haftalık program cetveli, dersler, günler, hala Arapça olarak yerinde durduğu belirtilmişti. Öğrencilerin bu durumu idareye belirtmelerine rağmen, yeni Türk harflerine yer verilmemişti. Türk kuruluşu olan lisede biran önce Türkçeye yer verilmesi dile getirilmişti.²⁷³ Görüldüğü üzere lise'de eski yazıdan şikâyetçi olan Türk öğrencileri, yeni yazıyla olan kültürel değişimin istençsi olduklarını göstermişlerdi.

Bütün uğraşlara rağmen, bir türlü yeni yazının uygulamasına geçilememişti. Tabii bu durumun nedenini, Hatay'ın Türkiye karşıtı, Arap ve manda yanlısı öğretmenlerinde aramak gerekir. Bu doğrultuda, Ata Derviş'in "Hatay'da Türk Kültürünün İç Yüzü" makalesini yazmakta fayda vardır. Yazar, makalesinde şunları dile getirmiştir:²⁷⁴ "*Gerek ilk ve ortaokullarda ve gerek liselerde, Türk çocuklarına kendi dillerinin imlası, kıraati okutulmaz. Çünkü talebenin elinde Türk harfleriyle yazılmış ne kıraat, ne gramer ve ne de dil derslerine ait tek bir kitap vardır. Türklüğe tahrikten çekinmeyen, Türk harflerine ve Türk ulusuna küfür savuran ve Türk denilmeye layık olmayan bazı yobaz muallimler, takdirlere de, taltiflere ve terfilere mazhar olmuşlardır. Bazı muallimler, ellerinde mevcut yeni harflerle yazılmış tarih ve coğrafya kitaplarını eski harflere çevirerek, öylece tedrisat yapar.*" ifadesiyle sistem ne kadar iyi olursa olsun uygulayıcılarımız kötüyse yarattığımız sistemin hiçbir

²⁷² Bu konuda geniş bilgi için bkz: Çelenk, a.g.e, s.49.

²⁷³ Yenigün, 25 Aralık 1937

²⁷⁴ Ata Derviş, "Hatay'da Türk Kültürünün İç Yüzü", Yenigün, 31 Mart 1938

yararı yoktur denmeye çalışılmıştı. Hatay'ın kültürel hayatında yer alan eğitim kadrolarını işgal eden öğretmenlerin çoğunun, Arap milliyetçisi ve Fransız yanlısı olması nedeniyle, Latin harfleri uygulamada engele takılmıştı.

2 Eylül 1938'de Hatay Devleti'nin kurulmasına paralel olarak Hatay Devleti, yönünü Türkiye'ye çevirmişti. Bu bağlamda Arap Lisesi kapatılarak, Arapça dersler programdan kaldırıldı, Türklük düşmanı olan öğretmenler kadrolarından alındı. 1929'dan beri kabul edilen; ancak tam olarak uygulanamayan yeni harflerle eğitime başlandı. Böylelikle, Türkiye'de gerçekleştirilen, ancak uygulamada sıkıntı yaşatan Latin harfleri, eğitimde tamamen yerini almıştı. Genel ifadeyle en başından beri yeni yazıyı olumlu karşılayan ve yeni yazının, eskisine nazaran daha kolay öğrenildiğine inana Hatay halkı ve öğrencileri, mutlu sona ulaşmışlardı.

b) Resmi Dairelerde Eski-Yeni Yazı Çatışması:

Türkiye'de gerçekleştirilen Harf Devrimi, Hatay'da kabul edilse de devrimin Sancak'ın tüm kurumlarına yayılması zaman almıştır. Manda yönetiminin "böl-yönet" politikasının gereği, Şam Hükümeti'nin Hatay'ı kendi topraklarına alma çabası, Türkiye'de gerçekleştirilen kültür devrimlerinin, tabandan tavana yayılımını zorlaştırmıştır. 1929'da eğitimde kullanılmaya başlayan; ancak uygulayıcıların engeline takılan yeni yazı, resmi dairelerde de aynı zorlukla karşılaşmıştır. Sancak'ın gerek kültürel hayatında, gerekse resmi dairelerde, kültürel emperyalizmin gereğince, kadrolarda yabancı memurlar yer almaktaydı. Bu kozmopolit durumu kendi lehine çevirmek isteyen Sancak idarecileri, eğitimde olduğu gibi, resmi dairelerde de kendi istediklerini uygulamaya koymuştu. Yenigün Gazetesi İmtiyaz müdürü Şükrü Balcı, bu durumu Yenigün Gazetesi manşetine "Elektrik Şirketleri ve Türkçe" başlığı altında şöyle taşımıştır : " *Antakya elektrik şirketi bundan önce vaki olan isteklere ve bu hususta yapılan neşriyata rağmen, her türlü müamelatında Türkçemize yer vermemeğe devam ediyor. Hiss edalarının büyük bir kısmı ve abonmanların aşağı yukarı yüzde sekseni Antakyalı Türklerden olan (Antioche Electrique)'in, aynı zamanda resmi bir dil olan Türkçeye neden yer vermek istemediğini ve neden abonman şeraitini gösteren listelerden, makbuzlarına kadar alıcılarıyla olan her türlü muamele ve temasında yalnız Fransızca ve Arapça ile iş görüşüp konuştuğunu, ve bunda hala ısrar ettiğini anlamıyoruz? Dilimizin resmi bir dil oluşunu ve üstelik*

bu memleket halkına iştirak ile kurulan herhangi bir müessesese gibi (Antioche Electrique)'nin, bu dili kullanması mecburiyetini ve nezaketini bir tarafa bıraksakta, şirketle alışveriş üzerinde ve para üzerinde devamlı bir temas halinde bulunan anlayacağı bir dil kullanılmasını en basit bir ticaret kaidesi telaki etmemiz icap etmez mi? Kaldı ki yüzde doksan beşi Türkçeden başka dil bilmeyen Antakya Türkleri, elektrik şirketiyle olan temaslarında tamamen gözü kapalı bir musmele içinde kalmakta, ne alırken ne verirken okuyamadıkları, anlayamadıkları yazılar altına imzalarını atmak mecburiyetinde tutulmaktadır...²⁷⁵ ifadesiyle 1928'den beri gerçekleştirilen, Hatay'ın kültürel hayatında önemli yere sahip olan yeni harflerin, hükümet dairelerinde kullanılma isteği, Hatay halkının inkılapların takipçisi olduğunu gösterir.

Yeni yazı meselesi her defasında gündeme gelmiş; ancak memurlar ısrarla eski yazıyı, resmi işlemlerde kullanmıştı. İnsanlar, kurumlara yeni yazıyla gittiklerinde de kurumdan geri çevrilmişti. Yenigün Gazetesi, “ Memurlar Emir Bekliyor, Yeni Harflerle Yazılı Kâğıtlar İade Ediliyor” başlığı altında nüfus dairesinde yaşananları şöyle dile getirmekteydi : “ Şehrimiz Kantara muntıkası muhtarı Şekip Esmerlinin, evvelki gün yeni Türk harfleriyle doldurularak nüfus dairesine yolladığı 4 veladet il mühaberi önce (Yeni harflerle imzasız mütabık değildir) kayd ile iade edilmiş, muhtar bu veladet kâğıtları altına bir eski ve mutabık imzasını atıp, evrakı tekrar nüfusa yolladığı halde yine kabul olunmayarak çevrilmiştir. Nüfus memuru Halil imzasını taşıyan ve Muhtar Şekip Esmerliye hitaben, eski harflerle yazılı bir tezkerede, keyfiyet şöyle izah olunmaktadır : “ Şekip Efendi Kardeşimize, Sicilatımız eski Türkçe usulüne göre matbudur. Hepimizin bildiği Latince harflerin kabulü için, Delege cenaplarına müracaat edebilirsiniz. Ancak emrin vürudunda amel olabilir kardeşimiz.”²⁷⁶ sözleriyle yeni yazının, manda idaresinin engeline takıldığı belirtilmişti. Sancak'ın her kurumunda farklı uygulamalar yer almaktaydı. Her ne kadar Sancak'ta Latin harfleri kabul edilse de mandat yönetimi nedeniyle uygulamaya tam olarak geçilememekteydi. Selim Çelenk anılarında bu durumu şöyle ifade etmişti: “Hükümet konağının koridorunda Abdurrahman Melekle karşılaştım. Yalnız Arapça yazılı olan cüzdanın örneğini

²⁷⁵ Şükrü Balcı, “ Elektrik Şirketleri ve Türkçe ”, **Yenigün**, 25 Ağustos 1936

²⁷⁶ **Yenigün**, 11 Aralık 1937

gösterdim. Sancak'ta resmi baş dilin Türkçe olması gerekirken, nüfus cüzdanlarının yalnız Arapça bastırılmak istendiğini anlattım. Birlikte Delege Duriex(Düryo)'ya gittik, durumu anlatarak nüfus cüzdanlarına resmi dil olan Türkçenin eklenmesi gerektiğini belirttik..."²⁷⁷ sözleriyle, Sancak'ın resmi dilinin Türkçe olmasına ve Latin harflerinin kabul edilmesine rağmen, uygulamada bunlara yer olmadığı belirtilmişti. Resmi daireler eski yazıyı ısrarla kullanmaya devam etmekteydi. Sancak halkı, eski ve yeni yazı arasında kültürel kimliklerini Türkiye'ye paralel olarak korumaya çalışmaktaydı. Yeni yazı demek Anavatan'a giden yol ve Atatürk demektir.

Yenigün Gazetesi, yoğun baskılara rağmen, yazı meselesini her defasında manşetlere taşımıştı. Gazete, " Dil ve Hafta Tatil Meselesi" başlığı altında durumu şöyle izah etmiştir : "*Sancak'ta Türkçe resmi bir dil. Ve Türkçe deyince hatıra gelebilen yazı, bir tek şekilden ibaret olacaktır. Türk dilinin, kendine en uygun yazı karakterlerini bulmuş olduğu bir zamanda, onun- bilhassa resmiyette- hala Arap harfleriyle yazılıp okunması kadar abes ve aykırı bir hareket olamaz. Sözüümüz bu resmi dilin, devlet dairelerinde de asıl karakterleriyle yazılmasına gelecektir. Fil hakika, bazı daireler bunu şimdiden yapmış bulunuyor. Ancak bu oluş kâfi değildir. Yeni harflerimiz mekteplerde yıllarca evvel kabul edilmiştir. Eskisini bilenlerle beraber açılan hususi kurslar sayesinde, yeni yazımızı artık okuyup yazmayan bir tek kişi kalmamıştır. Binaenaleyh hükümetin birinci dili olan Türkçemizi, yeni karakterleri kullanması, bütüen kuyut ve müamelatta, Türkçenin Türk harfleriyle yazılması lazımdır. Bunun için birtakım hazırlıklara dahi lüzum varsa, bunun da süratle görülmesini ve Türkçenin Türkçe olarak kullanılmasını bir kere daha diler ve bekleriz.*"²⁷⁸ görüşlerine yer verilirken, adli makamlarda kullanılan eski yazı içinde, aynı eleştiriler yapılmıştır. Yenigün Gazetesi, " Resmi Dairelerde Türkçe" başlığı altında, adliyenin karar ve nizamnamelerinde hala ve yalnız Arapçaya yer verilmesi eleştirmekteydi. Resmi dairelerde Türkçenin derhal kullanılması gerekirken, buna yer verilmediği, özellikle adliye dairelerinde yapılan işlemlerde bu durumun göze çarptığı belirtilmekteydi. Ayrıca diğer diller gibi Türkçenin, adli makamlarda da kullanılması talep edilmişti.²⁷⁹ Adliyede, yeni Türk harflerinin kullanılmadığı örneği

²⁷⁷ Çelenk, a.g.e, s.42-43.

²⁷⁸ Yenigün, 16 Aralık 1937

²⁷⁹ Yenigün, 23 Aralık 1937

1931 yılında yaşanmıştı. Bu bağlamda, bir terzi kalfasına, mubaşir tarafından mahkeme kâğıdı geldiğinde, kâğıtta eski harfler yer aldığı için ve terzinin mahkeme evrakını almadığı, buna gerekçe olarak “benim lisanım Türkçedir, yalnız Türkçe okuyup yazmayı bilirim” ifadesi olmuştu.²⁸⁰ Görüldüğü üzere insanlar, her ne kadar yeni yazıyı olumlu karşılamış olsalar da, yeni yazı uygulamada yer almamıştı.

Bekir Sıtkı Kunt’un “Hatay’da Türkçe” adlı makalesinde, Türkçenin hakkı teslim edilmelidir. Bunu yaparken de Arap harfleri ile yazılan eski Türkçe ile değil, yeni harflerle yazılan Türkçeye yer verilmesini istemiştir. Türkçenin, resmi evrakların en başına, doğru bir şekilde yazılması, dilimizin hakkı olduğu belirtilmiş, Türkçenin posta damgasından, muhtar mühürlerine, celp kâğıtlarından, en basit makbuzlara kadar, resmi evraklarda yer edinmesi istenmişti. Ancak bunların idare tarafından verilmeyeceği, milli meclis kurulduktan sonra her işlerimizde olduğu gibi, dilimizin hakkını alacağız ifadesiyle yazı noktalanmıştı.²⁸¹ Böylelikle her türlü baskılara rağmen, Sancak halkının, Türkiye’nin izinden yürümek istediğinin, kültürel haklarını sonuna kadar arayacaklarını görmekteyiz.

Türk dilinin Hatay’da birinci derecede resmi dil olarak kullanılması gerekirken, resmi evraklarda, posta ve telgraf işlerinde, Arap harflerine yer verilmişti.²⁸² Aynı şekilde mahkemelerin bütün işlemlerinde yalnız Arapçaya yer verilmişti.²⁸³ Ancak 29 Haziran 1938’de Adliye evraklarından, celp ve mahkemeye çağırma evrakları, yeni harflerle yazılmaya başlanmıştı.²⁸⁴ Bu durum Hatay Devleti kurulana kadar sürmüştü. Atatürk ve devrimlerine inanan Hatay halkı, beklediği sonuca Hatay Devleti kurulunca kavuşmuştu. Hatay halkının, Türkiye’deki her gelişmeleri fırsat bilip takip etmesi, halkın Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen Harf İnkılâbı’na olumlu baktıklarını gösterir.

c)Hatay’da Halkevlerinin Açılışı ve Okuma-Yazma Seferberliği:

Türkiye’de modernleşmeyi kökleştirmek ve tabana yaymak için, 1932 yılında CHP’nin öncülüğünde Halkevleri açılmıştır. Halkı, Atatürk devrimleri doğrultusunda

²⁸⁰ **Yeniğün**, 30 Mayıs 1931

²⁸¹ Bekir Sıtkı Kunt, “*Hatay’da Türkçe*”, **Yeniğün**, 17 Mart 1938

²⁸² **Yeniğün**, 20 Nisan 1938

²⁸³ **Atayolu**, 9 Haziran 1938

²⁸⁴ **Yeniğün**, 30 Haziran 1938

siyasal ve ideolojik eğilimlerini gerçekleştirmek amacıyla Halkevleri, Türkiye genelinde yaygınlaştı. Aydın kadro, halka bir yandan okuma yazmayı öğretmiş, bir yandan da Türk devrimlerinin, kurumda kökleşmesini sağlamıştı.²⁸⁵

1937’de Hatay bağımsızlık mücadelesinin arttığı yıllarda, Hatay’da Halkevleri kurulmaya başlanmıştı. Buna paralel olarak 1937 yılı, Fransız- Suriye baskılarının da arttığı yıl olmuştur. Bu ortamdan yararlanan Suriye yanlısı ve Arapça konuşan gençler, El’haülarabi (Arap kardeşliği), El’ Urube (Arapçılık), Usbet’ül Arabül kavmi (Arap Milliyetçiliği Mücahitleri) gibi cemiyetler kurmuşlardı.²⁸⁶ Buna karşılık Türklerde, Antakya’da “ Halk Polisleri” adını taşıyan bir örgüt kurmuşlardı. Ayrıca Antakya Heyeti Temsiliye’nin önde gelen isimlerinden Abdülgani Türkmen’in başkanlığında, Türk örgütü olan “ Halkevi” açılmıştı.²⁸⁷ Hatay’da açılan Halkevleri, Atatürk’ün emri üzerine gerçekleşmişti.²⁸⁸ Hatay’da açılan Halkevinin, Türkiye’deki 9 koluna karşılık, 3 kolu vardı. Bunlar: emniyet kolu, hukuk kolu, propaganda koluydu.²⁸⁹ Öncelikle bölgede Türklük bilincini ve kendilerini korumak için kurulan Halkevleri, silahlı eylemler dışında kültürel faaliyetlerde de bulunmuştu.

14 Kasım 2008’de Sueda Bereket ile yapılan görüşmede, Halkevlerinin ve CHP’nin Hatay’da resmen kurulmasını ve işleyişini şöyle dile getirmekteydi: “ 1936 yılında Hatay’da, CHP’nin ve Halkevlerinin kurulması için gizli faaliyetler başlamıştı. 1937’de babam Abdülgani Türkmen, CHP’nin ve Halkevlerinin kuruluşunu üstlenmişti. Eski kaldığımız evde faaliyet gösteren Halkevleri, din, dil ve ırk farkı olmaksızın herkese açtı. Burada halka Cumhuriyetin kuruluş felsefesi ve Atatürk’ün ilkeleri olan Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Milliyetçilik, İnkılâpçılık, Devletçilik, Laiklik kavramları öğretilirdi. Bunun yanı sıra özellikle okuma yazma bilmeyen kadınlara, yeni harflerle okuyup yazma öğretilirdi. Ancak Fransızlar kısa bir zaman sonra, Halkevine baskın yapmışlardı ve evdeki silahları alarak kuruluşun faaliyetlerine son vermişlerdi.”²⁹⁰ Görüldüğü üzere Türkiye’de olduğu gibi Hatay’da

²⁸⁵ Halkevlerinin kuruluşu konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Anıl Çeçen, **Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2000, s.91-92.

²⁸⁶ Konuralp, **a.g.e**, s.152.

²⁸⁷ Çelenk, **a.g.e**, s.72.; Siliöz, **a.g.e**, s.75.

²⁸⁸ Sarı, **a.g.e**, s.12.

²⁸⁹ Konuralp, **a.g.e**, s.152.

²⁹⁰ 14 Kasım 2008’de Halkevlerinin ve CHP’nin kurucusu Abdülgani Türkmen’in kızıyla yapılan görüşme.

da Halkevleri, siyasi ve ideolojik eğilimlerin halka öğretilmesinde öncü kuruluş olmuştur.

Temmuz 1937 yılının başlarında “Halkevi”, halka gece kurslarıyla okuma yazma öğretme hazırlıklarına başlamıştı. Bu bağlamda, gece kurslarına devam edip okuma yazma öğrenmiş olan halkın ellerinde bulunan alfabe ve kitapların, “halkevine” verilmesi istenmişti.²⁹¹ Haziran ayından başlayan, temmuz ayına kadar devam edecek olan kursa, 141 genç katılmıştı. Bu kursun daha önceki kurslardan farkı, köylerde halka okuma yazmayı öğretecek öğretmenler yetiştirmektir. Antakya Halkevi tarafından açılan öğretici öğretmen kursu, 17 Temmuz 1937’de tamamlanmıştır. Bu amaçla spor kulübünde öğretmenlere konser verilerek, öğretmenler, şehre gelen köylülerle tanıştırılmıştır. Köylülerin okuyup yazmaya karşı gösterdikleri büyük ilgi, memnuniyetle karşılanmış ve bu doğrultuda Kırıkhan, Reyhanlı, İskenderun ve Beylan şehir, kasaba ve köylerinde aynı okutma programı tatbiki için hazırlıklara başlanmıştır. 18 Temmuz 1937’de, 141 öğretmen, Halkevi kültür heyeti tarafından uğurlanarak, okuma yazmaktan uzak, karanlıkta kalan köyleri aydınlatmak için yola çıkmıştır. Bu çalışma faaliyetleri, Türkiye’de birçok devrimin yerleşmesi, kökleşmesi ve yaygınlaşmasında büyük öneme sahip ve bir kolu da 1937’de, Antakya’da açılan Halk Partisi tarafından düzenlenmiştir. Halk Partisi, Heyeti Temsiliye örgütünün programında, alt alta sıralanacak olan maddelerden 3. madde de bütün köylere okuma yazma öğretmek yer almaktaydı.²⁹² Köylerde 1,5 ay süreyle okuma yazma öğreten öğretmenler, Sancak İdaresince takibe alındı. Kurslar izinsiz açıldığı için öğretmenler baskı altına alındı. Bu nedenle kimi öğretmenler, dağ yoluyla Antakya’ya kaçtı, kimi ise jandarma tarafından yakalanarak mahkemeye verildiler. Ancak köyü ve köylüyü aydınlatma projesi olumlu sonuç vermişti. Nitekim 4. Sınıfta okuyan 13 yaşındaki bir öğrenci, köydeki yetişkinlere okuma yazma öğrettiği gerekçesiyle mahkemeye verildi.²⁹³ Görüldüğü üzere Türkiye’de olduğu gibi Hatay’da da köylüyü aydınlatma projesi hayata geçirilmişti. Köylü halkı bu durumu olumlu karşılasa da, Sancak’ın farklı etnik yapısı sahip olması nedeniyle, Türk olmayan kesimlerin tepkisiyle karşılaşmışlardır. Ancak her

²⁹¹ **Yeniğün**, 10 Temmuz 1937

²⁹² **Yeniğün**, 17 Temmuz 1937; **Yeniğün**, 18 Temmuz 1937; Ayrıca bkz: Kireççi, **a.g.e.**, s.63.; Tekin, **Tarihte Hatay**...,s.59.

²⁹³ Soyer vd., **a.g.e.**, s.40.; Tekin vd., **a.g.e.**,s.67.

türlü baskıya rağmen, Halkevlerinin köylüye Cumhuriyet ideolojisini ve okuma yazmayı öğretmesi önemlidir.

Sancak Türklerinin bu girişimine karşılık Suriyeli Araplar, Arapça konuşan Arap halkının çoğunlukta bulunduğu köylere hocalar göndermiştir. Hocalar, halka verdikleri hutbelerde, köylerde okuma yazma öğreten kişilerin dövülüp kovulmasının, hatta öldürülmesinin caiz olacağını dile getirmişti.²⁹⁴ Görüldüğü gibi Hatay halkının Türkiye’de gerçekleşen kültürel hamlelerini uygulaması, Arap milliyetçilerinin tepkisine yol açmaktaydı. Türklerin her hamlesi, karşıt kesimin bir karşıt hamlesine neden olmuştur. Buna rağmen Hatay halkı, Türkiye’deki kültürel hamlelerin takipçisi ve uygulayıcısı olmuştur

Kültürel savaşımı her bölgeye yaymak ve her bölgeyi aydınlatmak için 1937 yılında, her yerde Halkevi şubeleri açılmıştı. 20 Temmuz 1937’de, ilk olarak Reyhaniye’de Halkevi, merasimlerle açılmıştı. Bu açılışta Antakya Halkevi temsilcileri de yer almıştı. Törende, Reyhaniye Halkevi şubesi üyeleri ve şehrin ileri gelenleri, Antakya Halkevi şubesi üyeleriyle tanıştırılmış, kültür seferberliği için Antakya’da olduğu gibi Reyhaniye, Beylan, Kırıkhan ve İskenderun köylerine de âlimler gönderilerek, köylüye okuma yazma öğretme işine başlanmıştı.²⁹⁵ 24 Temmuz 1937 tarihine gelindiğinde, Halk Partisi öncülüğünde önceden planlanan her yerde Halkevi açma projesi tamamlanmıştı. Faaliyette bulunan Halkevlerinde, Heyeti Temsiliye sekreteri Vedi Karabay, azalardan Abdullah Mursal ve Mehmet Tecirli görevlerinde yerlerini almıştı.²⁹⁶ Halk Partisi’nin okuma ve yazma faaliyetleri bir takım engellerle karşı karşıya kalmıştır. Bu bağlamda Yenigün Gazetesi “Alfabe Kursları” başlığı altında, bugüne kadar serbest olan kurslara şimdi niçin engel olunmak isteniyor? Gösterilen arzu ve davet üzerine, Türk köylüsüne okutmaya koşan öğretmenlerin, Maarif Dairesi’nden izin almadıkları gerekçesiyle, eğitimden uzaklaştırılacakları haberi alınmıştır. Bundan birkaç ay önce şehirde açılan ve üç aydan beri devam eden alfabe kursları için hiçbir izin söz konusu değilken, köy kurslarına bu sebeple engellenmek istendiğini anlamadıklarını belirtmişlerdi. Ayrıca kursların sorumluluğunu üstüne almış kültür heyeti, Maarif Dairesi’nden maddi

²⁹⁴ Tekin, **Harf İnkılâbı**..., s.124.

²⁹⁵ **Yenigün**, 20 Temmuz 1937

²⁹⁶ **Yenigün**, 24 Temmuz 1937

yardım ve müsaade buyurmuşlardı. Son olarak kursların, ne bir okul, ne de bir tahsil derecesinin verildiği bir yer olduğu, sadece mahalle mektepleri niteliğinde olduğu ifade edilmişti.²⁹⁷ Bu bağlamda, haklı bir isyanın gerekçeleri dile getirilmişti. Türkiye'nin her tarafında faaliyet gösteren Halkevleri, Hatay'da insanlar tarafından olumlu karşılanmıştı. Ancak siyasi hesaplaşmalar, ideolojik çıkarlar Halkevlerinin faaliyetlerine engel olmaktaydı.

Türkiye'de olduğu gibi Hatay'da da Halkevinin kuruluş, işleyiş ve açılış faaliyetlerinde Halk Partisi öncü olmuştur. Şükrü Balcı kaleme aldığı makalesinde, "Halk Partisi ve Evleri" başlığı altında, her iki kurumun özelliklerine değinmiştir. Halkevi ve ona bağlı Halkevleri dil, din, ırk farkı gözetilmeksizin tüm insanlara açık olduğunu belirtmişti. Bu durumun da kurum yasası ile ispat edileceği vurgulanmıştı. Halk Partisi ve Halkevleri, milli kaynaşma yeri olan, serbest düşünce ve Sancak halkının menfaati için kurulmuş siyasi, kültürel bir kurumdur. Kurumda her düşünce serbest ve bu bağlamda, demokrasi hâkimdir. Parti ve Halkevi'nin, hiçbir gizli ve kapalı yönü yoktur. Amaç, sınıfsız bir toplum içinde ortak gaye, menfaat ve vatan için çalışmaktır.²⁹⁸ İfadesiyle, Halkevlerinin kültür ve kaynaşma yuvası olduğu belirtilmişti. Böylelikle Hatay'da faaliyet gösteren Halkevleriyle, Türkiye'deki Halkevlerinin, siyasi ve ideolojik eylemleri gerçekleştirmek bakımından birbirine benzediği söylenebilir.

Antakya'da kurulan Halk Partisi ve Halkevleri, zamanla diğer kazalarda şube açarak, halkı kazanma yolunda faydalı çalışmalarda bulunmuştur.²⁹⁹ Sancak bölgesi, hem kendi içerisinden halkı aydınlatmak için öğretmen yetiştirmiş, hem de Türkiye'den öğretmen talebinde bulunmuştu. Bu bağlamda Rahmi Apak, Ankara'ya müracaat ederek, Türkiye'de Halkevlerinin dil, temsil, sosyal yardım ve köycülük kollarında yetişmiş 25 kadın ve erkek öğretmenin, Hatay'a gönderilmesi talebinde bulunmuştu.³⁰⁰ Bu durum bize Hatay'ın Türkiye ile olan kültürel bağlarını sağlamada, iletişim ve diyaloga verdiği önemi ortaya koymaktadır.

²⁹⁷ **Yeniğün**, 27 Temmuz 1937

²⁹⁸ Şükrü Balcı, "Halk Partisi ve Evleri," **Yeniğün**, 30 Temmuz 1937

²⁹⁹ Pehlivan vd., **a.g.e.**, s.89.

³⁰⁰ Savcı, **a.g.t.**, s.80-81.

1937 yılı önceden de bahsedildiği gibi Hatay bağımsızlık mücadelesinin yoğunlaştığı ve bu durumun da, kültürel hayata canlılık getirdiğini belirtmiştik. Her türlü karşıt ve olumsuz gelişmelere rağmen, Hatay'da okuma yazma seferberliği devam etmiş, okuma odalarının açılması istenmişti. Halkın bu isteğini Yenigün Gazetesi "Okuma Odalarına İhtiyaç Var" başlığı altında şöyle dile getirmişti: "Okuma zaruri ihtiyaçların en başında gelir. Türk harflerini öğrenmeye başladıktan sonra, bu ihtiyaç daha geniş ölçüde kendini göstermeye başlamıştır. Okuma ve yazmanın kolaylaştığı bu günlerde, gazete ve kitap sevgisinin köylere kadar yayıldığını görüyoruz. Şehre inmeye hazırlanan bir baba, çocuğunun gazete siparişiyle karşılaştığı vakit muhakkak çok sevinç duyuyor. Bu, memleket için iyi bir kazançtır. Yalnız şunu itiraf etmek mecburiyetindeyiz ki, son bir iki sene zarfında okuyacak bir şey bulamamaktayız. Bulduğumuz gazetelerde tam manasıyla bizi tatmin etmemektedir. Türkiye'de çıkan kitap ve broşürleri hiç görmüyoruz. Gazeteler de reklamını okuduğumuz neşriyatı getirtirmek için vasıta bulamıyoruz. Genç Spor Kütüphanesi'nde okumadığımız eser kalmadı. Gelen gazetelerin pahalılığı yüzünden alamıyor, kahvelerdeki okuyamıyoruz... Bu vazife karşısında Halkevlerine düşen büyük ve milli bir zafer var okuma odaları açmak... Her şeyden önce bütün Ankara, İstanbul gazetelerini getirmek şarttır. Kardeş Türkiye Halkevleriyle yapılacak kısa muhabere neşriyatların bedava bir suretle getirilmesine kafi gelir..."³⁰¹ ifadesiyle okuma odalarına acilen ihtiyaç duyulduğunu yetkililere bildirmişti. Bu durum bize, Hatay halkının Atatürk devrimlerinin ürünü olan Halkevlerine olumlu baktığını göstermektedir. Ayrıca insanların yeni yazıyı kolay öğrenmekle birlikte, yeni kitaplara ihtiyaç duyması, Harf İnkılâbı'nın amacına ulaştığını göstermektedir.

13 Haziran 1938'de Ankara Halkevi Başkanlığı, Ahmet Faik Türkmen tarafından yazılan, Türk Tarih Kurumunca incelenen, 2 ciltlik Hatay Tarih ve Coğrafya kitaplarını, Hatay Halkevine göndermişti. Ayrıca bu kitapların halk tarafından okunmasının faydalı olacağı belirtilmişti.³⁰²

1938 yılında Halk Partisi ve Halkevlerinin, Türkiye'deki gibi Cumhuriyetçi, Milliyetçi, Halkçı, Devletçi, İnkılâpçı ve Laik bir yapıya sahip olduğu, amacının Kemalizm ideolojisini halka yaymak, Cumhuriyet rejimini halka sevdirmek, köylüyü

³⁰¹ Kemal Sülker, "Okuma Odalarına İhtiyaç Var", **Yenigün**, 21 Aralık 1937

³⁰² **B. C. A.** 490. 10- 4.17. 20(13. 05. 1938)

kalkındırmak olduğu vurgulanmıştı.³⁰³ 1938 ve 1939 yıllarında, Hatay Halkevleriyle ilgilenen Rahmi Apak, Hatay’da Türkçe yayın yapan Yenigün, Hatay, Karagöz ile Arapça yayın yapan Türkiye yanlışı Ahd-i Cedit ve Enba-i Hatay gazetelerinin tüm mali giderlerini karşıladı.³⁰⁴ Görüldüğü üzere Türkiye, Hatayla kültürel bağlarını güçlendirmek, Cumhuriyet ideolojisinin Hatay’da kökleşmesini sağlamak üzere özel çabalarda bulunmuştu. Bu çabaların, Hatay’ın Anavatan’a katılmasına kadar olan süreçte devam etmesi dikkate değerdir.

14 şubat 1939’da yayımlanan Hatay Halkevleri talimatnamesinde, CHP ilkelerinin kökleşmesi, Anayurt dilinin halk arasında yaşayan kelimelerin, milli masal ve atasözlerin toplanması, milli olan gelenek ve göreneklerin araştırılması, insanlara yurt sevgisinin aşılanması, dil, tarih, edebiyat şubesinin görevleri olarak yer almıştı.³⁰⁵ Atatürk’ün Cumhuriyet İdeolojisini halka öğretmek, halkla devlet arasındaki mesafeyi ortadan kaldırmak için açılmasına öncülük ettiği Halkevleri, Hatay’da amacına ulaşmıştı. Hatay Devleti’nin kurulmasıyla, halkın çoğu okuma yazma öğrenmişti. 1928 yılında başlayan Latin harflerini öğrenme süreci, gerek gece dersleri, gerekse Halkevinin çabalarıyla başarıya ulaşmıştır. Ayrıca Atatürk inkılâplarının özümsemesinde ve kökleşmesinde Halkevleri önemli rol oynamıştır. Bu durum bize, Hatay halkının Türkiye’ye katılımına kadar geçen sürede her türlü engellere karşın, Türkiye’deki kültür hamlelerini samimiyetle gerçekteştirmek istediğini göstermektedir.

³⁰³ **Yenigün**, 17 Ağustos 1938; **Yenigün**, 18 Ağustos 1938; Hulki Öcal’ın, Cumhuriyet Halk Partisi’nin kuruluşunu ve amacını anlatan söylevine bkz: Öcal, **a.g.e.**, s.132-135.

³⁰⁴ Sofuoğlu, Dağıstan, **a.g.e.**, s.102.

³⁰⁵ **Yenigün**, 14 şubat 1938

III. BÖLÜM

TÜRK TARİH VE DİL ÇALIŞMALARININ HATAY'A YANSIMALARI

A) TÜRK TARİH ÇALIŞMALARININ HATAY BASININA YANSIMALARI:

Atatürk'ün tarih üzerinde çalışmalara başlaması, 1928 yılında, Afet İnan'ın Fransızca coğrafya kitapların birinde, Türk ırkının sarı olduğu ve Avrupa zihniyetine göre, Türklerin ikinci tip insan olduğu, Türk atalarının dört yüz çadırılık bir aşiretten imparatorluğu kurduğu görüşünü Atatürk'e belirtmesiyle olmuştur.³⁰⁶ 12 Mart 1931'de Türk Ocakları bünyesinde faaliyet gösteren "Türk Tarih Heyeti", tarih çalışmaları için ayrı bir cemiyet olmuştur. 12 Nisan 1931'de Atatürk'ün direktifi üzerine Türk Tarih Heyeti, "Türk Tarih Tetkik Cemiyeti" adı ile kurumsal bir nitelik kazanmıştır.³⁰⁷ Cemiyet 1935 yılında " Türk Tarih Kurumu" adı altında çalışmalarını sürdürmüştü.³⁰⁸ Batı'nın karşısına Osmanlı'dan ayrı olarak, Batı eksenli tarih anlayışından çıkmak isteyen Cumhuriyet kadroları, tarih çalışmalarını önemsemişti. Bu bağlamda, Türkiye'de milli kimliği pekiştirme, batılılaşma yolundaki tarih çalışmaları, Misakı Milli sınırları içinde olan; ancak Anavatan'dan ayrı kalan Hatay'a da yansımıştır. Nitekim tarih çalışmalarını Hatay'a yansıtmada, Yenigün Gazetesi önemli rol oynamıştır. Bu bölümde, basından hareketle Türkiye'deki tarih alanındaki çalışmaların, Hatay'a olan yansımaları ele alınmıştır. Ancak yapılan çalışmada, Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'nin kuruluşu ve Türk Tarih Cemiyeti'nin, Türk Tarih Kurumu'na dönüşmesiyle ilgili haberlere rastlanılmamıştır.

3 Mart 1933'te ilk olarak Yenigün Gazetesi, Türk Tarih Cemiyeti'nin yabancı okullar için hazırlamış olduğu 4 ciltlik tarih kitaplarının, yabancı çocuklar için kitapların kendi dillerine çevirmek üzere okutulmasının, Maarif Vekâleti'nce onaylandığı haberlerine yer verilmişti.³⁰⁹ Bir ay sonra, Türkiye'deki tarih çalışmalarını " Büyük Türk Tarihi" başlığı altında, Mustafa Kemal'in öncülüğünde

³⁰⁶ Afet İnan, "Atatürk ve Türk Tarih Tezi", **Belleten**, C.III, S.10, Nisan 1939, s.244-245.; Afet İnan, "Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında", **Belleten**, C.XXXV, S.140, Ekim 1971, s.520-521.

³⁰⁷ Afet İnan, " Türk Tarih Kurumu...", s.523.

³⁰⁸ Afet İnan, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Tarih Kurumu**, TTK, Ankara, 1953, s.4.

³⁰⁹ **Yenigün**, 3 Mart 1933

büyük Türk tarihini yazmak için, ilk toplantının yapıldığı dile getirilmiştir. Bu toplantıda, Türk tarihine ait yazılar okunmuştu. Bu bağlamda, eski Türk eserlerinin, abide ve merkezlerinin araştırılma yeri olarak tespit edilip, bunların yabancı âlimler tarafından görülmesi, bir kanun tasarısı olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verildiği haberi yer almıştı.³¹⁰

Türkiye'deki gelişmeleri yakından takip eden gazete, "Paris Üniversitesi'nde, Atatürk'ün Türk Dili- Tarihi ve Medeniyeti Sahalarında Yaptığı Islahat Hakkında Konferanslar Veriliyor" başlığı altında, Paris Üniversitesi Rektörü'nün başkanlığı, Edebiyat Fakültesi ile aynı fakülteden modern tarih profesörü ve bir sanat tarihi profesörü, İstanbul Arkeoloji Enstitü Müdürü, İstanbul Üniversitesi'nden bir temsilci, Türkiye'nin Paris Büyükelçisi'nin, tarih ve dil çalışmaları konulu konferansı idare edeceği bilgisine yer verilmişti.³¹¹ Türkiye ile kültürel bağların sağlanmasında önemli yere sahip olan Yenigün Gazetesi, tarih çalışmalarını aynı yıl içerisinde arka arkaya yayınlamaya devam etmiştir. 4 Mart 1935'te "Paris'te Türk Tetkik Merkezi" manşetiyle, Sorbonne'de, Türkiye hakkında konferanslar verildiği belirtilmişti. Konferansı açan Paris Büyük Elçisi Bey Suat, Atatürk ile Türk inkılâbını ve Türkiye'de kültür sahasında varılan sonuçları anlatan bir konuşma yapmıştır.³¹²

Yenigün Gazetesi, özellikle Sancak halkını, Türk tarihi konusunda aydınlatmak için ayrıntılı ve uzun makalelere yer vermiştir. Bu bağlamda, 17 Nisan 1935'te tarihin sadece "Osmanlı ve İslam Tarihi" ile sınırlı olmadığını belirten haber, "Türk Tarih Hakkında Konferans" manşetiyle şöyle yayımlanmıştır : " *Fuat Köprülü, Paris Üniversitesi'ndeki Türk Tetkik Merkezi'nde üç mühim konferans verdi. Paris Üniversitesi'nde Türk Tetkik Merkezi'nde, bu yıl içinde tasarlanan bir sıra konferans, Edebiyat Fakültesi dekanı Fuat Köprülü'nün birbiri ardına verdiği üç konferansla bitmiştir. Köprülü 13. ve 14. yüzyılda Anadolu Türklüğünün yüksek ve olağan varlığını anlatan bu üç konferansıyla, bizim orta çağımızı aydınlatması bakımından çok önemli ve batı bilgi acunu içinde, yepyeni görüşler ve belgeler,*

³¹⁰ **Yenigün**, 20 Nisan 1933

³¹¹ **Yenigün**, 26 Şubat 1935; Ayrıca bkz: Mehmet Tekin, **Hatay Basımında Atatürk(1928-1939)**, Türk Kütüphaneciler Derneği, Antakya, 1994, s.75.

³¹² **Yenigün**, 4 Mart 1935

vesikalar getirmiştir. Birinci konferansta Fuat Köprülü, Osmanlı Devleti'nin kuruluşu üzerinde şimdiye kadar doğu ve batı tarihçilerinin ileri sürdüğü fikirleri gözden geçirerek, tespitin nasıl masallara, Türkler ve Türk tarihi için yüzyıllardan beri süren gelen yanlış düşüncelere dayandığını anlattı... Osmanlı Devleti'ni Türk tarihi genel çerçevesi içinde ve Anadolu Selçuklu Devleti'ni tarihinin bir süreği olarak olmalıdır dedi” ifadesiyle devam eden yazıda, daha sonraki konferanslarda Avrupa tarihine değinerek, Anadolu'nun sosyo-ekonomik, kültürel ve dinsel dokusuna açıklık getirmiştir. Ayrıca Türklerin neden batıya göç ettiklerini dile getirmiştir.³¹³

Yeniğün Gazetesi, tarih alanındaki dış gelişmelerden Sancak halkını aydınlatmaya devam emiştir. 14 Mayıs 1935'te Yunanistan'da “Türk Tarihine Ait Tetkikler” başlığı ile Dışişleri Bakanlığı yazı müdürü Moskopulos, Türk Tarih Cemiyeti'nin yaptığı araştırmaları ve verilen konferanslardan topladığı özetleri, not halinde üniversite kâtipliğine vermiştir. Verilen notların Atina Üniversitesi'nce inceleneceği bildirilmiştir.³¹⁴

Hatay halkı, Türk Tarih Kurumu'nun iç ve dış çalışmalarını büyük bir ilgiyle, yakından takip etmekteydi. Çünkü Türkiye'deki kültürel gelişimi izlemek, bölge halkının kimliklerini bilme ve korumada önem taşımaktaydı. Bu bağlamda Yeniğün Gazetesi, Türk tarih tezinin Sancak'a yansıtmasında önemli rol oynamıştır. Ancak, Türkiye'deki tarih alanındaki gelişmeleri Sancak'a yansıtan gazete ve halk, her defasında manda idaresinin baskısına maruz kalmıştı. Buna rağmen, Atatürk ve inkılâplarıyla özdeşleşen Sancak halkı, dikkatle Atatürk ve inkılâplarını yakından takip etmişti.

20 Eylül 1937'de İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan İkinci Türk Tarih Kurultayına ait yazılar, 22 Eylül 1937'de manşetlere “İkinci Türk Tarih Kurultayı Atatürk'ün Huzuru İle Açıldı” başlığı ile şöyle yayınlanmıştır : “ Kurultayda ecnebi âlimler ve tanınmış yüksek zevat hazır bulundular. Bayan Afet, çok alışılmamış bir nutuk söyledi ve tarih sergisini gösterdi... Kurultay, Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı Bayan Afet tarafından söylenen bir nutukla açılmıştır. Bayan Afet, dünyanın her

³¹³ Metnin tamamı için bkz: **Yeniğün**, 17 Nisan 1935

³¹⁴ **Yeniğün**, 14 Mayıs 1935

tarafından gelen ecnebi âlimlere, Türk Tarih Kurumu araştırmalarında büyük hizmetler eden üyeler ve en nihayetinde, bütün bu işlerin başı ve önderi olan yüce Atatürk'e saygı ve teşekkür etmiştir... Profesör Pitar bir nutuk söyleyerek, Türk'ün zengin tarihinden ve medeniyete yaptığı büyük hizmetlerden bahsettikten sonra bütün bu hakikatlerin; ancak bugün Atatürk'ün yüce dehasıyla meydana çıkardığını söylemiş ve ilim namına kendisine teşekkür eylemiştir... Davetliler, hazırlanan Türk tarih sergisini ziyaret eylemişlerdir. Bu sergide, binlerce sene evvelinden son Atatürk devrine kadar, bütün Türk tarihini canlandıran zengin eserler ve hafriyatta çıkarılan Hitit veya Eti eserleri, heykeller, vazolar milattan dört bin yıl evveline ait birçok kıymetli eski eserlere Napolyon'un mektupları 16. 17. ve 18. asırlarda, Osmanlı medeniyetini ve nihayet büyük Atatürk devrini canlandıran son on beş yıllık eserler, çok canlı bir şekilde görülmektedir"³¹⁵ ifadelerine yer verilerek, Türkiye'de gerçekleştirilen tarih kongresinden, Atatürk ve Türk milletinin yüceliğinden övgüyle bahsedilmekteydi. Bu bağlamda, Türk tarih münasebetiyle Atatürk'e gelen teşekkür telgrafları, manşetlerde yer almıştır.³¹⁶ Ertesi gün, Atatürk'ün de kongreye katıldığı belirtilmişti.³¹⁷ Ayrıca kongrede yabancı âlimler tarafından, Türklerin ve Türk tarihinin konumu maddeler halinde şöyle verilmişti: Bir, Garp dünyasına maddi medeniyeti götüren Türklerdir. İki, Medeniyet ifade eden sözler Türkçeden çıkmıştır... Ayrıca Fransız Pitar tezinde demiştir ki : “ Türk tarihi, bize, ne ve kim olduğumuzu bildirdikten sonra istikbale doğru yol almamıza yardım etmelidir”³¹⁸ ifadesiyle, Türklerin tarihteki yerlerine ve medeniyete olan hizmetlerine övgüyle değinilmişti. Kongreden kesitler sunan gazete, Hatay halkını her ne kadar Anayurt'tan ayrı kalsa da, gelişmelerden haberdar etmekteydi. Anayurt ile sınırlarını kültürel bağlamda birleştiren Hatay, kendisini Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyet ideolojisiyle özleştirmişti. Sancak halkı her ne kadar Atatürk'ü görmese de onun inkılâplarını özümsemeye, uygulamaya çalışmıştır.

Türk Tarih Kongresi bitiminden sonra, Atatürk'e olan övgüler, Yenigün Gazetesi'nde yer almıştır. “İkinci Türk Tarih Kurultayı” başlığı altında Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan, Avusturya, Rusya, Yunan, Yugoslavya, Macar âlimlerinin

³¹⁵ **Yenigün**, 22 Eylül 1937

³¹⁶ **Yenigün**, 24 Eylül 1937

³¹⁷ **Yenigün**, 25 Eylül 1937

³¹⁸ **Yenigün**, 26 Eylül 1937

Atatürk'ü, alkış tufanına boğdukları, milletin namına Atatürk'e ve tarihi aydınlatmak için yaptıkları araştırmalara ve onları bu kongreye davet eden Atatürk'e şükranlarını bildirmişlerdi.³¹⁹ Kongreden sonra yabancı profesörlerin, Ankara Valisi tarafından karşılandığı ve Ankara Palas'ta, onlar için bir ziyafet verildiği belirtilmişti. Ziyafette profesörlerden başka, bakanlar, kültür ve dil âlimlerinin bulunduğu belirtilmişti. Ayrıca Ankara Valisi Nevzat Tandoğan, yabancı âlimleri öven konuşmayı yaptıktan sonra sözlerini şöyle noktalamıştır: “*Yüce Atatürk'ün himayesinde kurulan, Tarih Kurultayı'na iştirak eyleyen ve onun aziz misafirleri olan değerli âlimleri burada selamlamakla bahtiyarım. Kadehimi, milletlerimizin saadeti namına kaldırıyorum.*”³²⁰ sözü, Türkiye'den söylene de yankıları Anayurt'tan ayrı olan Hatay'da da yankılanmıştır. Görüldüğü üzere, Türkiye'de tarih alanında yapılan çalışmalar büyük bir heyecanla yakından takip edilmekteydi. Atatürk'ün öncülüğünde başlatılan Türk tarih tezi ve onun mantalitesi, Hatay'da yaşayan Türkler için büyük bir önem taşımaktaydı. Çünkü onlar, Türkiye'deki Türklerle kültürel bağlarını sürdürmeleri ve tarihen Türk olduklarını ispat etmek için geçmişlerini bilmek zorundaydılar.

a) Hatay'da Tarih Çalışmaları:

Türkiye'de 2-11 Temmuz 1932 tarihinde gerçekleşen I.Türk Tarih Kurultayı'nda, Hatay'ın menşesi tartışılmıştır. İslam Tarihçileri, Asya içerisinden İran saflarına geçen Türkleri, Oğuzlar ve Kitaylar diye tanıdığı belirtilmiş, Etilerin kökenini Hatay ile birleştirmenin yanlış mı olacağı sorusuna yanıt aranmıştır.³²¹ Türkiye'de, Türk tarih alanında çalışmalar yapılırken, Sancak'ta çıkan Yenigün Gazetesi, Sancak halkını tarih tezi çerçevesinde, tarih alanında aydınlatmaya çalışmıştır. Nitekim “ Türk İnkılâp Dersleri” başlığı altında 22 bölümden oluşacak makalelerde, Türk Kurtuluş Savaşı'na dair kesitler sunulmuştur. 4 Nisan 1934'te başlayan inkılâp dersleri, 30 Nisan 1934'e kadar devam etmiştir. İlk bölümde, “*İlk Ders Türkiye Maarif Vekili Hikmet Bey Tarafından 5 Mart'ta İnkılâp Enstitüsü'nde Verildi*” olmuştur.³²²(Bkz.EK-15) 27 Nisan 1934'te İsmet Paşa'nın Türk

³¹⁹ Yenigün, 28 Eylül 1937

³²⁰ Yenigün, 30 Eylül 1937

³²¹ I. Türk Tarih Kongresi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1932, s.472-473

³²² Yenigün, 4 Nisan 1934

inkılâplarına ilişkin görüşleri yer almıştı. İsmet Paşa diyor ki : “*Türk inkılâbını anlamak ve sevmek, Türk inkılâbının muvaffakiyetine hizmet etmek, büyük reis Mustafa Kemal’i anlamak ve sevmek, onun ülkülerini tatbik etmekle candan çalışmakla birebirdir.*”³²³ sözüyle, Mustafa Kemal ve onun eseri olan Cumhuriyetin temel dinamikleri oluşturan inkılâplara bağlı kalınıp, onu uygulamanın öneminden bahsedilmişti. 29 Nisan 1934’te, Yusuf Hikmet Bayur’un Lozan Konferansı’na dair yazısı, gazetede yer almıştı. Sırasıyla İngilizlerin durumu, Bulgar meselesi, devletlerin merhusları kimlerdir başlıklarıyla, süreç olarak Lozan’da yaşanan sıkıntılara ve zaferlere yer verilmişti.³²⁴ Son olarak, ertesi günde müttelikler konferansta neler istemişler, tazminat meseleleri, dokuz mesele yüzünden konferansın kesintiye uğraması anlatılmıştı.³²⁵ Ayrıca 10 Mart 1935’te, Türkiye’de çıkan ulusal basından olan Milliyet Gazetesi’nden Ahmet Şükrü Esmer’in, İsmet İnönü’ye ilişkin makalesi, Yenigün’de yayınlanmıştı. Bu makalede özetle, İsmet İnönü’nün on yılına ait icraatlarına yer verilmişti. Ayrıca İsmet İnönü’nün askeri dehasından, devlet adamlığına kadar olan başarısı anlatılmıştı. Son bölümde de İsmet Paşa’nın Başbakanlığa geçtiği günün yıldönümü saygıyla kutlanarak, Türk tarihine olan hizmetlerinden dolayı teşekkür edilerek yazı noktalanmıştı.³²⁶ Görüldüğü üzere gazete, Sancak halkını tarih konusunda bilgilendirmekteydi. 1936 yılına ait tarihi bilgilere rastlanılmamıştır.

11 Eylül 1937’de Yenigün Gazetesi, Türk Tarih Kurumu Asbaşkanı olan Afet İnan’ın “Vatan ve Hürriyet” makalesine altı gün yer vermiştir. Bu makalede, Mustafa Kemal ile Müfit Bey’in, Şam’a Yüzbaşı olarak sürgüne gönderilmeleri, 29. ve 30. suvari alayında staj yaparken yaşanan anılara yer verilmekteydi. Daha sonra cephe savaşları, Kurtuluş Savaşı’nda yaşanan sıkıntılara, Mustafa Kemal’in yüksek dehasına değinilmekteydi.³²⁷ Ayrıca Türkiye’de 20-25 Eylül 1937 tarihinde gerçekleşen II. Türk Tarih Kongresi’nde, Hatay konusu ele alınmıştır. Kongrede, Nasireddini Tusi’nin makalesindeki Hatay takvimi konuşulmuştur. Makalede, “Bizim padişahlarımızın kullandığı tarih, Hataylıların ve Türklerin tarihidir” ifadesi

³²³ Yenigün, 27 Nisan 1934

³²⁴ Yenigün, 29 Nisan 1934

³²⁵ Yenigün, 30 Nisan 1934

³²⁶ Yenigün, 10 Mart 1935

³²⁷ Yenigün, 14 Eylül 1937; Yenigün, 15 Eylül 1937; Yenigün, 16 Eylül 1937; Yenigün, 17 Eylül 1937; Yenigün, 18 Eylül 1937; Yenigün, 19 Eylül 1937

geçtiği ve takvimin Türk-Moğol hükümetlerince kullanıldığı belirtilmişti.³²⁸ Ayrıca Hataylıların aylara verdiği isimlerle, Çinlilerin verdiği isimlerin aynı olduğu³²⁹, Yunan sanat izlerine Antakya’da rastlanıldığı tespit edilmişti.³³⁰ Türk Kurtuluş Savaşı’ndan kesitler sunan gazete, Kemal İren adlı bir araştırmacının, Türklerin tarihte hangi coğrafyada yer aldığı, Türk tarihini araştırırken hangi özelliklerin önemli olduğuna dair bilgilere yer vermişti. Bu bağlamda araştırmacı, Asya haritasının göz önüne getirildiğinde, Türklerin medeniyet kökeninin Orta Asya olduğu belirtilmişti. Doğuda Mancurya ile Moğolistan’ı ayıran Kingan Dağları’ndan Tuna nehrine, kuzeyde Rusya ve Tibet yaylasına kadar olan sahada, Türklerin bulunduğunu belirtilmişti. Türk medeniyetini ispat ederken: Türk dili, Orta Asya’daki mezarlar, Türk Anıtları, şehir harabelerine dikkat edilmesi gerekliliğini belirtmiştir.³³¹ Yapılan çalışma, Türk tarih tezini destekler doğrultuda olup, halk bu yönde aydınlatılmaya çalışılmıştı. Aynı şekilde, Atatürk’ün de ifade ettiği gibi, Türklerin Orta Asya’dan göç ederek, gittikleri yerlere kendi uygarlıklarını götürdükleri, medeniyetin kurucularının Türkler oldukları görüşüyle, Hatay’daki araştırmacının izlenimleri uyuşmaktadır. Görüldüğü gibi Yenigün Gazetesi, Hatay halkını Kurtuluş Savaşı’nın evrelerinden kesitler sunarak, Cumhuriyetin hangi zorlu aşamalardan sonra kurulduğunu belirterek, Milli Mücadelenin başkahramanlarına ilişkin makalelere yer vererek, halkı bilgilendirmişti. Ayrıca Türk tarih tezinin merkezini oluşturan Türk tarih tezine ilişkin en ayrıntılı bilgileri 1938’de vermiştir. Aynı şekilde, 1938’de Türk Tarih Kongresi’nde belirtildiği gibi Türklerin beyaz ırktan ve Brachycep olduğu, eski kültürleri kuranların Türkler olduğu, Orta Asya’dan Akdeniz havzasına, Orta Avrupa ve Eski Amerika’ya kadar olan sahada Türklerin kültür izleri görüldüğü belirtilmişti.³³² Görüldüğü üzere yapılan çalışmalar ve aktarımlar, Atatürk’ün Türk tarih tezini doğrular nitelikteydi.

Türk tarih tezi doğrultusunda Hulki Öcal, Antakya için anılarında şöyle demektedir : “ *Tarihen Türk’tür. Asar ve vesai ki tarihi yenin de, ira’e ettiği veçhile, garbi Asya’da Türklüğün en kadim vatanıdır. Bu Türkler Selçukiler, Atabeyler, Mısır*

³²⁸ **II. Türk Tarih Kongresi**, Kenan Matbaa, İstanbul, 1943, s.834-835.

³²⁹ **II. Türk Tarih Kongresi**, s.838-839

³³⁰ **II. Türk Tarih Kongresi**, s.884-885.

³³¹ **Yenigün**, 18-19 Eylül 1938

³³² Dayı, **a.g.e**, s.10.

*Türk Hükümdarları, Ramazanoğulları taht idaresinde, milli hâkimiyetleri altında yaşadıkdan sonra, Osmanlı Türklerinin bu havalıye yaklaşımları üzerine, kendilerinden, camiai Osmaniye'ye dâhil olmuşlar ve aşkı istiklallerini bu camia içinde tatmin etmişlerdi.(Salibiyyuna karşı Antakya Türklerinin göstermiş olduğu müdafaa tarihçe meşhurdur.)*³³³ ifadesiyle, Antakya Türklerinin, aslında Suriye'ye ait olmadığı, tarih ve coğrafya bakımından Anadolu'ya bağlı olduğu dile getirilmiştir. Özellikle Türk tarih tezinin popülerleştiği dönemlerde, Hatay'ın Anavatan'a katılmasında Türk tarih tezi önemli rol oynamıştır. Özellikle Bölgede yaşayan Alevilerin, "Eti Türkü" olduğu ve Türklerden ayrı düşünülemediği en önemli faktördür.³³⁴ Bölge halkının Türk tarih tezi doğrultusunda, tarihen Türk olduklarını araştırmaları, tarih çalışmalarının Hatay'da da sürdürüldüğünü göstermektedir. Yenigün'de "Kırk Asırlık Yurdum Hatay" başlığı altında yayımlanan makalede, Hatay tarihi aydınlatılmaya çalışılmıştı. Makalede, Mezopotamya'da yaşayan Sümer uygarlığının, Hatay'a geldiği belirtilmişti. Ayrıca Eti Türklerinin Hatayı işgal ettiği, özellikle Eti İmparatoru Murşil'in bölgeyi ele geçirerek, Hatay ve Suriye'de Eti federasyonuna bağlı krallıkların kurulduğu ve Hatay'ın tarihen Türk olduğu ifade edilmişti.³³⁵ Aynı şekilde Türk kültürü Hatay'da varlığını sürdürmüştü. Özellikle Hataylı şairlerin, kendi öz dilleriyle yazı yazmış olmaları Türk olduklarının ispatıdır.³³⁶ Türk tarih tezi doğrultusunda Ön Asya'dan gelen kavimler, Antakya ve İskenderun mıntıkasına yerleşerek, burada Türk kültürünü yaşatmışlardı. Bu yörenin tanıdığı ilk medeni halk, Asianique'lerdir. Aynı zamanda bölgenin dil ve ırk yapıları, yörede yaşayanların Türk olduğunu gösterir.³³⁷ Bu bağlamda Türk tarih tezi Hatay'da yankı bulmuş, bu doğrultuda çalışmalar başlamıştı. Türkiye'deki tarih tezi çalışmalarının Hatay'da takip edilmesi, yöre halkının kendi kimliğini öğrenmeye çalışması önemli bir olgudur.

Yenigün Gazetesi, "Eti Türkleri" başlığı altında Profesör Reşit Tankut'un Adana'da yapmış olduğu konferansı, Hatay halkına duyurmuştu. Tankut, Kemalist

³³³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Öcal, **a.g.e.**, s.89-94.

³³⁴ Pehlivan vd., **a.g.e.**, s.90.; Sökmen, **a.g.e.**, s.97-98.

³³⁵ **Yenigün**, 1Şubat 1938; Ayrıca bkz: Ahmet Faik Türkmen, **Hatay Tarihi**, C.4, Tan Matbaa, İstanbul, 1939, s.42.

³³⁶ Ahmet Faik Türkmen, **Mufassal Hatay Tarihi**, C.3, İktisat Basımevi, Antakya, 1939, s.656-657.

³³⁷ Nureddin Ardıç, **Antakya- İskenderun Etrafındaki Türk Davasının Tarihi Esasları**, Tecelli Basımevi, İstanbul, 1937, s.4-6.

Türkiye'nin bugünkü varlığını Atatürk'e borçlu olduğunu belirterek, Alevilerin tarih, etnografik bakımından Türk olduğu tezinin ispatını okumuştur. Alevilerin ister Türkiye'de olsun, ister Hatay'da olsun, Türk olduklarını ispat etmiştir.³³⁸ Görüldüğü gibi Hatay'ın bağımsızlık serüveninde Türkiye ile kültürel bağlar sağlanmış, Türk tarih tezi doğrultusunda, Atatürk'ün devrimleri ışığında hareket edilmişti. Türk tarih tezinin ürünü Eti Türklüğü tezi, Hatay Türklerine Türklüğünü ve Türkiye'nin bir parçası olduğunu hatırlatmış, Türkiye ile kültürel bağlar bu doğrultuda geliştirilmişti.

13 Kasım 2008'de Tahsin Atmaca ile yapılan görüşmede, "Türkiye'deki tarih alanındaki gelişmelerin, Yenigün ve Atayolu Gazetesi sayesinde takip ettiklerini belirtmişlerdi. Eti Türklüğü tezi, Hatay'ın Anavatan'a katılmasında önemli rol oynamıştır. Atatürk'ün de desteklediği bu görüşü, bizde destekliyorduk. Çünkü o her topluma kucak açmış ve değerli bir insandı."³³⁹ Böylelikle Atatürk'ün Türk tarih tezi yakından takip edilmiş ve bu doğrultuda Atatürk'ün ortaya attığı tezler, Hatay halkı tarafından da destek görmüştü.

b) Ders Kitaplarında ve Eğitim Anlayışında Türk Tarihine Bakış:

Türkiye'de tarih tezi çerçevesinde, Cumhuriyet ideolojisinin yerleşmesi ve yaygınlaşması için, eğitim kurumlarına önem verilmiş ve bu doğrultuda kitaplar hazırlanmıştı. Temel amaç, Cumhuriyet ideolojisini özümsemiş insan tipi yaratmaktır. Bu bağlamda, manda yönetimindeki Hatay'a baktığımızda Sancak'a İstanbul'dan gelen kitaplar, 1932'ye kadar devam etmişti. Bu kitaplarda, Türk milliyetçiliği, Türk inkılâbının esasları, yüceliği, Kurtuluş Savaşı'nın başkahramanlarını içeren nitelikte konular yer almıştı. Ayrıca Atatürk'ü ve onun eseri olan Cumhuriyet rejimini övücü mahiyette, milli bayramların, şiirlerin, hikâyelerin kitaplarda yer alması manda yönetimini rahatsız etmiştir. Çünkü İstanbul'dan gelen kitaplar, Sancak halkının kültürel bilincini canlı tutmakta ve milliyetçilik duygularını canlandırarak, Sancak halkının, Suriye ve Fransa'dan ayrı kalma istemlerine yol açmaktaydı. Bu sebeple manda yönetimi, Sancak'ta Türk inkılâplarından, menfaatlerinden bahsedilmesini suç saymıştır. Ders kitaplarından, Türk milletine ve Türk hatıralarına dair bilgiler

³³⁸ Yenigün, 24 Şubat 1938

³³⁹ 13 Kasım 2008'de Tahsin Atmaca ile yapılan görüşme.

çıkartılmış, Yurt Bilgisi derslerine yer verilmemişti.³⁴⁰ 1933'te manda yönetimi, Cumhuriyet rejimini övücü nitelikte olması nedeniyle İstanbul'dan gelen kitapları yasaklamıştır. Kitaplardaki Atatürk resimlerinin yırtılarak okutulmasına izin verilmişti.³⁴¹ Ayrıca 1933'ten sonra dersler kitapsız, öğrenciye not tutturularak, Suriye milliyetçiliği esas ve programına göre anlatılmaya başlanmıştı. Nitekim okul öğretmenlerinden kitap yazılması istenmiş ve yazılacak kitapları kontrol etmek için bir büro kurulmuştu.³⁴² Görüldüğü üzere Genç Cumhuriyetin kadroları, okullarda Tarih tezinin yerleşmesine önem verirken, manda himayesindeki Hatay okullarında bu durum gözlenememekteydi.

Sancak'ın kültürel kadrosunda yer alan kimi öğretmenler, Suriye milliyetçisi ve Fransız yanlıydı. Ayrıca okullarda eğitim veren öğretmenler, Tarihle ilgisi olmayan, Türkiye karşıtı olanlardan oluşmaktaydı.³⁴³ Bu sebeple, sadece Türk Kurtuluş Savaşı değil, aynı zamanda Osmanlı ve İslam Tarihi'nde, Türklük aleyhinde ve Türklüğü olumsuz yönde gösteren konulara, anlatımlara yer verilmişti. Tarih dersleri misyonerlerin hazırladıkları kitaplardan takip edilerek, peygamberin hayatı ve İslam Tarihi hakkında olumsuz bilgilere yer verilmişti.³⁴⁴ Yenigün Gazetesi, durumu şöyle ifade etmektedir: “ ... *Talebeye gösterilen İslam ve Osmanlı Tarihi'nin bazı bahisleri o kadar tuhaftır ki insan kendini tarih dersinde değil, komedy sahnesinde sanır. Mesela... Fatih İkinci Mehmet, Mahamet le Conquerant, Yavuz Selim, Selim le Feroce, Kanuni Süleyman, Solima le Magnifique diye gösterilir ki yavuz, burada vahşi ve yırtıcı kelimelerinin karşılığıdır. İslam Tarihi en müteasıp Katolik kitaplarında bile bu derece tahrif edilmemiştir. Hz Muhammedin babası Ebu Talip ve Abdulmuttalip amcası Abdullah, İslamın beş şartlarından birincisi küffara kılıç sallamak, Hz Muhammedin vefatını tarif ederken sıtmalar içinde ve birçok eza ceza çekerek öldüğünü anlatmak gibi İslam hissiyatına dokunacak yalan yanlış malumatlarla, talebeye İslam Tarihi öğretilirdi.*”³⁴⁵ ifadesiyle Hatay'ın kültürel hayatının iç yüzü bu şekilde, Fransa yanlısı ve Suriye milliyetçisi öğretmenler tarafından, kültürel erozyona uğratılmaktaydı. Oysa Türkiye'de Cumhuriyet

³⁴⁰ Bilgili, **a.g.e**, s.51-52.

³⁴¹ Melek, **a.g.e**, s.17.; Bilgili, **a.g.e**, s.59.; Soyer vd., **a.g.e**,s.41.

³⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz: Galioğlu, **a.g.t**, s.77.

³⁴³ **Yenigün**, 24 Şubat 1938; **Yenigün**, 22 Temmuz 1938

³⁴⁴ Bilgili, **a.g.e**, s.54.

³⁴⁵ **Yenigün**, 31 Mart 1938

ideolojisinin yerleşmesinde, okul kitaplarına önem verilmiş ve bu doğrultuda, Türk Tarih Kurumu kitap hazırlamıştı.

Türklüğü kötüleme sadece Türk inkılâbı, Osmanlı ve İslam Tarihi ile sınırlı değildi. Sancak'ın Türkiye'ye katılmasını istemeyen Türk milliyetçisi karşıtı öğretmenler, Eski Türk Tarihini, Türk çocuğunu Türklüğünden utanacak şekilde işlemekteydi. Bu bağlamda Türk Hunları, Avrupa'yı yağma eden barbarlar olarak anlatılmış, Atilla "Allahın belası" bir katil olarak öğretilmiş, Cengiz ise dünyayı kana boğmuş biri olarak anlatılmıştı.³⁴⁶ Görüldüğü gibi Hatay'ın kültürel hayatında Türk tarih tezi reformu, manda yönetiminde uygulamaya geçememiştir.1938'de Hatay Devleti'nin kurulmasıyla birlikte, kültürel hayatta izlenen yol, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesiyle aynı olmuş ve Hatay her anlamda yönünü Türkiye'ye çevirmişti. Böylelikle Türkiye'nin Hatay kültürel hayatında etkinliği artmıştır. 1938'de Türkiye'nin tarih anlamında düşünsel yapısını Hatay bölgesinde yaymak için İstanbul'dan tekrar kitaplar alınmıştır.

Sueda Bereket ile yapılan görüşmede, "1938'e kadar lise öğrencilerinin Türklerin Anayurtlarının neresi olduğunu bilememekteydi. Anayurt'tu bırakın, öğrenci Ankara'yı harita üzerinde gösterememekteydi. 1938'den sonra kalın bir kitaptan Türk Tarihini ve Milli Mücadeleyi öğrenmeye başladık. Aynı zamanda İstanbul'dan gelen bu kitaplar çok ağırdı."³⁴⁷ Bütün gelişmeler ışığında Genç Cumhuriyetin Türk tarih tezi ve o doğrultuda yazılan Türk tarihi kitaplarının Hatay'da uygulanması, 1938 yılında olmuştur. Yönünü Türkiye'ye çeviren Hatay'ın, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesini eğitim kurumlarına yansıtmayı temel amaç etmesi, istenilen amaca Hatay Devleti ve ilhak döneminde ulaşıldığını göstermektedir.

B) TÜRK DİL KURUMU'NUN KURULUŞU:

Cumhuriyet döneminde dilde görülen sadeleşme sürecinin temelleri, Tanzimat dönemine dayanmaktadır. Tanzimat dönemine baktığımızda, dilde sadeleşme çabalarında bulunanların dahi, Arapça ve Farsçanın etkisinden sıyrılamamış ve Osmanlıcanın etkisinden kurtarılmamış olduğunu görürüz. Dilde

³⁴⁶ **Yeniğün**, 22 Temmuz 1938

³⁴⁷ 14 Kasım 2008'de Sueda Bereketle yapılan görüşme.

sadeleşmeyi savunan aydınlar, her zaman İslam ve medrese terbiyesiyle yetişmiş koyu Osmanlıcacıların tepkisiyle karşılaşmışlardır. Ayrıca Türk dilini, Osmanlıca olmaktan kurtarma girişimleri, “tasfiyecilik” olarak nitelendirilmiştir.³⁴⁸ Tanzimat döneminde, seçkinlerin dili olan Osmanlıca, saray dili olarak da nitelendirilmiştir. Toplumda farklılaşmaya yol açan dil sorununa ilk kez değinilse de sorun çözülememiş, seçkinlerin anlayacağı türde eserler verilmiştir. Ancak II. Meşrutiyet döneminde sade eserler vermeye başlanmıştı. Özellikle 1908 inkılâbından sonra Ziya Gökalp, “ Genç Kalemler” çatısı altında, Türkçenin sade ve açık yazılmasını dile getirmiştir.³⁴⁹

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yazı ve dil sorunu, Osmanlıdan genç Cumhuriyet’e miras kalmıştı. Ulus-devlet olmanın gereği, dilde millileşme yoluna gidilmek istenmişti. Ancak Cumhuriyet döneminde, dil sorunundan çok, Latin harfleri meselesi gündemde yer almıştır. Bu dönemde dil sorununu, ilk defa Tunalı Hilmi Bey tarafından meclise taşınsa da, gerekli yankıyı bulamamıştı.³⁵⁰ 1925 yılına baktığımızda Başbakan İsmet İnönü, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne yaptığı konuşmada bir “Dil Akademisi’nin” kurulması gerekliliğini ifade etmişse de, 1925’ler Türkiye’inde olanaklardan çok, olanaksızlar ağır bastığı için bu durum olanaksızdı. Nitekim Necati Bey de, bir Dil Akademisi’nin kurulmasına kudretlerinin yetmeyeceğini dile getirmişti.³⁵¹ Her devrim bir diğer devrimin hazırlayıcısı olarak 1928 Harf Devrimi, dil devriminin hazırlayıcısı olmuştur. 1929’da ilk olarak okullardan, Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmıştı.³⁵² Harf İnkılâbı’ndan sonra kurulan Dil Encümeni’de, dilde sadeleşme ve öz Türkçe kelimeleri bulma işlevini 1931 yılına kadar sürdürmüştü.

Arapça, Farsça ve Fransızcadan kelime alınarak ve onları bu dillerin gramerlerine göre türetmek özentisi, Türkçeden başka üç grameri öğrenme, kelimeler arasındaki ilişkiyi ezberleme zorunluluğu getirmişti.³⁵³ Ayrıca, Arapça ve Farsçanın boyunduruğu altına giren Türkçe, halk dilinden uzaklaşmıştı. Bu durum milli birliğe

³⁴⁸ Korkmaz, **a.g.e.**, s.32.

³⁴⁹ Akşin, **a.g.e.**, s.76.; Ergin, **a.g.e.**, C.5, s.1746.

³⁵⁰ Doğaner, **a.g.t.**, s.278.

³⁵¹ Handan Diker, **Cumhuriyet Türkiye’inde Dil Devrimi ve Türkçenin Sadeleşmesi Sorunu**, YTÜ, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990, s.111.

³⁵² Berkes, **a.g.e.**, s.533.

³⁵³ Hikmet Bayur, “*Türk Dil Kurumu ve Hizmetleri*”, **Türk Dili**, C.I, S.2, Kasım 1951, s.2.

zarar vermekteydi. Bu bağlamda Atatürk'ün Batılılaşma anlayışı, “ulusal gelişme” olarak nitelendirilmiş, Osmanlıcaya karşı, dilin Türkçeleşmesi, ulusal bütünlüğü sağlamada yönetici sınıf ile halk kitleleri arasındaki sınıfsal farklılaşmayı ortadan kaldırma işlevi görmüştü.³⁵⁴ Böylelikle Osmanlıdan farklı olarak, milli bütünlük sağlanmıştı. Nitekim Atatürk 11 Temmuz 1932'de Türk Tarih Kongresi'nin kapanış günü Çankaya'da, dil işlerini düşünmenin zamanı geldiğini belirtmiş ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti gibi ona bir kardeş kurum olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti bu doğrultuda, 12 Temmuz 1932'de resmen kurulmuştu.³⁵⁵ Kurumun çalışma programı, kolları tespit edilmiş³⁵⁶ ve derneğin başkanlığına Samih Rıfat, genel yazmanlığa Ruhşen Eşref ve Yakup Kadri getirilmişti.³⁵⁷

Atatürk, Türk Dil Tetkik Cemiyeti'nin iki yönlü amacını, Afet İnan'a şöyle nakletmiştir: 1) Türk dilinin sadeleştirilmesi, halkın konuşma dili ile yazı dili arasında bir birlik ve ahenk kurulması, konuşma, edebiyat ve ilim dilimizin kesin kuralları ile tespit edilerek tarihi metinlerden ve yaşayan halk lehçelerinden taramalar, derlemeler yapılarak bir kelime ve terim hazinesi vücuda getirmek. 2) Tarihi araştırmalarda, belge değeri olan ölü veya eski dillerin metotlu bir şekilde incelenmesi ve karşılaştırmalar yapılması³⁵⁸ suretiyle, Türkçeyi en ince ayrıntılarına kadar inceleyerek eski ve yeni kaynakları tarama, Türkçenin gelişmesi ve zenginleşmesi için yöntemler ve kaynaklar bulmak olmuştur.³⁵⁹ Samih Rıfat Bey amaçlarının medeni ihtiyaçlara göre lisan yapmak, dilin kökenini aramak, tetkik edip ortaya çıkarmak olduğunu dile getirmişti.³⁶⁰ Peyami Safa ise “Kurultay Eşliğinde” başlıklı makalesinde, Sadri Maksudi'nin Türk dili için yazdığı kitabına değinerek, yeni Türkçede, yeni bir yazı dili yaratmak için Anadolu'da halk dilinde, halk lehçelerinde kullanılan sözleri tespit edip, tetkik etmenin gerekliliğini dile getirmişti. Ayrıca Anadolu'da toplanılan bütün sözler yayımlandıktan sonra, öz Türkçe

³⁵⁴ Kongar, **İmparatorluktan...**, s.126.

³⁵⁵ Şerafettin Turan, “*Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şerafettin Turan'ın Dil Bayramı Açılış Konuşması*”, **Türk Dili**, C.XLVII, S.382, Ekim 1983, s.337.; Afet İnan, “*26 Eylül Türk Dil Bayramı*”, **Türk Dili**, C.XLVII, S.382, Ekim 1983, s.342-343.

³⁵⁶ Çalışmaların bir kolunu Türk dilinin başka dillerle olan bağlarını inceleyen Filoloji-Linguistik kolu, diğer kolunu da Türk dilini inceleyecek olan Lughah- İslah, Gramer-Sentaks ve Etimoloji bölümlerinden oluşmaktaydı. Bkz: Doğner, **a.g.t.**, s.229.; Ayrıca bkz: Korkmaz, **a.g.e.**, s.53.

³⁵⁷ Diker, **a.g.t.**, s.112.

³⁵⁸ Korkmaz, **a.g.e.**, s.53-54.

³⁵⁹ Türk Dil Tetkik Cemiyetinin çalışmaları için bkz: Diker, **a.g.t.**, s.112-114.

³⁶⁰ **Cumhuriyet**, 4 Eylül 1932

ifadelerin, edebiyatçılar tarafından kullanılarak topluma kolayca mal edileceğini belirtmişti.³⁶¹ Böylelikle dilde sadeleşmenin gerekçeleri açıklanmış, dilde millileşme için çalışmalara başlanmıştır.

Bütün bu gelişmeler ışığında, dil sorununun masaya yatırılıp çözüm yollarını göstermek üzere, Türk tarih tezi gibi dil tezinin ortaya konulup tartışılması için, 26 Eylül- 6 Ekim 1932'de Birinci Türk Dil Kurultayı yapılmıştır. Kurultayda üzerinde durulan başlıca konular, Türkçenin başlıca dünya dillerinin anası olduğu, Türkçenin tarihte Sümerceye dayandığı, Türkçenin yüzyıllardan beri yabancı coğrafyalarda yabancı dillere karışarak dil alışverişinde bulunduğu, dilin saflığını, özülüğünü yitirdiği dile getirilmiştir. Bunun için, Türkçenin öz zenginliğini ortaya çıkararak dünya dilleri arasındaki yerini belirlemek, konuşulan konuların başlıcalarıydı.³⁶² Kurultay sonunda yedi maddelik bir çalışma tasarısı kabul edilmiştir.³⁶³ Kurultayda dilde devrim yerine evrimi savunanlar da, dil işi devlet işi olamaz, dilin gidişine karışılmaz, dile müdahale edilmez, dili kendi akışına bırakmak gerekiyor savı, kongre sonrasında da yankı bulmuştur.³⁶⁴ Ayrıca kurultay, 26 Eylül tarihinin, Türk dil bayramı olarak kutlanmasını kabul etmiştir.

Kurultayda alınan kararlar çerçevesinde, kararları uygulamaya koymak için derleme, tarama, anket yoluyla halk dilinde yaşayan öz Türkçe kelimeler, Halkevlerinin edebiyat ve dil heyeti tarafından Ankara'ya yollanarak incelenmiştir. 1933 yılında başlayan derleme seferberliği için, derlemenin nasıl yapılacağına dair "derleme kılavuzu" çıkartılmıştır. Yönetmeliğe göre "derleme ocakları" kurulmuş, iki yıldan daha az bir zaman içinde, 130.000 fiş toplanmıştır.³⁶⁵ Ancak derlenen kelimelerde esas olarak İstanbul Türkçesinin mi, yoksa Anadolu Türkçesinin esas

³⁶¹ Peyami Safa, "Kurultay Eşliğinde", *Cumhuriyet*, 22 Eylül 1932

³⁶² Ergün, *a.g.e.*, s.130.

³⁶³ Bu maddeler: 1) Türkçenin gerek Sümer, Eti gibi en eski Türk dilleriyle gerek Hint Avrupa, Sami denilen dillerle mukayesesi yapılmalıdır. 2) Türkçenin tarihi inkişafı aranmalı, mukayeseli grameri yazılmalıdır. 3) Türkçe lehçelerindeki kelimeler derlenerek lehçeler lügati, sonra esas Türk lügati, İstilah lügati, Türk sarfi, Nahiv lügat yapılırken, istilah konulurken Türkçenin bütün lahikalarının araştırılması, bu lahikaların ve edatlarımızın dilimizin bütün ihtiyaçlarına yetecek surette işlenmesine ehemmiyet verilmelidir. 4) Türkçenin tarihi grameri yazılmalıdır. 5) Şark ve Garp memleketlerinde çıkan Türk dili hakkındaki eserler toplanmalı, bu eserlerden lazım olanları dilimize çevirmelidir. 6) Cemiyet gerek kendisinin gerek dışarıda Türk dili işleri ile uğraşanların tetkiklerini bir mecmua ile neşretmelidir. 7) Memleket gazetelerinde dil işlerine hususi yer verilmelidir. Bkz: Korkmaz, *a.g.e.*, s. 55.

³⁶⁴ V. Hatipoğlu, *a.g.m.*, s.32.; Ülken, *a.g.e.*, s.453.

³⁶⁵ Ergün, *a.g.e.*, s.131.

alınacağı sorunu ortaya çıkmıştı. Kimilerine göre İstanbul Türkçesi öz çığırından çıktığı, Anadolu’ da konuşulan dilin halkın diline yakın olduğu gerekçesiyle, Anadolu Türkçesi esas alınması gerektiğini bildirse de, İstanbul Türkçesi esas alınmıştı.³⁶⁶

Eski kitaplarda yer alan Arapça ve Farsça kelimeler, Tarama dergisi ile halka duyurulmuş, 1933-34 yılında 2 ciltlik Tarama dergisi çıkarılmış, derleme sonuçları 6 ciltlik Derleme dergisinde parça parça yayınlamış, çalışmalar sırasında da Türkçeden Osmanlıcaya bir de, “Cep Kılavuzu” hazırlanmıştı.³⁶⁷ 1934 yılına baktığımızda, derleme, tarama sonuçlarında kullanılan öz Türkçenin, dilde ve gazete köşe yazılarında kullanıldığı devir olmuştu.

18-23 Ağustos 1934’te, İkinci Dil Kurultayı toplanmıştı. Bu kurultayda gramer, terim, filoloji, dil karşılaştırılmaları komisyonlarının raporlarını incelenerek, on altı tez okunmuştu.³⁶⁸ 1935’te Viyana’dan Avusturyalı Dr. H.F Kuergic’in Atatürk’e gönderdiği “Türk Dilindeki Bazı Öğelerin Psikolojisi” adlı kitabı, “Güneş Dil Teorisi’nin” ortaya çıkmasını sağlamıştı. Bu kurama göre, sözcükler kökleriyle açıklanıyor, dildeki kavramların, insana hayat veren Güneşe karşı insanların gösterdikleri duyuşsal ve düşsel tepkilerin bir ifadesi olduğu belirtilmekteydi. Ayrıca, bütün dillerin ortak olduğu görüşü yer almaktaydı.³⁶⁹ Türk ırkı kültürünü, Güneşin en verimli olduğu yerde bulmuş ve Orta Asya’dan göç etmek zorunda kalan Türkler, Güneşin kılavuzluğundan yararlanmıştı. Bu sebeple, Güneşe tapan Türklerin, dili de yaratan insanlar olduğu sonucuna varılmıştı.³⁷⁰ Güneş dil teorisinin esas amacı; Türkçenin köken olarak çok eski zamanlara intikal ettiği, zengin bir dil olduğu, sözcüklerin köklerine kadar irdelendiğinde kaynağının Türkçe olacağı görüşüydü. Bu bağlamda, Türk tarih teziyle Türklüğünden övünen Türk milletinin, dilde de aynı övüncü duyması, Türk dilinin diğer diller arasındaki yerini bilmesi, teorinin düşünsel

³⁶⁶ **Cumhuriyet**, 24 Kasım 1932

³⁶⁷ Ergün, **a.g.e.**, s.131.

³⁶⁸ Ülken, **a.g.e.**, s.454.

³⁶⁹ Güneş-Dil Teorisinin ayrıntıları için bkz: Diker, **a.g.t.**, s.195-196.; Kinross, **a.g.e.**, s.537.

³⁷⁰ Andrew Mango, **Atatürk Modern Türkiye’nin Kurucusu**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2006, s.568.

yapısını ortaya koymaktadır. Ayrıca bu teoriyle yapılmak istenen bir tasfiye veya temizleme hareketi değildi.³⁷¹

24-31 Ağustos 1936'da, Dolmabahçe Sarayı'nda, Üçüncü Dil Kurultayı'nda "Güneş Dil Teorisi" ayrıntılı olarak tartışmaya sunuldu. Ayrıca okullarda okutulan kitaplardaki yabancı terimlerin, Türkçe karşılığı üzerinde durulmuştur. Kurultay "Türk Dili Araştırma Kurumu" adını, Türk Dil Kurumu olarak çevirmişti. 1937-1938 yıllarında da ilk ve orta öğretim matematik, fizik, kimya, mekanik, biyoloji, botanik ve jeoloji terimleri tespit edilip yayınlanmıştır. Ayrıca bütün gelişmeleri yakından izleyen Atatürk de, milli temellere dayanan terimlerin okulda öğretilmesini istemiş, bu doğrultuda Atatürk yazdığı "Geometri" kitabında yer alan yabancı terimler yerine, öz Türkçe kelimelere yer verilmişti.³⁷²

C) TÜRK DİLİ ALANINDAKİ ÇALIŞMALARIN HATAY'A YANSIMALARI:

Türkiye'de gerçekleştirilen Türk dilinde sadeleşme çalışmaları, Türk Dil Cemiyeti'nin kurulmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştı. Türkiye'de dil alanındaki gelişmeleri de Sancak halkına, Yenigün Gazetesi yansıtmıştır. Özellikle gazete, dil konusunda son derece hassas davranmış, milli kimliklerini, bütünlüklerini sağlayan ve pekiştiren Türk diline ait haberlere, geniş çapta yer vermişti. Bu bağlamda Yenigün Gazetesi, Türk kültürünün gelişmesi ve kökleşmesinde, Türkiye ile olan kültür ve fikir bağlarının sağlanmasında önemli roller üstlenmiştir. Ancak çalışmalarında, gazetede 26 Eylül ile 6 Ekim 1932'de gerçekleştirilen Türk Dil Kurultayına dair bilgiye rastlamadım.

1932 yılının sonuna doğru gazete, "Merhum Samih Rıfat İçin Gazi'nin Bir Mektubu" başlığı altında, Türk Dil Tetkik Cemiyeti Umumi merkezi geçenlerde bir Samih Rıfat toplantısı yapmıştır. Bu toplantıda, Gazi hazretlerine büyük Samih Rıfat için bir taziyeye mektubu yazılmış ve tarafından cevap verilmişti. Cevapta, Samih Rıfat'ın ölümünün Türk toplumunda derin boşluklar bıraktığı, Türk dilinin yükselmesinde yıllardan beri emek verdiği, bu emeğin devamı için bıkmadan,

³⁷¹ Hasan Reşit Tankut, **Dil ve Tarih Tezlerimiz Üzerine Gerekli Bazı İzahlar**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938, s.38-39.

³⁷² Ergin, **a.g.e**, C.5, s.1747.; Ergün, **a.g.e**, s.132.; Doğaner, **a.g.t**, s.238.

yılmadan çalışan ve ant içen cemiyet azalarının Atatürk tarafından kutlanıldığı belirtilmişti.³⁷³

Gazete gelişmeleri yansıtmakla beraber, aynı zamanda Türkiye genelinde başlatılan dil seferberliğinin Sancak'ta da görülmesini arzu etmekteydi. Bu bağlamda, 10 Mart 1933'te "Dil Seferberliği Başlıyor" başlığı altında şunlar yazılmaktaydı:³⁷⁴ *"Türk Dil Cemiyeti'nin mühim bir içtima, Türk Dil Cemiyeti bugün Umumi Reisi Gazi Hazretlerinin riyasetinde büyük bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda, Maarif Vekili Reşit Galip, fırka kâtibi Recep Pekerlerde hazır bulunuyorlardı. Cemiyet, Gazi hazretlerine şimdiye kadar yapılan tetkikatı ve alınan neticeleri izah ettikten sonra müzakereye başlamışlar. Yazı ve konuşma dilindeki, Arapça ve Acemce kelimelerin az zamanda Türkçe karşılıklarını bulmak üzere ve bütün yurttaşların yardımıyla bu büyük işin başarılması için geniş bir anket açılmasına karar verilmişti. Dilimizdeki Arapça kelimeler taranacak, öz Türkçe karşılıkları hergün birbiri ardına gazete, mecmua, radyo ile halka bildirilecektir. Her Türk'ün bu milli vazifeyi seve seve ifa edeceğine şüphemiz yoktur. Esasen bu işi üzerine almış olan Halkevleri teşkilatı da, öz Türkçe kelimeleri bulmak için azm-i faaliyet sarf edecektir. Bu suretle, kısa bir zamanla öz Türkçenin yazı ve konuşma dilinde hâkim olması için bütün yayın vasıtalarına müracaat olunacaktır. Araştırma için üç program tanzim edilmiştir. Bütün vilayetlerde araştırmaların sıklaştırılması için vilayetlere emir verilmiştir."* (Bkz.EK-16) ifadesiye gazete, derleme, tarama çalışmalarının nasıl olacağı konusunda da halkı bilinçlendirmekteydi.

Türkiye'deki gelişmeleri adım adım takip eden gazete, 1933'te Türkiye'deki anket ve derlemelerde vilayetlerden gelen kelime sayısını belirtmişti. Bu bağlamda, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ne merkez vilayetlerden, her gün yeni ve öz Türkçe kelimelerin geldiği, 1933 Mart'ının 2. haftası sonuna kadar gelen kelimelerin tutarının 13731 olduğu belirtilmişti. Ayrıca son hafta içinde 5731 kelime daha gelerek, gelen kelime tutarının yaklaşık olarak 19570 olduğu ve bu kelimelerin heyet tarafından incelendiği dile getirilmişti.³⁷⁵ Tarama faaliyetlerini Sancak'a yansıtan gazete, bu gelişmenin bir ay sonrası "Türk Dili Hakkında Konferans" başlığı altında,

³⁷³ **Yenigün**, 17 Aralık 1932

³⁷⁴ **Yenigün**, 10 Mart 1933

³⁷⁵ **Yenigün**, 29 Mart 1933

Rus âlimlerinden Dr. Samu Loviç ve arkadaşlarının Türkiye'ye geldiği, bu âlimlerin Türk dili hakkında tetkikat yapacakları belirtilmişti. Aynı zamanda konferansta Maarif Vekili Reşid Galip, Reisi Cumhur Umumi Kâtibi Hikmet Beyler, Öğretmen Afet Hanım, tarih ve dil cemiyeti azaları ve öğretmenlerin bulunduğu belirtilmişti. Konferansın büyük bir alaka görüldüğü, konferans sonrası Rus bilim adamlarına Rus konsolosluğunda ziyafet verildiği, bu ziyafete Başvekil Osman Paşa, Meclis Reisi Kazım Paşalar ve Bakanların bulunduğu belirtilmişti.³⁷⁶

Her ay Türk dilindeki haberlere yer veren gazete, “Rus Alimi Dilimizin Zenginliğini Anlatıyor” başlığı altında, Rus bilginlerinden Mösyö Mar, Türk dilinin dünya dilleri arasındaki önemine değindiği belirtilmişti. Türkiye’de yapılan anket sonuçlarına değinen bilgin, Türkçede Arapça kadar Farsça kelimelerinin bulunduğu, bu kelimeleri halka bildirmekle, Türkçe karşılıklarının bulunduğunu söylemiştir. Aynı zamanda Türkçede az sözle çok şey ifade edildiği, bu durumun diğer dillerde olmadığını belirterek, Türk dilinin zenginliğine değinmiştir.³⁷⁷ Görüldüğü gibi Yenigün Gazetesi, Türkiye’deki gelişmeleri basın manşetlerine taşıyarak, halkı Türk dilinin zenginliği ve özelliği hakkında bilgilendirmekteydi.

27 Temmuz 1933’te, Türk Dil Tetkik Cemiyeti’nin Dolmabahçe Sarayı’nda Rüşen Eşref Bey’in başkanlığında toplanacağı, toplantıda Ankara’ya gönderilen kelimelerin tasniflerinin yapılıp, kelimelerin karşılıklarının bulunacağı belirtilmişti.³⁷⁸ Bu habere paralel olarak “Türk Dil Cemiyeti Gazi’nin Riyasetinde Toplandı” başlığı altında, Türk Dil Heyeti’nin Gazi’nin başkanlığında toplanarak, Osmanlıcadan öz Türkçeye karşılık kılavuz için ankete koyulmuş sözlerin karşılıklarının aranacağı belirtilmişti.³⁷⁹

Yenigün Gazetesi, 1932’de Türk Dil Cemiyeti’nin nasıl kurulduğuna dair bir bilgiye yer vermemişti. Ancak 1933 yılının 19 Ekim’inde “Türk Dil Tetkik Cemiyeti Nasıl Kuruldu” başlığı altında, Ülkü Mecmuası’ndan Türk Dil Tetkik Cemiyeti Umumi Kâtibi Rüşen Eşrefin on iki Bölümden oluşan yazı dizgisine, on iki gün boyunca gazetede parça parça yer vermiştir. 19 Ekim’de başlayan yazı, 6 Kasım

³⁷⁶ **Yenigün**, 2 Nisan 1933

³⁷⁷ **Yenigün**, 11 Mayıs 1933

³⁷⁸ **Yenigün**, 27 Temmuz 1933

³⁷⁹ **Yenigün**, 25 Ağustos 1933

1933'te son bulmuştur. Birinci bölümün giriş kısmında, “*Türk dil işlerindeki hatıralarım şöyle başlıyor: 11 Temmuz 1932’de, Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri’nin davet iltifatlarını aldım. Akşamüzeri Çankaya’ya gittim, kendileri birkaç vakittir yeni köşke geçmişlerdi. Yukarı katta, kitap odasının yanındaki çalışma salonunda huzurlarına çıktım...*” (Bkz.EK-17) şeklinde devam eden yazıda, Atatürk’ün Türk Tarih Tetkik Cemiyeti azlarının önünde, Türk Tarih Tetkik Cemiyeti gibi ona kardeş olan bir Dil Cemiyeti kuralım dediği ve adının da Türk Dil Tetkik Cemiyeti olmasını belirttiği, anılarına, Dolmabahçe Sarayı’nda yaşananlara, Mustafa Kemal’in Türk dili için yapmak isteği şeylere ve onun yüksek dehasına yer verilmişti.³⁸⁰ Böylelikle Sancak halkı, Türk Dili Tetkik Cemiyeti’nin nasıl kurulduğu konusunda bilgilenmişti. Hatay’ın kültürel hayatında önemli rol oynayan gazete, halkı kendi öz dili olan Türk dili konusundaki gelişmelerden haberdar etmişti.

Türkiye’de dil alanında tarama ve anket çalışmaları devam ederken, 18 – 23 Ağustos 1934 tarihleri arasında, İkinci Dil Kurultayı toplanmıştı. Bu toplantı, Yenigün Gazetesi’nde öz dil atılımında yeni hızına giren Türkiye Cumhuriyeti’nin merkezi Ankara’dan bir köşe adlı fotoğrafın çerçevesinde, yazılara yer vermişti. Bu yazıda, “İkinci Dil Kurultayı Açıldı” başlığı altında, Gazi’nin eşliğinde açılan kurultayın çok parlak olduğu, kurultay başkanlığına yine meclis reisi seçildiğini, kurultayda konuşulanların radyoda yayınlanacağı, kurultaya 600 aza ve 500 dinleyicinin katıldığı belirtilmişti.³⁸¹ Böylelikle Sancak halkı, Türkiye’deki dil alanındaki gelişmelerden gazete sayesinde haberdar olmaktaydı.

Yenigün Gazetesi, İkinci Dil Kurultayı’nda yaşanan iç gelişmelerin yanında, Avrupa’daki yankılarına da yer vermiştir. 2 Eylül 1934’te “Türk Dil İnkılâbı ve Times” başlığı altında, Times Gazetesi’nin Türkiye’deki gelişmeleri takdiri şayan bulunduğu, Adana’dan Kazana, Edirne’den Türkistan’a kadar geniş sahada Türk dilinin kabulünün, gelecek nesiller üzerinde büyük etki bırakacağı belirtilmişti. Aynı zamanda Times Gazetesi 21 Ağustos’ta yayımladığı makalede, Türkiye’de

³⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: **Yenigün**, 19 Ekim 1933; **Yenigün**, 20 Ekim 1933; **Yenigün** 23 Ekim 1933; **Yenigün**, 24 Ekim 1933; **Yenigün**, 26 Ekim 1933; **Yenigün**, 27 Ekim 1933; **Yenigün**, 29 Ekim 1933; **Yenigün**, 31 Ekim 1933; **Yenigün**, 2 Kasım 1933; **Yenigün**, 3 Kasım 1933; **Yenigün**, 5 Kasım 1933; **Yenigün**, 6 Kasım 1933

³⁸¹ **Yenigün**, 24 Ağustos 1934

gerçekleştirilen Türk dil ıslahat çalışmalarına da değinmiştir. Türkiye'deki araştırmacıların, Türkçeyi yabancı kelimelerden izole ettiği, İkinci Dil Kurultayı'nın da bu maksatla geçen yıl ki çalışmaları tetkik ettiği ifade edilmişti. Kurultayın, Türk grameri, bir de sözlük meydana getirmekle meşgul olduğu, Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçe karşılığının bulunup, tüm alanlarda kullanılacağı dile getirilmişti.³⁸² Sancak'taki gazete, bölge insanının Anayurt'tan geri kalmaması, insanların milli kimliklerini öz diliyle pekiştirmesi için olumsuz koşullara rağmen halkı aydınlatmıştı.

İkinci Türk Dil Kurultayı bitmesine rağmen yankıları sürmüştü. Yenigün Gazetesi, Türk inkılâbının büyük yapıcısı, Gazi Mustafa Kemal Hazretleri'nin fotoğrafı çerçevesinde, “ Türk Dili ve Kurultay” başlığı altında şunlar yazılmaktaydı: *“İnsan varlığının en büyük realisti olan millet, tarihinin her çağında daima dile bağlı kalmıştır. Hakikatte dil, tek başına bir milli varlık vücuda getirmez. Milliyet, dil birliği unsuru yanında, diğer başka unsurlara da muhtaçtır. Fakat insan düşüncesinin ve duygusunun ifade vasıtası olan dil, hem topluluktan doğar, hem topluluğu teşvik eder. Bu itibarlardır ki; millet ve milli birlik düşüncesine bunu kuran unsurların başında dil ve dil birliğini ele almak lazımdır...”* şeklinde Türk dilinin önemine, zenginliğine, Türk Dil Kurultayları'nın dile katkılarından ve Mustafa Kemal'in yüksek dehasına yer verilmişti.³⁸³ Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devlet olmanın gereği dilde millileşme ve sadeleşme eğilimleri Sancak halkına olumlu bağlamda yansıtılmıştı. Manda yönetimi baskılarına rağmen Sancak halkı, Atatürk'ün öncülüğünde kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne ve onun kazanımlarına sahip çıkmıştır.

1935 yılına gelindiğinde, Türkiye'deki dil gelişmeleri basına yansımaya devam etmiştir. “Edebiyat ve Gramer Hakkında Rapor” başlığı altında, Kültür Bakanlığı Edebiyat Komisyonu'na, edebiyat ve gramerimizin nasıl olması hususunda rapor verilmişti. Komisyon başkanı Falih Rıfkı Atay ve çalışma arkadaşları raporlarını, Ankara'ya döndükten sonra vereceği belirtilmişti.³⁸⁴ Üçüncü Dil Kurultayı'nın toplanma tarihi, Yenigün Gazetesi'nde “ Üçüncü Dil Kurultayı” başlığı

³⁸² **Yenigün**, 2 Eylül 1934

³⁸³ Metnin tamamı için bkz: **Yenigün**, 11 Eylül 1934

³⁸⁴ **Yenigün**, 8 Şubat 1935

altında şöyle yayınlanmıştı :³⁸⁵ “ 22 Ağustos’ta toplanacak olan kurultaya, bu sene tanınmış ecnebi dil mütehasısı ve âlimlerde iştirak edeceklerdir. Bunlar arasında meşhur iki Fransız âlimleri de var.”(Bkz.EK-18)şeklinde, Sancak halkı bilgilendirilmişti. Bir ay sonra yani 30 Temmuz 1936’da, “ Türk Dili İçin” başlığı altında, 24 Ağustos günü Dolmabahçe Sarayı’nda toplanacak olan Üçüncü Dil Kurultayı’na, yabancı ülkelerden birçok araştırmacı geleceği belirtilmişti. Sovyet ilimler akademisinden, 2 üyenin geleceği; ancak bunların kimler olduğu hakkında Türk Dil Kurumu’na bir bildiri gönderilmediği ifade edilmişti. Konferansa, Londra Doğu Dili Okulu Direktörü Sir Dennison Ross, Paris Doğu Dilleri Okulu Türkçe Profesörü Mr. Jean Deny ve Viyana Üniversitesi Profesörlerinden Dr Kuergiç, Budapeşte Üniversitesi Profesörlerinden Mr. Nmeth, Varşova Fakültesi Türkoloji Profesörü M. Zayçakofski ve Sümer dili üzerine önemli araştırmaları olan Profesör Hime dö Şarentan’da Dil Kurultayı toplantılarında bulunmak üzere şehrimize gelmiştir.³⁸⁶ Türkiye’de Dil Kurultayı devam ederken, Yenigün Gazetesi Kurultaydaki gelişmelerden halkı bilgilendirmeye devam etmiştir. 29 Ağustos 1936’ da “ Dil Kurultayı Mesaisine Devan Ediyor” başlığı altın da şunlar yazılmaktaydı : “Aydın yirimi dördünde toplanan Üçüncü Dil Kurultayı, mesaisine devam etmektedir. Toplantıda bulunan beyn-el milel dil profesörleri, kurultayda okunan tezleri dinlemektedirler. Kurultay’da muhtelif şubelere ait komisyonlarda faaliyetlerine devam etmektedirler. Cumhurbaşkanı Atatürk’han, bütün toplantıları locasından takip buyurmaktadırlar. Memleketin içinden, dışından kurultaya başarılar dileyen birçok telgraflar gelmektedir...”³⁸⁷(Bkz.EK-19) ifadeleriyle Hatay, Anayurt’tan ayrı kalsa da Türkiye’deki dil alanında meydana gelen gelişmeleri büyük bir heyecanla takip etmekteydi. Tabi ki burada Anavatanla kültürel bağların sağlanmasında, Yenigün Gazetesi’nin rolü göz ardı edilemez. Gazete, siyasal savaşımın yanında, kültürel savaşımı da birlikte yürütmek gibi zorlu bir görev üstlenmişti. Bu bağlamda gazete, Suriye’nin bölgeyi kültürel yönden Araplaştırma faaliyetlerine engel olmuştu. Gazete, Türkiye’deki gelişmeleri Sancak halkına yansıtarak, bölge halkının Türk olduğunu hatırlatmış, entelektüel birikimde dilin önemine yer vererek, Türk kimliğinin pekişip canlanmasında önemli cabalar harcamıştı. Yukarıdaki gelişmeler

³⁸⁵ **Yenigün**, 18 Haziran 1936

³⁸⁶ **Yenigün**, 30 Temmuz 1936

³⁸⁷ **Yenigün**, 29 Ağustos 1936

ışığında Hatay halkı, Türk dili alanındaki çalışmalardan haberdar olmuş, Türkiye’deki gelişmeleri Anayurt’tan ayrı kalsa da, gelişmeleri takip etmeyi milli vazife olarak grmuştu.

a) Hatay’da Dil alışmaları:

Hatay’da dil çalışmaları iki yönlü olmuştur. Birincisi Türkiye’de Türk Dil Kurumu’nun yayınladığı kelimelerin Sancak’a yansıtılması ve bu kelimelerin karşılıklarının halk tarafından bulunması şeklinde olmuştur. Bir diğeri ise Tan, Milliyet, Akşam Gazetesi gibi ulusal basından makaleler alınarak, Sancak halkı dil konusunda aydınlatılmıştı. Türkiye’de ulus devlet olmanın gereği dilde millileşme, sadeleşme, halk ağzında yaşayan z Türkçe kelimeleri bulma, sözlük ve gramer meydana getirme görevini, “Dil Encümeni Kurulu” stlenmişti. Gelişmeleri yakından izleyen Sancak halkı, Türk Dil Encümeni’ne yardım etmek için, 1931 yılında faaliyete geçmişti. Bu durum, Yenigün Gazetesi’ne “Türkçe Kelimeler” başlığı altında şöyle yansıdı: *“Dil Encümeni’nin nazırı dikkatine, yeni Türk grameri hazırlamak ve yeni bir kamus vücuduna getirmek için teşekkül eden ‘Dil Encümeni’ Ankara’da mesaisine devam ediyor. Dil Encümeni’nin en mühim vazifelerinden biri şüphesiz, Türkçeyi ecnebi kelimelerden kurtararak yeni bir lisan haline getirmektir. Bunun içinde, Türkçe musadderelerden yeniden iştikaklar yapmak düşünülmektedir. Bu iştikaklar, yeni kelimeler halinde Türkçeye karışarak halkın konuşmasında ve yazmasında, yeni ve mkemmел unsurlar olacaktır. Antakya halkının lisanında, bu nvadan iştikaklar mevcuttur. Misal, Türkçe de ‘tutulmak’ diye bir musadder vardır. Bu musadderden Antakya’da mkemmел bir isim iştikak ettirilmiştir: Tutulak veya tutulaga gibi... Tutulaga, sır’a demektir. Esasen sır’ada sinirlerin tutulması, vücudun tutulması bir hale gelmesi değilmidir? Yalnızca Antakya’da kullanıldığını zan ettiğimiz bu kelime, pek yakında Türk kamusunda da muvak’a olacak çok güzel bir kelimedir. Türkçedeki ‘gezmek’ musadderından Antakya’da, ‘gezginci’ diye mştakk bir kelime kullanılıyor. Gezginci, seyyah demektir. ‘Seyyah’ gibi Arapça bir kelimin yerine, ‘gezginci’ kelimesini kabul etmek, şüphesiz Türk dili için bir kazançtır... Burada kaydettiğimiz iki kelimedен başka, Antakya’da bu nv’adan daha birçok güzel ve Türkçe kelimeler vardır. Dil Encümeni’nin bu kelimeleri Antakya’dan toplamaya teşebbüs etmesi, faydalı bir*

hareket olacaktır”³⁸⁸(Bkz.EK-2O)İfadesi ile Dil Encümeni'nin çalışmalarına, her ne kadar Anavatan'dan ayrı kalınsa da katkı sağlanmak istenmekteydi. Bu durum bize, dilde sadeleşme ve millileşme çabalarının, Sancak halkı tarafından olumlu karşılandığını göstermektedir.

Türkiye'de 1933'te başlayan tarama ve anket faaliyetleri de Hatay'da kendisini göstermiştir. Yenigün Gazetesi “Türk Dili Faaliyete Başladı” başlığı altında, Türk Dil Cemiyeti'nin hazırladığı kelime anketi yayınlanmıştı. Ayrıca kelimeler, bütün Türkçe gazetelerin ilk sayfasında halka ilan edilerek, halk tarafından bulunan kelimelerin Türkçe karşılığı, Türk Dil Cemiyeti'ne bildirilecekti. Gazete, ilk olarak adap, afet, ahenk, alet, amade, amir... Kelimelerini yayımlayarak, Sancak halkına uyarıda bulunmuştu. Uyarıda, kendi öz diline hizmet etmek her türlü vatandaşın vazifesidir şeklinde olmuştur.³⁸⁹ Görüldüğü gibi Türkiye'de başlatılan dil seferberliği, Sancak'ta da yankı bulmuş ve insanlar kelimelerin karşılığını bulmak için var gücüyle çalışmıştır. Yenigün Gazetesi bir sonraki gün ,“ Türk Dil Tetkik Cemiyeti Bugün İkinci Listeyi Neşir Etmiştir” başlığı altında, kelime listesi verilmiş ve bu kelimelerin Türkçe karşılığını bulan vatandaşların, Ankara Türk Dil Tetkik Cemiyeti'ne bildirilmesi istenmişti.³⁹⁰ Türk Dil İnkılâbı'nı Hatay'a taşıyan gazete A' dan Z' ye kadar Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı kelimeleri, listeler halinde Mart'ın 1933'den, 1935 yılına kadar hemen hemen her gün yayımlamaya devam etmişti.³⁹¹ Tabi burada A' dan Z' ye kadar bütün kelime listesini yazmanın bir anlamı yoktur. Önemli olan, Türk dil çalışmalarının Hatay'a nasıl yansıdığı ve yansımanın halk tarafından nasıl karşılandığını dile getirmektir. Bu bağlamda, Selim Çelenk anılarında, Türk Dil İnkılâbı'nın Sancak'ta nasıl karşılandığını ve Dil İnkılâbı'na yönelik çalışmaların nasıl olduğunu şöyle ifade etmiştir: “*Dil Devrimi de tıpkı öteki devrimler gibi içtenlikle karşıladık. Bizi öz benliğimize kavuşturan Dil Devrimi sonrası, temiz Türkçeye geçmek için gücümüzün yettiği kadar uğraştık. Hatay'dan araştırarak derlediğimiz öz Türkçe Kelime ve deyimleri, günü gününe Türk Dil Kurumu'na iletiyorduk. O zaman Halep'te oturan ve 1925 yılına kadar Mustafa Kemal'in önderliğindeki ulusal kurtuluş mücadelesine muhalefet ettikten sonra*

³⁸⁸ Yenigün, 18 Şubat 1931

³⁸⁹ Metnin tamamı ve kelime listesi için bkz: Yenigün, 13 Mart 1933

³⁹⁰ Yenigün, 14 Mart 1933

³⁹¹ Yayınlar şu tarih aralarında olmuştur bkz: Yenigün, 13 Mart 1933 – 22 Haziran 1935

saflarımıza katılan 150'liklerden ünlü edebiyatçı Refik Halit Karay'da, aynı yolu izliyordu. Karay'da yazılarında öz Türkçe kelimeleri titizlikle kullanıyor, bu arada derlediği arı Türkçe kelimeleri Ankara'ya, Türk Dil Kurumu'na gönderiyordu...³⁹² ifadeleriyle, diğer devrimler gibi Türk Dil İnkılâbı da Hatay'da büyük bir heyecan uyandırmış, Sancak halkı Anayurt'tan geri kalmamak için dil seferberliği akışı içerisinde kendini bulmuş ve var gücüyle çalışmıştır. Tabi ki her devrim tabiatın gereği olarak karşıt devrimcileri de ortaya çıkarmıştır. Nitekim lise edebiyat muallimi Ali İlmî Fani, Dil İnkılâbı'nın başlarına dert olduğunu, dil ve edebiyat derslerini nasıl sunacağını bilemediğini ifade etmişti. Ayrıca halkın kelimelerden öyle garip kelimeler yaratığını ifade ederek, dile yerleşmiş halkın örf ve âdetini yansıtan kelimelerin değiştirilmesinin yanlış olacağını örnekleriyle açıklamıştır.³⁹³ Böylelikle Türkiye'de gerçekleştirilen dilde millileşme ve milli kimlik olgusu, Suriye ve Fransa yanlılarının tepkisine yol açmıştı.

Sueda Bereket ile yapılan konuşmada, “dilde millileşme ve sadeleşme çalışmalarını olumlu karşıladıklarını; ancak okulda ve gündelik hayatta kullandığımız kelimelerde hep Arapça ve Farsça kelimelere yer verdiklerini dile getirmişlerdi. Çünkü dilde sadeleşmenin biranda olamayacağını; ancak zaman içerisinde olacağını belirtmişlerdi.”³⁹⁴ Görüldüğü üzere dilde sadeleşmenin insanlar tarafından olumlu karşılandığını; ancak eski dilin alışkanlıklarından kurtulamadıkları belirtilmiş, dilde millileşme çabalarına destek verilmişti.

Yenigün Gazetesi, Sancak bölgesinde yaşayan halkı öz Türkçeye yönlendirmeye ve bu konuda bilgilendirmeye çalışmıştır. Bu bağlamda “Türk Adları” başlığı altında, Besim Atalay'ın bir kitabının Amerika'dan merakla istenildiği belirtilmişti. Ülkede canlanan öz dil cereyanının, tüm dünyada özellikle bizi hiçe sayan, Avrupa ve Amerika'da büyük bir hayretle karşılandığı ifade edilmişti. Halkın öz milli dilini yaratmak için seferber olması, halkın söz derleme yoluna gitmesi, şaşırtıcı bir hamle olarak görülmüştü. Öz dilin en çarpıcı özelliği, yeni doğan çocuklara öz dil mantığı doğrultusunda, Arapça ve Farsça dışında, milli

³⁹² Çelenk, a.g.e, s.60.

³⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Abdullah Uçman, **Bir 150'liğin Mektupları**, Umut Matbaa, İstanbul, 1998, s.93-11.

³⁹⁴ 14 Kasım 2008'de Sueda Bereketle yapılan konuşma.

Türk tarihine uygun öz Türkçe adlar seçilmesidir. Son bölümde de Besim Atalay'ın eksiksiz olarak Türk adlarını toplamayı kendine yol edinmeli, Türk tarihinde, destanlarında, hikâyelerinde, masallarında, Orhun, Yenisey abidelerinde, Kutadgu Biligde, Uygur metinleri gibi bütün eski dil vesikalarında, ne kadar Türkçe ad geçerse toplamalıdır tavsiyesi yer almaktaydı.³⁹⁵ Bu gelişmeler ışığında Sancak halkının öz kimliklerini korumaları için, gazete var gücü ile çalışmıştı.

Gazete, öz Türkçe kelimelerin ortaya çıkarılması için büyük bir çaba gösterirken, bir yandan da Sancak halkını öz Türkçe adları kullanmaya sevk etmiştir. Suriye'nin kültürel yönden Sancak bölgesini Araplaştırma siyasasına karşı alınabilecek en önemli tedbir, Türklüğün ve Türk adının bölgede kullanılması ve yaşatılmasıyla olmuştur. Türkiye'den ayrı kalan Sancak halkı, Türk Dil Kurumu'nun oluşturduğu öz Türkçe adları, Yenigün Gazetesi sayesinde öğrenmiştir. Nitekim 10 Nisan 1934'te, “ Öz Türk Adları” başlığı altında şunlar yazmaktaydı: “ *Yeni doğan çocuklarınıza, Türk adları veriniz. Bütün Türk dünyasında olduğu gibi bizde de yeni doğan çocuklara öz Türk adları koymak, memnuniyetle karşılanmaya doğru güzel bir cereyan olmuştur. Çocuklarınıza verecek adları bulmak ve seçmekte güçlük çeken ana ve babalara, kolaylık olmak üzere ele geçirdiğimiz öz Türkçe adları bir liste halinde neşretmeyi faydalı bir hizmet olarak görüyoruz. Bugün kullanılan seçme ve öz Türkçe adlar şunlardır...*”³⁹⁶(Bkz.EK-21) haberine yer verilirken, dokuz gün sonra okuyucuya yardımcı olmak amacıyla, Türkçe adlara yer verilmiştir.³⁹⁷ Görüldüğü üzere Yenigün Gazetesi, Türk kültürünü yaşatmaya ve zenginleştirmeye özen gösterdiği gibi, her konuda halka yardımcı olmaktaydı. Türkiye ile olan kültürel bağlarının devamlılığı için, Türk kültürünün Sancak'ta yaşaması için dil önem arz etmekteydi.

Yenigün Gazetesi, Türkiye'deki makaleleri yayımlarken, makalede yer alan kelimelerin öz Türkçe karşılığını makale sonlarında vermekteydi. 12 Ekim 1934'te “Gazi Hazretleri'nin Öz Türkçe Nutukları” başlığı ile Mustafa Kemal Paşa'nın, Çankaya ziyafetinde İsveç Veliht'ına söylediği nutuk'u şöyle yayımlanmıştı: “*Altes Ruveyal, Bu gece ulu konuklarımıza, Türkiye'ye uğur getirdiklerini söylerken,*

³⁹⁵ **Yenigün**, 31 Temmuz 1933

³⁹⁶ Adlar için bkz: **Yenigün**, 10 Nisan 1934

³⁹⁷ **Yenigün**, 19 Nisan 1934

duygum tükel özgü bir kıvançtır. Burada kaldığınız uzca, sizi sarmaktan hiç durmayacak, ılık sevgi içinde bu yurtta yurdunuz için beslenmiş duygularının yankısını bulacaksınız. İsveç – Türk uluslarının kazanmış oldukları utkuları, utkuların silinme damgalarını, tarih taşımaktadır. Süerdemliği, onu bu iki ulus, ünlü şanlı özlerin derinliğinde sonsuz tutmaktadır. Ancak daha başka bir alanda da onlar erdemlerinin o denli yaltırlıklı gündemde göstermişlerdir...” metninin altında sözlerin öz Türkçe karşılığı olan kelimeler verilmişti.³⁹⁸ 10 Kasım 1934’te, “ Gazi Hazretleri’nin Nutuk’taki Öz Türkçe Sözleri” başlığı altında, Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal’in, Büyük Millet Meclisi toplantısında söylediği yıllık nutuk verilmiş ve bu nutukta geçen sözlerin öz Türkçe karşılıkları, ayrıca Osmanlıca ve Fransızca karşılıkları liste halinde verilmişti.³⁹⁹ Sancak halkı hızlı bir şekilde öz Türkçe kelimeleri öğrenirken, bir yandan da halkın cesareti canlı tutulmaya çalışılmıştı. Gazete, “Öz Türkçe Düşünceler” başlığı altında, Türkçenin bir dönüm noktasında olduğu, dilin temizliği, gün ışığına doğru akışının önüne geçilemeyeceği belirtilmişti. Bu dönüşümde dalgalanmaların, köpüklenmelerin olacağı belirtilerek bu durumdan korkanların, tiksinenlerinde olacağı belirtilmiştir. Bu durumdan korkanların, kendi hallerine bırakılması gerektiği ifade edilmişti.⁴⁰⁰

2 Aralık 1934’te Yenigün Gazetesi, Milliyet Gazetesi yazarı Mümtaz Faik’in “Yeni Dil Savaşı” makalesine yer vermişti. Makalede, yeni dil çalışmalarıyla beraber gazetelerin öz Türkçe kullandığını, yazarların iyi kötü denemeleriyle, hem kendilerinin dili öğrendiği, hem de okuyucusuna öğrettiği belirtilmişti. Yeni kelimelerin günlük hayatta kullanılmaya başladığı belirtilirken, Yenigün Gazetesi kendi yorumuna yer vererek, birçok sözlerin öz Türkçe karşılığını bulmakta güçlük çektiğini belirtmekteydi. Aynı zamanda, dil ile uğraşanların ortaya koyduğu öz Türkçe kelimeleri kullanacaklarını; ancak bu kelimelerin doğru şekilde kullanılması için, ellerinde dil sözlüğü olmadığı ifade edilmekteydi.⁴⁰¹ Görüldüğü gibi Sancak’ta Sancak halkına rehber olacak ve onları yönlendirecek bir sözlük olmadığı için, öz Türkçenin kullanımında güçlük yaşandığı belirtilmekteydi. Anavatan’ın dışında

³⁹⁸ Bu kelimeler: Tam- Türk, Özge-Hususi, Kıvanç-Zevk, Uz-Müddet, Yanku-Aksiseda, Utku-Zafer, Süerdemlilik-Askeri fazilet ve Hüner, Alan-Saha, Erdem-Fazilet, Denli-Kadar, Yaltırlıklı-Nurlu, Yöntem-Usul-Tarz, Özence-Gıpta, Bitim-Nihayet... Vb. Bkz: **Yenigün**, 12 Ekim 1934

³⁹⁹ **Yenigün**, 10 Kasım 1934

⁴⁰⁰ **Yenigün**, 22 Kasım 1934

⁴⁰¹ **Yenigün**, 2 Aralık 1934

kalan Sancak bölgesi, kendi kültürlerinin bir parçası olan dilde sadeleşme eğilimini hiçbir destek olmadan sadece gazeteden öğrenmişti.

1935 yılına gelindiğinde, Türkiye'deki dil çalışmaları yakından takip edilmeye devam edilmekteydi. Bu bağlamda, Türkiye'de sözlük çıkarma girişimi Hatay'da da yankı bulmuştur. Yenigün Gazetesi "Öz Türkçe Sözlük İçin Kelimeler, Şimdiye Kadar 200 Kelime Tetkik Edildi" başlığı altında, Dil Cemiyeti'ne bağlı olarak bir lügat hazırlandığı, bu hazırlıkları yapanların Falih Rıfkı Atay, Bay Necmettin Sadık, Bay Ali Muzaffer, Bay Fuat Köprülü, Bay Saim Ali, Bay Naim Onat, Bay Naim Hazım, Bay Fazıl Ahmet olduğu belirtilmişti. Komisyon tarafından hazırlanan fişlerin, gazetelere verileceği ve isteyenlerin kelimeler hakkında yorumlar yapabileceği belirtilmişti.⁴⁰² Aynı yıl içerisinde Milliyet Gazetesi yazarı Aka Gündüz'ün, "Türkçemiz" yazısına yer verilmiştir. Şiir tarzında yazılan yazıda, Türkçenin inceliği anlatılmıştır.⁴⁰³ Yenigün Gazetesi, ulusal basından aldığı makalelerle, Sancak halkını dil konusunda bilgilendirip, dil çalışmalarına yardımcı olmaktaydı. Sancak halkına, Türk dilinin zenginliğini ve yüceliğini anlatmak için manşetlerinde sürekli, dil konusuna yer vermişti. Sancak halkını Ankara'daki dil çalışmaları konusunda aydınlatmak isteyen Yenigün Gazetesi, Milliyet Gazetesi yazarı İsmail Müştak Moyak'ın, "Türk Sözlüğü" makalesine yer vermiştir. Makalede, Dil Kurumu'nun sözlük oluşturmak için durmadan çalıştığı, el, gönül, amaç, düşünce birliğiyle her türlü şatafattan uzak bilgi ve inanç çerçevesi etrafında çalışıldığını belirtmiştir. Daha sonra Türkçenin en eski ve diğer dillerin anası olduğu belirtilerek, Ankara'daki Dil Komisyonu'nun, Türkçenin köküne inerek, iyiyi kötüyü temizleyerek Türk halkına bir kılavuz yapıldığı belirtilmişti.⁴⁰⁴ Bütün makalelerde genel olarak Yenigün Gazetesi, dil faaliyetlerini anlatmakta ve Türkiye'deki dil çalışmalarını gönülden desteklemekteydi.

Sancak insanına, dil çalışmalarını önemsemenin ve Türk dilini geliştirmenin, zenginleştirmenin, kimliklerini korumada önemli olduğu yansıtılmaktaydı. Bu bağlamda, Ankara'daki dil çalışmaları yakından takip edilip, kelimelerin karşılıklarının nasıl aranacağı, bulunan kelimelerin nasıl türetileceği, Yenigün

⁴⁰² **Yenigün**, 4 Ocak 1935

⁴⁰³ **Yenigün**, 13 Ocak 1935

⁴⁰⁴ **Yenigün**, 21 Ocak 1935

Gazetesi, sayesinde öğrenilmektedir. Ankara'daki gelişmelere değinen gazete, "Beş Bin Kelime Hazırlandı, Öz Kökten Gelen Kelimeler" başlığı altında, Osmanlıcadan öz Türkçeye kılavuzunu hazırlayan komisyonun 5.000 kelime bulduğu; ancak R ve S harflerinin buna dâhil olmadığı belirtilmişti. Yurttaşlar tarafından komisyona gönderilen cevapların, az olsa da iyi niyetli olduğu ifade edilmişti. Türk köklerinin araştırılmasında, Pekarski'nin üç bin sayfalık Yakut Lüğatı'ndan yararlanıldığı, Yunanca, Latince ve Farsça sanılan birçok kelimenin, Türk kökeninden geldiği belirtilmişti. Ayrıca dilde ıslah çalışmalarının iki seneye kadar biteceği, bu durumun dile sadece varlık değil, gelişme kazandıracığı sözüyle yazı noktalanmaktaydı.⁴⁰⁵

19 Mayıs 1935'te Yenigün Gazetesi, "Öz Dile Doğru, Gazeteler Öz Türkçeye Önem Verecekler" başlığı altında, Dil Cemiyeti sekreterinin bildirisini yayımlamıştı.⁴⁰⁶ Haziran ayına geçildiğinde, Yenigün Gazetesi, Yaşar Nabi Nayar'ın Tan Gazetesi'nde yayınlanan, "Dilimize Karşı Suçluyuz" makalesine yer verilmişti. Bu makalede, Türkçenin doğu ve batıdaki birçok yabancı diller üzerinde etki bıraktığı, bu etkinin çok büyük ve derin olduğu, Türkçenin geniş bir sahaya yayıldığı belirtilmişti. Türk egemenliği altında yaşayan Bulgarlar, Sırp, Yunan ve Rumeli dillerinde bulunan Türkçe kelimeler, Türk dilinin yaşam alanını göstermeye iyi bir ispat olduğu ifade edilmişti. Bu durumun, Türk halkının göğsünü kabarttığı vurgulanmıştı.⁴⁰⁷ Aslında Yenigün Gazetesi'nin, Türk dil alanındaki makalelere yer vermesinin sebebi, bölge halkının Türklüğüyle övünç duymasını sağlayarak, Türkiye ile olan kültürel bağlarının sağlanmasında, halkın çaba göstermesini sağlamaktı. Bu bağlamda gazete sene sonunda, "Öz Türkçe Düşünelim" başlığı altında, insanların her gün Osmanlıcadan uzaklaşarak, öz Türkçemize yaklaştığı, yanlışlıklar olsa da,

⁴⁰⁵ **Yenigün**, 28 Nisan 1935

⁴⁰⁶ Bu bildiride şu maddeler yer almaktaydı: 1) Dil Cemiyeti kılavuzu komisyonu tarafından gazete ve mecmua adreslerine, hergün beşer kelime bir liste gönderilecek ve bu listedeki kelimelerin kullanım tarzı misalleri izah edilecektir. 2) Gazete ve mecmualar, kendi Türkçeleştirme çabalarına ayrıca devam etmekle beraber, on günden sonra bu listedeki kelimelerin Osmanlıca bir daha kullanmayacaktır. 3) Yazı işleri direktörlüğü ile düzeltme şefleri, gazete ve mecmualara gelen yazılardaki Osmanlıca kelimeleri listelere göre değiştirecek veya yazıcılarına değiştirecektir. 4) Bu kadar sureti Dil Cemiyeti tarafından toplantıda bulunmayan gazete ve mecmua sahiplerine de göndererek imzaları rica edilecektir. Bkz: **Yenigün**, 19 Mayıs 1935

⁴⁰⁷ **Yenigün**, 15 Haziran 1935

zamanla dilin öğrenileceği vurgulanmıştı.⁴⁰⁸ Yapılan çalışmada, 1936 ve 1937 yılları arasında, Türk dili alanındaki çalışmalar hakkında bilgiye rastlanılmamıştır.

1938 yılına gelindiğinde, Türkiye'deki dil seferberliğini yakından takip eden ve Dil Cemiyeti'ne kelime gönderen Hatay halkı, kendi dilindeki öz Türkçe kelimeleri öğrenmekteydi. Nitekim Reşat Kerey adlı bir araştırmacı, Hatay'da yaptığı dil araştırması doğrultusunda, Hatay bölgesinin taşıyla, toprağıyla Türk olduğunu belirtmişti. Ayrıca Türkçede, mükemmel kelimelerin bulunduğunu ifade etmişti. Araştırmacının yapmış olduğu çalışmalar ve bulduğu öz Türkçe kelimeler, Yenigün Gazetesi'nde yayınlanmıştı.⁴⁰⁹ Görüldüğü üzere Türkiye'de dilde sadeleşme, millileşme ve konuşma dili ile yazı dili arasındaki farkı ortadan kaldırma faaliyeti, Hatay'da olumlu algılanmış ve bu doğrultuda çalışmalar başlamıştı.

Türkiye'deki dil çalışmalarını Hatay'a yansıtan Yenigün Gazetesi, Hatay içindeki dil faaliyetlerini de halkına duyurmaktaydı. Bu bağlamda, Ahmet Faik Türkmen'in oğlu tarafından 5 Mayıs'ta Halkevinde verilmesi düşünülen Türk Dil İnkılâbı ve Güneş-Dil Teorisi hakkındaki konferansının, bu sabah yani 6 Mayıs saat 10.30'da Ampir Sineması salonunda verileceği, Antakya halkına duyurulmaktaydı.⁴¹⁰ Türkiye'de dili sadeleştirme çerçevesi ve milli kültürün gelişmesi doğrultusunda 1932'de ezanın Türkçe okunması faaliyeti, Hatay'a 1938'de yansımıştır. Türk ordusunun Hatay'a girmesinden sonra Beylan'da ezan Türkçe okunmuş ve bu durumun Hatay'ın şehirlerinde görülmesi arzu edilmişti.⁴¹¹ Türkiye'deki Dil Devrimi'nin Hatay'da amacına ulaştığı görmekteyiz.

Hatay halkı bir yandan dil konusunda aydınlatılmakta, bir yandan dil çalışmaları devam etmekteydi. Celal Sadık adındaki bir araştırmacı, dil çalışmalarında, Hatay'ın geniş dil hazinesindeki Türkçe kelimeleri ve bu kelimelerin ne anlama geldiğini tespit etmişti. Araştırmacının, Hatay'ın köy ve kasabalarında tespit ettiği kelimeler ve karşılıkları, 16 Ağustos 1938'den, 3 Eylül 1938'e kadar, A harfinden Z harfine kadar, Yenigün Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Ayrıca Hatay'ın

⁴⁰⁸ **Yenigün**, 6 Aralık 1935

⁴⁰⁹ Gazetede araştırmacının bulduğu kelimeler ve açıklamaları verilmiştir. Bkz: **Yenigün**, 5 Şubat 1938

⁴¹⁰ **Yenigün**, 6 Mayıs 1938

⁴¹¹ **Yenigün**, 9 Temmuz 1938

geniş dil hazinesinin, Anadolu'ya nazaran daha fazla Türkçe kökler sakladığı belirtilmişti. Hatay, Arap bölgelerine yakın olmasına rağmen, dilini koruyabilmiş, Arap diline birçok kelimeler vermiştir. Hatay şivesinin, İstanbul'a göre kaba olmasına rağmen, Doğu Anadolu şivelerinden daha düzgündür. Ayrıca yabancı dilden Türkçeye giren sözleri, kendi benliğinde eritmiştir, ifadesi yer almıştı.⁴¹² Bu bağlamda Türkiye'deki dil çalışmaları, Hatay bölgesine taşınarak, hem dil çalışmalarına katkı sağlanmış, hem de Hatay halkı kendi dilinin yöresel özelliğini öğrenmeyi ihmal etmemişti. Nitekim 18 Eylül 1938'de Yenigün Gazetesi, Kemal İren adlı bir araştırmacının, Türk dilini gözden geçirilerek madencilğe ait birçok kelimenin, öz Türkçe olduğunu savunan yazısına yer verilmiştir.⁴¹³ Yukarıdaki gelişmeler ışığında görüyoruz ki, Hatay halkı, Türkiye'de gerçekleştirilen kültür hamlelerine kayıtsız kalmayarak, zihniyet olarak Atatürk devrimlerinin takipçisi ve uygulayıcısı olduklarını göstermişlerdir. Gerek bireysel çabalar, gerekse kitlesel çalışmalar sayesinde, Atatürk'ün Dil Devrimi meşalesi, Hatay halkının çabalarıyla Hatay'daki karanlığı aydınlığa dönüştürmüştür. Her devrim gibi, Dil İnkılâbı'nı kabul edip, uygulamanın önemli olduğu halka benimsetilmeye çalışılmıştı.

1935 ve 1936 yılında, Türkiye'de Güneş Dil Teorisi gündemde yerini almıştı. Ancak Hatay halkı, Güneş Dil Teorisi'nin ne anlama geldiğini, tam olarak Ekim 1938'de öğrenmişti. Antakya'da çıkan Kurtulan Yurd Mecmuası'nda⁴¹⁴ Ahmet Faik Türkmen “Eski Türk Grameri ve Güneş Dil Teorisi” başlığı altında, konuya açıklık getirmekteydi. Makalede, İstanbul sarayının resmi dili Osmanlıca olduğu, bu dilin sadece divan edebiyatında ve medreselerde kullanıldığı; ancak hiçbir zaman halk tarafından sevilmediği ifade edilmişti. 18. yüzyılda yazılan şiirlerin, Türklüğün hissiyatına yanıt vermediği, Tanzimat dönemindeki aydınlarında, Arapça ve Acemcenin etkisinden kurtulamadığı, Meşrutiyet döneminde de bu durumun devam ettiği belirtilmişti. Makale sonlarına doğru Güneş Dil Teorisi'ninden bahsedilerek, son olarak şunlar ifade edilmekteydi: “... Atatürk'ün yarattığı diğer inkılâplar gibi

⁴¹² Yenigün, 16 Ağustos 1938

⁴¹³ Yenigün, 18 Eylül 1938

⁴¹⁴ 2 Eylül 1938 Hatay Devleti kurulmasından sonra Remzi Siliöz tarafından çıkan 15 günlük dergidir. Dergi 3 sayı yayımlandıktan sonra kapanmış, birkaç yıl sonra gazete olarak yayın hayatına başlamıştır. Dergi, Hatay'ın Türkiye'ye katılmasından yana tavır almış ve bu doğrultuda yazılara yer verilmiştir. Derginin yazarları: Nuriye Siliöz, Bekir Sıtkı Kunt, Selahattin Kutlu, Ahmet Faik Türkmeni. Bkz: Tekin vd., a.g.e, s.160.

burada da orta zaman düşünüşünden ve anlayışından kurtulup, iyiye doğru yürümek, bir kelime ile dil denilen içtimai müesseselerimizde de Osmanlılık unsurlarını sökerek, yerini Kemalizmi ikma etmek zaruridir. İşte Dil İnkılâbı'nın hakiki manası, dil müessesemizin laikleşmesidir. Az çok yeksanek bir dini, dil yerine, ilmi dil, edebi dil ve halk dilini yaratılmaktadır. Yanlış olarak Osmanlıca adını almış eski devir dilimizin kifayetsizliğini ve Atatürk'ün büyük Dil İnkılâbı'nın bu noksanları, nasıl telafi edilip, dildeki yanlış telakileri ne tarzda düzelttiğini ve dilcilik dünyasına yepyeni bir hakikat getiren Güneş Dil Teorisi'nin esaslarını, başka makalelerimizde de izah edeceğiz. Hatay'ın Kemalist gençlerine düşen vazifelerden biri de, bu önemli teoriyi sevmek, ona inanmak, onu bellektir.”⁴¹⁵ ifadeleriyle, Atatürk'ün Dil İnkılâbı'na destek çıkılması, Hatay halkı tarafından istenmişti. Bu durum bize Dil İnkılâbı'nın, Hatay insanı ve aydını tarafından nasıl karşılandığını anlatmaya yetmekteydi. Bütün gelişmeler ışığında Hatay'daki dil çalışmaları manda döneminde devam etse de, hızını Hatay Devleti kurulunca almıştı. Baskılardan uzak kalan Hatay'ın aydın kesimi ve halk, dil çalışmalarına dört elle sarılmış, Ampir Sineması'nda verilen konferanslarla aydınlatılmıştı.

b) Hatay'da Dil Bayramları:

Dil, kültürlerin korunması, bağımsızlığın yaşamsal ve siyasal devamlılığını sağlamada önemli bir faktördür. Nitekim Atatürk, uluslaşmanın ve toplumsal yapının güçlenmesindeki önemli unsurun dil olduğunu belirtmekteydi. Bu bağlamda Türkçenin zenginleşmesi ve gelişmesi için, 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulduğu ve 26 Eylül'de toplanan ilk Dil Kurultayı'nın toplanış gününün, dil bayramı olarak kutlanıldığını daha önceki bölümde bahsetmiştim. Dil bayramları, uluslaşmayı halka ve halka doğru manevi bütünlüğü sağlamada, Türk'e Türklüğünü hatırlatmada, önem teşkil etmiştir. Atatürk'ün çağdaşlaşma hamlelerinden biri olan Dil İnkılâbı'nın ürünü dil bayramı, diğer bayramlar gibi Hatay'da büyük bir coşkuyla kutlanmıştır. Bu durum, Anavatan'a kavuşmak için canla başla mücadele eden Hataylıların, kendilerini Türkiye'nin ayrılmaz bir parçası olarak gördüklerinin en önemli kanıtlarından biri olsa gerek.

⁴¹⁵ Ahmet Faik Türkmen, “ Eski Türk Gramerleri ve Güneş Dil Teorisi”, **Kurtulan Yurd**, S.1, Ekim 1938, s. 21-22.

26 Eylül 1934'te ilk defa kutlanılan dil bayramı, Antakya Yenigün Gazetesi mesul müdürü Şükrü Fehmi'nin⁴¹⁶ kaleminden büyük bir başlık çerçevesinde "Bugün Türklerin Öz Dil Bayramıdır. 26 Eylül Türkçe Konuşanlar İçin Çok Kutlu Bir Günün Yıl Dönümüdür. Bugün Öz Dilimizi Konuşalım, Öz Dilimizi Yazalım. Bugün En Büyük Bayramdır." başlığı altın da, şunlar yazmaktaydı: "*Türk'ün, dilini özleştirme yolunda atılan ilk kutlu adımın bugün yıl dönümüdür. Geçen bir yıl, büyük bir Türk'ün kafasında, yepyeni bir şimşek çaktı. Bu şimşek, yepyeni bir tarihin yollarını aydınlattı. Ve bizler, bu aydınlık içinde, öz dile giden yolları seçtik. Bütün Türk bilgileri hemen işe koyuldular, bu aydınlık altında ilk kurultaylarını yapıp, karışık dilimizi ayıklamaya başladılar. Ayıklama işi sürüp gidiyor. Çok yakın bir günde bizler değilsek bile, gelecek çocuklarımız öz dille konuşmak, öz dille yazmak yüceliğine varacaklardır. Ne mutlu bize, ne mutlu oğul ve kızlarımıza, yarının Türk Budununa! Bugün, bu en kutlu yıl dönümü, her Türk için bayramların en büyüğü olmalıdır. Sınırları aşarak bize ve bizim gibi dışarı bütün Türklere kadar ulaşan bayramı kutlamak, boynumuzun borcudur. Bugün hepimiz bildiğimiz kadar, öğrenebileceğimiz kadar dilimizin döndüğü kadar öz dille konuşmalı, öz dille yazmaya koyulmalıyız. Ve bu bugüne kalmamalıdır. Bugün, bütün budunumuz için dil, bir dil başlangıcıdır. Bugünün yarını, bu dil savaşının sonu aydınlık, günlük güneşlik yollara çıkacaktır. Bilmeliyiz ki bir budun bir dildir. Dilsiz budun olmaz, olsa bile beş para etmez! Dilimizin eri olduğumuz gündür ki, yaşamaya değer bir budun olacağız. Bugün en büyük bayramdır. Yaşasın öz dil, yaşasın budunumuz.*"⁴¹⁷ sözleriyle, Hatay bağımsızlık mücadelesine inanan bir yazarın, Atatürk'ün devrimleri ışığında, kalemini silah gibi kullanarak, kültürel anlamda Sancak halkının öz dille konuşup yazmasını, dil bayramını kutlamalarının boyunlarının borçları olduğunu dile getirmekteydi. Türkiye'deki coşku seli, sınırları aşıp, Hatay'a ulaşmıştı.

⁴¹⁶ 1906'da Antakya'da doğmuştur. İlk tahsilini Antakya'da yaptıktan sonra, Antakya Lisesi'ne girmiştir. Bir sene sonra İstanbul'a giderek, Alman Okulu'nda okumuştur. 1927 yılında Antakya'ya dönmüş ve Yeni Mecmua adında on beş günlük bir edebi mecmua yayımlamıştır. İskenderun Türklerinin ilk gazete ve mecmuası olan Yeni Mecmua, milliyet ve yenilikçi fikirlerin okulu olmuştur. 2 yıllık yayın hayatıyla Sancak'ta okuma zevkini artırmıştır. Önceleri haftalık çıkan mecmua siyasi gazeteye dönüşmüş ve günlük olarak çıkmaya başlamıştı. Selim Çelenkle birlikte yayın hayatına devam eden Şükrü Balcı, 1932'de yayınladığı "Başımızın Belası Bu Topraklar" adlı makalesi nedeniyle ecnebi mahkemede yargılanmıştır. Umumi aftan sonra Antakya'ya dönerek yayın hayatına tekrar atılmıştır. Bkz: Mümtaz, **Çizgiler**..., s.101.

⁴¹⁷ **Yenigün**, 26 Eylül 1934

26 Eylül 1934'te dil bayramının Sancak halkına olan etkisi, Atatürk'ün çağdaşlaşma hamleleriyle aydınlanmak istediğini, bunun içinde Atatürk'ün devrimlerinden biri olan Dil Devrimi'ne Sancak halkı tarafından nasıl sahip çıkıldığı M. Kemal adındaki kişinin şiirine şöyle yansımıştır:⁴¹⁸

ÖZ DİL

Her Budun Anmaktadır bugün Türk'ün ününü,
Gazi unutturuyor Türk'ün kara dününü,
Konak kötülükleri dillerden eksilmezdi.
Gazi denen yüce baş şimdi onları ezdi.
Ne total bir dil kaldı, ne alçak bir düşünce
O bir ülke parlattı. Savaştı işe önce
Fakat şimdi yapıyor çok değerli bir biti
Bu biti dil içindir. Bizim yerli biti

Türkçe ayıklanıyor, özge dil sözlerden
Bütün tün bütün gündüz. Nur aktı gözlerinden
Acunda çok saygılı bir budun döllerinin
Gözlerine girse de kumu (tih) çöllerinin
Yine dönmeyecekler bu dil için savaştan
Bugün bir deniz doğar hergün akan bir yaştan

Bize düşen bir şey var anadili öğrenmektir.
Her gün birkaç Türkçe sözü kafamıza ekmektir.
Başta “ Mustafa Kemal” dil için uğraşılıyor.
Buna sunduk belliydi bize iyilik etmek
Ve kendi dilimizde çok ileriye gitmek

⁴¹⁸ **Yenigün**, 26 Eylül 1934

Çalışkan hiç düşünmez hangi an öğreneyim?

Demelidir: öz dilde ben herkesi yeneyim

Tünde aramamalı yakışıklı sarkanca

Tıpkı bir tutsak gibi boynuna takıp kanca

Terkisi üzerinde öz dil öğrenmelidir.

Üç beş günde bir bilgiç olacağı bellidir.

Arkadaş öz dil öğren, evin okulak olsun

Kafana ana dilden her gün üç beş kelime dolsun.

Gerek bireysel, gerek kitlesel çabalar Sancak halkının Atatürk'ün devrimlerine sahip çıkışları ve onları hayata geçirmek için uğraş vermeleri, dikkate değerdir. Hatay halkı, öz dili ellerinde bir dil kitap olmamasına rağmen, kendi çabalarıyla öğrenmeye çalışmıştır. Bu bağlamda, Paşa Amca lakabıyla “ Öz Dile Doğru” başlığı altında yazılmış bir yazıya yer vermekte yarar vardır. Bu yazıda, Sancak halkının çabaları şöyle dile getirilmiştir: *“Yirmi milyon Türk öz dile doğru... Yirmi milyon Türk öz dil savaşın da... Bu savaş, yaş arasını kaldırıyor... Hepimiz birden gençleşiyoruz. Öz dilin hecesini sökmeye çalışıyoruz. Bu ne güzel bir iş oluyor! Yüreklerimizde tatlı, ılık bir ürperme vardır. İş büyüktür; fakat güç çok yerindedir. Büyük işi başarmak tadına doyum olmaz şeydir. Gerçek elimizde şimdilik bize yol gösteren bir dil bitisi yoktur. Öz dili ağızdan ağza öğreniyoruz. Bir gün oda olacak...”* ifadesine yer verilerek, yazının sonunda Sancak halkının zorluklara rağmen öz dili öğrenmeleri için çaba harcamaları şöyle izah edilmişti : *“ ... İşte o gün, yeryüzündeki âdemoğulları şimdi ağızlarında kalan parmaklarını yanlarına indirecek ve yüce budunun kutlu bitisi önünde boyun kıracaklardır. Ben, kendime küçük bir defter yaptım. Okuduğum, duyduğum öz dil sözlerini, bu deftere yazıyorum... Sonra defterimi açıyorum. Öz dilimi ezberlemeye çalışıyorum. Yazarken ne hoş oluyor. Dilimize yakışmayan terkipleri birer birer söküp atarken ve onların yerini öz bir sözle doldururken nasılda göğsüm kabarıyor!.. Her Türk'ün küçük defteri, bir de kalemi olmalıdır. Dil yazıyla öğrenilir. Yazı yazarak öğrendiğimiz dil, demir çekiçlerle kayalara oyulan yazılar gibi kafamızın içine kazılır. Öz dili kafamıza kazıyarak öğreneceğiz.”*⁴¹⁹(Bkz.EK-22) ifadeleriyle, Sancak halkını

⁴¹⁹ **Yenigün**, 2 Ekim 1934

yönlendirecek bir dil kılavuzu olmadığı için, bireysel çabalarla bir kalem ve defter yardımıyla öz dil öğrenilmekteydi. Tabii ki bu duruma yol açan sebeplerin başında, Türkiye’deki kültür hamlelerinin Sancak’a yansımaları, Türk kültürünün gelişmesini istemeyen baskı ve sindirme politikası güden, manda yönetimi yer almaktadır. Her türlü baskılara rağmen, Türkiye’deki kültür devrimleri, Sancak halkının bağımsızlık savaşımının ilham kaynağı olmuştur.

2 Ekim 1934’te, Türkiye’deki dil bayramının yankıları Hatay’a yansımıştır. Yenigün Gazetesi, Hatay’daki dil bayramı coşkusu Türkiye ile birleştirmiş, “Türkiye’deki Dil Savaşı” başlığı altında bir yazıya yer vermişti. Bu yazıda, Birinci Türk Dil Kurultayı’nın toplantısının yıl dönümünün, bütün yurtdışı kutlandığı, cemiyet başkanının bir konuşma yaptığı belirtilmişti. Bu konuşmada, Atatürk’ün Türk ulusuna hediye ettiği dil bayramı kutlanmış ve Atatürk’ün on yıl önce Türk Kurtuluş Savaşı’ndan sonra, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni kurduğu belirtilmişti. Öz benliğimiz için, Türk tarih tezi ile dil üzerine çalışmalar yapıldığı, Türk kültürünün Orta Asya’dan tüm dünyaya yayıldığını belirttikten sonra, 12 Temmuz 1932’de kurulan dil cemiyetinin çalışmalarından bahsedilmişti. Dil çalışmalarının amacının; Türk dilini zenginleştirmek, dilin köklerine inmek, Türk dilinin diğer diller arasındaki yerini belirlemek olduğundan bahsedilerek, birlik ve beraberlikle bu zorlu işin üstesinden gelineceği yazılmıştı.⁴²⁰ 8 Ekim 1934’te Mösyö Duryo fotoğrafı çerçevesinde, Sancak halkının dillerine ve haklarına saygı gösteren Duryo’ya teşekkür edilmişti.⁴²¹(Bkz.EK-23) Türkiye’deki dil bayramı coşkusu, 1935’te de Sancak bölgesine yansımıştır. Nitekim Şükrü Balcı “Bugün Dil Savaşımızın Bayramıdır. Dil Bayramıdır” başlıklı yazısında, Türkiye’de gerçekleşen dil bayramının Sancak’a yansımaları ve dil bayramının Sancak’taki etkisini kendi duygularıyla şöyle ifade etmiştir : *“Bugün dil bayramıdır. 26 Eylül Türk dilinin kurtuluş tarihidir. Türk ulusunu, Türk yurdunu kurtaran en büyük Türk, bugün Türk dilinin kurtuluşunu da ilan etmiştir. Her büyük devrimde olduğu gibi Türk dili, devriminde de o ilk günlerin bulanıklığı geçmiş öz dil, dilimizde ve kafalarımızda yer ederek durulmuştur. Dil kurtulmuştur. Artık kafalarımızı güzel ana dilin özlüklerinde işiterek, yorulmadan ve düşünmeden yazıyoruz, konuşuyoruz. Dil birliktir. Dil bir*

⁴²⁰ Yenigün, 2 Ekim 1934

⁴²¹ Yenigün, 8 Ekim 1934

ulusun özü, varlığı benliğidir. Ne yazık ki Osmanlıca adlı bir dil, büyük ulusumuzu yüz yıllarca altına alıp ezmiş, bize özlüğümüzü, benliğimizi varlığımızı unutturmuştur. İşte bir dili arıtmak, bir ulusu kurtarmak işi, bu yönden kutsal bir savaş oldu. Kurtuluş gününü kutlamak, her Türk'ün boynuna yüklenen en büyük ödev sayıldı. Ve şimdi bugün biz burada şu yazıları yazarken, büyük Türkiye'de büyük ve engin ulusumuz, büyük bir bayramın sevinci içinde çalkalanmaktadır. Ne kadar sevinç duysak yeridir. Bugünü yaratanları, Türk'ü bugüne toprağın da denizin de havasın da ve dilindeki egemenliğe, erginliğe kavuşturanları ne kadar büyük ve sonsuz saygılarla ansak yine ödevimizi yerine getirmiş olmayız. 26 Eylül en büyük Türk'ün, Türk'e Türklüğünü öğrettiği günün yıl dönümüdür. “ Ne Mutlu Türküm Diyene”⁴²² ifadeleriyle yazıda Şükrü Balcı, Sancak halkının duygularına tercüman olmuş, Sancak halkının sesini duyurmuş, Türk kültürünün ne olursa olsun Sancak'ta yaşatılıp, geliştirileceğinin sinyallerini vermişti. Ayrıca yazar dil bayramının Sancak'ta kutlanılmasının bir boyun borcu olarak, halkına duyurmuştur.

1937 yılına gelindiğinde, Yenigün Gazetesi “26 Eylül, Bugün Dil Bayramı” yazısında her sene olduğu gibi, Türkiye'de dil bayramı nedeniyle resmi dairelerin tatil olduğu, kutlamaların Türkiye'nin her tarafındaki Halkevlerinde gerçekleşeceği belirtilmişti.⁴²³ Aradan bir yıl geçtikten sonra, 21 Eylül 1938'de, beş gün sonra yapılacak dil bayramının hazırlığı, Hatay halkına duyurulmaktaydı. Yurdun her tarafında hazırlıkların olduğu, Halkevlerinde Büyük Şefimizin eşsiz dehası sayesinde, Türkçenin bütün dillerin anası olduğu ve Dil İnkılâbı hakkında verilecek konferansların gazete ve dergide yayınlanacağı bildirilmişti.⁴²⁴ Türkiye'de gerçekleştirilen bayram hazırlıkları, Hatay'da da kendisini göstermiştir. Özellikle 2 Eylül 1938'de Hatay Devleti'nin kurulmasına paralel olarak, Hatay halkı haklı olarak bağımsızlığın coşkusu, Mustafa Kemal'in Dil Devrimi ile pekiştirmiştir. Diğer yıllara nazaran, devletin tüm teşkilatlarını ve devletin kuruluş felsefesinin kaynağını Türkiye Cumhuriyeti'nden alan Hatay Devleti, dil bayramını büyük bir coşkuyla kutlamıştır. Bu bağlamda 25 Eylül 1938'de Yenigün Gazetesine, “Yarın Dil Bayramı” ilanı verilmişti. Bu ilanda, Türkiye'de her yıl kutlanan dil bayramının

⁴²² **Yenigün**, 26 Eylül 1935

⁴²³ **Yenigün**, 26 Eylül 1937

⁴²⁴ **Yenigün**, 21 Eylül 1938

şehrimizde de kutlanacağı, Maarif Vekâleti'nin, 26 Eylül için dil hakkında Gündüz Sineması'nda bir konferans vereceği, konferanstan sonra film gösterileceği belirtilmişti. Ayrıca Genç Spor Kulübü'nün izcileri, müzik kulübü ve askeri bandonun da konferansta yer alacağı Hatay halkına duyurulmuştu.⁴²⁵ 26 Eylül dil bayramı Hatay'da büyük bir heyecanla kutlanmış, Dil İnkılâbı'nın aydınlığında halk öz benliğini hatırlayarak, bağımsızlık aşamasından sonra Anavatan'a kavuşmak için kültürel açılımlarını Türkiye'ye yöneltmişlerdi. Yenigün Gazetesi Hatay'da gerçekleştirilen dil bayramı kutlamalarını “ Dil Bayramı, Dün Şehrimizde Parlak Merasimle Kutlandı” başlığı altında, 26 Eylül dil bayramının Antakya'da büyük bir coşkuyla kutlandığı ve bu doğrultuda Gündüz Sineması'nda, Türk dili hakkında Maarif Vekili tarafından bir konferans verildiği belirtilmişti. Ayrıca saat 14:30'da başlayan konferansta, Devlet Reisi ile Meclis Başkanı, Başvekiller, Vekiller, Mebuslar, Müsteşarlar ve güzide bir topluluğun olduğu belirtilmişti. Merasime, polis ve izci gruplarının katıldığı, Genç Spor Kulübü'nün çaldığı İstiklal Marşı ile konferansın başladığı ve daha sonra Kırıkhan Milletvekili Arif Hikmet Sural tarafından “Atatürk” adlı şiir okunduğu ifade edilmişti.⁴²⁶ Hatay halkı, dil bayramı hakkında aydınlanmak ve kendi kültürel kimliğinin parçası olan dil hakkında bilgi edinmek için, konferansta yerlerini almıştı. Bütün gelişmeler ışığında bağımsızlığa ulaşma, Anavatan'a katılma fikri, idealist Kemalist yazarlar ve halkın çabalarıyla gerçekleşmiştir. Dilde millileşme, konuşma diliyle yazı dili arasındaki farklılığı ortadan kaldırma faaliyeti, dil konferanslarıyla Hatay'da da yankılanmıştı. Diğer inkılâplar gibi, kültürel hayatın bir parçası olan Dil Devrimi ve onun ürünü olan dil bayramı, Hatay halkına öz Türk benliğini hatırlatmada önemli bir unsur olmuştur. Türkiye'de gerçekleştirilen devrim hamlelerinin kıvılcımları Hatay'a ulaşmıştı. Bunun bir kanıtı da tabii olarak Hatay'da kutlanan dil bayramlarıdır. Böylelikle Dil İnkılâbı'nın Hatay'a yansıdığını görmekteyiz.

⁴²⁵ **Yenigün**, 25 Eylül 1938

⁴²⁶ **Yenigün**, 27 Eylül 1938

SONUÇ

17. yüzyılda, Osmanlı Devleti'nin, Batının üstünlüğünü kabullenmesiyle, Osmanlı Devleti'ni diriltme, yaşatma çabalarına girilmişti. Osmanlı Devleti'ni ayakta tutma girişimleri, dönemin devlet adamlarının ve tarihçilerin konusu olmuş, Batı'nın değerlerini almada mutabakat sağlanmıştı. Osmanlı Devleti'ndeki modernleşme olgusu ilk defa, medrese ve ulemanın etkisi dışındaki askeri okullarda gerçekleşmişti.

Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla birlikte, diğer dönemlerden farklı olarak toplumsal, siyasal, eğitim alanlarında değişikliğe gidilmişti. Tanzimatçıların temel düşüncesi; modernleşmenin kökleşmesi ve yaygınlaşması için eğitim kurumlarının devlet elinde olmasıydı. Ayrıca toplumsal kaynaşmayı, birleşimi sağlamak için "Osmanlılık" ideolojisini ön plana çıkarmışlardı. Temel amaç; Osmanlı ruhunu benimsemiş ve bu tarzda eğitim almış öğrencilerin devlete bağlılığını sağlamaktı. Bu dönemde, din ağırlıklı eğitim veren medreseler ve Sıbyan Mektepleri dışında, ilköğretim düzeyinde Rüşdiyeler, ortaöğretim düzeyinde, İdadi ve Sultaniler açılmıştı. Böylelikle eskinin yanında yeniyi yaşatma çabaları olumsuz sonuçlanmış, toplumsal yapıda ikiliklerin su yüzüne çıkmasına sebep olunmuştu. Çünkü farklı programlar, farklı düşünen insan tipinin ortaya çıkartmıştır. Mektep ve medrese çatışması şeklinde özetlenebilecek bu durum, Osmanlı Devleti'nden, Cumhuriyet Türkiye'sine miras kalacaktır. Nitekim Osmanlı Devleti'ndeki eğitim anlayışının, Atatürk'ün düşündüğü eğitim anlayışıyla örtüşmeyeceği, Milli Mücadele yıllarında ifade edilecektir.

1919'da Atatürk'ün liderliğinde başlatılan Milli Mücadele sırasında, 15 Temmuz 1921' de Ankara'da Maarif Kongresi toplanmış, Cumhuriyet dönemi eğitim anlayışının temelleri oluşturulmuştu. Bu doğrultuda ileride izlenecek olan eğitim politikasının, milli ve laik değerler üzerinde inşa edileceği vurgusu yapılmıştı. Ancak Maarif Kongresi'ne, Hatay'dan bir delegenin katılıp, katılmadığı bilinmemektedir. Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasıyla birlikte, din imparatorluğundan, üniter laik devlet yapısına geçiş sağlanmış, ümmetçi anlayış terk edilerek, milliyetçi anlayış ön plana çıkarılmıştı. Özellikle Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte rejimi koruyacak, kökleştirecek, yaygınlaştıracak inkılâplar yapılmıştı. Bu inkılâplardan biri de, 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilen, Tevhid-i Tedrisat

Kanunu'dur. Bu kanunla birlikte, bütün okullar Maarif Vekâleti'ne bağlanmış, medreseler kapatılmış, ikili eğitim anlayışına son verilmiş, eğitim milli, laik değerler üzerine inşa edilmişti. Türkiye'de yaşanan bu gelişmeler, Hatay'a da yansımıştır. Türkiye'nin genelinde kapatılan medreseler, Hatay'da da kapanmıştır. İnsanlar bu durumu olumlu karşılayıp, çocuklarını laik eğitim veren kurumlara göndermişti. Türkiye'de, Tevhid-i Tedrisat Kanunu kazanımları doğrultusunda hazırlanan ders kitapları ve eğitim programları, Hatay'da da uygulanmıştı. Ancak 1925 yılından itibaren Hatay'daki gelişmelerden rahatsız olan manda yönetimi, Hatay'ın eğitim kurumlarına el atmış ve ders programında değişiklik yapmıştı. Fransızlar, medreselere el atarak, bol ödenek yardımıyla bulunmuşlardı. Türkiye'deki kültür hamlelerini İslam dininden uzaklaşma olarak nitelendirip, okullarda din ağırlıklı eğitim verilmesine yol açmıştı. Böylelikle Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Hatay'da uygulamaya geçememişti. Eğitimde ikilik yaratılarak, farklı programda okullar açılmış, eğitim kadrolarına Fransız yanlısı ve Arap milliyetçisi öğretmenler atanmıştı. Bu durum 1928 yılından itibaren sistemli olarak uygulanmıştı. Eğitim programlarından milli kültürü geliştirecek, milli bilinci canlandıracak konular çıkartılmıştı. Yapılan araştırmada görüldüğü üzere, derslerde Atatürk'e ve Türk inkılâbının yüceliğine değinilmemişti. Bu durum, 22 Mart 1926 tarihli Maarif Teşkilatı Kanunu'nun, manda yönetimindeki Hatay'da uygulanamadığını göstermektedir. Ancak Türkiye'deki gelişmeleri olumlu karşılayan aydın kesim, Türk halkı ve öğrenciler, Türkiye'deki milli eğitim sisteminin Hatay'da uygulanmasına taraf olmuşlardı.

Hatay halkı, Türkiye ile olan kültürel bağlarını geliştirmek, Cumhuriyet ideolojisinin Hatay'da yaygınlaşması ve yerleşmesi için 1930 yılından itibaren Türkiye'ye öğrenci göndermiştir. Bu durum Hatay'ın Türkiye'ye ilhakına kadar devam etmiştir. 1932 yılında, Hatay'ın Türkiye ile kültürel bağlarını koparma adına, İstanbul'dan gelen kitapların, okullarda okutulması, Sancak idaresince yasaklanmıştı. Ancak Yenigün Gazetesi, her defasında Türkiye'deki milli, laik eğitim sisteminin Hatay'da uygulanmasını savunmuş, Hatay halkının duygularına tercüman olmuş, Tevhid-i Tedrisat Kanunu felsefesinin ve anlayışının Hatay'da uygulanmasını arzulamıştı. Nitekim Türkiye'deki eğitim hamlelerini yakından izleyen Hatay halkı, istediği ve özlediği eğitim anlayışına, Hatay Devlet'i zamanında kavuşmuştu. Bu

doğrultuda medreseler yavaş yavaş kapatılmış, eğitim kadrolarına Türk öğretmenler getirilmiş, eğitimde millileşme ve laikleşmenin önünü tıkayacak engeller ortadan kaldırılmış, milli bayramların okullarda kutlanılmasına izin verilmişti. Böylelikle Tevhid-i Tedrisat ve Maarif Teşkilatı Kanun'u, Hatay Devleti döneminde yaşam alanı bulmuştur.

Türkiye'de gerçekleştirilen önemli inkılâplardan biri de, Harf İnkılâbı'nın kabulüydü. 1928 yılında yayın hayatına başlayan, Yeni Mecmua (1930'dan sonra Yenigün Gazetesi olarak yayınlanmış) ve Vahdet Gazetesi, Türkiye'deki inkılâp hamlelerini, Hatay'a yansıma da önemli roller üstlenmişti. Özellikle her iki yayının Kemalist yazarları, kalemlerini Kemalist çizgiden ayırmayarak, Türkiye'deki gelişmeleri Hatay'a yansıtarak, halkı bilinçlendirmeye çaba göstermiştir. 1928'de Harf İnkılâbı'nın kabulü, Hatay halkı ve şehrin aydınları tarafından büyük bir coşkuyla karşılanmış, İstanbul'dan getirilen alfabelerle yeni yazı öğrenilmeye çalışılmıştı. Selim Çelenk, gece kursları düzenleyerek, halka yeni yazıyı kısa bir zamanda öğretmişti. Bunların dışında yeni harfleri öğrenenlerin, öğrenmeyenlere öğretmesi dikkate değerdir. Hatay halkı, yeni yazıyı öğrenmek için çaba sarf etmesi önemli bir olgudur. Ayrıca Cumhuriyet ideolojisinin kökleşmesi, tabandan tavana yayılımı sağlamak üzere CHP'nin öncülüğünde kurulan Halkevleri, Hatay halkı tarafından olumlu karşılanmış, insanlar Halkevlerine giderek, Cumhuriyet'in temel ilkelerini ve okuma yazmayı öğrenmişlerdi. Bu da bize gösteriyor ki, Hatay halkı kendisini Atatürk devrimleriyle özdeşleştirmiş ve devrimlerine sahip çıkmıştır.

Türkiye'de, Batının karşısına Osmanlı Devleti'nden ayrı, medeni bir toplum olarak çıkma çabaları, Türk tarih tezinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Atatürk'ün Batılılaşma anlayışı çerçevesinde, Türklerin medeni bir ırk olduğu, dünya uygarlığına hizmet edenlerin Türkler olduğu, Tarih konferanslarında dile getirilmişti. Türkiye'deki tarih tezi, Hatay'a da yansımıştır. Özellikle Hatay Devleti'nin kurulması ardından, Türk tarih tezinin ürünü olan Eti Türklüğü, Hatay halkı tarafından kabul olmuştu. 1938 yılında Türk tarih tezi doğrultusunda araştırmalar yapılmıştı. Bu doğrultuda, Hatay'ın Türk tarihi açısından nerede olduğu saptanmaya çalışılmıştı.

Türkiye’de ulus devlet olmanın gereği yapılan dilde sadeleşme ve millileşme girişimleri, Hatay’da büyük bir dikkatle izlenmişti. Hatay halkı, Dil Encümeni Kurulu’nun halk arasında yaşayan öz Türkçe kelimeleri bulma çalışmalarına yardımcı olmuş, Hatay’da bulunan öz Türkçe kelimeler, TDK’ ya gönderilmişti. Bu durum bize, insanların eğitim kültür hamlelerini özümsemeye çalıştıklarını göstermektedir. Ayrıca Hatay halkının, 26 Eylül 1934’ten itibaren kutladığı dil bayramları da, dilde millileşme ve sadeleşme çabalarının olumlu karşılandığını gösterir. 18 yıl Türkiye’den ayrı kalan Hatay halkı, Türkiye’de gerçekleştirilen kültür hamlelerine kayıtsız kalmamaya çalışmış, Atatürk’ün ilke ve devrimlerine sahip çıkmış ve onları uygulamaya çalışmıştır. Tabi ki burada Atatürk’ün 1923 yılında, Hataylı Ayşe Fitnat’a ve Hatay halkına verdiği bağımsızlık sözünü yerine getirmede göstermiş olduğu bağımsızlık savaşımının da etkisi vardır. Atatürk hasta yatağından kalkıp, Hatay meselesini çözüme mücadelesi, Hatay insanının Atatürk’e olan bağlılığını daha da artırmıştır. Böylelikle Atatürk dönemi eğitim kültür politikaları yakından takip edilmiş, eğitimde, dilde, tarih anlayışında, Türkiye’nin izlediği yol tercih edilmişti. Günümüzde ise Hatay halkı değişen koşullara karşın, Cumhuriyet Türkiye’sinin modernleşme olgusu çerçevesinde yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Yapılan araştırmada, modernleşme olgusu doğrultusunda, inkılâpların halk tarafından kabul görüldüğü, yaklaşım farklılığın temelinde ise sosyo-ekonomik ve eğitim durumu gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

A) Arşiv Belgeleri

- B.C.A.** 030. 10- 263. 774. 16(31.12.1936).
- B.C.A.** 030. 10- 222.501 (28.1.1937).
- B.C.A.** 030. 10 -22.501.23 (15.12.1937).
- B.C.A.** 030. 10- 222. 501. 25 (18.12. 1937).
- B.C.A.** 030. 18.01.02 -83.40.6 (5.5.1938).
- B.C.A.** 490. 01- 4.17.20 (13.05.1938).
- B.C.A.** 030. 10- 224. 511. 1(9. 7. 1938).

Düstur,3. Tertip, C.5, İstanbul, 1931.

Düstur, 3 Tertip, C.10, Ankara, 1934.

Kanunlar Mecmuası, C.7, Devre 3, İçtima 2, Ankara, 1929.

TBMM Kavanin Mecmuası, C.2, Devre 2, İçtima1, Ankara, 1924.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.4, Devre 3, İçtima 1, Ankara, Yıl (?) .

TBMM Zabıt Ceridesi, C.5, Devre 2, İçtima 1, Ankara, 1968.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.5, Devre 3, İçtima 2, Ankara, Yıl (?) .

TBMM Zabıt Ceridesi, C.7, Devre 2, İçtima 2, Ankara, 1968.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.8 Devre 2, İçtima 2, Ankara, 1975.

TBMM Zabıt Ceridesi, C.14, Devre 1, İçtima 2, Ankara, 1958.

B) ANSİKLOPEDİLER

Anabritanica, C.10, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1988.

Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, C.5, Meydan Yayıncılık, İstanbul, 1971.

İslam Ansiklopedisi, C.1, Maarif Matbaa, İstanbul, 1943.

İslam Ansiklopedisi, C.3, Türk Diyanet Vakfı, İstanbul, 1991.

Türk Ansiklopedisi, C.9, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1971.

Yurt Ansiklopedisi, C.5, İstanbul, 1982.

C) KİTAPLAR VE TEZLER

ADA, Serhan, **Türk Fransız İlişkilerinde Hatay Sorunu (1918 – 1939)**, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005.

AKBIYIK, Yaşar, **Milli Mücadelede Güney Cephesi(Maraş)**, AAM, Ankara, 1999.

AKDENİZ, Arif, **Hatay Sorunu**, M.Ü, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990.

AKGÜN, Seçil, **Halifeliğin Kaldırılması ve Laiklik**, Temel Yayınları, İstanbul, 2006.

AKŞİN, Sina, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi (1789-1980)**, C.II, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1997.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi**, Pegam Yayınları, Ankara, 2006.

ARDIÇ, Nureddin, **Antakya-İskenderun Etrafındaki Türk Davasının Tarihi Esasları**, Tecelli Basımevi, İstanbul, 1937.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (C.I- C.II 1914-1995)**, Alkım Yayınları, İstanbul, 2004.

ARSAN, Nimet, **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, IV, (1917-1938), AAM, Ankara, 1991.

AVCI, Nergis, **Hatay Cumhuriyeti**, İÜ, AİİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

ATATÜRK, **Nutuk**, C.II, TTK, Ankara, 1999.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, AAM, Ankara, 1997.

BAŞGÖZ, İhsan, WILSON, E. **Türkiye Cumhuriyetinde Milli Eğitim ve Atatürk**, Dost Yayınevi, Ankara, 1961.

BAYUR, H. Yusuf, **Türk İnkılâp Tarihi**, C.3, Kısım 1, TTK, Ankara, 1983.

BERKES, Niyazi, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005

BİLGİLİ, F. Mesut, **Hatay Kültür Hayatı**, İktisat Basımevi, Antakya, 1939.

BİRİNCİ TÜRK TARİH KONGRESİ, Milli Eğitim Basım Evi, Ankara, 1932

BUDAK, Ömer, **Hatay Meselesi**, AÜ, TİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1986.

BÜLENT, Nakip, **Kuruluşunun 50. Yılında Hatay İl Kütüphanesi**, Türk Kütüphaneciler Derneği, Antakya, 1991.

ÇAYCI, Mehmet, **Tarihsel Derinliği, Gelişimi ve Sonuçları Açısından Harf Devrimi ve Basım**, AÜ, TİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.

ÇEÇEN, Anıl, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 2000.

ÇELENK, Selim, **Hatay'm Kurtuluş Mücadelesi Anıları**, Antakya Gazeteciler Derneği, Antakya, 1997.

DAĞISTAN, Adil, **Türk- Fransız İlişkileri (1918-1939)**, HÜ, AİİTE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1992.

DAYI, Esin, **Hatay Gazetesi'nde Atatürk**, (Ağustos 1938 – Aralık 1938), Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 933, AİİTE, Erzurum, 2003.

DİKER, Hande, **Cumhuriyet Türkiye'sinde Dil Devrimi ve Türkçenin Sadeleşmesi Sorunu**, YTÜ, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990.

DOĞANER, Yasemin, **Atatürk İnkılâplarının Topluma Yansıması**, HÜ, AİİTE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2002.

ERGİN, Osman, **Türk Maarif Tarihi**, C.5, Osman Bey Matbaa, İstanbul, 1977.

ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Eğitim**, AÜ, DTCF Yayınları, No: 35, Ankara, 1982.

ERKAL, Şükrü, **Atatürk ve Hatay**, Genel Kurmay Yayınları, Ankara, 1988.

FİLİZ, Taylan, **Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde Öğretmen Örgütlerinin Eğitim Sorunlarına Bakışı(1920-1935)**, İÜ, AİİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.

GALİOĞLU, Rengin, **Hatay Kültür Tarihinde 1921-1938 Dönemi ve En Önemli Eğitim Kurumu Antakya Lisesi**, MKÜ, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antakya, 2004.

GOLOĞLU, Mahmut, **Devrimler ve Tepkiler**, Başnur Matbaa, Ankara, 1972.

GÖKÇEN, Sabiha, **Atatürk'le Bir Ömür**, Altın Kitapevi, İstanbul, 1996.

GÖKOĞLU, Nadir, **Hatay'm Anavatan'a Katılması Ardından Suriye de Kalan Bayır-Bucak Türkmenleri ve İlhak Sürecine Katılmaları**, H.Ü, AİİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.

GÖK, Cemil, **Kırk Asırlık Türk Yurdu Hatay**, Ankara, 2005.

HALAÇOĞLU, Ahmet, **Hatay'ın Anavatan'a Katılmasında Dört Yol'un Yeri ve Önemi**, TTK, Ankara, 1985.

İKİNCİ TÜRK TARİH KONGRESİ, Kenan Matbaa, İstanbul, 1943

İNAN, Afet, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi ve Türk Devrimi**, TTK, Ankara, 1991.

-----; **Gazi Mustafa Kemal ve Türk Tarih Kurumu**, TTK, Ankara, 1953.

KARAL, Z. Enver, **Osmanlı Tarihi**, C.IX, TTK, Ankara, 1996.

KANSU, M. Mazhar, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C.II, TTK, Ankara, 1997.

KİNROSS, Lord, **Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2007.

KONGAR, Emre, **İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı**, C. I-C.II, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994

-----; **Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1983.

KONURALP, A. Nuri, **Hatay'ın Kurtuluş ve Kurtuluşu Mücadelesi Tarihi**, Hatay Postası Gazetesi Basımevi, İskenderun, 1973.

KORKMAZ, Zeynep, **Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimleri**, AÜ, Basımevi, Ankara, 1963.

KURAT, Yuluğ, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılması**, Kalite Matbaa, Ankara, 1976.

KÜRKÇÜOĞLU, Ömer, **Osmanlı Devleti'ne Karşı Arap Bağımsızlık Hareketi**(1908-1918), AÜ, Siyasal Bilgiler Fakültesi, No: 512, Ankara, 1982.

LEVEND, S. Agah, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme**, TTK, Ankara, 1949.

LEWİS, Bernart, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, TTK, Ankara, 2004

MANGO, Andrew, **Atatürk Modern Türkiye'nin Kurucusu**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2006.

MELEK, Abdurrahman, **Hatay Nasıl Kurtuldu?**, TTK, Ankara, 1991.

MUMCU, Ahmet, **Türk Tarihi Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1984.

MURSAOĞLU, Mehmet vd., **Cumhuriyetin 80. Yılında İskenderun**, MEB, İstanbul, 2003.

MÜMTAZ, Tarık, **Hatay Albümü**, Ticari Birlik Gazetesi, İstanbul, 1942.

-----; **Çizgiler ve Bilgiler**, Hatay, 1935.

NAKİP, Bülent, **Kuruluşunun 50. Yılında Hatay İl Halk Kütüphanesi**, Türk Kütüphaneciler Derneği, Antakya, 1991.

NİYAZI, Ahmet, **Hatay**, Oba Çocuk Ofset, İstanbul, 1970.

ORAN, Baskın, **Türk Dış Politikası**, C.I(1919- 1980) İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

ÖCAL, Hulki, **Hatay Savaşı**, Desen Matbaa, Ankara, 1953.

ÖZÇELİK, İsmail, **Milli Mücadelede Güney Cephesi (Urfa)**, AAM, Ankara, 2003.

PEHLİVAN, Hamit vd., **Türk Dış Politikasında Hatay (1918- 1939)**, ASAM, Ankara, 2001.

RESUL, Yavuz, **Hatay Sorunu ve Basım**, Dokuz Eylül Üniversitesi, AİİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2004.

RÜSTEMOĞLU, Jale, **Antakya Mozaikleri**, Zirem Yayınları, Antakya, 2002.

SAKAOĞLU, Necdet, **Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih (İlkçağlardan 1918'e)**, İmge Yayınevi, Ankara, 2003.

-----; **Siyasi Tarih (1918-1994)**, İmge Yayınevi, Ankara, 2004.

SARI, Zafer, **Bütün Yönleriyle Şenköy**, Bilgi İşlem Merkezi, Antakya, 1991.

SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilali**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 1981.

-----; **Milli Mücadele**, Örgün Yayınları, Ankara, 1970.

SELÇUK, Hamdi, **Bütün Yönleriyle Hatay'ın O Eski Günleri**, Sucuoğlu Matbaa, İstanbul, 1972.

SEZER, Ayten, **Atatürk Dönemi Milli Eğitim Politikası**, HÜ, AİİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.

-----; **Atatürk Dönemi Yabancı Okullar(1923-1938)**, HÜ, AİİTE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1994.

- SİLİÖZ, Remzi, **Hatay İli ve Milli Mücadele Yılları**, Emek Basımevi, Bursa, 1937.
- SOFUOĞLU, Adnan; Dağıstan, Adil, **İşgalden Katılıma Hatay**, Phoenix Yayınları, Ankara, 2008.
- SOYAK, H. Rıza, **Atatürk'ün Hatıraları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2006.
- SOYER, Şinasi vd., **Hatay İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim**, MEB, Hatay, 1998.
- SÖKMEN, Tayfur, **Hatay'ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**, TTK, Ankara, 1992.
- SÜKAN, Faruk vd., **Hatay İl Yıllığı**, MEB, İstanbul, 1967.
- ŞAHİN, Cem, **Laik Eğitim Uygulamaları Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitimi (1923-1960)**, GÜ, EBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.
- TANKUT. R. Hasan, **Dil ve Tarih Tezlerimiz Üzerine Bazı İzahlar**, Devlet Basımevi, İstanbul, 1938.
- TEKİN, Mehmet, **Hatay'ın Tarihçesi ve Eski Kütüphaneler**, Öziem Basımevi, Antakya, 2001.
- ; **Harf İnkılâbı: Türk Ocaklarının Çalışmaları ve Hatay'da Yeni Yazı**, Kültür Eğitim Tesisleri, Antakya, 1988.
- ; **Tarihte Hatay ve Hatay Devleti**, Antakya Ticaret ve Sanayi Odası, Antakya, 1987.
- ; **Hatay Tarihi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.
- ; **Afyon Basını ve Afyon Basımında Hatay'ın İşgal Yılları**, Antakya, Kültür Eğitim Tesisleri, 1989.
- ; **Hatay Basımında Atatürk (1928-1939)**, Türk Kütüphaneciler Derneği, Antakya, 1994.
- TONGUL, Neriman, **Türk Harf İnkılâbı**, HÜ, AİİTE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1990.
- TUNAYA, Z. Tarık, **Batılılaşma Hareketleri**, C.II, Cumhuriyet Yayınları, İstanbul, 1999.
- TUNÇAY, Mete, **Hatay Sorunu ve TBMM**, Türk Matbaacılık, Ankara, 1940.
- TURAN, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi**, C.I, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.

TÜRKMEN, F. Ahmet, **Hatay Tarihi**, C.3, Reklam Basımevi, İstanbul, 1937.

-----; **Mufassal Hatay Tarihi**, C.3, İktisat Basımevi, Antakya, 1939.

-----; **Hatay Tarihi**, C.4, Tan Matbaa, İstanbul, 1939.

TÜZÜN, Süleyman, **İki Büyük Savaş Arası Dönemde Hatay Tarihi**(1918-1939), HÜ, AİİTE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1989.

UCMAN, Abdullah, **Bir 150’liğin Mektupları**, Umut Matbaa, İstanbul, 1998.

YAVUZ, Bige, **Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri**(1919-1922), TTK, Ankara, 1994.

ZÜRCHER, J.E, **Modern Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.

D) MAKALELER

AKÇORA, Ergün, “ *Hatay’ın Anavatan’a İlhakının Türk Dış Politikasında Yeri*”, **AAMD**, C.XI, S.32, Temmuz 1995.

AKGÜL, Seçil, “ *Tevhidi Tedrisat*”, Cumhuriyet Dönemi Eğitim, **MEB**, İstanbul, 1983.

AKPINAR, Zeki, “ *Hatay’da Kültür*”, **Hatay Halkevi**, S.8, Eylül 1944.

ALİ, Mahmud, “ *Latin Harfleri*”, **Yeni Mecmua**, S.9, 15.9.1928.

ARSLAN, Ali, “ *Hatay Meselesinde Arapların Tavrı*”, **GKD**, C.7, S.75, Mayıs 1995.

ATAY, R. Falih, “ *Yeni Yazı*”, **Türk Dili**, C.II, S.23, Ağustos 1953.

BALCI, Şükrü, “ *Okuma Odaları*”, **Yenigün**, 21 Nisan 1937 .

BALCI, Şükrü, “ *Elektrik Şirketleri ve Türkçe*”, **Yenigün**, 25 Ağustos 1936.

BALCI, Şükrü, “ *Halkevleri ve Halk Partisi*”, **Yenigün**, 30 Temmuz 1937.

BAYUR, Hikmet, “ *Türk Dil Kurumu ve Hizmetleri*”, **Türk Dili**, C.I, S.2,Kasım 1951.

BOYACIOĞLU, Ramazan, “ *Harf Devrimi ve Sağladığı Kolaylıklar*”, **AAMD**, C. XVII, S.50, Temmuz 2001.

CANBOLAT, Mustafa, “ *Arap Yazılı Türk Alfabesinin Gelişimi*”, **Harf Devriminin 50. Yıl Sempozyumu**, TTK, Ankara, 1991.

DAĞISTAN, Adil, “ *Arşiv Belgeleri Işığında Sancak’ta Fransız Mandat Yönetimi ve Türkiye* ”, **AAMD**, C.XX, S.60, Kasım 2004.

DAĞISTAN, Adil, “ *Arşiv Belgeleri Işığında Sancak’ın Bağımsızlık Sürecinin İlk Aşaması ve Türkiye*”, **AAMD**, C.XXI, S.61, Mart 2005.

DERVİŞ, Ata, “ *Hatay’da Türk Kültürünün İç Yüzü*”, **Yenigün**, 31 Mart 1938.

ERASLAN, Cezmi, “ *Atatürk’ün Hatay Meselsindeki Tavrı*”, **GKD**, C.7, S.37, Mart 1992.

EROĞLU, Hamza, “ *Modern Eğitim İlkesi Olarak Eğitim Birliği ve Yanlış Uygulamalar*”, **AAMD**, C.IV, S.10, Kasım 1987.

FAİK, Abdurrahman, “ *Türk Yazısı*”, **Yeni Mecmua**, S.13 15.11.1928.

GÖKSEL, Burhan, “ *Atatürk’ün Eğitim Konusundaki Görüşleri ve Misakı Maarif*”, **AAMD**, C.I, S.3, Temmuz 1985.

GÖZAYDIN, Nevzat, “ *Türk Ocaklarının Çalışmaları ve Hatay’da Yeni Yazı*”, **Türk Dili**, C.58, S.453, Ocak 1989.

GÖZTEPE, T. Mümtaz, “ *Bıçak Kemiğe Dayanıyor Hatay Türkleri Ayaklanıyor*”, **Hatay’ın Sesi**, C.3, S.32, Mart 1974.

HATİPOĞLU, Süleyman, “ *Hatay’ın Kurtuluşunun Fikri Temelleri*”, Anavatan’a Katılışının 60. Yıl Dönümünde Hatay, **AAM**, Ankara, 2001.

HATİPOĞLU, Süleyman, “ *Atatürk ve Hatay’ın Anavatana Katılması*”, **Türk Dünya Araştırmaları**, S.102, Haziran 1996.

HİLMİ, Ömer, “ *İskenderun Maarif Aliyesine*”, **Yeni Mecmua**, S.13,15.11.1928.

İNAN, Afet, “ *Atatürk ve Türk Tarih Tezi*”, **Bellekten**, C.III, S.10, Nisan 1939.

İNAN, Afet, “ *Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında*”, **Bellekten**, C.XXXV, S.140, Ekim 1971.

İNAN, Afet, “ *26 Türk Dil Bayramı*”, **Türk Dili**, C.XLVII, S.382, Ekim 1983.

KONGAR, Emre, “ *Yazı Devriminin Gerçek Anlamı*”, **Türk Dili**, S.326, Kasım 1978.

KORKMAZ, Zeynep, “ *Harf İnkılâbı*”, **Türk Dili**, S.563, Kasım 1998.

KONURALP, Abdurrahman, “ *Nuri Aydın Konuralp*”, **GKD**, YIL 4, S.37, Mart 1992.

- KÖNİ, Hasan, “*Harf Devriminin Önemi Üzerine*”, **AAMD**, C.VII, S.21, Temmuz 1991.
- KÖPRÜLÜ, Fuat, “*Alfabe İnkılâbı*”, **Ülkü**, C.II, S.67, Eylül 1938.
- KUNT, S. Bekir, “*Hatay’da Türkçe*”, **Yenigün**, 17 Mart 1938.
- LEVEND, S. Agah, “*Latin Harfleri Meselesi*”, **Milli Kültür**, S.63, Aralık 1998.
- MELEK, Necmettin, “*Şanlı Türk Ordusu ve Sevgili İskenderun*”, **Hatay’ın Sesi**, Yıl 2, S.24, Temmuz 1971.
- MURSAOĞLU, Mehmet, “*Misakı Milli ve Bağımsızlığa Doğru Hatay*”, Anavatan’a Katılışının 60. Yıl Dönümünde Hatay Sempozyumu, **AAM**, Ankara, 2001.
- MÜNİR, Vedit, “*Nura Doğru*”, **Yeni Mecmua**, S.10,1.12.1928
- NUR, Güney, “*Milli Mücadelede Güney Cephesi ve Suriye ile ilişkiler*” ,**VI. Hatay Tarihi ve Kültür Sempozyumu**, Antakya, 2004.
- OĞUZ, Şükrü, “*Ata ve Hatay*”, **Antakya Halkevi**, S.5, Mart 1987.
- ORTAYLI, İlber, “*Tarihsel ve Toplumsal Nedenleriyle Türk Harf Devrimi*”, **Atatürk Dönemi Ekonomik ve Toplumsal Niteliğiyle ilgili Sorunlar Sempozyumu**, İstanbul, Ocak 1977.
- PEHLİHAN, Hamit, “*Eski Çağlardan Günümüze Antakya ve İskenderun Bölgesinin Jeopolitik Önemi*”, Anavatan’a Katılışının 60. Yıl Dönümünde Hatay Sempozyumu, **AAM**, Ankara, 2001.
- SAFA, Peyami, “*Kurultayın Eşliğinde*”, **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1932.
- SARINAY, Yusuf, “*Atatürk’ün Hatay Politikası I (1936- 1938)*”, **AAMD**, C.X II, S. 34, Mart 1996.
- SARI, Zafer, “*Ayşe Fitnat ve Hatay’ın Kurtuluş Mücadelesi*”, **GKD**, YIL 2, S.17, Antakya, Temmuz 1990.
- SEZER, Ayten, “*Atatürk Dönemi Eğitim Politikaları*”, **Türk Yurdu**, C.20, S.160, Aralık 2000
- SIRRI, Ahmet, “*Niçin Okumuyoruz?*”, **Yeni Mecmua**, S.32,15. 9,1929.
- SOYSAL, İsmail, “*Hatay Sorunu ve Türk Fransız İlişkileri*” (1936- 1939), **Bellekten**, C.XLIX, S.193, Nisan 1985.
- SUNGU, İhsan, “*Tevhidi Tedrisat*”, **Bellekten**, S.7-8, Temmuz 1938.
- SÜLKER, Kemal, “*Okuma Odalarına İhtiyaç Var*”, **Yenigün**, 21 Aralık 1937.

ŞAHAB, BALCIOĞLI, “ Okul Levhaları”, **Yenigün**, 30 Ocak 1938.

TEKİN, Mehmet, “ *Genç Spor Kulübü*”, **GKD**, YIL 2, S.16, Haziran 1990.

TURAN, Şerafettin, “*Türk Dil Kurumu Başkanı Prof.Dr Şerafettin Turan’ın Dil Bayramı Açılış Konuşması*”, **Türk Dili**, C.XLVII, S.382, Ekim 1983.

TÜRKMEN, F,Ahmet, “ *Eski Türk Gramerleri ve Güneş Dil Teorisi*”, **Kurtulan Yurd**, S.1, Ekim 1938.

YAVUZ, Biçe, “ *1921 Tarihli Türk Fransız Anlaşmasının Hazırlık Aşaması*”, **AAMD**, C.VIII, S.23, Mart 1992.

YILDIRIM, Hüsamettin, “ *Hatay Meselesinin Türkiye Lehine Çözümünün Türk Sovyet İlişkilerine Yansıması*”, Anavatan’a Katılışının 60. Yıl Döneminde Hatay Sempozyumu, **AAM**, Ankara, 2001.

E) SÜRELİ YAYINLAR

a) Ulusal Dergiler

Atatürk Araştırma Dergisi
Belleten
Milli Eğitim
Milli Kültür
Türk Dili
Türk Dünya Araştırmaları
Türk Yurdu
Ülkü

1) Yerel Dergiler

Antakya Halkevi
Güneyde Kültür
Hatay’ın Sesi
Kurtulan Yurd
Yeni Mecmua

b) Ulusal Gazeteler

Akşam
Cumhuriyet
Hâkimiyet-i Milliye
Ulus

1) Yerel Gazeteler

Atayolu
El Liva
Hacivat Karagöz

Vahdet(Halep)
Yenigün
Yıldız (Beyrut)

EKLER

EK-1

« حرث ، دیدیکمز زمان ، حرثك
بوتون شمولی و ایجاباتی قصد اید بیورز
بونك باشنده ، مکتب درس پروغرا -
ملری و بو پروغرا ملرك مفردات جد -
ولی کلیر . حالبو که ، بو کون مکتبلر -
مزده تطبیق و تعقیب اولونان مفردات
پروغرا ملری حرث انکشافنی تأمین
ایتمکدن چوق و پك چوق اوزاق
بولونیور . ناصل اوزاق بولونماسین که ،
بو پروغرا ملرده بر شام قوتی ، تطبیقنده
ایسه یابانجی حصارك تضیقی آب آجیق
کورونیور .
معلمك اغزندن « تورك » کله -نی
ایشیده مهن ؛ الك ابتدائی کتاباردن

اك يوكسك صنف كىتابلىرىنى قىدار
(تورك) اسمىنى تصادىق ايدىمەين بىر
دەللىلەنك ، بالنتىجىدە خىرىتىك انكىشاف
ايتىش بولونماغىنى قبول ايتىك ناسىل
جائز اولايلىر !؟

داھادون ، كوزلر مىزاو كىندە جريان
ايدىن خادىقات ، بو كون او كە سورولان
ادىمانك عاكسىنى اثباتە حاضر بىر شىھىد
عالىدر . تارىخ و جىغرافىيا كىتابلىرىدىن
الغابە جىزگىرىنە وارنىجە يە قىدار سو كىو -
لوب آيدىلان رىسىملر ، جىق قارىلان فىصللر
اونوتولمىش دىكلدر .

تورک معارفی

سوریه‌لی بر معلم تدقیقا آتده بولو نیور

استاتبول - بیروت معلملر ندن ده بوس
 بك تورک معارفی و تدریس سیستمی
 حقیقده تدقیقات یا یق ایچین بورایه گلشدر
 ده بوس بك مکتبلر ده کی تدقیقاتی
 بیترمشدر . بو خصوصده مومی الیه شو
 بیانانده بولو مشدر :

و غلطه سرای ایسه سی ایله ارکاک معلم
 مکتبئی و بعضی ایلاک مکتبلری کزدم .
 تدریس اصوللاری، طلبه و معلم وضعیتئی

و غلطه سرای ایسه سی ایله ارکاک معلم
 مکتبئی و بعضی ایلاک مکتبلری کزدم .
 تدریس اصوللاری، طلبه و معلم وضعیتئی
 بالخاصه تدقیق ایتم . داها اول آورو -
 یاده تدقیقات یا یتمس ، بر چوق تربیه
 و عرفان سر کر لریخی دولاشمشدم . تور -
 کیده بالخاصه طلبه و معلم جانلیغی
 شایان دقتدر . بو جانلیغی هیچ بر یرده
 کورمه دم . صو کرا قید ایتمه لی یم که
 مکتبلری کز ده کی طریلو تدریس اصولی
 مثبت و فیاض نتیجه لر ویرمکده در .

13
NISAN
PAZARTESİ
1936

Para mahkuzları idare
Muhuru ve Gazete Sahibinin
imzasını havi olmalıdır

TELEGRAF ADRESİ
BEYRUT (YILDIZ)

YILDIZ

MUHİDDİN MEHDİ ANI
Sahibi ve yazı işleri muduru

Mesul Müdür
MUHİDDİN DAĞISTANI

IDARE HANESİ
Marat Caddesinde
Vakıf kurum binasında

Bütün muhaberat Gazete
Sahibine gönderilmelidir

İKİNCİ YIL

BEYRUTTE ÇIKAN HALK GAZETESİ

SAYI - 64

هر طرفدن بروتستو

سنجق توركلاري فعاليتنده

اسكندرون منطقه سنك سوریه وحدتته انضمامه دائر بعض تاشق كوردولور. بوني كوردن توركلار هر كنده كاهوك بروتستو اينده انطاكیه ، ریحانيه ، اسكندرون ، قریق خان و بیلان توركلار الیغیز بروتستو تلغرافلاری عینا درج ایدیلبوروز :

بیروتده منتشر ییلدیز غزتهسته :

هلیتی جمبول بعض کیمسهلر باریسه کیدن سوریه مرخصلرینه شهر مملاری صفیتی ویزهواک بزم نامیزه بعض بیاناتده بولوشلردر . بو کیمی اشته ایچق کندی کندیلبی قییل ایده بیلیرلر و هیچ بزم و کیلر یز اوله کیفیت معلوم اولوق اوزره بروتستومزك غزته كرده نشرین دینرز .

انطاكیه ۳۶-۴۱-۱۰ امضال

ییلدیز غزتهسته مدیرلرکته :

اسكندرون منطقه سی تور كدر وابدیا تورك قاله قدر . لوانك سو الحاقی مسخرقلدن عیارلندن . تورك مقدراتیله اولنماق ایستمن اشته ایچق عقلی غالب ایتمش انسانلر اوله بیلیرلر . تورك حسیاتیله اویت ایستهنلر باروت ایله اوینا یوزلر . ریحانیه ۳۶-۴۱-۸ امضال

ییلدیز غزتهسته : بیروت

اسكندرون نامه سوریه مرخصلاری مراجعت ایندرك سوریه اتحاد انضامی ایستمن بعض ایشرز کوجوز و هیچ بر اهمیت ووقلاری اوله اشخاص معلومکن اولسون که بزدن داکدر و بزم و کیلر یز دکنده و منطقه نامه تک بر سوز سولیمکه حقاری یوقدر اولنرك بو حر کدلر یز بیلا ملیتیزه ، سنجاغزك استقلالنه لك پویوك بر ضریه نقلی ایدرز .

بو تون دنیا یه اعلان ایلدیكن که بز تور كز و تورك توله کچكز .

اسكندرون ۳۶-۴۱-۸ امضال

بیروتده حیثان ییلدیز جریده قریدهسته

اسكندرون منطقه سی توركلاری نامه باریسه کیدن سوریه دلکهلر سوریه بزلکنه انضمامی متضمن افادالده بولان بعض اشخاص تورك دکلر و تورك اوله ماز . اولنار کندی حسیاتی افاذه ایدیلور و هیچ بر وقت لوامز حسیاتنه زحمان اوله مازل . لوامزك توركلی دولتر اراننده ماهدله رله تتر و تثبیت ایتمشدر . حققرقز مافع شخصیله لری ایچون تعرض ایتمك ایسه بلری بروتستو ایدرز .

قریق خان ۳۶-۴۱-۸ امضال

بیروتده ییلدیز غزتهسته :

اوقویوب یازمق بیله مین جاهل کویبارلاری اغفال ایدرک و بر کیدک غشیتی ملاب ایدیلورز دیر سوریه وحدتته انضمام مضطاری اعضا الاتدی ریلر ایروت وارنده مقامات عالمه سنه اجبار ایلدنرک بولور .

ال بایراق ایستیوروز

اسكندرون منطقه سنده بر استغنا یا یلمش اولسه انسانلر دکل طاشلر داغلر بیله سزه تور کجه جواب ویزهواک ویز تور کور سوریه لی دکلز سولیمچك ؟

ایراندنله بخیر

ایرانك بیکی ایچی قوزلقلن بریایان

ایراندنله بیجا و جارشا فک قالدیرلا . سندن سور کوره ؟ قومشو تور کیهاده اولدی کی ، هر کس بر صوری ادی المالی ایچین بی قزانون حیقه شدیر بوئندن سور کوره بر نه ولیمه قانونی شراییده و کوزقوزار ککار ایچین نه ولیمه باشرایده تثبیت اولنه قدر

هیچ بر قومشو ملنک حققرقه واملنه تعرض ایتمک ایستمنه یز . فقط حققرقه دوقر اولدیکی زمان نعل پارالی بر ارسلات اولدیکی تاریخچه سور کورک : بنا علیه اغیر باشلی منکر سوریه لیلرکوشولوق حققرقه رعایت ایتمشی و اوقویوب یازمق بیله مین کویبارلاری اغفال ایدرک ویز کینک غشیتی ماسکسی ائنده سوریه اتحادیه داخل ایلوق ایچون انضا طویلایان مفرط طر قدارلنک ایچک ملت اراننده تفرقه و عداوت اویاندنر حر کانه جنابیت بریمستی نوسیه ایدرز .

اسكندرون منطقه سنك ساهه انسانلری دکل ، داغلری ، طر برانی تور کدر . اقلیم تور کدر ، جمالی ، دکوزلی ییلدیزلری کونئی تور کدر .

اغابیلری ، میوه لری ، اویمانلری تور کدر نیاتلرکی چیچک لرکوزقوزنی ، سرورک طمانی تور کدر .

شمال روز کارینک سرینلکنده تور کک قوقوسی وار .

چهره ز تور ک ، صاجر تور کدر .

بنا علیه لوانک کور کندن ، بو کله چک باراق سوریه باراق دکلر .

اویزیز جریده قدر ، باریسه کی سوریه مرخصلرینه دکل بروتوت چپانه ایستنده ، چک یوکسک بر سله ایله حایق بوزوز :

یز تور کز اولانز ایچون : آل باراق ایستیوروز .

بو ایسته کز بر حقدور . بو حق فرانسه س تور کیا اتفاقا سنک بدیجی ماده سنده اولقدو مرصدگر که اسكندرون منطقه سنک چپ مملیته یز .

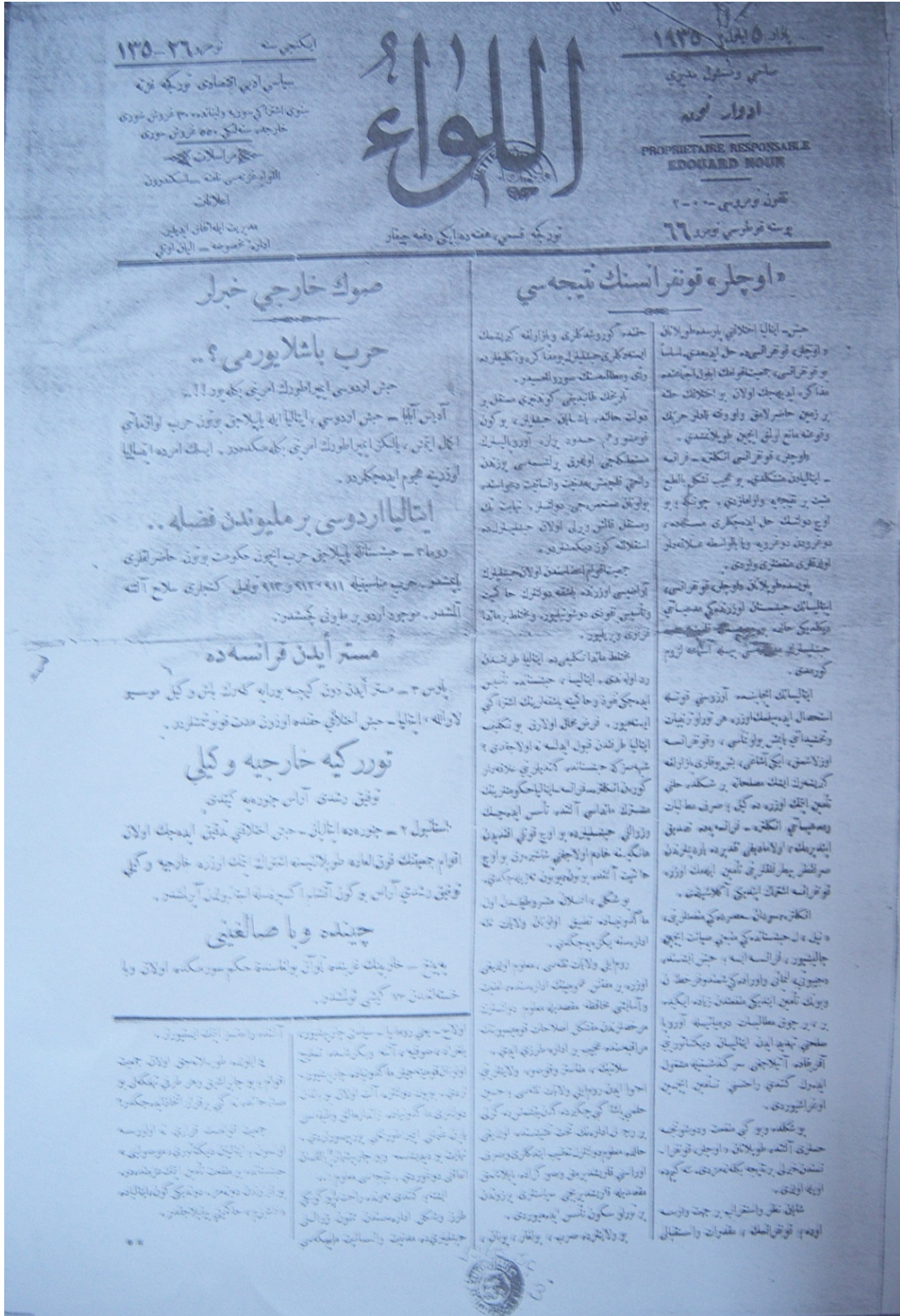
دیواندر ویاخدر عقللا ۰۰۰ یز سوریه وطندر کینار نیک اولمازسه باشق ایلنار حقدنه انضامی اولمینی و هر کسک اولوسال حققرقه تعرض ایتمکدن صابنه جمعی ایدر کز بو حقیقته کوز بوموق یک بیسط بر طاقم اولور که اسكندرون منطقه سنه تعرض ایدیلورز .

تور ک اولان بو ایکی سنجاغی سوریه بو یاسیله بو یاق ایستیوروز بعض سوریه کینار ، کویباری دولاشوب تور ک کویبار سنه ویز کینارک غشیتی متضمن استدعا ل انضا ایستیلوروز . حقیقته ایسه بو استدعا ل ویر کینک غشیتی دکل ، سوریه وحدتته اسكندرون لوانسک الحاقی تفصیل ایدیلور فقط بیچاره کویبارلر اوقویوب یازمق بیله مین دکلر ندن بو دولابه دوشیلورز . الله ایلوروز بو ایله کولمکی لازم ، اغلاقسی ؟

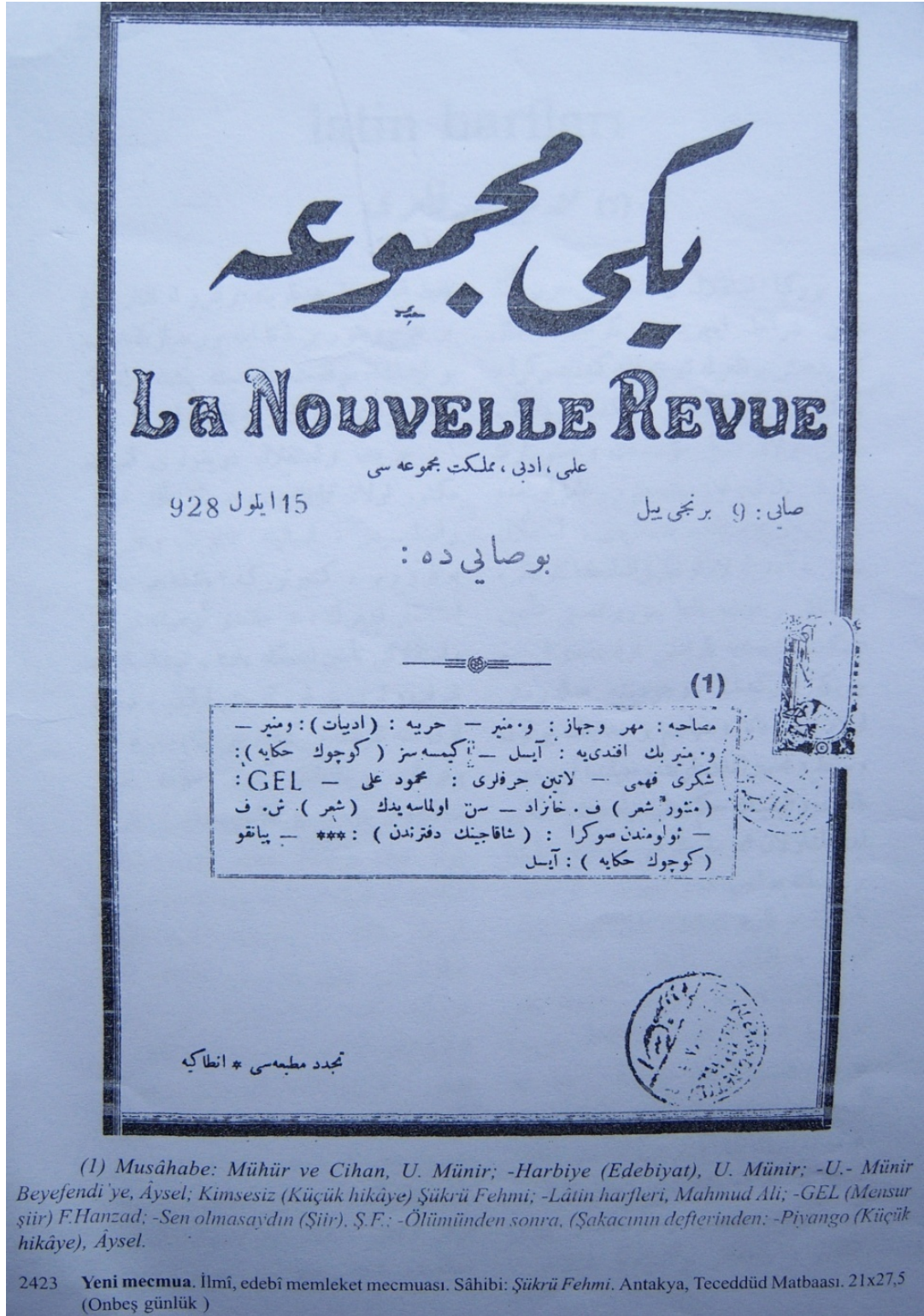
ای ائندیلر ، اغاز ، چپانه حایق بوزوز یز تور کز ، سوریه لی دکلر ، سوریه یسه سعادتلر غنی ایدرز . فقط کندی حمودی داخلدنله والی باشقوستنک ایله نه بارینه او زاتاق شریطه .

انطاکیه کی عرب طلبه لری سوریه باندیرانی سلاملاقی ایستور . بو چوقوچه جز کله مملکنده کی تور ک کینرینک حققرته تجاوز ایدیلور . تور کره ، تور کسکه حقارت ایدیلور . شمدیه نعدر باراق سلسله سی فور جالامق ایستمنه فقط حقدور دوز عققرقه ، شرف و سلیسوز . تعرض ییلدیجی برده ارتق بولت اولدیغی زینت ایت یچون مسیری بو کله کیکه چوروز .

Beyrut'ta Çıkan Hatay'ın Anavatan'a Katılmasında Önemli Rol Oynayan Yıldız Gazetesi'nden Bir Nüsha

Türkiye Aleyhinde Propaganda Yapan, İskenderun'da Çıkan El-Liva Gazetesi'nden Bir Nüsha

Yeni Mecmua'nın Eski Harflerle Basılmış Kapağından Bir Nüsha

Sahibi ve Müdürü
ŞUKRİ FEHİMİ

İdarehanesi :
Tceddüt
Matbaasında

Adres : Antakya
YENİ MECMUA

YENİ MEC MUA

© Şahinçam

İLMİ EDEBİ MEMLEKET MECMUASI

ABUNESİ :
Dahilde **7**
Haricte **10**
Meclidiye
Veya muâdildir

Yazılar müdri-
mes,ül namına
günderilmelidir.

İnzasız yazılar
dere olunmaz.

SUBHIYE İLK KÖY MEKTEBİ TALEBELERİ VE
GENÇ MAALLİMLERİ MECİT EFENDİ
— Yazısı gelecek sayıda —

KADINA VE AŞKA DİRİA

Kadınların en samimi itiraflarında bile
daima bir sükut kütçesi vardır .
Pol Bürje

Zeman geçer , Su akar , Gönül unuttur .
Güstav Flober

Bilirmisimiz ? Bir kadının Gözyaşları-
nda herzeyden birazbirzey vardır
Henri Bek

Kadınların ekseriyeti azimesi . Pireler
kibi bilafasile sıçramak ve atlamak sure-
tile vakit geçirirler .
Moris Doney

Yalnız kadınlar dır ki hayate bir kiym-
et veriyorlar . Easen fena olan bu dünya .
kadsız nakabil sükna olurdu .
Anatol Frans

FİKİR DAMLALARI

Eyi vecizeler, müptezel olmaya mehkum
dırlar .
Vo Venarg

Hiç bir şahsi menfaât gözetmeden, eyilgi
eyilik için yapınız .
Konfüçiyüs

Veren sussun , alan söylesin .
İspanyol darbi mesell

Hayatın hakiki serveti şefekat dır, hakiki
fekri hudkamlık dır ,
Vine

Hiç kimseye faydeli olmamak , hiçbirzey
olmamak dır .
Dekart

BU SAYININ YAZILARI

MCSAHEBE :	Y. M
İTIRAF (Şiir)	A. Sırrı ✓
YİNE MEŞ'UN Anâneler :	V. M
BATI (Şiir)	Abdülmecit
BİR MEKTUP :	~V. M
GÖZLERİN (Şiir)	ASEF
KUÇUK HİKAYE :	Ş. F
REFİK HALİT ve edebiyatımız	Z. M
KABA KULAK (Sıhi Sütün)	Do.
HALK ŞİİRLERİ..	

2 İNCİ YIL MAYIS 30-929 **ÖUMA** SAYI 25

Yeni Mecmua'nın Latin Harfli Kapağında Bir Nüsha

امتیاز ضاحی :

شلم چلنگ

ب قوطني: ۲۴

YENİGÜN

مکتول مدبر :

شکر کویلی

۱-۴۶۷

هر کون چیقار سیاهال بودون غزنه نی

بای ماق دونالد

آلمانیا علیشده آغیر
برمقاله نشر ایتدی

انکا بزباش باقانی ماق دونالد

لودره -
باش باقان
بای ماق -
دونالد
نیون -
لیتره غزنه
سندھ نشر
ایتدی

برمقاله ده دیورک :

« - آلمانیا ، بوتون باریش بوللرینی
بوژمش و آجون باریشلیغنی تهاکه به قو -
یشدر . سوک آلمان نیاصاسی آرسی
اولوسال (ین الممال) نیاصاسی آلت
اوست ایش و هر طرفده کندی علینه
قوشقو دوغورمشدر »

بویازی انکتره بووک تائیر اولاندیر -
مشدر . لیبرال و عمله غزله نی ماق دو -
نالدک بویازینی تقید ایدره رک باش -
باقانک بوحر کتته تأسف ایلمکده
دور .

بوکامقابل محافظه کار فرقه به منتوب
غزله ماق دونالدک یازینسی مساعده
شکده تفسیر ایشلدر .

پاریس ماق دونالدک آلمانیا علیشده کی
یازینسی فرانس غزله نی طرفندن بووک
برمنوتیله قارشیلانمشدر . « فینارو »
غزته سی دیورک :

(صحنه نی جوریکر)

آنانورک فادین ده لکه لری قبول ایدری

قادیلر آ تقاراده بی تور کیه به حیران اولدیلر

آ تقارا - استانبولده
طوبلا تیرینه سوک و برهن
اولوسلر آراسی قادیلر
قونفره سی اعضاری بورابه
کاشلدر .
آمریقالی ده اکلر ؛
جنرال عصمت ابن اوکی
قیز انشیتو سنک عظمی
او کتده تقدیر لری کتله
به مشهور و بی . بره کتیک
آمریقاده بیه نه شی بولو -
تادیقی سو بله مشدر .
ده اکلر شهرک بر جوق
بر لری کرد کدن سو کرا
جان قایبه کیده رک آنورک
طرفندن بریان جای
ضیافتده بولونمشلدر .
ایکی ساعت باقیه ده ام
ایدن بو ضیافتده بووک
شفق ده لکه لره آ بری
آ بری مشنول اولش و
کتدی لری به التفات ایله

کمال آنانورک

سوله ن شوز لره تشکر ایدره که کوشونلری
مشدر :

« - نوزک قادیلک دنیا قذیلته آلی و بره رک
دنیا نکل صلح و امنیتی ایچین جالیساجفته امین او -
لا یلیر سکر .
هرن بوتون ده اکلر شو معالعه ایدم بولونمقد .
دور :

« - استانبولده بی تور کیه بی اوقاداری اکللا
بامادق اتقاراری بوکی تور کیه قورانی باقیندن
کورمکه ایندی کمز استفاده نکل حدودن او -
لدینی سو بله بیلیرز »

مشدر . هیت اشقانی آنانورک قورونانک
تعطیل لری یبدر کدن سو کرا تور کیه ده
کور دکاری نه شیز - افر برور لکدن دولای
تشکر لری سوهش و دیشدر که :
« - نوزک قادیلر نکل و بر دیک کز حقاره
لا یق اولدق لری باقیندن کوردک .
نوزک قادیلی اوموز نده کوله طاشیارق وطن
مدا فعه سنه اشترک ایشدر . بوندن سو کرا مارن
اوموز نده صلح ایچین جالیسما بوکی طاشیا
چقدر .
آنانورک جو اینده ملکتی و شخصی ایچین

فرانسز - روس اکله تمانک امفاسی باقیه

بای لاول دیورک : « روسیه ایله باقیه ایسته دیکز آ کلا شما حر بک
او کتده کچیک ایچیندر »

پاریس - سکر کون فاصله دن سو کرا
فرانسز روس قونوشمالری بکرار باشلا -
دو سی لیکتجه ایچینده

بلدیله تهمیقات

دزت چاویشه برکاتک ایشنه

سوک و بریلدی

بلدیله چرقه تیری بکهنن تهمیقات
بوزنیلش و بیدیه کانی بای جمیل ایله
پلووشاردن علی ، رفقت ، دورمش
بیکر کاشلری نه سوک و بریلشدر .

ایشلری نه سوک و بریلن دزت چا -
ووشک برینه علوی طاقه سندن علی حی
قادی بر چاویش تعیین ایدیلش و بویله -
جه ضابطه بلدیله قادروسی آتی چاویشه
بیشدر .

بیشیدن چیتار لاق کاتب بای جمیلک
بره عدی عزیزی اقدیباک تعیین ایدیله
چیکه دأر دون بر وایت چیتمش
ایسه ده صلاحیتدار مقامات نژدنده
بیلدیرنن تحقیق ایدم بوشایه نکل اصلی
اولادیننی و بولونمقد به امتحانله رلی
ری کیمسه نکل کتیر یله چکتی بو کره -
مشدر .

بلدیله باغچه سی دوزه له چک

بلدیله باغچه سی حقتده ایدلیمز حقلی
تقدیر با لحاصه بلدیله مستشاری بای قیبه
نکل نظر دقتنی جلب ایش ، مشارالیه
اولاکی کون آشام اوستی باغچه به
کیده رک ساووشک حالی کورمش
چیتکلری تدقیق ایدره رک باغچه مامورینه
بیش تمایات برمشدر .

سیمی تقید لری نه بوسوتله قولاق
آسیریشندن دولای ده ممنونز

29
İLKTEŞRİN
1937

YENİGÜN

Sayı : 1758
10 uncu yıl
Yönetgesi
Cumapazarında
özeljev

Sayısı : 1 Kş.

Antakyada çıkar günlük Siyasi gazete

Telefon: 1-46

Günün akisleri :

29 İlkteşrin

Türkiye: Cumhuriyeti-
nin bugün 14 üncü yılını
kutluyor.

Elli milyon Türk bugün,
bu azametli tarih hadise-
sinin 14 üncü yıl dönü-
münde bir kere daha bir
tek kalb halindedir. Bü-
yük ve eşsiz Atasının ona
yeni den yarattığı ve kara-
da, denizde, havada güc-
lü yepyeni dünyasında
Türk, bugün mesut ve bah-
şiyardır. Türkün içiride
hüküm sulhu Cumhuriyeti
dışında da dünyaya düzen
vermektedir.

Öndört Cumhuriyet yı-
lında, öndört asırlık iş gö-
ren Türk, bugün demir ağ-
larla örülü, fabrikaların-
dan dumanlar tüten, züm-
rüt tarlalarında şen insan-
lar çalışan, kara, deniz,
hava surlarında çelik or-
duları nöbet bekleyen a-
şılmaz memleketinde hür,
mesut ve müreffeh bir ha-
yata nail olmuştur.

Türk saadete, refaha,
hürriyete, Atasının ona
gösterdiği yolda inanla
güvenle yürüyüp varmıştır.
Ve hiç şüphe yoktur ki da-
ma bu yolda ve daima
inanla, güvenle yürüyerek
daima muvaffak olacaktır.

Öndört Cumhuriyet yı-
lında, on dört asırlık iş şü-
durlanmıştır. Türk bütün
tarihi büyüklüğü ile
yeni den, kuvvet ve kudret-
le yaşamağa başlamıştır,
Bunun içindir ki, her
Türk bugün, Cumhuriyeti
kuran ve onu kendi ide-
alinden güc ve hız alan
Türk gençliğine emanet et-
mekle de en büyük ve kud-
retli jestini yapmış olan
büyük ve eşsiz ATATURK
bu zününde bir kere daha
nimet ve şükranla eğil-
mektedir.

Büyük ve eşsiz Öndere
büyük Türk milletine bay-
ramını kutlar, candan kar-
deş selamlarını yollarız.

Şükri BALCOĞLU

Türk Cumhuriyetinin büyük ve eşsiz banisi büyük
ATATÜRK'e selâm ve saygılar

Cumhuriyet Bayramı

Türkiyede nasıl kutlanacak?

Cumhuriyet bayramın
bu sene Türkiyede parlak
törenle ve heyecanlı bir şe-
kilde kutlanacaktır.

Kanun hükümlerine gö-
re 28 ilk teşrin akşamından
başlayıp 30 uncu günü ak-
şamına kadar devam ede-
cek olan büyük bayram
şu şekilde kutlanacaktır:
Yurt içinde büyük bay-

ram bütün şehir kasaba ve
köylerde kara, deniz ve ha-
vada gece ve gündüz büyük
bir coşkunlukla kutlana-
caktır.

Memleket dışında Türk
Elçi ve Konsolosluklarında
bayram törenle ve Elçili-
ğin veya konsolosluğun bu-
lunduğu yerdeki Türklerin
iştirakile kutlanacaktır.

Gazetemiz

Gazetemiz sayın okur-
larının bayramını kütlüler
ve bu münasebetle yarı
şıkmyacağını bildirir.

Bayram Cumhuriyetin iyilik-
lerini duyuracak ve anla-
tacak surette sesli, hara-
retli ve manalı olacaktır.
Bayram şenliklerine bütün
halk iştirak edecektir.
Bundan maada bu bay-

Sonu 3 üncü sayfada

Sırası-Geldikçe

29 İkinciteşrin

29 rakamının, Türk mil-
letinin yakın tarih ve ta-
liinde uğurlu ve önemli
bir ifadesi olduğuna, bil-
mem dikkat ettiniz mi ?
Şu anda bütün Türk
dünyasının içten gelen coş-
kun heyecanlarla yıl dönü-
münü kutladığı Cumhu-
riyet 29 ilk teşrin 1923 de
ilân edilmiştir.

Milletler Cemiyetini asamb-
lesi ; Türk halk ekseriye-
tile meskün olduğundan
dolayı istiklâlini istenen
Sancığın istiklâli esasları-
na dair hazırlanan raporü
29 mayıs 1937 de kabul
etmiş ve nihayet bütün San-
cak halkına refah ve saad-
det getirecek olan istiklâl
rejiminin yine 29 ikinc-
i teşrin 1937 de başlama-
sı mukarrer bulunmuştur.

Fakat ben, bu uğurlu 29
rakamına, bir de 14 raka-
mını ilâve etmek isterim.
Zira, Türk, Cumhuriyeti-
nin ilânına rastlıyarak uğ-
ur kazanmış olan 29 raka-
mı, bir taraftan Sancak
istiklâlinin de tahakkuk et-
tiği bu yılda 14 üncü uğur-
lu yıl dönümünü idrak et-
mektedir.

14 rakamının, insanlığa
hukuku beşer beyanname-
sini neşreden ve yer yüzüne
ilk hürriyet havasını yayan
Fransız milletinin istiklâli
tarihi olan 14 temmuz
1789 tarihini de hatırlat-
tığı unutulmamalıdır.

(PAŞAAMCA)

Harp yakın mı

Vinston Çurçil
[harp hemen yarı
olmıyor] diyor

Eski İngiliz nazırların-
dan Vinston Çurçil bu
gün dünyanın harp kor-

Sonu ikincide

Yenigün Gazetesi'nin 1937'de, Latin Harfleriyle Yazılmış Bir Nüshası

Atatürkten Hataylılara Selâm !

ULU ÖNDERİN Hataylılara sevgi ve selâmları

Mersin 24 — Riyaseti Cumhur' Başkâtipliğinden verilen bir tebliğde deniliyor ki:

Hatay Halk Partisi Başkanı B. Abdülhamî Türkmen imzasıyla Cumhur Riyaseti Başkâtipliğine bir müracaat vaki olmuştur. Bu müracaatta, Parti Başkanının riyasetinde bir heyetin Büyük Kurtarıcıya Hataylıların tazimat ve şükranını arz için bir heyetin Mersine gitmesine müsaade buyrulup buyrulmayacağı istenilmektedir.

ATATÜRK, kendilerine arz edilen bu iltihardan mütehasis olmuşlar, ancak iltihabat esnasında heyetin vazifesi başından ayrılmamalarını emir ve tenaip ile selâm ve muhabbetlerinin Hataylılara iltihabına Başkâtipleri Hasan Rıza Aa memur buyurmuşlardır.

Dörtayakta Tethiş başladı

Şehrin 7 muntakasında dün tescil işi devam etmiştir. Öğleden sonra faaliyete başlayan Dörtayak muntakasında, Alfandan askerlerin himayesinde ve otomobillerle bu muntakaya gelen Uşbecülerle İttihatçılar, her mutad ve her yerde olduğu gibi jandarın himayesinde tethişe başlamışlardır. Adedi 150 yi bulan bu tabrikçi unsurları bir çoğu İskenderun hadisesini çıkaran ve hiç bir takibata maruz kalmayan adamlardır. Kesutü teminat, beyanat ve vâdilere rağmen hükû-

Büyük Şefin Mersinde tetkikatı

Atatürk bir deniz gezintisi yaptı ve on binlerce halk tarafından alkışlandı

Yüce Önder köylülerle haspîhal ederek isteklerini dinliyor ve tetkikatlarına devam ediyor

Büyük Şef Mersinde Kahraman Kumandanlarla Beraber

Mersin 24 — Dört gündenberi Mersinin şerefli misafiri olan büyük Şef ATATÜRK, dün otomobilleriyle Mersin köylerini dolaşmış ve kendisini coşkun tezahüratla ve bitip tükenmek bilmiyen alkışlarla karşılayan köylülerle uzun müddet görüşmüş ve derilerini dinliyerek kendileriyle haspîhal etmiştir.

ATATÜRK, köylerdeki tarihî eserleri tetkik buyurmuşlar ve notlar almışlardır.

Akşama doğru Mersine avdet buyuran Ulu Önder saat 17 de mayyetlerine Vali ve askeri kumandanları alarak motörü bir deniz gezintisi yapmışlar ve saat 20.30 da sahile dönerek köşlerini teşrif ve mayyetindeki zevat ile bütün askeri kumandanları

ATATÜRKün motörü denizde iken sahilinde toplanan on binlerce halk, büyük Şefi sonu gelmeyen bir şekilde ve mütemadiyen alkışlamakta idiler. Büyük Kurtarıcı kendisine karşı gösterilen bu sonsuz sevgi ve muhabbetten mü-

tehasis olarak selâm ve muhabbetlerinin iltihabına riyasetcumhur başkâtipliğini memur buyurmuşlardır.

Büyük Şef bu gün köşlerinde meşgul olarak bir tarafa çıkmamışlardır.

Hükümet asayişini muhafaza edemiyor mu?

Yoksa herkes kendi başının çaresine mi baksın? Dün bir takım serseriler tarafından çıkarılmak istenen hadise Türklerin soğuk kanlılığı sayesinde bertaraf edilmiştir. Fakat bu hal tekrerrür ederse ne olacak

Dün sabah saat dokuzda hükümet caddesinde bir yol kesme hadisesi ol-

muştur. Tescil işinin etesi günü yapılan tethiş hatırlanıyor. Son u Sa 2 Sü 3

Her kuşun Eti yenmez!

Hatayda Türk davası hak kazandıkça Uşbeci ve İttihatçılar çözdürmeğe, hükümet kuvvetleri de tarafsızlıklarını arttırmağa başlamışlardır. Dün İskenderunda Kırıkanda, Reyhaniyede polis, jandarma, milis himayesinde kabadaylık taslayan, sokak ortalarında tabanca ile adam yaralayan, Türk yazılmak isteyenleri her türlü tehdit ve tedhiş ile yollarından çevirmeğe yeltenen bu her gele sürüleri, tescil başlatınca Antakyada da boy göstermek hevesine düştüler.

Bu sefil grubunu varın hükümet kuvvetleri kollasın, zabta himaye etsin, muhakeme suçlandırmasın, bunların hiçbir ehemmiyeti yok. Zira aczin bundan daha edna alameti olur mu? Düşününüz bir kere. Bütün hükümet kuvvetleri Türkler aleyhine seferber edilmiştir. Hükümet kuvvetleri kâfi gelmemiş bu kuvvetlere Uşbeci ve İttihatçı denen bir kısım serseriler ve satılmışlar ilâve edilmiştir. Bunların hiçbir hareketi suç telâkki edilmemek için kendilerine teminat ta verilmiştir. Filhakika bu kellesile çiğiri iki para etmeyen usaklar, esendilerin dilekleri şeklinde hareket etmekte kusur etmediler.

Biz Uşbecilerin ve İttihatçıların faaliyetine zerre kadar kaymet ve ehemmiyet vermeğe asla tenez zül etmeyiz. Hükümetin bitaraf değil, bir taraflı hareket etmesine tahammül edemeyeceğiz. Hükümetten "Hükümet", olmasın, bu haydut çetelerine destek olmasını bir kere daha istiyoruz.

Fakat bütün bu yolsuzluklara rağmen zafer bizimdir. İskenderunda biz

(Sayfayı çeviriniz)

1938'de Yenigün Gazetesi'nin Baskılar Nedeniyle, Atayolu Gazetesi'ne Dönüşümünden Bir Nüsha

وحدت

VAHDETTE

Propriétaire : HOUZY GUINDJ

مبارک شید و بازار کرنلری نشر ابراهیم سیاسی و ادبی غزله

۲۳ مایس ۱۹۱۸

چهارشنبه

اداره‌خانه‌سی : حایده جابر الجندیة حایده‌ستنه

نومبرسی : ۲ فرورسن

پوسته قوطوسی : نومبر ۴۱۹

آبونه و اعلان نشرانی غزله‌تک دردیجی
عقیقه‌ستنه یازایدرد

برئیس‌سه - نومبر ۲

مدیر اولی : رفیق مالد

نظراف آدمسی : حلب و وحدت غزله‌سی

نخستنه مالد خصوصی مکتوب‌ردن ماعداسی
غزله‌نامه کوندوبله‌لیدر

سایه‌سی دمدیر مسوقی : نوری سع

زراعت خبرلی

جیف‌تجاره یاردیم

«المقتبس» رفیق‌ردن اجمال :

جیف‌تجاره یوزده دوقوز فاض اینه
دیرتک اوزره ترس یافته‌سن ایلی یوز
بسک انکلیز لیراسی استقراس اولونامیسی
حقیقه‌سه لادقیه مجلس تبلیسی طرفیندن
اخیراً بر قرار اتخاذه ایدیلن‌ده، حیگونه
مالد بر مبلغ سوری یافته‌سه یوزده اوج
فاض ایله مودوع بولوندیسی آشکار اولن
اجیسی بر مؤسسه‌سن استقراس پایلارین
جیف‌تجاره اوج مئی فاض تمعل ایدیلدیسی
شایان استرایدر، حکومت، هرسته‌هدر
اولوب کیدن بر طاق مصادرف آزارتخاذه
زراعت باقسانک سرمایه‌سی آرتیراجتی
اولورسه ختک احتیاجاتی فضله‌سیه تأمین
ایدیلن اولور.

حورانه‌ده اعشار ویرکیسک تیزیلی

«ق العرب» رفیق‌مردده اولوقدینمرد
نظراً، موسمک فسانی یوزدن بیض
مزدورعالمک‌ده چاراولدیسی ضرر وزیران‌سینه
بر ویرگی آتخامی ایچون حورایللی طرفیندن
بر قاج مضیبه تنظیم ایدیلن، حیگونه
جیف‌تجاره بر مراجعتی نظر دقیه
آلارق کیتیک تفتیش رفیق الحسامی بکی
تعیین ایچیر ایدی. موی ایله، اولو متصرف
وزراعت یاغوری ایله برلکده یازتیق
قیشاق مزدورانی کوزدن کیشیم، مرکز
ایچون اعشار ویرکیسکدن یوزده‌الی ویکر
بعض کویله کککفن یوزده اونوز تیزیل
ایدیلدیسی حقیقه مفصل بر رابور تنظیم
ایچن‌ده، محصولانک آرتیریه، بادی تعلیم
کوره دورنده بر نسیته‌ده اولدیغدن تیزیلانک
یوزده یچن‌ش اولماسه چالیشق‌ده‌در.
تیزیلانک ساده حورانه حصص ایدیلدیله‌رک
هر درلو آقاه معروض فانس اولان شایلی
سوریه ایچون‌ده، حکومتک ایجاب ایچن
تسهیلانی یاغامی و بیچاره جیف‌تجاره‌سی
عور اولقدن قورنارامی ایجاب ایدر.

بر قاجیه

عمیق‌دن آلدینمرد بر خیزده کیزلده او
جوار کویارینک برنده بر آره تارلاستنه
بر آدم مقنول اولوقد بولونمرد. بیایان
تحقیقات نتیجه‌سنده بو زواللی آدامک اوج
کون اوج کچه آج قالان چوچوق‌لرین‌ده
آز آره تارلاک‌تک اوزره کچه‌لین‌ده کور
تارلاه کوردیک و تارلا کککسک‌تک اکت

ملک خبرلی

اصناف دردی

شو سیراده حکومت مرکزیه‌تک اکت
بو یولک مشغله‌ری، تصانیف ایلی اولدیسی و
شعبات ادارمک کاهمه‌سه مالد مقرراتک بو
ای نهایته‌ده آرتق تصدیق، معامله‌لریسک ختام
بولاجی آکلایشیور.

ایشدن آل چکدر یلین

عدله وزارتی طرفیندن حلب مفتشله
وارد. اولان امره، پناه‌جیل شمعان قنضاسی
صلح حاکمی صلاح الدین اثیق اقدینک آل
ایشدن چکدر یلین‌ده.

باب نحریرات کاتبلیکی

باب قضاسی نحریرات کاتبلیک: شفیق
المطاحن اقدینک تمینی (سوریه الجندیه)
عزتمسی یاز یور.

مأموریت الفاسی

جبول نامه‌سه سنده یاش کاتبک وطیفه‌سی
لغو ایدیلشدر.

ویرمن اولدیله‌ر.

وضعتک تباعی یونکله قالسه‌نه ایسه،
بو یله زمانلرده زراعه یاردیم ایتمکله محنت
اولان - اسمی اوستنده - زراعت باقعه‌سی،
آلدینمرد فاض قاضیه اکنتا ایچیرک بی
انمان بر سراف کی ختلق اوزرینه یولک-
نیور، بیجک اکت، اک‌جک تخم بولا-
میان جیف‌تجاره بر طرفیند یوق بهاسه
تارلاسی صابور، دیکر طرفینده دینی
ایشیسی جیز ایدییور، زراعت حیواناتی
آلیر و الحاصل آکلایمایدیمرد بر ذعیف
ایله بولمک جیف‌تجاره‌سی بیستون‌چالشدرد
میجتی بر حاله کتیرمک ایچون نه تمکسه
یاقندن کیری دورمیور.

بو سوزلردن مقصدیمرد یوقارنده‌سولیه
دیگمرد مجلسک بر آزدها دقتی جلب ایتمک‌ده.
زرا شیمی‌یه قادر طولانان وداعیلان
یوکا یاقین مجلسلردن، قومیسونلردن خاق
بر فاده کورمهدی، جامع نه قدر یویوک
اولورسه اولسون امام ییلدیسیکنی اوقور
دیدیکلری کی، اعشار، بنه اسکسی کی
آیندی؛ زراعت باقعه‌سی بنه ییلدیگی کی
پروردی ..

باقم‌پوست جیف‌تجاره‌سی حاله بر چاره‌بوله‌جی،
شیمی‌یه قادر سولیه‌سن سوزلردن بر شی
بیجاچتمی ...

زراعت مجلسی

ملک زراعت مشاق ایشاری قوشوق
اولورسه، هر منطقه‌دن چاییریلان مرخصلردن
مستازن بر زراعت مجلسک شامنده
طوبالاندین ایشدیوروز. بو مجلسه‌لین‌ده
زراعت اولداسی ریسی بسک ریاستنده بر
هفته‌کیدی، هنوز مذاکره موضوعی
آکلایمایدیمرد بوجلسه، کیدن هتسک
حکک حقوقی باشاروب باشارامی جیف‌تجاره
دیگر برابر بویله بر اجناسی دوشون ترتیب
ایمن هر کم ایسه اونی، وطنی سوند،
ایچاچلری دوشونمن حقیق بر وطهور
سند ایدور، چونکه سولک زمانلرده سیاست
ایچاچلری، قوشوق احتیاجلری ایله او
قادر صاصیلدق، یونالقدق اک اکتیسی
ایشلریزی، اک آجی درلریزی سیله
اونوز کی اولدق، بیلیم سولیه‌مک حاجت
بولدی، بیکنه ایشمز و کوجز زراعت
اولدیسی، مستندن و بیچاره‌دن نصیر کیدیلی
حاله اک آزارت ویردیکمرد مسئله
سند بولدی درامیلولر چه و عتک تارلازیمرد
جان بیترن طور اقلیم بوش دورورون کی،
بیجکمز آکسی یله چارچدن کتیر یوروز.
طبعی یوکا بیجکمه آتون صابوروز، باشقه
اممئل استحصالاتیز اولسایدی ایچون
دیشدن طرفانمردن آرتیردق خارجه
آقتیمرد بو «ملی» روت، عتقک بر
کوج قورویوتکون کچه‌جکمز، بو برته‌تک‌ده،
سوریه‌مک استقلالندن، قانون اساسیندن
بیلیم‌مسندها فضله نظر دته آتخالیدر.
درت یس سنده، حصن و حصان
ایلاه‌رق کیدیکه کیشله یوب شالی سور
ره‌مک مان درنده اوچی قایلان سونه
استیلاسی، شرقدن باشلان چکرک بلاسی
جیف‌تجاره‌سی بانی قوردی. بوسته آرییمه
دوام ایمن یاغورسوزلق، صونوقلر،
سولیه‌سولیه سیجاظر یوزدن قوشاق، مزدور
مالک یاغور ایدین خسارات، جیف‌تجاره
بو آجی یاراسه‌طور، بیر اکتی، عتق
کیدی، قیرداچق دلامانی بر اقاددی.
دشور سوز آجیده اوله سولیه
مکتوب‌مردت طرفینده کابو بکین پاینده
تک‌تک بو یوزدورده، بوجایی تمکسه
چاره بولدیله بولامادیلر. زمان‌تک‌ده
جیف‌تجاره‌سی کونکی آجی وضعی میدانه
کیدی، باقیچه بو کون شدله حس ایچان
کیدی، عمران باشلادی، سرمایه‌ساجلری
جیف‌تجاره‌سی کونک یاغورسوزلق، دوشکونلکی

زراعت خبرلی

جیف‌تجاره یاردیم

«المقتبس» رفیق‌ردن اجمال :

جیف‌تجاره یوزده دوقوز فاض اینه
دیرتک اوزره ترس یافته‌سن ایلی یوز
بسک انکلیز لیراسی استقراس اولونامیسی
حقیقه‌سه لادقیه مجلس تبلیسی طرفیندن
اخیراً بر قرار اتخاذه ایدیلن‌ده، حیگونه
مالد بر مبلغ سوری یافته‌سه یوزده اوج
فاض ایله مودوع بولوندیسی آشکار اولن
اجیسی بر مؤسسه‌سن استقراس پایلارین
جیف‌تجاره اوج مئی فاض تمعل ایدیلدیسی
شایان استرایدر، حکومت، هرسته‌هدر
اولوب کیدن بر طاق مصادرف آزارتخاذه
زراعت باقسانک سرمایه‌سی آرتیراجتی
اولورسه ختک احتیاجاتی فضله‌سیه تأمین
ایدیلن اولور.

حورانه‌ده اعشار ویرکیسک تیزیلی

«ق العرب» رفیق‌مردده اولوقدینمرد
نظراً، موسمک فسانی یوزدن بیض
مزدورعالمک‌ده چاراولدیسی ضرر وزیران‌سینه
بر ویرگی آتخامی ایچون حورایللی طرفیندن
بر قاج مضیبه تنظیم ایدیلن، حیگونه
جیف‌تجاره بر مراجعتی نظر دقیه
آلارق کیتیک تفتیش رفیق الحسامی بکی
تعیین ایچیر ایدی. موی ایله، اولو متصرف
وزراعت یاغوری ایله برلکده یازتیق
قیشاق مزدورانی کوزدن کیشیم، مرکز
ایچون اعشار ویرکیسکدن یوزده‌الی ویکر
بعض کویله کککفن یوزده اونوز تیزیل
ایدیلدیسی حقیقه مفصل بر رابور تنظیم
ایچن‌ده، محصولانک آرتیریه، بادی تعلیم
کوره دورنده بر نسیته‌ده اولدیغدن تیزیلانک
یوزده یچن‌ش اولماسه چالیشق‌ده‌در.
تیزیلانک ساده حورانه حصص ایدیلدیله‌رک
هر درلو آقاه معروض فانس اولان شایلی
سوریه ایچون‌ده، حکومتک ایجاب ایچن
تسهیلانی یاغامی و بیچاره جیف‌تجاره‌سی
عور اولقدن قورنارامی ایجاب ایدر.

بر قاجیه

عمیق‌دن آلدینمرد بر خیزده کیزلده او
جوار کویارینک برنده بر آره تارلاستنه
بر آدم مقنول اولوقد بولونمرد. بیایان
تحقیقات نتیجه‌سنده بو زواللی آدامک اوج
کون اوج کچه آج قالان چوچوق‌لرین‌ده
آز آره تارلاک‌تک اوزره کچه‌لین‌ده کور
تارلاه کوردیک و تارلا کککسک‌تک اکت

اصناف دردی

شو سیراده حکومت مرکزیه‌تک اکت
بو یولک مشغله‌ری، تصانیف ایلی اولدیسی و
شعبات ادارمک کاهمه‌سه مالد مقرراتک بو
ای نهایته‌ده آرتق تصدیق، معامله‌لریسک ختام
بولاجی آکلایشیور.

ایشدن آل چکدر یلین

عدله وزارتی طرفیندن حلب مفتشله
وارد. اولان امره، پناه‌جیل شمعان قنضاسی
صلح حاکمی صلاح الدین اثیق اقدینک آل
ایشدن چکدر یلین‌ده.

باب نحریرات کاتبلیکی

باب قضاسی نحریرات کاتبلیک: شفیق
المطاحن اقدینک تمینی (سوریه الجندیه)
عزتمسی یاز یور.

مأموریت الفاسی

جبول نامه‌سه سنده یاش کاتبک وطیفه‌سی
لغو ایدیلشدر.

ویرمن اولدیله‌ر.

وضعتک تباعی یونکله قالسه‌نه ایسه،
بو یله زمانلرده زراعه یاردیم ایتمکله محنت
اولان - اسمی اوستنده - زراعت باقعه‌سی،
آلدینمرد فاض قاضیه اکنتا ایچیرک بی
انمان بر سراف کی ختلق اوزرینه یولک-
نیور، بیجک اکت، اک‌جک تخم بولا-
میان جیف‌تجاره بر طرفیند یوق بهاسه
تارلاسی صابور، دیکر طرفینده دینی
ایشیسی جیز ایدییور، زراعت حیواناتی
آلیر و الحاصل آکلایمایدیمرد بر ذعیف
ایله بولمک جیف‌تجاره‌سی بیستون‌چالشدرد
میجتی بر حاله کتیرمک ایچون نه تمکسه
یاقندن کیری دورمیور.

بو سوزلردن مقصدیمرد یوقارنده‌سولیه
دیگمرد مجلسک بر آزدها دقتی جلب ایتمک‌ده.
زرا شیمی‌یه قادر طولانان وداعیلان
یوکا یاقین مجلسلردن، قومیسونلردن خاق
بر فاده کورمهدی، جامع نه قدر یویوک
اولورسه اولسون امام ییلدیسیکنی اوقور
دیدیکلری کی، اعشار، بنه اسکسی کی
آیندی؛ زراعت باقعه‌سی بنه ییلدیگی کی
پروردی ..

باقم‌پوست جیف‌تجاره‌سی حاله بر چاره‌بوله‌جی،
شیمی‌یه قادر سولیه‌سن سوزلردن بر شی
بیجاچتمی ...

زراعت مجلسی

ملک زراعت مشاق ایشاری قوشوق
اولورسه، هر منطقه‌دن چاییریلان مرخصلردن
مستازن بر زراعت مجلسک شامنده
طوبالاندین ایشدیوروز. بو مجلسه‌لین‌ده
زراعت اولداسی ریسی بسک ریاستنده بر
هفته‌کیدی، هنوز مذاکره موضوعی
آکلایمایدیمرد بوجلسه، کیدن هتسک
حکک حقوقی باشاروب باشارامی جیف‌تجاره
دیگر برابر بویله بر اجناسی دوشون ترتیب
ایمن هر کم ایسه اونی، وطنی سوند،
ایچاچلری دوشونمن حقیق بر وطهور
سند ایدور، چونکه سولک زمانلرده سیاست
ایچاچلری، قوشوق احتیاجلری ایله او
قادر صاصیلدق، یونالقدق اک اکتیسی
ایشلریزی، اک آجی درلریزی سیله
اونوز کی اولدق، بیلیم سولیه‌مک حاجت
بولدی، بیکنه ایشمز و کوجز زراعت
اولدیسی، مستندن و بیچاره‌دن نصیر کیدیلی
حاله اک آزارت ویردیکمرد مسئله
سند بولدی درامیلولر چه و عتک تارلازیمرد
جان بیترن طور اقلیم بوش دورورون کی،
بیجکمز آکسی یله چارچدن کتیر یوروز.
طبعی یوکا بیجکمه آتون صابوروز، باشقه
اممئل استحصالاتیز اولسایدی ایچون
دیشدن طرفانمردن آرتیردق خارجه
آقتیمرد بو «ملی» روت، عتقک بر
کوج قورویوتکون کچه‌جکمز، بو برته‌تک‌ده،
سوریه‌مک استقلالندن، قانون اساسیندن
بیلیم‌مسندها فضله نظر دته آتخالیدر.
درت یس سنده، حصن و حصان
ایلاه‌رق کیدیکه کیشله یوب شالی سور
ره‌مک مان درنده اوچی قایلان سونه
استیلاسی، شرقدن باشلان چکرک بلاسی
جیف‌تجاره‌سی بانی قوردی. بوسته آرییمه
دوام ایمن یاغورسوزلق، صونوقلر،
سولیه‌سولیه سیجاظر یوزدن قوشاق، مزدور
مالک یاغور ایدین خسارات، جیف‌تجاره
بو آجی یاراسه‌طور، بیر اکتی، عتق
کیدی، قیرداچق دلامانی بر اقاددی.
دشور سوز آجیده اوله سولیه
مکتوب‌مردت طرفینده کابو بکین پاینده
تک‌تک بو یوزدورده، بوجایی تمکسه
چاره بولدیله بولامادیلر. زمان‌تک‌ده
جیف‌تجاره‌سی کونکی آجی وضعی میدانه
کیدی، باقیچه بو کون شدله حس ایچان
کیدی، عمران باشلادی، سرمایه‌ساجلری
جیف‌تجاره‌سی کونک یاغورسوزلق، دوشکونلکی

Türkiye'deki Gelişmeleri Hatay'a Olumlu Anlamda Yansıtan, Halep'te Çıkan Vahdet Gazetesi'nden Bir Nüsha

latin harfları

(1) لاتین حرفلاری

تورکیا، استقلال واستقلال حربینی آک
چتین شرایط ایچریسنده تاریخنده امثال
کوریلیمش برظرفله تویج ایتدکدن صوگرا،
ملکیتی مزای کنارینه قادر کلمکدن قورویا -
مهمش اولان اسکی مؤسسات ومعنویتلرک
مقدرانه، مملکت اوزرنده مؤثر وعامل اولمده
دوام ایتملرینه مساعده ائده مزدی . استقلال
حربینی بارامش اولان اوخارق العاده فنا کارلقلر،
ملکتک بر مدت داها سورونمسنی تأمین
ایتمکدن باشقهنه یه یارامش اوله جقدی ! . . .
چونکه تورکیه نیک موجودیتنه صالیدر مش
اولان خصصاً فائق ومهاجم بر مدنیتک بوتون
وسائط وتجهیز اتندن قوت وحیات آلیوردی .
فائقیت والیقیتک حکم وطبیعتیه متادیا تکرر
ایده جک اولان هجوملر قارشى تورکیه یی قیلباز
بر رسایته صاحب قیلمق ایچون ، او مدنیت
فائقه نیک عرفان ووسائطیه تجهیز ایتمک ایجاب
ایزدی .- باشامق واستقباله بوتون معناسیله
حاکم اولایلمک ایچون بویله بر استحاله یایمق
ضرورتی ثابت اولونجه ، استقلال حربنده
قدرت وقابلیتی اوقادار بویوک بر حمله ایله
کوستر مش اولان حیات کندی تائید ایتدی :
غرب مدنیتک نقلنه قرار ویریلشدی . طبقی
استخلاص حربینه باشلادیغی زمانلرده اولدیغی
کپی بو آندده داخلده وخارجده بر چوق
مخالفلر واستخفافلر بویکسبله که باشلادی ،

فقط انقلابچیلر هدفینه دوغرواه قادر ییلباز
بر عزم ومنور بر ذکا ایله یوریدیلرکه نهایت
بو ایشکده موقیت ساحسنه یئشیدریله جکی
قناعتی واستخفافلرک برینه قلم اولدی .
حریت واستقلال دویغولری انسانده
مکنوز اولان تمایلات روحیه نیک آک اصیل
وانسانیسیدر . انسانیتیه تمایزیت وعاریتی
به نلر و بربر . کنج تورکیه ، باشقه هر عشقی
استحقار ایدمک ، هر مانه یی آرزو رک حریت
واستقلانی تأمین ایتمکله عادتاً بوتون انسانیتک
شرف وغرورینی قورتارمش اولدی . صوگ
اون سنه ظرفنده تورکیه ده جریانا یتمش اولان
وقوعات وحادثاتک یکون معظمنه باقچه
دماغزده بر دورغونلق عارض اولیوز . تاریخه
یول چان وحادثلر دیکته ایندن اراده نیک
صاحته قارشى ، اجتماعات علنک ضار صدیغی
قهرمانلر ستلک دویغولر نیک تکرر قوتله
جانلادیغی دویوریز . فی الحقیقه کنج
تورکیه ، تجدد ساحسنده یی اجرا آیلده
انسانیتک افق اطلاع وتجریمسنی نه قادر که تیشله
تدی . شرفک بوتون تاریخنده هیچ بر تجلیسی
کوریلده دیکته نظراً تورکیه یه ادخال ایدله
یله جکی مجال ظن ایدیلن . اساستلر و بر نسپلر
دائر مسنده بکی بر دولت و جمعیت قورمغه
موفق اولدیلر . ایلك دفعه اولمق شرفده
مطلقیتدن باشقه بر شکل اداره تصور و تدوین

(1) Lâtin harfleri

Latin Harfleriyle Çıkan İlk Haber

ایتدیلر، قادیلغک طبیعی واجتماعی حقلرینی قانونا طانیدیلر، روحانی وجسمانی سلطه لرك کیت کیده، بر غایه منفعتپرستانه اطرافنده آکلاشمه ماهیتی آماش اولان برلکلرینی جوزدی وقیردی. غریب بر اصطفای وانکشاف ایله شایقه شرقده حاکمک وقوینک رمزی اولمشدی، شایه نلک اوکنده چه کیلک و تیرمک بولنده سوق طبعیلریمز آرسنده بر ملکه تگون اتمه که باشلامشدی، تورکیه انقلا - بیلری شایقه یی باشلرینه که چیرمک حاکمک غوررینی بنمسه دیلر و روحلرندله اوله ذلیل بر دویغونک تنبته مانع اولدیلر، بر مهابت و ماهیت قدسیه ایله محاط اولان باطل بر عنعنه یی قی مرق صنایع نفیسه یه، حیات معنویه و ماده یه - مزده کی روایله متناسب بر اهمیت عطف اتمه که باشلادیلر، جنتک انسان آلله دنیاده قوریله یله جکی وقوریلیمسی ایجاب ایتدیکی ذهنیت ونظرینی یایمغه چالیشیور لر .

خلاصه ... قوت و حیاتک اسبابی معاصر غرب : دنیته آرامه یی بر عمده اتخا ایتمش اولان انقلاب تورکیه سی، او مدنیتک حاکمیتی تسهیل واحضار ایتمک ایچونالزم و ضروری اولان بو تون اجرات و اصلاحاته خارق - العاده بر نهمرئی ایله توسل ایدیور. بو بولده یوقارینه تعداد ایتدیکم مراحل قطع ایدلدگدن صوکر ا حرفلر مسئله سنه واریلیمسی طبیعی ومقدر اندی، شعور وارادسیله بر اصطفای بر یایمغه اولان تورکیه، عرب حرفلرینی محافظه ایتسه یلی تام وکامل بر شکلده امنیسنی تحقیق ایدیمه جکدی، چونکه، آتیلق ایسته نیلن مدنیت و عرفک بر چوق زهرلی عناصری او

حرفلره مربوط اوله رق یاشامقده دوام ایده - جکدی . بنا علیه اصلاحات واجرات یایمغه بینظیر بر قطعیت و فطانت ابراز ایدن تورکلر صوگ دفعه لاتین حرفلرینک سرعتله تطبیقنه متصفا اولدیلری قطعیتله قرار ویردیلر . کیریشدکلری عظیم تجربه نلک بوتون صفحات و مراحلنده خیر خواه بر تماشاکر موقعنده قالا بیلدی کیز حاله بو صوگ قرار ایله کندی مقدر - تمز حقتنه بزى اعمال فکر اتمه که اجبار ایدن بروضیت احداث ایتدیلر . عرفان حیاتره شدتله تعلق ایدن بو امر واقع اطرافنده مناقشه یایمق بیسوددر . آرتق اختیار اتمک کیز ایجاب ایدن یولی اصابته تعین و حصار تله تعقیب اتمه یی دوشونمه لی یز . معلومدرکه، اگ کر چوگ طلبه مزدن اگ منور و بوکس فکر آداملریمزه وارینجه یه قادار هر صنف خلقه مزک محتاج اولدیغی کتابلری تورکیه دن تارک ایدیور یز، شمالی سوریه نلک تورکیه قونوشان خلقی دماغنی تغدیه وفکری انکشافنی مدنیتک او بولده کی سیر عمومیسنه توازی ایتدیره ییلک ایچون تورک نشریات ومطبوعاتله تماسنی محافظه اتمه سی ایجاب ایدر . بو ارتباطی غائب ایتدی کیز آندن اعتبار اکت کیده گهر یلمک صورتله درین بر جهالت ایچنده بوغولوب قاله جنمزم محققدر، یاخودده خارجه مفقتر اولیه جق بر مقیاس و وسعتله بو خصوصده کی احتیاجاتمزی تأمین ایدمک بر فعالیت ابراز ایتمک کیز ایجاب ایدرکه، محدود وساطتمزه نظر آ بونک نه قادار امکان خارچنده اولدیغی ایسه بک بدیدر . بن شخصاً بو ارتباطی محافظه ایده یلمک ایچون یکی آلفبانی اوکریمکه غیرت ایدیورم، بوکا شدتله

Latin Harfî Haberlerinin Devamı

اوچ درت آیدن بهری مملکت مزده عمومی
 بر فعالیت باشلادی . . هر کسده (یازوب او قومه)
 غیرتی وار! . . . بویوک ، کوچوک ، کنج ،
 اختیار هر کسک بر جیننده الفابه دیکرنده مشق
 دفتری . . دکانده اولسه ، قهوه ده بولونسه ،
 باغچه ده چیقسه متهدیاً چالیشیور . . هله
 یازلق قهوه لرده بو غیر تلیلردن اوچی دردی ،
 بشی اونی بر آرایه کلیو کتابلری ، دفترلری
 چیقاریور لر ، ییلنلر ییلمه ینلره او کره تیور غیرت!
 ها غیرت ! اللهم بیک شکر ! مملکت باشدن باشه
 بر مکتب حالنه کلدی ، بوتون ملت مجسم بر
 همت کسیلدی . . . بر کون کوریور ز « آ ، به ،
 ده . . » هیجالی رینی تک تک او کره تیلر ایکی اوچ
 کون صو کرا کسیک کسیک قرائت او قویور . .
 آرادن اون بش کون کجه دن برده نه کوره لم
 آلیفی کورسه (مرتک) صانان آدینک ایلک
 حرفتی ییلمه ین (امی) لر آللرینه برر غازاته آلمش
 یانقیر یانقیر او قویور . دنیا خبر لرینی او کره نیور . .
 نه موطلو بزه . . .

یالکز بزار ککرمی یا قادینلر یمزده او یله هله
 منور طبقه ده ، معلمه خانملر آراسنده یکی علم
 یوللرینی او کره تمک ایچون نه یوکسک غیرت لر
 نمونه سن ، ایشدنیور ، نه بویوک همت مثاللرینه

شاهد اولیورز . . . بالخاصه اناث مدیره سی
 مهرالنسا خانم بر طرفدن یوز لوجه اولاد
 وطنک نور و عرفان احتیاجنی تطمین اید. رکن
 بونکله اکتفا ایتمه مش . . . مکتبک تعطیل
 کونلر نده قادینلر یوزه یکی حرفلرله عمومی و مجانی
 تدریسات اجراسنی دوشونمشدر . مملکتک
 بو غیور، بویلماز، بومنور مرشده سنک،
 بو علوی تشبث و فداکارلغی محیطمزدده نه بویوک
 برعلاقه و شکرانله قارشیلانندی . خبر آلدیغمزه
 کوره ایکی کون ظرفنده یتمش قادین مراجعت
 ایتمش و درس لره اشتراک ایچون اسملرینی قید
 ایتدیرمشدر .

EK-9

مژده

نادیملرک یکی آلفابه سی شیمدییه قادار او کره نهمه مش ایسه کز چوق بویوک
 اؤکسیملرک وار دیمکدره خصوصی برئوده کپجه لری و چوق قیصا بر
 زمانده یکی آلفابه یی او قوبوب ئو کره نهمک ایسته رسه کز وقت کچیرمکسزین
 سلیم چلنک افندییه مراجعتله آدلریکزی یازدیریکز . بو مهم فرصتدن
 استفاده ایتمه بی اهمال ایتمه یکز .

Mes'ul Müdürü : ŞÜKRÜ FEHMI
 (Yeni matbaa - Antakye)

EK-10

فرضی فایمیر مایه اسکر

کیجه درس لری باشلا یور

یکی تورک حرف لری یله دیل سز ی قولایلقله و آز زمانده او کر تمک ایچین محقق کیجه
درس لری نه دوام ایتمه لیسکر . سلیم چانک بک طرفدن اداره ای دیلمکده اولان
کیجه درس لری نه داهاشمیدن بر چوق طالب بولوندیغندن وقت ضایع ایتمه دن
مومی الهیه مراجعتله اسم لری کزی یازدی ریکز .
درس لری ۱۵ کانواولده باشلا یور . زمان قیصه در . عجله ای دیکر .

EK-11

Türkiye Cumhuriyeti
Hariciye Vekâleti
Umumi Kâriblik Kalemi

AÇIK TEL

Hariciye

Ankara

Geldigi yer Payas
Yasıldığı tarih 9.7.1938
Geldigi tarih 10.7.1938
Nömrəsi 499

1 - Bu gün iş'ara değer bir haber alınmamıştır.

2 - Bu gün Payas Hıncak mahiyelerinden köylüler bana gelerek son günlerde Suriye makamatının Mahiye Müdürleri ve jandarmalar vasıtasıyla tazyik ve itisafalarını son derece artırdıklarını ve hepke giymeyi latin harflerile kitap ve gazete okumayı Türkiyeyi istemediklerine ait arabca mazbataları zorla imza ettirdiklerini ve bu hale artık tahammül edemeyerek mallarını mülklerini bırakıp buralara hicret etmeği gözde aldıklarını ağlayarak bildirmişlerdir. Kendilerini münasib suretlerle teselli ve teskine ve yerlerine avdote iknas çalıştım. İki üç aydanberi son derece artan bu zulum ve tazyike nihayet verdirilmesi ni teminen gereken tegebbüsler yapılmazını yüksek temsililerine arz ederim.

H.A.

Karacasapan

030 10 274 51 1

متخصص بر شرکت معین بر عائدات

اسکندرونده یکی حرفلر حقیقده

ایلك مکتبلر ممثلی طرفندن معارف ریاسته بر لایحه ویریلدی

سوریه دولتی معارف مجلسنده سانجاعت ایلك مکتبلر ممثلی عمر حلمی بك طرفندن اسکندرون معارف ریاسته بر لایحه تقدیم ایدیله وک یکی تورک حرفلرینک رسماً قبولی طلب ایدلشد. بو لایحه ده از جمله دینیلور که : « سوریه ده یاشایان تورکلرک تر جان افکاری دیمک اولان (وحدت) و (یکی مجموعه) کبی موفوت غزته و مجموعه تک یکی تورک آلفابه سنک رسماً مکتبلرده قبوله دار اظهار ایتدیکی بك محق و مصیب تمیاته رغماً حالاً طرف ریاستناهدین بر امر تبلیغ ایدیله مشدر . آقره اتفاقامه سی ولوزان معاهده سی موجبجه اداره صلاحیت واسعه بی حائز نیم مستقل اسکندرون سانجاعتی داخلنده کی ایلك واورتا مکتبلرده تورکه تک فرانسه جزه و صربچه کبی بر لسان رسمی و تدریسی اوله رق قبول ایدیله سنه بناء بو یکی آلفابه تک مکتبلرده رسماً تدریسی قناعتجه ضروری در . »

عمر حلمی بك لایحه سنده بك مقنع اسباب موجوده سرد و بیان ایتدکه در .

بر نقطه استلاف بولومش

تورک حرفلری

ممنونیتله ایشتدک شکرانله قید ایدیلوروز :

قومیسر عالی موسیو پونسو حضرتلری اسکندرون لواسنده یکی تورک حرفلرینک قبوله قرار ویرمتس . دوره تعطیلیه تک ختامندن سو کره لوانک تورک مکتبلرنده یکی حرفلره تدریسات یا بیلمسی ایچون معارف و مکتب اداره لریته شیعمیدن تعلیمات کوتدرلمس . . اساساً ؛ اسکندرون لواسنده ماندا تشکیلاتنک تطبیقی تعاقب . . اکثریتک لسانی اولان — تورکه نکده لسان رسمی و تدریس لسانی اوله رق قبول ایدیلسته و بر کره بو اساس تأیید ایدلد کدن سو کره آتا یورد ده حاصل اولان تجدداتک اسکندرون لواسنده ده تطبیقی طبیعی و ضروری اولسته بناءه یکی مجموعه « بدایت انتشار تدریسی یکی حرفلرک بوراده ده قبول و تطبیقی طلب ایتشدی . »

قرارك فوقنده بر اداره!

دونيانك هر هانكي بر كوشه سنده، اسكندرون
سنجاغی استننا ایدیلیر سه، ایکی دورلو آلفابه ایله
لسانلریخی او کره ن برملت طانیما یورز . یالکز
اسکندرون مستقل سانجا غنک ایلاک تورک مکتبلرنده
تورک چو جو قلی بر طرفدن طاش باصماسی آلفابه-
لردن (أ) لری (ب) لری أ-رله یه اوستونله یه
بر طرفدن یکی آلفابه دن حرفلری هجه لیه رک
دیللریخی او کره نیورلر .

حالبوکه ، هو - قومسر یانک بر قراری ایله مکتبلر-
مزده تورکجه نک یکی آلفابه دن او کره تیلمه سی
مقرر در . بو قرار فی الحقیقه ایکی سنه اولندن بری
تطبق ایدلمش ، فقط بوسنه خلافتنه حر کته باشلانمشدر .
سی نه در ؟ معارف دائره سی بو قرار خلافتنه خر کتله

ناصل بر عایه تعیب ایدیلیر ؟ بورامی مجملدر .

وبر معادرا بز ایستراسته من بوسنه مکتبلره

دوام ابدن تورک چو جو قلی آنادیللریخی آرتق

ایکی دورلو یازاجق وایکی دورلو او قویا جقلردر .

تفرقه نوماراسی : ۱

تورك انقلابی درسلى

ایلك درس تور کیه معارف و کیلی حکمت بك طرفندن

۵ مارت ده انقلاب نه نیستیوننده ویریلدی .

در . باشلانغچده اکه مهم سیاسی و عسکری
قسمدر . صوگرا حقوقی قسم کابر . مدنی
قانون و سازدک قبولی کی . بک سنه اول
لندن شمیدی دوره کیرلدی . شمدر اکه مهم
چلیش (ساحه سی اقتصادی صفحه در . نه و
ودکان صایعندن عصری صنایعه کجملری .
عسکری ، داخلی قسمی فرقه عمومی کابی
رحب بک اوقویاجقدر . حقوقی قسمی
محمود اسعدک ، اقتصادی قسمی یوسف کمال
بک ، خارجی سیاست قسمی ده بن اوقویا -
جقم .

شمدی انقلابمژک مختلف صفحه لری تبیث
ایده جکر . عثمانلی امر اطور لقتک یورک
حریدن اولکی وضعیتی کوز اوکته آلام .
خریطه ده کنیش بر اشغال ایده . ترنکین
برلری ، فقیر برلری آختوا ایدر .

بودولتک دیگر بر خصوصیتی ده باشلیجه
مناقله یوللری نه مالک اولما ایدر . بوغازلر و -
سیه نی عرب عالمه وصل ایدر . سوش قتالی

تورك نوبوه رسینه سنده بر انقلاب
نه نیستیونسی آچیلدی معنی ، تورك ، نه کاری طرف -
فذن بوکرسى ده درسلى ویریلدیگه باشلاندى -
یعنی آژانس خبرلى اولاراق وقتنده اوقور -
لر بئزه بلدیرمشرك .

بک فایدالی بولدیغمن بودرسلى ، حجممژک
وسعی نیستند ، بوکون اعتباراً بو طرفلرده
تفرقه ایگه باشلابورز .

نه نیستیونک آچیلما تاریخی اولان ۵ مارت
۱۹۳۴ تاریخده ایلك درس معارف و کیلی
حکمت بك طرفندن ویریلمشدی .

بودن صوگرا دیگر ذوات طرفندن ده
درسلى ویریلش ، فقط درس ویره نلر صیرا -
طو تمام شلردر . بز ، بودرسلى ویره ن ذوات
نی صیرا - یله نشر ایدیورز .

حکمت بك کرسیده

معارف و کیلی حکمت بك ساعت نام ۱۷،۳۰
ده سالونه کیردی کرسى به چیقجه شدتله
القیلاندى . ایلك انقلاب تاریخی درسى

دیل - فیر بر لکی

تورک دیلی تدقیق جمعیتک

مهم بر اجتماعي

آنقار ۸۱ - تورک دیلی تدقیق جمعیتی

بوگون عمومی رئیس غازی حاضر.

تلیزینک ریاستنده بویوک برطوپلانتی

یاپمشدر . بوطوپلانتیده معارف

و کیلی رشید غالب، فرقه کاتبی رجب

دکار ده حاضر بولونیور لردی .

جمعیت غازی حضرت تلمیذ شیمد۔
یہ قادیار یاپیلا زندقیقاتی و آلنان
نتیجہ لری ایضاح ایتد کدن صو کرا
مذاکرہ یہ باشلا نمشدر۔

یازی وقونوشما دیلنده کی عربجه
و عجمجه کله لرك از زمانده تور کجه
قارشیلقلرینی بولمق اوزره و بوتون
یورد داشلرک یاردیمیله بو بو یوک

قارشیلقلرینی بولمق اوزره و بوتون
یورد داشلرک یاردیمیله بو بو یوک
ایشک باشارینماسی ایچین کینیش بر
آنکته آچیلما سنه قرار ویریلمشدر
دیلن زده کی عربجه و فارسیجه کله۔
لر طار انا جاق نوز تور کجه قارشیلقلری
هر کون بر بری آردنجه غزته، مجموعه
رادیو و سائره ایله خلقه بیلدیریله۔
جکدر۔

هر تور كك بوملى وظيفه يي سوه -
سوه ايضا ايده جكنه شبيه يوقدر .
اساساً بوايشى اوزرينه آلمش اولان
خلق نه ولرى تشكىلاتى ده نوز تور .
كجه كلهلرى بولمق ايچين اعظمى
فعاليت صرف ايده جكدر .

بوصورتله قيصه بر زمانده نوز
تور كجه نك يازى و قونوشما ديلىنده
حاكاه مالر ايچين بوتون ناماوا -
سطه لر يده مراجعت اولونا جقدر .

آر اشدير مالر ايچين اوچ پر و غرام
تنظيم ايديله شدير . بوتون ولايتلرده
آر اشدير مالر ك صيقلا شدير يلهاسى
ايچين واليله امر ويرلمشدير .

تورک دیلی تدقیق جمعیتی ناصل فورولری؟

ülkü Mecmuasından
yazan : T.D.T Cemiyeti Umumi
Kâtibi RUŞEN EŞREF

1

تورک دیلی تدقیق جمعیتی ایشلرنده کی
خاطرلریم شوبله باشلیور:

۱۱ نوز ۱۹۳۲ ده رئیس جمهور
غازی مصطفاکال حضرتلرینک دعوت
الغزاترینی آلام. آقشام اوزری چاک قایا.
یه کیتدم. کندیلری برقاچ وقتدر. یکی
کوشکه کچمشلردی. یوقاری قانده کتاب
اوداسنک یانده کی جالبشما سالوننده
حضورلرینه چیقدم. دووارلری قره
دوشمه لری ده قهوه رنگلی بو-اده بو-
یوک سالونک اورنایرنده کی اوزون ماصا-
نک باشنده اوطوریورلردی. اوماصانک
اطرافنده تورک تاریخی تدقیق جمعیتی
اعضالری ده واردی. او کونلرده ابلک
تاریخ قونفره سی یکی یتمشدی.

حضرتلری:
- اوبله ایسه تورک تاریخی تدقیق جمعیتی
کی برد. اوکا قاردهش بر دین جمعیتی
قورالم. آدی تورک دیلی تدقیق جمعیتی
اولسون!

بو یوردیلر. یکی جمعیتک نه کی ایشلرله
اوغراشا جانی کوروشولدی. صو -
کنده رئیس جمهور حضرتلری کنده
الیه بر رسم چیزدی،
جالبشمانک چرچیوه سی اورنایه
چیقمشدی. جمعیتک ایکی بویوک قولی
اولا جاقدی. بری فیلولوژی وله نغو -
یستیک، بری ده تورک دیلی.
فیلولوژی وله نغو ویستیک هم دوغر -
ودن دوغرویه بو بیلکیلرله، هم ده بو

EK-18

اوهونجى تور ك دىلى قور و لتايى
كرمى ايكي آغستوسده طويلا ناجق اولان قور و لتايى
پوسنه طانمش اجنبي دىلى متخصص عالمى ده اشتراك
ايدى چكار در بونلر ك آراسنده مشهور ايكي
فرانسى عالمى ده وار

EK-19

دىلى قور و لتايى
مسا عيشنه دوام اندى پور
استابول ۲۸ - آيك ۲۴ نجى
طويلانان اوچر نجى دىلى قور و -
لتايى مسا عيشنه دوام اتمكده در
طويلا تايده بولونان بين الملل دىلى
پروفور لرى ، قور و لتايده او قور -
نان ته زلزى دىلكه مكده در لر
قور و لتايده مختلف شمبه لر
عائد قوميسون ندرده فعاليتلر نده
دوام اتمكده در لر
جمهور باشفانى آتاتورك ، هين
بونون طويلا تايلى لوجه لوزدن
ته قيب بوبوز مقده در لر

تورکجه کلمه لر

- دیل انجمننک نظر دقتنه -

یکی بر تورک غرامه ری حاضر لامق
 و یکی بر قاموس وجوده کتیر مک ایچین
 تشکل ایدن (دیل انجمنی) آنقرده
 مساعیسنه دوام ایدیور. دیل انجمننک
 اک مهم وظیفه لرندن، بری، شهبه سز
 تورکجه بی اجنبی کلمه لر دن قور تارارق یکی
 بر لسان حالنه کتیر مکدر. بونک ایچین ده
 تورکجه مصدر لر دن یکیدن اشتقاقلر
 یا یبق دوشونولمکده در. بو اشتقاقلر
 ... کلمه لر جاننده تورکجه یه قاربشارق

خلقک قونوشما-نده و یازما-نده یکی
 و مکمل عنصرلر اولاجقدر.
 انطاکیه خلقنک لساننده بو نوعدن
 اشتقاقلر موجوددر. مثلاً، تورکجه ده
 (طوتولمق) دیه بر مصدر وارددر. بو
 مصدر دن انطاکیه ده مکمل بر اسم
 اشتقاق ایتدیرلمشدر: طوتالاق و یا
 طوتالاغه کی... (طوتالاغه) صرعه
 دیمکدر. اساساً صرعه ده سکیرنک
 طوتولماسی وجودک طوتولمیش بر حاله

کله سی دیمک دکلیدر؟ یا لکز انطا کیه ده
قرالانیلدیغنی طن ایتدیلم بو کله پک
یاقینده تورک قاموسنده ده موقع آلا جق
چوق کوزهل بر کله در.

تورکجه ده ی (کز مک) مصدرندن
انطا کیه ده (کز کینجی) دیه مشتق
بر کله قولانیلیر . کز کینجی ، سیاح
دیمکدر . (سیاح) کی عربجه بر کله نک
یر یزه (کز کینجی) کله سی قبول ایتک
شبهه سز تورک دیلی ایچین بر قازانجدر .
یا لکز دیه جکسکز که ، کز کینجی ایله

سیاح کله لری آراسنده بر نو آانس فرقی
واردر . کز کینجی برنده دورا مایوب
دولاشان آدامک اسمیدر . سیاح ایسه
کورمک وتدقیق ایتک ایچین بر اصول
داخلنده حرکت ایدن آامدر . شو
قادر وار که ، کز کینجی دیلمزده تقرر
ایتدکن صو کره ، بو فرق کند -
یلکندن قالقارق کز کینجی کله سی
تمامه سیاح کله سنک برخی طوتا

نوز تورك آدلري

يكي دوغان چوققري يکزه تورك

آدلري وير يکز

بوتون تورك دنياسنده اولديغي کي ، بز-
دهده يكي دوغان چوققريه نوز تورك آدلري
قويق منو نيتله قارشيلانمغه دکر کوزهل بر
جريان آلمشدر .

چوققري ينه ، جک آدلري بولمق وسه-
چمکده کوچلک چکن آ ناوباباره قولايلق
ارلق اوزره الله کچرديکمز نوز تور کجه آدلري
برليسته حائده نشر ايتکي فايدهالي بر خدمت

چوققري ينه ، جک آدلري بولمق وسه-
چمکده کوچلک چکن آ ناوباباره قولايلق
ارلق اوزره الله کچرديکمز نوز تور کجه آدلري
برليسته حائده نشر ايتکي فايدهالي بر خدمت
اولارق کور، بورز

بو کون قوللاييلان سه چمه و نوز تور کجه
آدلر شوقدر در :

يكرمى مېليون تورك ئوزدېلە دوغغرو . .
 يكرمى مېليون تورك ئوزدېل ساواشئدە . .
 بو ساواش ، ياش آراسنى قالدېر يبور . .
 ھېمز بردن كنجلشيورز .
 ئوزدېلك ھېچەسنى سو ككە چائيشيورز .
 بو نە كوزەل بر ايش اولويبور !
 بورە كار مزده طاتلى ، ايلېق بر اور پر مه
 واردر . ايش بو يوكدر ، فقە كوچ چوق
 يرندە . بو يوك ايشى باشارەق طادى ، نە -
 دو يولماز شيدر ،
 كرچك ؛ المزده شېدېلك بزە يول
 كوشتەن بر دېل بېتى - يى يوقدر . ئوزدېلى
 آغزىدن او كره نمورز . بر كون اودر اولو -

جقدر .

بن، كندمه كوچوك بردفتر يادم . او قو
ديغم ، دويدديغم نوز ديل سوزلرني بودفتره
يازيورم . . سو گرا دفترمي آچيورم و نوز -
ديلي از برله مکه چاليشيورم .
يازار كن ده نه خوش اولويور . ديله يا قيشما -
يان « تركيب » لري بره بره ر - و كوب آتار -
كن و اونلرك يريني نوز بر - نوزله دولدير كن
ناصل ده كو كسم قايار ييور !
تورك ديلي ؛ اك صوك اولاراق اون بيلد -

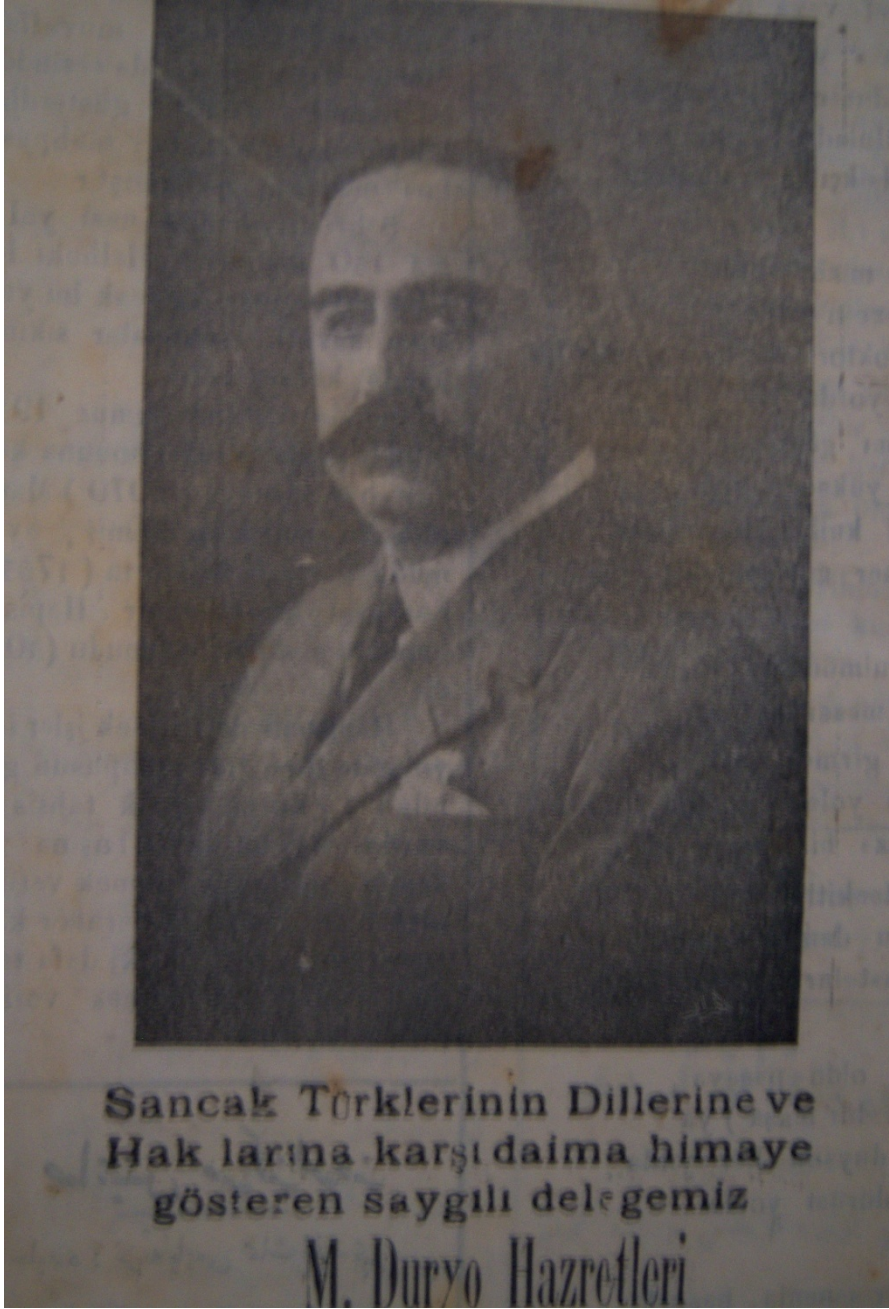
ايسته او كون . ير نوز ونده كي آدام او غللي
، شمدي آغزلرنده قالان يارمق لريني يانلرينه
اينديره جك ويوجه بودونك قوتلو بيتي سي
او كنده بويون قير ا جقلردر

*

هر توركك بر كوچو جوك دفترى برده قلمنى
ولماليدير . ديل يازى ايله او كره نيلير . يازى
آزارق او كره نديكمز ديل ؛ دمير چكيچلر
ه قايلره او يولان يازيلر كي قافالرمزك اچينه
نازيلير . نوز ديلي ، قافالرمزه قازاراق او -
كره نه جكزا !

(باشا عموجه)

EK-23

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında, Hatay'ın Antakya ilçesinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini aynı yerde tamamlamıştır. 2005 yılında, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalından bölüm ikincisi olarak mezun olmuştur. 2006 yılında Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Tarih Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimini kazanmıştır. 2007 yılında Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimini kazanmıştır. İngilizce bilmektedir.